

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

AYDIN İLİ SÖKE İLÇESİ GELEBEÇ YERLEŞİMİ ve
AZİZ NİKOLAOS KİLİSESİ

Mimar Özden COŞKUN

FBE Mimarlık Anabilim Dalı Rölöve-Restorasyon Programında

Hazırlanan

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Ö. Faruk TUNCER

İSTANBUL, 2009

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
KISALTMA LİSTESİ	iv
ŞEKİL LİSTESİ	v
ÇİZELGE LİSTESİ	xiv
ÖNSÖZ	xv
ÖZET	xvi
ABSTRACT	xvii
1. GİRİŞ	1
1.1 Güllübahçe Gelebeç yerleşiminin mevcut durumu.....	1
1.2 Güllübahçe Gelebeç yerleşiminin seçilmesindeki amaç.....	1
1.2.1 Güllübahçe Gelebeç yerleşiminde yapılacak çalışmanın kapsamı ve metodu	1
2. YERLEŞİM ÖZELLİKLERİ.....	3
2.1 Coğrafi Konum	3
2.2 Ulaşım.....	7
2.3 Doğal Yapı.....	7
2.3.1 Topoğrafik özellikler	7
2.3.2 Hidrografik özellikler	10
2.3.3 İklim.....	12
2.3.4 Bitki Örtüsü	14
2.4 Sosyal ve Demografik Veriler	14
3. TARİHSEL GELİŞİM.....	17
3.1 Yerleşim Tarihi.....	17
3.2 Göç Tarihi	26
4. MİMARİ DOKU ANALİZİ	31
4.1 Yerleşim Biçimi ve Parselizasyon	31
4.2 Sokak Dokusu	34
4.3 Yapı Türleri	36
4.4 Kat Adedi.....	40
4.5 Taşıyıcı Sistem.....	42
4.6 Yapısal Korunmuşluk Durumu.....	44
4.7 Mimari Özgünlük.....	46
5. TEK YAPI ÖLÇEĞİNDE ANALİZLER.....	48
5.1 Mimari Özellikler	48

5.1.1	Plan Özellikleri	48
5.1.2	Cephe Özellikleri	56
5.1.3	Mimari tipoloji değerlendirilmesi	59
5.2	Yapısal Özellikler	62
5.2.1	Yapım Sistemleri	62
5.2.2	Yapısal Elemanlar ve Malzemeleri	62
5.3	Bozulmalar	72
6.	ANALOJİK KARŞILAŞTIRMA	77
6.1	Samos Adası Örneği	77
6.2	Doğanbey Köyü Örneği	86
7.	KORUMA VE YENİ YAPILAŞMA SORUNLARI	93
7.1	Aydın-Söke, Güllübahçe Belediyesi İlave İmar Planı ve Plan Notları	93
7.2	Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Kararı	95
7.3	Gelebeç Tarihi Yerleşiminde Koruma Çalışmalarının Değerlendirilmesi	99
7.4	Gelebeç Tarihi Yerleşimindeki Yeni Yapılaşmanın Değerlendirilmesi	99
8.	GELEBEÇ YERLEŞİMİ ÖNERİ KORUMA NOTLARI	101
8.1	Ayaktaki Özgün Yapıların Korunması	101
8.2	Kısmen Yıkılmış Yapıların Korunması	102
8.3	Yeni Yapılaşma	103
9.	AZİZ NİKOLAOS KİLİSESİ ve YAKIN ÇEVRESİ	106
9.1	Tarihçe	106
9.2	Analitik Rölöve	106
9.2.1	Mimari özellikler	112
9.2.1.1	Plan Özellikleri	112
9.2.1.2	Cephe özellikleri	120
9.2.1.3	Bezemeler	133
9.2.2	Yapısal özellikler	143
9.2.2.1	Yapım sistemi	143
9.2.2.2	Yapısal elemanlar ve malzemeleri	144
9.2.3	Çan kulesi	149
9.2.4	Kemiklik	152
9.2.5	Hasarlar	170
9.2.5.1	Kilise	170
9.2.5.2	Bahçe ve bahçe duvarları	176
9.2.5.3	Çan kulesi	176
9.2.5.4	Kemiklik	176
9.3	Restitüsyon	189
9.4	Restorasyon	202
9.4.1	Müdahale kararları	202
9.4.2	Yeniden işlevlendirme	216
10.	SONUÇLAR VE ÖNERİLER	229
	KAYNAKLAR	234

EKLER	236
Ek 1 “Aziz Nikolaos Kilisesi” ile ilgili belgeler	237
ÖZGEÇMİŞ.....	239

KISALTMA LİSTESİ

DMİGM	Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü
İKTVKK	İzmir Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu
KAKS	Kat Alanı Kat Sayısı
TAKS	Taban Alanı Kat Sayısı
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1 Söke ve yakın çevresi	3
Şekil 2.2 Güllübahçe ve yakın çevresi.....	4
Şekil 2.3 Güllübahçe’de yer alan Gelebeç ve Priene antik kenti.....	4
Şekil 2.4 09-56 yolundan Gelebeç yerleşimi.....	5
Şekil 2.5 Gelebeç’ten Güllübahçe ve Söke Ovası	5
Şekil 2.6 Gelebeç’in yapılaşmış çevresinin Ova’ya ve Samsun Dağına konumu	6
Şekil 2.7 Gelebeç’te yapılaşmış çevre ve Samsun Dağı.....	6
Şekil 2.8 Gelebeç’ten panoramik Söke Ovası	6
Şekil 2.9 Söke ve çevresinin topoğrafyası.....	7
Şekil 2.10 Güllübahçe ve çevresinin topoğrafyası	8
Şekil 2.11 Samsun dağının eteklerinde yer alan Gelebeç ve Güllübahçe	9
Şekil 2.12 Gelebeç yerleşimi	9
Şekil 2.13 Söke ilçesi jeolojik özellikleri	10
Şekil 2.14 Papaz Deresi	11
Şekil 2.15 Söke’nin ortalama yağış ve sıcaklık verileri (Gülen, 2006, s.17)	13
Şekil 2.16 Söke’nin toplam, kent ve kırsal nüfuslarının 1927-97 arasında artış oranları (TÜİK)	15
Şekil 2.17 Güllübahçe, 1935-2007 nüfus değişim grafiği	16
Şekil 3.1 Priene şehir devletinin sınırları	18
Şekil 3.2 Antik dönemde ve günümüzde Priene’nin çevresi.....	19
Şekil 3.3 Ege denizi ve Batı Anadolu Haritası, (18.yy.)	20
Şekil 3.4 1811/12 yıllarında Priene ve yakın çevresi	21
Şekil 3.5 1811/12 yıllarında Priene ve yakın çevresini gösteren haritadan Gelebeç’in detayı	21
Şekil 3.6 1874 tarihli batı Anadolu haritası	23
Şekil 3.7 1877 tarihli batı Anadolu haritası	23
Şekil 3.8 Priene antik kenti.....	24
Şekil 4.1 Gelebeç yerleşiminin Samsun Caddesi üzerindeki yapılaşmış çevresi	32
Şekil 4.2 Gelebeç yerleşiminin terk edilmiş üst kesimleri	32
Şekil 4.3 Yerleşim biçimlenişi ve parselizasyon pafta no:1	33
Şekil 4.4 Yukarı kesimlerdeki ve Samsun Caddesi’ndeki taş sokaklar.....	34
Şekil 4.5 Kilise’nin özgün kuzeybatı girişindeki ve yukarı kesimlerdeki basamaklı taş sokaklar	34
Şekil 4.6 Sokak dokusu pafta no:2	35

Şekil 4.7 Çeşme ve ölçülü krokisi	36
Şekil 4.8 İkiz çeşme ölçülü krokisi.....	36
Şekil 4.9 Yıkılmış kilisenin yakınındaki çeşme ve duvar çeşmesi.....	37
Şekil 4.10 Yıkılmış kilise ve mescit	37
Şekil 4.11 Azizi Nikolaos Kilisesi ve yakın çevresindeki konutlar	38
Şekil 4.12 Yapı türlerinin yüzde oranları	38
Şekil 4.13 Yapı türleri pafta no:3	39
Şekil 4.14 Zemin, Zemin+1, Zemin+2 kattan oluşan konutlar.....	40
Şekil 4.15 Kat adetlerinin yüzde oranları	40
Şekil 4.16 Kat adedi pafta no:4	41
Şekil 4.17 Betonarme yeni yapı ve kargir özgün yapı.....	42
Şekil 4.18 Taşıyıcı sistemlerin yüzde oranları	42
Şekil 4.19 Taşıyıcı sistem pafta no:5.....	43
Şekil 4.20 Yerleşime genel bakış	44
Şekil 4.21 Konutların yapısal korunmuşluk durumu yüzde oranları.....	44
Şekil 4.22 Yapısal korunmuşluk pafta no:6.....	45
Şekil 4.23 Yeni, özgün ve onarım görmüş özgün yapılar	46
Şekil 4.24 Konutların mimari özgünlük durumu yüzde oranları.....	46
Şekil 4.25 Mimari özgünlük pafta no:7	47
Şekil 5.1 Konutun ve müstemilatın plan krokileri.....	49
Şekil 5.2 Verandalı konutun 1 ve 2 no.lu odaları	49
Şekil 5.3 Verandalı konutun zemin ve zemin+1. kat plan krokileri	50
Şekil 5.4 Verandalı konutun 1 ve 2 no.lu odaları	50
Şekil 5.5 Verandalı konutun 3 ve 4 no.lu odaları	51
Şekil 5.6 Kısmen ayakta verandalı konut ve plan krokisi	51
Şekil 5.7 İç sofalı konutun vaziyet ve zemin kat plan krokileri	52
Şekil 5.8 İç sofalı konutun mutfak ve sofası	52
Şekil 5.9 Dış sofalı konutun zemin ve zemin+1. kat plan krokisi	53
Şekil 5.10 Dış sofalı konutun zemin katı ve müstemilatı	54
Şekil 5.11 Dış sofalı konutun sofası, merdiveni ve 7 no.lu odası	54
Şekil 5.12 Samanlık ve mutfak yapıları	55
Şekil 5.13 Kısmen mevcut müstemilat ve plan krokisi	55
Şekil 5.14 Verandalı konutun güney ve doğu cepheleri	56

Şekil 5.15 Zemin+1 kattan oluşan verandalı konutun doğu, güney ve kuzey cepheleri	57
Şekil 5.16 İç sofalı konutun güney, doğu ve kuzey cepheleri	57
Şekil 5.17 Dış sofalı konutun güney, doğu ve kuzey cepheleri.....	58
Şekil 5.18 Kapalı çıkmalı konutun giriş cephesi	59
Şekil 5.19 Ahır ve mutfak yapılarının cepheleri	59
Şekil 5.20 Mimari tipoloji pafta no:8	61
Şekil 5.21 Ahşap kaplama zemin döşemesi, ahşap döşeme kirişleri ve kayrak taşı bahçe döşemesi.....	62
Şekil 5.22 Kargir konutların giriş cepheleri	63
Şekil 5.23 Tek kanatlı ahşap kapılar ve kapı açıklığı	64
Şekil 5.24 Çift kanatlı aynalı tablalı ahşap kapı ve çift kanatlı tahta kapı	64
Şekil 5.25 Ahşap kepenkli, metal parmaklıklı, çift kanatlı ahşap pencereler.....	65
Şekil 5.26 Çift kanatlı ahşap pencere, pencere açıklığı ve giyotin ahşap pencere	66
Şekil 5.27 Bağdadi sıvası dökülmüş tavan, ahşap pasalı tavan ve sıvası dökülen ahşap çatı elemanları.....	66
Şekil 5.28 Samsun caddesindeki konutların çatıları	67
Şekil 5.29 Yapı köşesindeki ocak, duvarın ortasındaki ocak ve yapı köşesindeki eliptik ocak	68
Şekil 5.30 Verandalı konutun korkuluk ve direkleri	68
Şekil 5.31 Yığma taş merdivenler ve ahşap merdiven	69
Şekil 5.32 Mutfak ve ahır yapılarının giriş cephesi duvarları	69
Şekil 5.33 Samanlık kapısı ve sac saçağı, müştemilat kapısı ve ahşap strüktürlü, alaturka kiremit üst örtülü saçağı ve ahır kapısı	70
Şekil 5.34 Ahşap beşik çatı strüktürleri.....	70
Şekil 5.35 Müştemilatların çatı kaplamaları.....	71
Şekil 5.36 Müştemilatlardaki üzeri sıvalı ocaklar	71
Şekil 5.37 Saçaklı, çift kanatlı, ahşap bahçe kapıları	72
Şekil 5.38 Aşınmış ahşap kaplama, malzeme kaybına uğramış ahşap kaplama ve ahşap döşeme kirişlerinin izleri.....	73
Şekil 5.39 Kısmen yıkılmış, harçları ve sıvaları dökülmüş, yapı duvarları	73
Şekil 5.40 Aşınmış ahşap pencere doğramaları, paslanmış metal parmaklıklar ve doğraması yok olmuş pencere açıklığı	74
Şekil 5.41 Sehim yapmış ve malzeme kaybına uğramış bağdadi sıvalı tavan kaplaması ve aşınmış ve sehim yapmış pasalı ahşap tavan kaplaması	74

Şekil 5.42 Kısmen mevcut konutların yıkılmış ocakları ve ayaktaki konutun kapatılmış ocağı	75
Şekil 5.43 Betona, dönüştürülmüş taş kaplı sokak	76
Şekil 5.44 Betona dönüştürülmüş taş kaplı sokak	76
Şekil 6.1 Samos Adası ve yakın çevresi	77
Şekil 6.2 Samos Adası yerleşimi genel görünümü	78
Şekil 6.3 Samos Adası ve Gelebeç'in taş kaplı yolları	79
Şekil 6.4 Samos Adası ve Gelebeç'teki meydanlar	79
Şekil 6.5 Düz çatılı, verandalı ev ve plan krokisi	81
Şekil 6.6 Samos Adası ve Gelebeç'teki verandalı evlerin giriş cepheleri	82
Şekil 6.7 Samos Adası ve Gelebeç'teki konutların ocakları	82
Şekil 6.8 Samos Adası'ndaki kapalı çıkmalı konutun plan ve cephe krokileri	83
Şekil 6.9 Samos Adası ve Gelebeç'teki ahşap kapalı çıkmalı konutlar	84
Şekil 6.10 Samos Adası ve Gelebeç'teki duvar örgüleri	84
Şekil 6.11 Samos'taki "Mansion" adı verilen konutların plan krokisi	85
Şekil 6.12 Doğanbey Köyü ve yakın çevresi	86
Şekil 6.13 Doğanbey Köyü genel vaziyet planı	87
Şekil 6.14 Doğanbey Köyü genel görünümü	88
Şekil 6.15 Gelebeç genel görünümü	88
Şekil 6.16 Doğanbey Köyü ve Gelebeç'in taş kaplı yolları	89
Şekil 6.17 Doğanbey Köyü ve Gelebeç'in taş basamaklı yolları	89
Şekil 6.18 Doğanbey Köyü ve Gelebeç'teki meydanlar	90
Şekil 6.19 Doğanbey Köyü ve Gelebeç'teki konutlar	90
Şekil 6.20 Doğanbey Köyü ve Gelebeç'teki kısmen yıkılmış konutlar	91
Şekil 6.21 Doğanbey Köyü ve Gelebeç'teki kısmen yıkılmış konutların cephe açıklıkları	91
Şekil 6.22 Doğanbey Köyü'ndeki kısmen yıkılmış ve restore edilmiş konutlar	92
Şekil 6.23 Doğanbey Köyü'ndeki restorasyon uygulamaları	92
Şekil 7.1 Güllübahçe Belediyesi İlave İmar Planı ve Plan Notları	94
Şekil 7.2 Aziz Nikolaos Kilisesi için hazırlanmış, doğal ve kültürel varlıkları koruma envanteri	95
Şekil 7.3 Aziz Nikolaos Kilisesi için hazırlanmış, doğal ve kültürel varlıkları koruma envanteri	96
Şekil 7.4 Aziz Nikolaos Kilisesi için hazırlanmış, doğal ve kültürel varlıkları koruma envanteri	97

Şekil 7.5 Aziz Nikolaos Kilisesi için hazırlanmış, doğal ve kültürel varlıkları koruma envanteri.....	98
Şekil 7.6 Onarım görmüş, kısmen mevcut ve yıkılmış konutlar	99
Şekil 7.7 Mimari dokuya aykırı yeni yapılar	100
Şekil 7.8 Bir yıl önce üzerinde yapı kalıntısı, günümüzde ise yeni yapı olan arsa	100
Şekil 9.1 Köy yolundan kilise ve bahçesinin güneybatı cephesi	107
Şekil 9.2 Bahçe duvarları ile çevrilmiş yapının kuzeydoğu cephesi	107
Şekil 9.3 Çan kulesinin güney cephesi	108
Şekil 9.4 Kemikliğin kuzey cephesi	108
Şekil 9.5 İki kademeli bahçe içerisindeki yapının güney cephesi	109
Şekil 9.6 Yapının örülerek kapatılmış özgün bahçe girişi.....	110
Şekil 9.7 Yapının samsun caddesine bakan bahçe duvarları ve cephesi	111
Şekil 9.8 Samsun caddesinden bahçeye giriş	111
Şekil 9.9 Narteksin güney ve batı yönündeki duvarları	112
Şekil 9.10 Narteksin kuzey ve batı yönündeki duvarları.....	113
Şekil 9.11 Narteksin içinden naos ve narteksi ayıran duvar.....	113
Şekil 9.12 Narteksin tavanı.....	114
Şekil 9.13 Nefleri ayıran sütunlar ve taş paye	114
Şekil 9.14 Ana nef narteksten ve apsisten bakış	115
Şekil 9.15 Yan neften bemaya bakış	116
Şekil 9.16 Narteksten apseye bakış	117
Şekil 9.17 Narteksten yan nef ve apsidiole bakış	118
Şekil 9.18 Yan nefin kuzey duvarına bakış	119
Şekil 9.19 Güneybatı cephesinin köyden görünüşü	120
Şekil 9.20 Çan kulesinin güney cephesi	121
Şekil 9.21 Narteksin güney görünüşü.....	122
Şekil 9.22 Güney cephesinde yer alan pencere açıklıklarının görünüşü	123
Şekil 9.23 Güney cephesinde yer alan pencere açıklıklarının görünüşü	124
Şekil 9.24 Apsisin güney cephesi	125
Şekil 9.25 Taş payelerin ve çan kulesinin batı cephesi	126
Şekil 9.26 Narteksin batı cephesinin kuzey ve güney yanları	126
Şekil 9.27 Kuzey cephesine meydana bakış.....	127
Şekil 9.28 Naosun kuzey cephesi	128

Şekil 9.29 Narteksin kuzey cephesinde bulunan giriş açıklıklarına bakış.....	129
Şekil 9.30 Taş payelerin ve mermer çan kulesinin kuzey görünüşü	130
Şekil 9.31 Kilisenin güneydoğu cephesi	130
Şekil 9.32 Samsun caddesinden doğu cephesine bakış	131
Şekil 9.33 Apsisin doğu cephesi.....	132
Şekil 9.34 Apsidiol	133
Şekil 9.35 Tonoz ve etrafındaki motifler	134
Şekil 9.36 Tonozun üzerindeki madalyonun detayı	135
Şekil 9.37 Tonozun doğusunda bulunan kemerin üstündeki motif	136
Şekil 9.38 Narteksten uzanan yarım tonozdan sonraki, eliptik kubbe.....	137
Şekil 9.39 Ana kubbe	138
Şekil 9.40 Ana kubbeden sonra yer alan eliptik kubbe	139
Şekil 9.41 Yan nefte, narteksten uzanan yarım tonozdan sonra, yer alan eliptik kubbe	140
Şekil 9.42 Doğu batı yönünde uzanan eliptik kubbeden sonra yer alan eliptik kubbe ve eliptik kubbeden sonra yer alan beşik tonoz	141
Şekil 9.43 Ana nefte bulunan pencereler	142
Şekil 9.44 Yan nefte bulunan pencereler	142
Şekil 9.45 Taş paye, duvar ve sütun, taş paye birleşimleri.....	144
Şekil 9.46 Apsidiolden yan nefin döşemesine ve apsisten ana nefin döşemesine bakış	145
Şekil 9.47 Yapının güneybatı yönündeki duvar birleşim detayı	145
Şekil 9.48 Doğu cephesindeki devşirme iyon başlık parçası	146
Şekil 9.49 Yan nefte apsidiole açılan kapı ve ana nefte bulunan pencere.....	147
Şekil 9.50 Sütun, sütun birleşimleri	148
Şekil 9.51 Meydandan kilisenin çatısına bakış.....	149
Şekil 9.52 Çan kulesini taşıyan taş payeler	150
Şekil 9.53 Çan kulesinin çapraz tonoz olan tavanı	151
Şekil 9.54 Mermer çan kulesinin kuzey cephesi	152
Şekil 9.55 Kemikliğin kuzey cephesi	152
Şekil 9.56 Kemikliğin zeminindeki kemikler ve duvarlarındaki ahşap hatıl boşlukları	153
Şekil 9.57 Kemiklik duvarlarında bulunan nişler	153
Şekil 9.58 Kemikliğin güney ve batı duvarlarında bulunan pencereler	154
Şekil 9.59 Vaziyet planı pafta no:1	155
Şekil 9.60 Vaziyet planı pafta no:2	156

Şekil 9.61 Zemin kat planı (ölçüsüz)pafta no:3.....	157
Şekil 9.62 Zemin kat planı (ölçülü) pafta no:4.....	158
Şekil 9.63 Zemin kat planı (ölçüsüz) pafta no:5.....	159
Şekil 9.64 Birinci kat planı (ölçülü) pafta no:6	160
Şekil 9.65 Birinci kat planı ölçüsüz: pafta no:7	161
Şekil 9.66 Tavan planı pafta no:8	162
Şekil 9.67 Çatı planı pafta no:9	163
Şekil 9.68 A-A kesiti pafta no: 10	164
Şekil 9.69 B-B kesiti pafta no:11.....	165
Şekil 9.70 C-C kesiti pafta no:12.....	166
Şekil 9.71 Güney cephesi pafta no: 13	167
Şekil 9.72 Kuzey cephesi pafta no:14	168
Şekil 9.73 Doğu ve batı cepheleri pafta no:15	169
Şekil 9.74 Narteksi ve ana nefin mermer zemin kaplamaları.....	170
Şekil 9.75 Narteksin kuzey duvarındaki pencereleri	171
Şekil 9.76 Narteks ile ana nef arasında bulunan yarım tonoz	171
Şekil 9.77 Narteks kısmı ile yan nef arasında bulunan tonozu bakış	172
Şekil 9.78 Sütun, sütun birleşimleri	173
Şekil 9.79 Ana nefte bulunan pencereler	174
Şekil 9.80 Yan nefte bulunan pencereler ve niş	175
Şekil 9.81 Vaziyet planı pafta no:16	177
Şekil 9.82 Zemin kat planı pafta no:17.....	178
Şekil 9.83 Zemin kat planı pafta no:18.....	179
Şekil 9.84 Birinci kat planı pafta no:19.....	180
Şekil 9.85 Tavan planı pafta no:20.....	181
Şekil 9.86 Çatı planı pafta no:21	182
Şekil 9.87 A-A kesiti pafta no:22	183
Şekil 9.88 B-B kesiti pafta no:23.....	184
Şekil 9.89 C-C kesiti pafta no:24.....	185
Şekil 9.90 Güney cephesi pafta no:25	186
Şekil 9.91 Kuzey cephesi pafta no:26	187
Şekil 9.92 Doğu ve batı cepheleri pafta no:27	188
Şekil 9.93 Vaziyet planı pafta no: 28	190

Şekil 9.94 Zemin kat planı pafta no:29.....	191
Şekil 9.95 Zemin kat planı pafta no:30.....	192
Şekil 9.96 Birinci kat plan pafta no:31	193
Şekil 9.97 Tavan planı pafta no:32	194
Şekil 9.98 Çatı planı pafta no:33	195
Şekil 9.99 A-A kesiti pafta no:34	196
Şekil 9.100 B-B kesiti pafta no:35.....	197
Şekil 9.101 C-C kesiti pafta no:36.....	198
Şekil 9.102 Güney cephesi pafta no:37	199
Şekil 9.103 Kuzey cephesi pafta no:38	200
Şekil 9.104 Doğu ve batı cepheleri pafta no:39.....	201
Şekil 9.105 Vaziyet planı pafta no:40	204
Şekil 9.106 Zemin kat planı pafta no:41	205
Şekil 9.107 Zemin kat planı pafta no:42	206
Şekil 9.108 Birinci kat planı pafta no:43	207
Şekil 9.109 Tavan planı pafta no:44	208
Şekil 9.110 Çatı planı pafta no:45	209
Şekil 9.111 A-A kesiti pafta no:46	210
Şekil 9.112 B-B kesiti pafta no:47.....	211
Şekil 9.113 C-C kesiti pafta no:48.....	212
Şekil 9.114 Güney cephesi pafta no:49	213
Şekil 9.115 Kuzey cephesi pafta no:50	214
Şekil 9.116 Doğu ve batı cepheleri pafta no:51.....	215
Şekil 9.117 Vaziyet planı pafta no:52	217
Şekil 9.118 Zemin kat planı pafta no:53	218
Şekil 9.119 Zemin kat panı pafta no:54.....	219
Şekil 9.120 Birinci kat planı pafta no:55	220
Şekil 9.121 Tavan planı pafta no:56	221
Şekil 9.122 Çatı planı pafta no:57	222
Şekil 9.123 A-A kesiti pafta no:58	223
Şekil 9.124 B-B kesiti pafta no:59.....	224
Şekil 9.125 C-C kesiti pafta no:60.....	225
Şekil 9.126 Güney cephesi pafta no:61	226

Şekil 9.127 Kuzey cephesi pafta no:62	227
Şekil 9.128 Doğu batı cepheleri pafta no:63	228

ÇİZELGE LİSTESİ

Çizelge 2.1 Söke'nin aylık ve yıllık ortalama sıcaklık değerleri (D.M.İ.G.M. Döküm cetvelleri)	12
Çizelge 2.2 Söke'nin aylık ve yıllık ortalama yağış değerleri(mm) (D.M.İ.G.M. Döküm cetvelleri)	12
Çizelge 2.3 Söke'nin aylık ve yıllık ortalama bulutlu günler sayısı (D.M.İ.G.M. Döküm cetvelleri)	13
Çizelge 2.4 Söke'nin aylık ve yıllık nispi nem değerleri (%) (D.M.İ.G.M. Döküm cetvelleri)	14
Çizelge 3.1 Basına dayalı olarak 1955 Balat depreminin bilançosu	26
Çizelge 3.2 Söke'ye yapılan göçler (1924-1989)	28
Çizelge 3.3 Mübadil göçmenlerin Söke'de yerleştikleri yerler (1924-1989).....	28
Çizelge 3.4 Güllübahçe'ye yerleşen Bulgar göçmenler (1923-1989)	29

ÖNSÖZ

Tezimin tüm aşamalarında, değerli bilgileriyle beni yönlendiren danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Ö. Faruk Tuncer'e çok teşekkür ederim.

Bu çalışmada desteğini hiç esirgemeyen Güllübahçe Belediyesi'ne, rölöve ölçümlerinde birlikte çalıştığımız restoratör mimar Özge Başağaç ve ortağı Tarık Başağaç'a, çevreyi iyi tanıyan ve yaptığı uygulamalarla bana örnek olan restoratör mimar Özcan Gürsel'e, destekleri için mimar Efe Öner ve Didem Anık'a, konu ile ilgili her türlü bilgisini paylaşan Gelebeçli emekli öğretmen İbrahim Ünlü'ye teşekkürü bir borç bilirim.

Ayrıca bu çalışma boyunca hep yanımda olup beni destekleyen başta annem Semiha Coşkun olmak üzere aileme çok teşekkür ederim.

ÖZET

Büyük kesimi terk edilmiş, eski bir Rum köyü olan Gelebeç, Priene antik kentine yakınlığı, mimari dokusu ve doğal güzellikleriyle korumaya değer bir yerleşimdir. Gelebeç'in, metruk kalmış tek tescilli anıt yapısı Aziz Nikolaos Kilisesi nedeniyle kültür turizmi potansiyeli yüksektir. Bugüne kadar koruma çalışması yapılmamış olan bu yerleşimde, son yıllarda hızlı bir yeniden yapılaşma süreci yaşanmaktadır. Bu nedenle Gelebeç yerleşiminin mimari dokusunu korumak için analizler yapılmış ve koruma önerilerinde bulunulmuştur. Ayrıca pilot proje alanı seçilen Aziz Nikolaos Kilisesi ve yakın çevresinin Analitik Rölöve, Restitüsyon ve Restorasyon projeleri hazırlanmıştır.

Mimari dokunun biçimlenişini etkileyen, yerleşim özellikleri ve tarihi hakkında, yazılı kaynaklar taranmış, sözlü görüşmeler yapılmıştır. Yerleşim, yerinde çekilen fotoğraflarla belgelenmiştir. Analizler için Aydın-Söke, Güllübahçe İlave İmar Plan'ı kullanılmıştır. Bu plan eşliğinde arazi gezilmiş ve mimari doku analizleri plan üzerinde işlenmiştir. Analizlerin sonuçları yüzdelik dilim tablolarıyla değerlendirilmiştir. Analitik Rölöve çalışmasında elektronik, optik ölçüm aracı kullanılmıştır.

Gelebeç yerleşiminin, kültür ve doğa turizmi potansiyeli ve yapılaşma eğilimleri dikkate alınıp, Kilise ve yakın çevresine yeniden işlevlendirme önerisinde bulunulmuştur. Bu öneride Kilise'nin mümkün olan en az müdahale ile sağlamlaştırıldıktan sonra anıt yapı ve çok amaçlı salon olarak kullanılması önerilmiştir. Kilise'nin yakın çevresindeki iki adet kısmen mevcut yapının, turist bilgilendirme ofisi/satış birimi ve kafeterya/restoran olarak, özgün yapılara örnek teşkil edecek biçimde restore edilmesi önerilmiştir. Ayrıca Kilise meydanının pazar yeri ve festival zamanlarında açık atölye olarak kullanılması tavsiye edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Gelebeç, Rum, mimari doku, Aziz Nikolaos Kilisesi, rölöve, restitüsyon, restorasyon projeleri

ABSTRACT

Old Greek village Gelebeç which resides in eastern part of Turkey, close to antique city of Priene, is a worthy subject for preservation with its architectural pattern and natural beauties. Although most of the region was abandoned as well as only officially registered church, Saint Nicolas, village still carries its potential for cultural tourism. Despite its great value, no preservation projects have been made until recent years. With this accelerating construction wave, protective analysis and precautions are advised to preserve its architectural pattern. These analyses also include measured drawings, restitution and restoration projects for Saint Nicolas church and its surrounding area.

The analysis started with researching specifications and history that form architectural pattern of the settlement by both written and verbal sources. Architectural character has proven with photos taken in place and municipal plans. Site was exercised with help of this plan and further architectural patterns marked on it. Resulting numbers of analysis values provided with charts as well as optically measured total station analytic survey.

Combining with the potential of natural and cultural tourism of Gelebeç, and construction tendencies, refunctioning recommendations are exercised for church and the surrounding area. These recommendations include fortification of structure with minimum intervention and using it as a monumental building with multifunctional hall. Surrounding area, including reconstruction of two partially existed structures, is provided with tourism information with souvenir shop and cafe/restaurant to example as their original situations. Church Square is also recommended to be used as bazaar which can be transformed for workshops during festivals.

Key words: Gelebeç, Greek, architectural pattern, Saint Nicolas Church, measured drawings, restitution, restoration projects.

1. GİRİŞ

1.1 Güllübahçe Gelebeç yerleşiminin mevcut durumu

Tarihi 18. yy.ın ortalarına dayana Gelebeç yerleşimi, Güllübahçe Beldesinin Priene antik kentinden sonra günümüze taşınan en eski yerleşimidir. Gelebeç eski konut dokusu, Aziz Nikolaos Kilisesi ve doğal güzellikleri ile Güllübahçe Beldesinin Priene antik kenti yolu üzerindeki vitrini konumundadır. 1923 yılında imzalanan “Nüfus Mübadelesi Sözleşmesi” sonucunda yaşanan zorunlu göç, farklı kültürden insanların yörede barınmasına yol açmıştır. Güllübahçe’nin tarihi dokusunu yansıtan bu yerleşim, 1974 yılında heyelan bölgesi ilan edilmiş ve olanaksızlıklar nedeniyle, terk edilmiştir. Bu nedenle içinde çok az bir nüfus barındırmaktadır. Ayrıca konut dokusunun çok az bir kısmı günümüze kadar özgünlüğünü koruyabilmiştir. Gelebeç’in büyük bir bölümündeki yapılar yıkılmıştır. Büyük bir kısmında yapıların bahçe duvarları ve birkaç yapı kalıntısı mevcuttur. Yalnızca Aziz Nikolaos Kilisesi ve yakın çevresindeki yapılar günümüze kadar ayakta kalabilmiştir. Bu yapılardan bazıları yeniden yapılmış, bazıları ek almış, çok azı ise özgünlüğünü korumuş vaziyettedir.

1.2 Güllübahçe Gelebeç yerleşiminin seçilmesindeki amaç

Bu çalışmada Gelebeç’in, doğal güzelliklerini, mimari dokusunu korumak ve turizm potansiyelini açığa çıkartarak tanıtmak hedeflenmiştir.

Gelebeç’te eski dokudan ayakta kalan kısım Aziz Nikolaos kilisesi ve yakın çevresinde yer alan konutlardır. Aziz Nikolaos Kilisesi bugünkü hali ile ziyaretçisi olan bir yapıdır. Kilise, yerleşimin kültür ve inanç turizmine katkı yaparak Gelebeç’in tanıtılması, dolayısı ile kalkınması için çok önemli bir yapıdır. Ancak kilisenin koruma sorunları vardır. Bu nedenlerden dolayı pilot proje alanı olarak kilise ve yakın çevresi seçilmiştir.

1.2.1 Güllübahçe Gelebeç yerleşiminde yapılacak çalışmanın kapsamı ve metodu

Mimari doku analizleri kapsamında bugünkü adıyla Gelebeç eski adıyla Yukarı Gelebeç yerleşimi üzerinde çalışılmıştır.

Yerleşimin özellikleri ve tarihi hakkında, yazılı kaynaklar ve haritalar taranmış ve sözlü

görüşmeler yapılmıştır. Yerleşimin mimari dokusu, yerinde çekilen fotoğraflarla belgelenmiş ve yapılar tek yapı ölçeğinde incelenmiştir. Bazı özgün yapıların plan krokileri çizilmiştir. Analizler için Güllübahçe Belediyesi'nden elde edilen dijital Aydın-Söke, Güllübahçe İlave İmar Plan'ı kullanılmıştır. Bu plan eşliğinde arazi gezilmiş ve mimari doku analizleri plan üzerinde işlenmiştir. Yapılan analizlerin sonuçları yüzdelik dilim tablolarıyla değerlendirilmiştir.

Mimari doku analizi çalışmasından sonra yerleşim tek yapı ölçeğinde incelenmiş ve konut tipolojisi hakkında değerlendirme yapılmıştır.

Bu analizlerden sonra Gelebeç'in Samos Adası ve Doğanbey Köyü ile analogik karşılaştırılması yapılmıştır.

Pilot proje alanı ile ilgili çalışmalara geçmeden bugüne kadar Gelebeç'te yaşanmış koruma ve yeni yapılaşma sorunları ele alınmıştır. Ardından Gelebeç'in mimari dokusu için öneri koruma notları hazırlanmıştır.

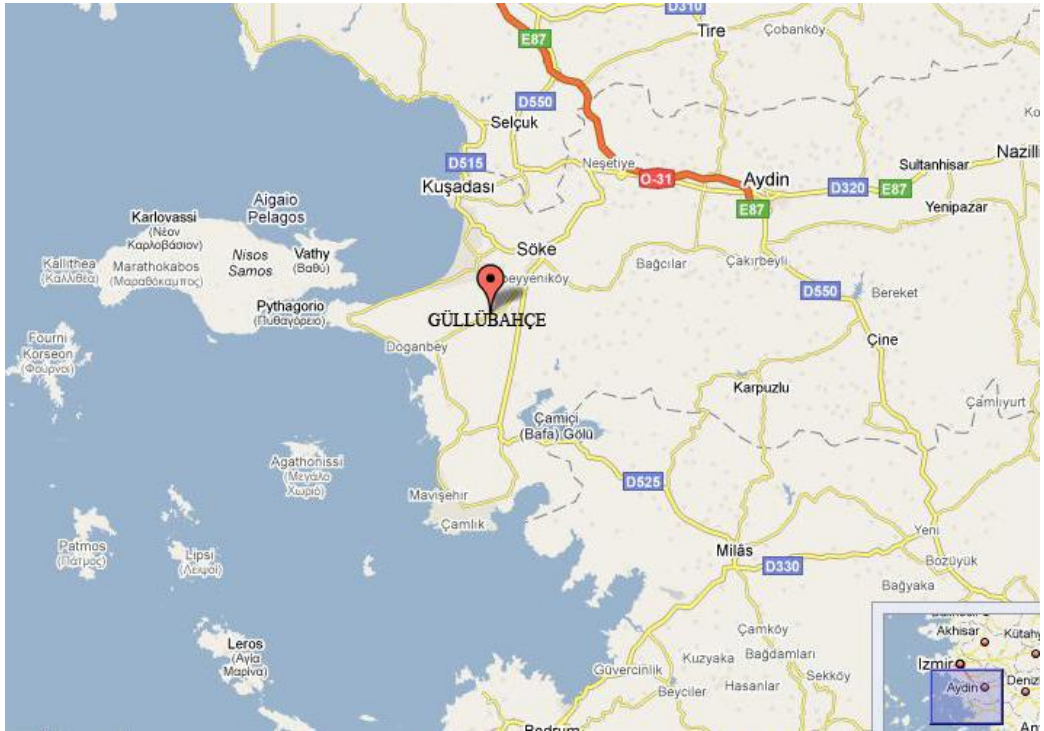
Bu çalışmadan önce Aziz Nikolaos Kilisesi'nin hazırlanmış bir projesi yoktur. Bu nedenle koruma sorunları olan Kilise'nin Analitik Rölöve, Restitüsyon ve Restorasyon projeleri hazırlanmıştır. Analitik Rölöve ölçümleri esnasında elektronik, optik ölçüm aracı olan "total station" kullanılmıştır. Bunun dışında gerekli olan yerlerde el ile ölçümler yapılmıştır.

2. YERLEŞİM ÖZELLİKLERİ

2.1 Coğrafi Konum

Söke, Ege bölgesinde yer alan, Aydın iline bağlı bir ilçedir. Aydın iline 54 km uzaklıkta olan ilçenin yüzölçümü 1.356 km² dir. Söke ilçesi 37°45' Kuzey enlemi ile 27°24' Doğu boylamı üzerinde yer almaktadır (Şekil 5.1).

Söke, Aydın ili ilçelerinden doğuda Koçarlı, kuzeydoğuda Germencik, kuzey ve kuzeybatıda Kuşadası, batı ve güneybatıda Ege Denizi, güneyde Didim ve Muğla ili ilçesi Milas ile komşudur (Gülen, 2006, s.3).

Şekil 2.1 Söke ve yakın çevresi

Güllübağçe, Aydın'ın Söke ilçesine bağlı, Söke'nin güneybatısında, 15 kilometre mesafede, Samsun dağlarının eteğinde yer alan bir beldedir. Güllübağçe'den güneybatıya Ege Denizi'ne doğru sırasıyla, Yuvaca, Atburgazı, Tuzburgazı ve Doğanbey yerleşimleri yer almaktadır. Güllübağçe'nin batısında, Doğanbey'in kuzeyinde Dilek yarımadası vardır. Dilek yarımadası eski bir Yunan adası olan Samos ile komşudur

Şekil 2.2 Güllübahçe ve yakın çevresi

Güllübahçe dört mahalleden oluşmaktadır: Kapaklı, Yenicami, Gürsu ve Turunçlar. Tarih boyunca önemli yerleşimlere beşiklik eden bu kasabanın topraklarında Priene, Sampson (Samson/Samsun) Gelebeç ve Güllübahçe isimli yerleşimler görülür. Priene, bugünkü Turunçlar mahallesinde, Gelebeç ise Gürsu mahallesinde yer almaktadır.

Şekil 2.3 Güllübahçe’de yer alan Gelebeç ve Priene antik kenti

Şekil 2.4 09-56 yolundan Gelebeç yerleşimi

Şekil 2.5 Gelebeç'ten Güllübahçe ve Söke Ovası

Şekil 2.6 Gelebeç'in yapılaşmış çevresinin Ova'ya ve Samsun Dağına konumu

Şekil 2.7 Gelebeç'te yapılaşmış çevre ve Samsun Dağı

Şekil 2.8 Gelebeç'ten panoramik Söke Ovası

2.2 Ulaşım

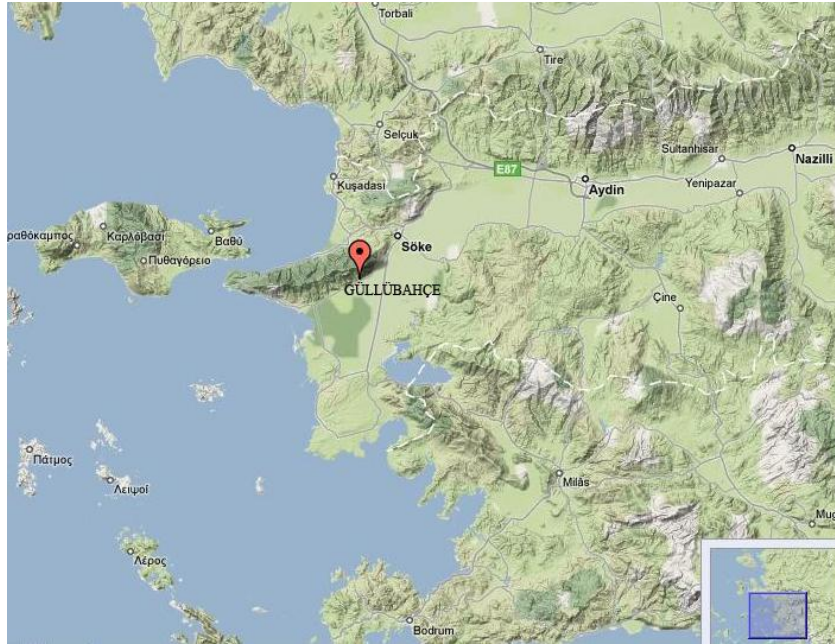
Söke'nin, Aydın ve İzmir illerine karayolu ve demiryolu bağlantıları bulunmaktadır. Ayrıca Milas ve Kuşadası ilçelerine de karayolu ile bağlıdır. Söke, Aydın'a 54 km, Kuşadası'na 23 km, Didim'e 56 km, İzmir'e 120 km uzaklıktadır (Gülen, 2006, s.3).

Söke'den Güllübahçe'ye ulaşım, Aydın-Muğla D525 karayolundan, Priene antik kentine ulaşan, güneybatı yönünde uzanan 09-56 yolu ile sağlanır. Gelebeç yerleşimine ulaşım ise, 09-56 yolunun yaklaşık 600 m ilerisinden kuzey yönüne dönülerek sağlanmaktadır.

2.3 Doğal Yapı

2.3.1 Topoğrafik özellikler

Söke arazisinin sınırlarını Güneyde Toros dağlarının uzantısı olan Beşparmak dağları, Kuzeyde ise Aydın Dağları uzantısı olan Samsun dağları belirlemektedir. Söke'nin güneyindeki sıradağların en yüksek noktasını Beşparmak Dağları oluşturur ve denizden yüksekliği 1.250 metredir. Samsun Dağlarının en yüksek noktasını ise Dilek Dağı oluşturur ve denizden yüksekliği 1.360 metredir (Gülen, 2006, s.6).

Şekil 2.9 Söke ve çevresinin topoğrafyası

Söke'nin hemen batısında başlayan Samsun Dağları paleozoik * ve bazı kısımları daha eski zamana ait tabakalardan oluşmuştur. Samsun Dağında genel olarak denilebilir ki kalkerler geniş alana yayılmaktadır (Gülen, 2006, s.6). Uzunluğu yaklaşık 40 km olan Samsun Dağları bir takım sivri tepelerle denize dik olarak uzanır. Samos Adası karşısında denize doğru bir burun oluşturur ki buna Dip Burun denir. Bu dağların güney yamaçları Söke sınırları içindedir. Söke civarında, Samsun Dağları yüksekliğini kaybederek alçalır, batıda ve doğuda yeniden yükselir.

Şekil 2.10 Güllübahçe ve çevresinin topoğrafyası

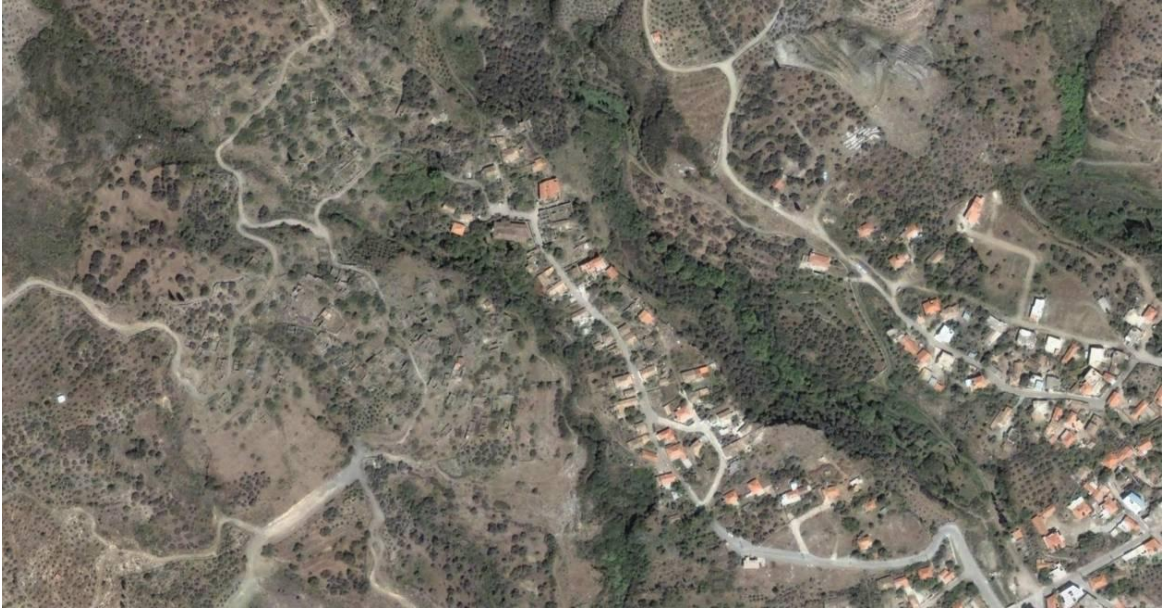
Güllübahçe, Söke'nin güneybatısında, Büyük Menderes Ovası'nda ve Samsun Dağı'nın eteklerinde yer alır.

* Paleozoik Zaman, Fanerozoik Devir in üç alt bölümünden ilkidir. "I. Zaman" olarak da bilinir. Günümüzden yaklaşık olarak 545 milyon yıl önce başlayıp 251 milyon yıl öncesine kadar uzanan bir jeokronolojik bir zaman dilimidir.

Şekil 2.11 Samsun dağının eteklerinde yer alan Gelebeç ve Güllübahçe

Güllübahçe'nin eski yerleşimi Gelebeç, Samsun dağının eteklerinde yer almaktadır.

Şekil 2.12 Gelebeç yerleşimi

Samsun Dağının eski çağlardaki ismi Mycale'dir. Thomas Kitchen tarafından hazırlanmış 18 yy. Ege Denizi ve Batı Anadolu Haritası'nda Gelebeç, Mycale dağlarının eteklerinde Kelibesh adında gösterilmektedir (Başgelen, 2005, s.11).

2.3.2 Hidrografik özellikler

Söke ve yakın çevresinin hidrografik elemanlarını, akarsular, yeraltı suları ve kaynaklar ile göller oluşturmaktadır.

Söke ovasına hayat veren Büyük Menderes nehri Ege Bölgesinin en uzun ve en büyük ırmağıdır. Uzunluğu 380 km.yi bulur. Kaynaklarını Ege Bölgesi ile İç Anadolu Bölgesi sınırında kalan dağların batıya dönük yamaçlarından alır. Doğuda Afyonkarahisar'ın hemen batısında yer alan Murat Dağları ile Kocatepe, Sandıklı Dinar; güneyde Burdur yakınlarındaki Söğüt Dağları, Denizli'nin güneyinde Honaz Dağı, Tavas ve Muğla'nın kuzey ve kuzey-batı taraflarında yer alan Menteşe Dağları ve en nihayet batıda Beşparmak dağlarının Menderes havzasına bakan yamaçlarından alır (Çağbayır, 1989, s.5).

Şekil 2.13 Söke ilçesi jeolojik özellikleri

Büyük Menderes dışında Söke çevresinin başlıca akarsularını küçük dere ve çaylar teşkil eder.

Kış yağışları ile zaman zaman akıp ovadaki azmaklarda kaybolurlar. Çok azı ise Büyük Menderes'e ulaşabilir. Çok az olmakla birlikte bunlardan yaz kış su taşıyanları şunlardır: Söke Çayı, Fevzipaşa Çayı, Sarıçay, Karacahayıt Deresi.

Söke'de Büyük Menderes nehri, çaylar ve derelerden başka Büyük Menderes nehrinin taşıdığı alüvyonlu toprakların birikmesiyle oluşan iki adet lagün gölü bulunmaktadır. Bunlardan biri Bafa Gölü diğeri ise Azap Gölü'dür. Bafa Gölü Aydın ilinin en büyük gölüdür. Beşparmak Dağlarının kuzeybatı yönünde Söke Ovasının güneyinde yer alır ve Söke'ye 25 km uzaklıktadır. 65 km² lik alana sahip gölün 25 km² si Söke sınırları içindedir. Gölün geri kalan kısmı Milas sınırları içindedir. Derinliği değişmekle beraber 25 m civarındadır (Çağbayır, 1989, s.6-8). Azap Gölü Bafa Gölüne oranla daha küçük çaplı bir göldür ve Yeşilköy civarında bulunmaktadır.

Bunlardan başka Güllübahçe, Savuca, Atburgazı, Yuvaca, Doğanbey yakınlarında suyu yazın kuruyan ve Menderes'e ulaşmadan ovanın hemen kıyısında azmaklara karışan birçok dere vardır. Örneğin Güllübahçe'de Papaz ve Karakol dereleri vardır.

Şekil 2.14 Papaz Deresi

Söke ovasında genel olarak taban suyu yüksektir. Yeraltı suları yağış, sulama ve Büyük

Menderes'ten derinlere sızan suların meydana gelmektedir. Ovanın genel yapısı dolayısıyla yeraltında teşekkül eden bol su yeraltındaki tektonik çatlaklardan Ege Denizine akmaktadır. Bütün bunların yanı sıra yer yer Büyük Menderes'in seviyesinden daha yüksek yeraltı sularına rastlanmaktadır. Bunlar da sızıntılar halinde Büyük Menderes'i beslemektedir.

2.3.3 İklim

Söke'de tipik Akdeniz iklimi görülür; yazları sıcak ve kurak, kışları ılık ve yağışlı geçer. Yağış çoğunlukla yağmur şeklindedir. Kar yağışı çok az görülür ve yerde fazla kalmaz. Dolu çoğunlukla ilkbaharda yağar. Yüksekler ovanın daha çok yağış almaktadır. Günümüze kadar kaydedilen en düşük sıcaklık $-4,9^{\circ}\text{C}$, en yüksek sıcaklık $41,1^{\circ}\text{C}$ olarak gözlemlenmiştir (Gülen, 2006, s.14).

Sıcaklık

Söke 'nin yıllık ortalama sıcaklık değeri $17,4^{\circ}\text{C}$ 'dir.

Çizelge 2.1 Söke'nin aylık ve yıllık ortalama sıcaklık değerleri (D.M.İ.G.M. Döküm cetvelleri)

AYLAR	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	Yılık
SICAKLIK	$8,7^{\circ}\text{C}$	$10,1^{\circ}\text{C}$	$12,0^{\circ}\text{C}$	$15,4^{\circ}\text{C}$	$20,6^{\circ}\text{C}$	$24,4^{\circ}\text{C}$	$26,6^{\circ}\text{C}$	$26,0^{\circ}\text{C}$	$23,1^{\circ}\text{C}$	$18,3^{\circ}\text{C}$	$13,9^{\circ}\text{C}$	$9,9^{\circ}\text{C}$	$17,4^{\circ}\text{C}$

En düşük ortalama sıcaklığın Ocak ($8,7^{\circ}\text{C}$), en yüksek ortalama değerlerin ise Temmuz ($26,6^{\circ}\text{C}$) ve Ağustos ($26,0^{\circ}\text{C}$) aylarında olduğu görülmektedir.

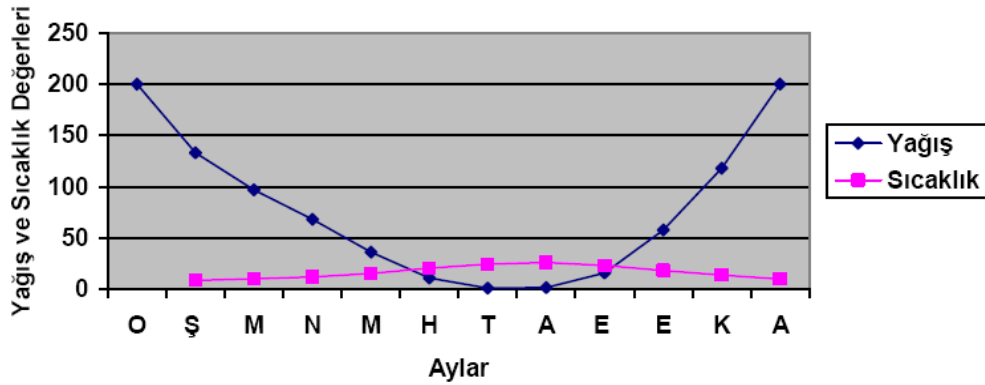
Yağış

Söke'de ortalama yağış miktarı yıllık 943 mm'dir.

Çizelge 2.2 Söke'nin aylık ve yıllık ortalama yağış değerleri(mm) (D.M.İ.G.M. Döküm cetvelleri)

AYLAR	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	Yılık
YAĞ. MİK. Mm	200,8	133,3	97,1	68,6	36,6	11,4	1,3	1,4	15,8	57,8	118,4	200,5	943

Yağışın en fazla olduğu ayların Aralık ve Ocak olduğu görülür. (200,8 mm ve 200,5 mm) En az yağış alan ay ise Temmuz ve Ağustos'tur (1,3 mm ve 1,4 mm).

Şekil 2.15 Söke'nin ortalama yağış ve sıcaklık verileri (Gülen, 2006, s.17)

Rüzgâr

Doğu-batı yönündeki Büyük Menderes oluşunun topoğrafik olarak uygun şartlar hazırlamasının sonucu olarak Söke'de hâkim rüzgâr yönü güneybatıdır (Gülen, 2006, s.18).

Yazın Söke'de Eteziyen Rüzgârları egemendir. Kuzey yönlü olan bu rüzgârlar soğuk bölgeden gelip sıcak bölgelere doğru estikleri için nem bakımından fakir ve kurudur (İbişoğlu, 1969, s.9). Bunun dışında yaz aylarında İmbat adı verilen Meltem rüzgârları hissedilir. Gündüzleri denizden karaya, geceleri karadan denize doğru eser.

Kış gelince Batıdan Lodos esmeye başlar. Bu rüzgârlar rutubetlidir. Bu suretle bütün bölge kış ayları rutubetli ve yağmurludur. Doğu rüzgârları ise kışın sert ve soğuk olarak eser.

Bulutluluk ve Nem

Söke'de aylık ve yıllık ortalama bulutlu günler sayısı incelendiğinde en yüksek bulutlu gün sayısı Temmuz ayı (31,9), en düşük bulutlu gün sayısı Ocak ayı (12,5) olduğu görülür. Yıllık bulutlu gün sayısı ise 22,3'tür.

Çizelge 2.3 Söke'nin aylık ve yıllık ortalama bulutlu günler sayısı (D.M.İ.G.M. Döküm cetvelleri)

AYLAR	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	Yıllık
GÜN S,	12,5	14,2	16,7	20,6	26,0	29,9	31,9	31,2	28,0	23,6	18,6	13,9	22,3

Söke’de sisli gün sayısı çok fazla değildir.

Söke’de ortalama nisbi nem %58’tir. Nisbi nem yaz mevsiminde kış mevsimine oranla azalmaktadır. Tablo 16’ya bakıldığında nisbi nemin en yüksek olduğu aylar Ocak (%69), Aralık (%68), en düşük olduğu aylar Haziran (%49), Temmuz (%47), Ağustos (%48)’tur.

Çizelge 2.4 Söke’nin aylık ve yıllık nispi nem değerleri (%) (D.M.İ.G.M. Döküm cetvelleri)

AYLAR	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	Yılık
ORT N.	69	68	62	60	54	49	47	48	52	60	66	68	58

2.3.4 Bitki Örtüsü

Söke ilçesinin genel bitki örtüsü makidir. Samsun Dağları maki ve çam ormanları ile kaplıdır. Dağlık alanda eğim ve toprak şartlarının ziraata uygun olduğu bölgeler zeytin ve incir ağaçlarıyla kaplanmıştır. Samsun dağlarında bunların dışında çalılıklar ve verimsiz otlaklar geniş yer almaktadır. Beşparmak Dağlarının yüksek kesimleri çam ve meşe ormanları ile kaplıdır (Gülen, 2006, s.7). Beşparmak Dağının eteklerinde ve alçak yamaçlarında zeytinlikler vardır.

Söke’nin yer altı zenginliklerini Samsun dağlarında çıkan mermer yatakları ve Beşparmak Dağlarında bulunan demir cevheri ve söke neojeninde bulunan linyit kaynakları oluşturmaktadır (Çağbayır, 1989, s.17,18).

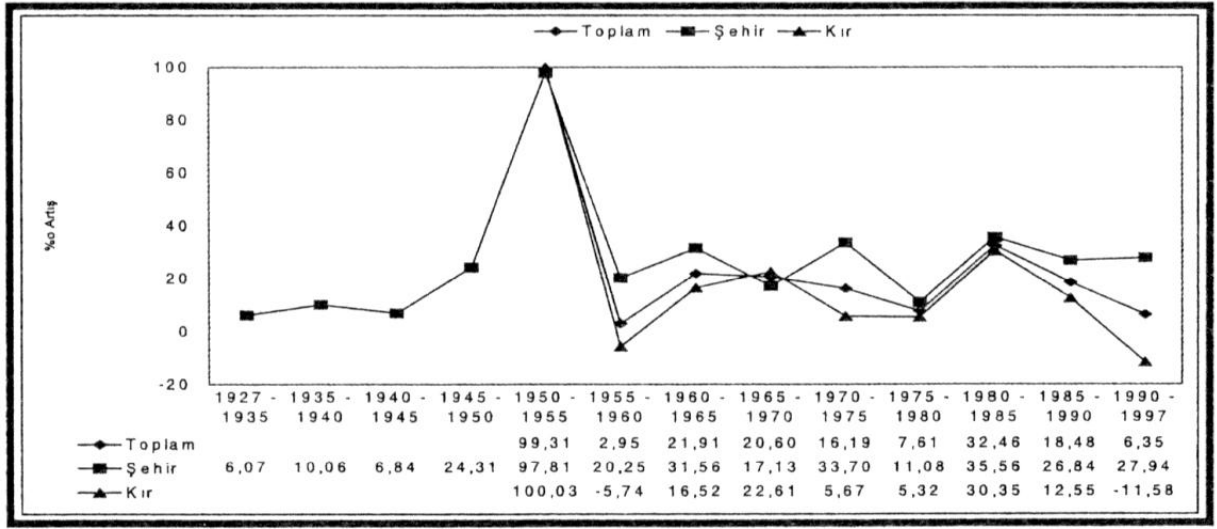
1960’lı yıllara kadar geniş otlakları ile Yörüklerin hayvanlarına barınak ve otlak olan Söke Ovası günümüzde modern ve örnek tarımın uygulama alanıdır (Gülen, 2006, s.8). Özellikle tarımın makineleşmesiyle, Türkiye’nin en ileri pamuk üretim merkezlerinden biri olmuştur.

2.4 Sosyal ve Demografik Veriler

Söke, tarihi dönemlerden günümüze nüfus açısından çekim merkezi olmuştur. Bu nedenle burada büyük kentler kurulmuştur.(Gülen, 2006, s.28) Milet, Priene ve Hereklia bunlardandır. Günümüzde Söke bu yörenin en büyük yerleşmesidir.

Söke ilçesinde nüfus Cumhuriyetten sonra yapılan düzenli sayımlara göre 1927 ‘den bu yana

sürekli artış göstermektedir.

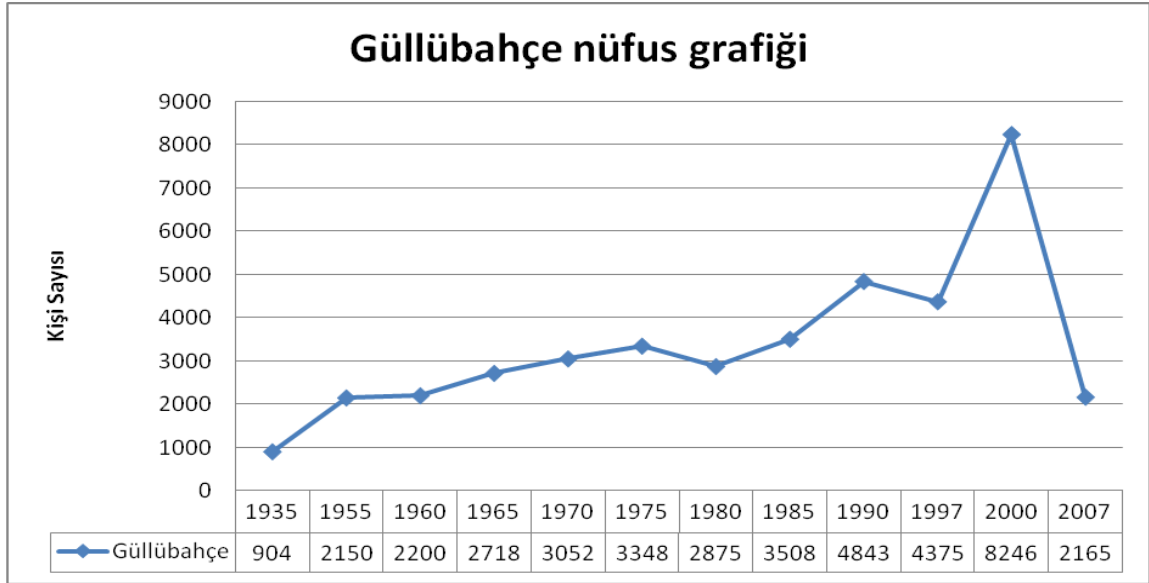

Şekil 2.16 Söke'nin toplam, kent ve kırsal nüfuslarının 1927-97 arasında artış oranları (TÜİK)

Kırsal yerleşimlerin grafiği ile Gelebeç'teki (Güllübahçe) nüfus artışını karşılaştıracak olursak paralellik gösterdiği görülür (Şekil 2.17). Tarihteki savaş ve göç gibi önemli olayların Gelebeç nüfusunu ne kadar etkilediği bu grafikten de okunabilmektedir. Örneğin; 1927-1935 yılları arasında oluşan nüfus artışı Gelebeç'te de mevcuttur. Bu artışın nedeni ise o dönemde gelen Boşnak ve Yugoslav göçmenlerdir (Öztürk, 2001, s.65,66). Bu tarihler arasında bir artış yaşanmasına rağmen, Söke'nin savaştan yeni çıkmış ve çoğunlukla terk edilmiş bir yerleşim olması dolayısıyla artış hızı Türkiye genelinden azdır. Grafikte 1950-1955 yılları arasında oluşan hızlı nüfus artışı Gelebeç'te de yaşanmıştır. Bu ivmenin sebebi ise o dönemde Yugoslavya ve çoğunlukla Bulgaristan'dan Güllübahçe'nin Kapaklı mahallesine gelen göçmenlerdir. Bunun dışında Türkiye genelinde 1950 sonrası karayolu ağının gelişmesi de Söke ve çevresinde bu yıllarda nüfus artışının bir sebebi olarak gösterilmektedir (Gümüş ve Ağırgöl, 2001, s.54). Güllübahçe'yi Söke'ye bağlayan yol da uzun zaman insanlar için zor bir ulaşım ağı olmuştur. Bu toprak yol genişletilip, asfaltlanınca, yerleşime ulaşım kolaylaşmıştır.

2000 yılında yapılmış nüfus sayımlarında nüfus 8246 iken 2007 yılındaki nüfus yalnızca

2165'tir. Bunun nedeni ise 2007 yılında başlanan adrese dayalı nüfus sayım sistemidir.*

Şekil 2.17 Güllübahçe, 1935-2007 nüfus değişim grafiği

* 2000 yılında yapılan seçimlerde o sırada Söke'de bulunan mevsimlik işçilerin hepsi çalıştıkları köylerde nüfusa dâhil edilmiştir. Böylece yerel nüfusun sayısında ciddi hatalar ortaya çıkmıştır.

3. TARİHSEL GELİŞİM

3.1 Yerleşim Tarihi

Söke ve civarı M.Ö. 5000 yılından beri meskûn bir yerdir. Söke sırayla, Hititler, İonlar, Frigler, Lidyalılar, İranlılar, Makedonyalılar ve Romalıların hâkimiyetleri altında kalmıştır. Sonra Selçuklu Devleti'nin Sivas Valisi olan Bahaeddin Bey'in oğlu olan Menteşe Bey 1282 yılında Aydın ve çevresini Bizans'tan alınca Türk tarihi devri açılmıştır. Menteşeoğulları Beyliğinin Osmanlı topraklarına katılımıyla Osmanlı Devleti egemenliğine girmiştir (Gülen, 2006, s.22).Söke 1919 yılında İtalyanlar ve 1922'de Yunanlılar tarafından kısa bir süre işgal edilmiş ve Kurtuluş savaşıyla bağımsızlığına tekrar kavuşmuştur.

Tarih boyunca önemli yerleşimlere beşiklik eden, Söke ilçesine bağlı, Güllübahçe beldesinin topraklarında sırasıyla, Priene, Sampson (Samson/Samsun), Gelebeç ve Güllübahçe isimli yerleşimler görülmüştür.

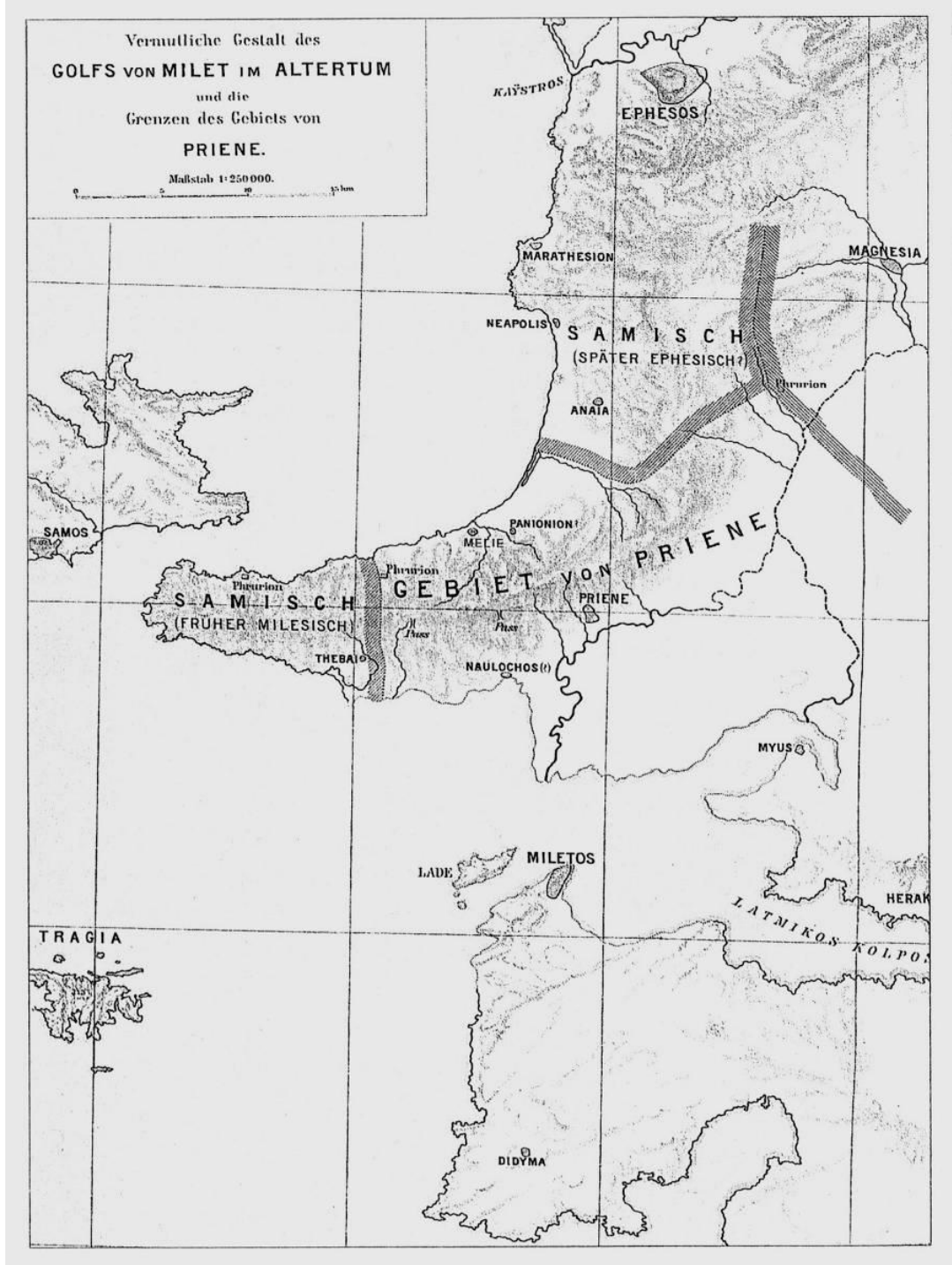
Priene* antik kentinin ilk kuruluşu ve yeri kesin olmamakla birlikte M.Ö 800 yılına tarihlendirilmektedir (Şekil 6.1). M.Ö 4. Yüzyılın ortalarında, Priene, bugünkü yeri olan Güllübahçe-Turunçlar mahallesinin batısında yeniden kurulmuştur (Rumscheid, 1998, s.15). “Anadolu’nun Pompeisi” olarak adlandırılan kent Helenistik, Roma ve Bizans dönemlerinden sonra 13. yy.daki Türk akınları sonucu terk edilmiştir. (Rumscheid, 1998, s.22). Bizanslı tarihçiler Georginos Pakhymenes** ve Nikhephoros Gregoras’ın anlatımlarına göre Priene ve çevresi 1280’den sonra tamamen Türklerin eline geçmiştir.

Fransız gezgin ve bilgini Charles Texier’in Samsun kalesi olarak adlandırdığı kent 13. yy’da daha aşağıda Sampson olarak yaşamına devam eder. 1673 yılında Priene’yi keşfeden İzmir’den gelen İngiliz tüccar gezginler Pickering, Spoon ve Wheeler bu kasabayı ziyaret etmişlerdir (Tulay, 2000, s.55). Sampson ismi zaman içinde Samson ve Samsun’a

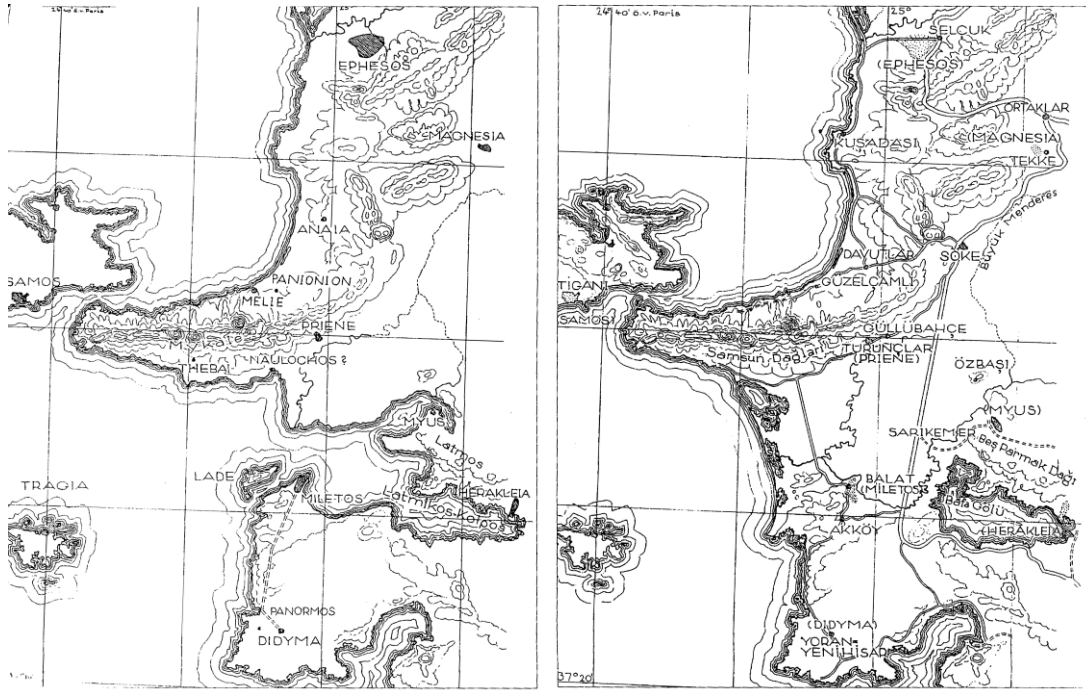
* Hippodamos planına göre kurulan kent mimarı Pytheos olan Athena tapınağı, Helenistik dönem tiyatrosu, evleri ile ünlüdür. Kent tarih içinde askeri ve ticari yönden ziyade İyon birliğinin kült merkezi olan Panionion ‘un yönetiminden dolayı siyasi ve politik açıdan önemli rol oynamıştır.

** Bizanslı yazar (Nicaea-İznik 1242-Constantinopolis-İstanbul-1310) 1261’de VIII. Mikhael Palaiologos’un İstanbul’u ele geçirmesi ve Bizans İmparatorluğu’nun yeniden kurulmasından sonra İstanbul’a geldi. Ortodoks kilisesinde önemli roller üstlendi.

dönüşmüştür. Mykale dağları da Samsun dağları olarak değiştirilmiştir (Şekil 6.2). Tabak'ın (2001, s.47) tebliğine göre Ekim 1575 tarihinde Akçaşehir (Söke) kazasının köyleri arasında Samson Köy'ü de yer almaktadır.

Şekil 3.1 Priene şehir devletinin sınırları

Şekil 3.2 Antik dönemde ve günümüzde Priene'nin çevresi

Samsun kasabasının doğusunda yamaçlarda yer alan Gelebeç'in tarihi ise 18.yy.ın ortalarına dayanmaktadır. Kaynaklara göre aşağı ve yukarı Gelebeç olmak üzere iki yerleşim bulunmaktadır (Rumscheid, 1998, s.24). Aşağı Gelebeç'te Türklerin Yukarı Gelebeç'te ise Rumların oturduğu bilinmektedir.

Rumscheid'a (1998, s.23) göre Kelebeş'te ilk başta Samsun dağlarının kuzey ayağında bulunan bugün Güzelçamlı diye anılan Tschangly'den gelmiş olan Ermeniler ve Yunanlılar oturmuşlardır. Ancak Ermeni nüfusun az olduğu bilinmektedir. Eski bir vakfiyeye göre Sıgla Sancağı (Milas ile İzmir arası) Mutasarrıfı İlyas Ağa 1700'li yılların sonlarında Söke ve çevresindeki büyük bir veba salgınından sonra Rodos ve Kalynos gibi yakın adalardan göçmenler getirterek Söke çevresine yerleştirilmiştir. Gelebeç'teki nüfusun bazıları bu yolla gelmiştir (Tulay, 2000, s.56). Daha sonra ovanın kenarına Türk'lerin yerleştiği, bugün Güllübahçe adıyla anılan aşağı köy gelmiştir.

Gelebeçli emekli öğretmen ve Gelebeç tarihi hakkında kitap hazırlayan İbrahim Ünlü'nün sözlü ve yazılı araştırmalarına göre ise 1750 yılında Samos adasında gerçekleşmiş 10 şiddetindeki deprem dolayısıyla adada büyük bir yıkım gerçekleşmiştir. Bu depremden sonra

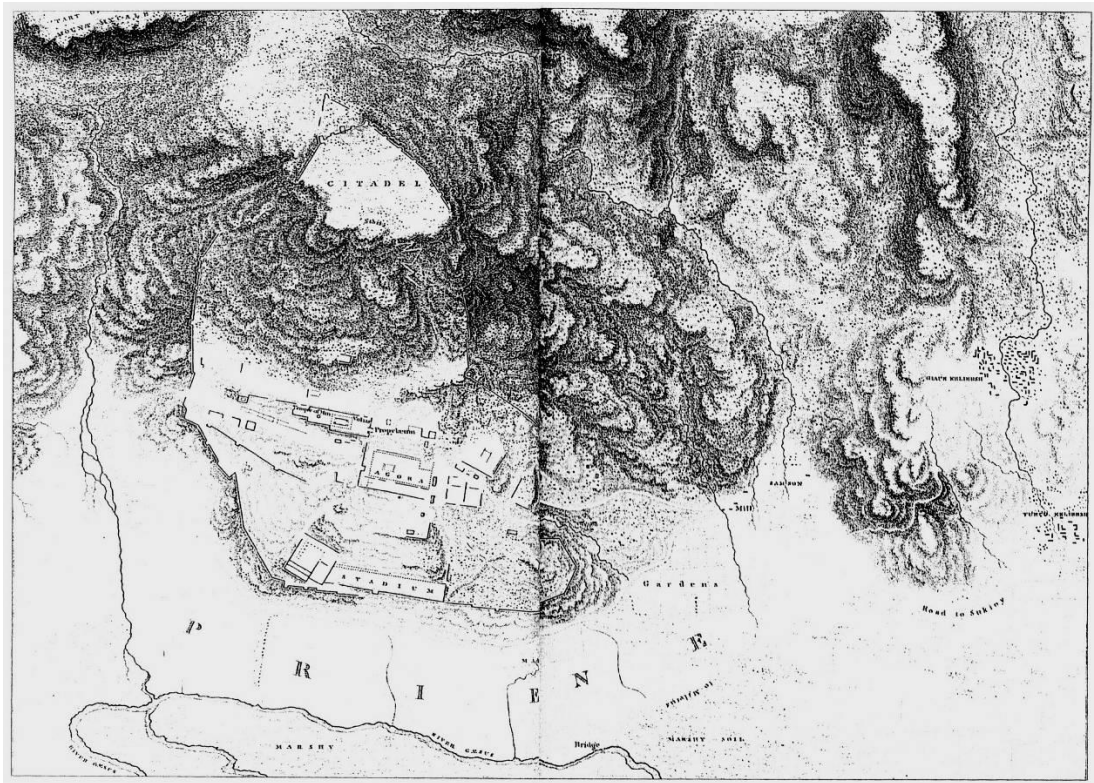
Samos adasından bir grup Rum'un Gelebeç'e gelip bu köyü kurdukları düşünülmektedir. Diğer kaynaklarda olduğu üzere Ünlü'nün araştırmalarına göre de Gelebeç yukarı ve aşağı olmak üzere ikiye ayrılır. Yukarıda Hristiyan Rumlar ve aşağıda ise Müslüman Türkler oturmaktadır.

Bütün bu kaynakların yanı sıra Thomas Kitchen tarafından hazırlanmış 1717-1784 arasına tarihlenmiş haritada da Kelibesh adındaki yerleşim görülmektedir (Başgelen, 2005, s.11).

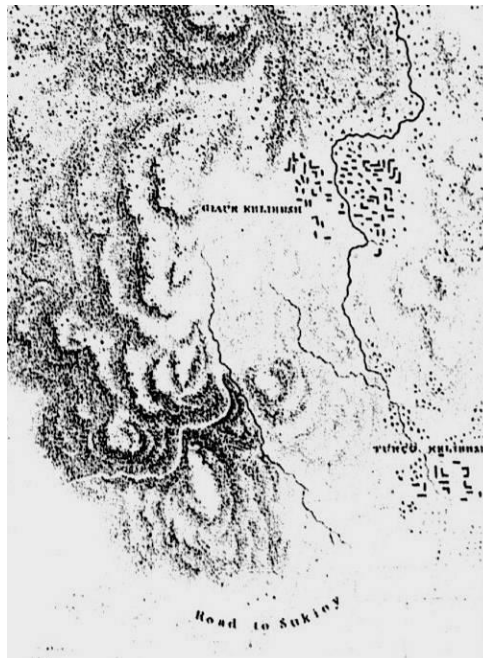

Şekil 3.3 Ege denizi ve Batı Anadolu Haritası, (18.yy.)

Rumscheid'in (1998, s.25) kitabında da Priene, yukarı ve aşağı Gelebeç'i gösteren bir harita mevcuttur. 1811/1812 yıllarına tarihlenmiş bu haritada Gelebeç Gâvur Gelebeç olarak, Aşağı Gelebeç ise Türk Gelebeç olarak adlandırılmıştır.

Şekil 3.4 1811/12 yıllarında Priene ve yakın çevresi

Şekil 3.5 1811/12 yıllarında Priene ve yakın çevresini gösteren haritadan Gelebeç'in detayı

Almanca kaynaklarda Gelebeç'ten bir Yunan köyü olarak bahsedilmektedir. Nüfusu 2460 kişi olduğu yazılıdır (Wiegand ve Schrader, 1904, s.16-18). Gelebeç'in eteklerindeki bölgede, Tatar boyundan olan Tahtacılar'ın yaşadıkları ve Türkler tarafından dışlandıklarından bahsedilmektedir. Aynı kaynakta Gelebeç civarında çok sayıda değirmen, bahçe ve üzüm bağları olduğu yazılıdır.

Yapucu'ya (2001, s.39) göre ise 19. yy. ikinci yarısında Gelebeç Kalebiç ve aşağı Gelebeç ise Kalebiç Tahtacılar olarak anılmaktadır.

Charles Texier*, Söke'yi 1835'de gezdi ve eserini 1842'de neşretti. Küçük Asya adıyla yazılan 8 ciltlik eserin 2. cildinde Gelebeç için yazılan cümleler şunlardır: "Samsun kalesi, tamamen Rumların oturduğu Kelibeş adındaki büyük köyden, dört beş km. mesafededir. Biraz daha aşağıda yine aynı adda bir Türk köyü vardır. Kelibeş Söke adında ve kasabaya hâkim olan ağanın ikamet ettiği büyük kasabadan 12 km. mesafededir. Kelibeş Rumları, yabancılara yeterince düşman olduklarından, Priene'yi ziyaret etmek isteyenler için Söke'den bir kavas edinmek daha iyidir."

1864 tarihli vilâyet nizamnamesine göre mülkî taksimat, vilâyet-sancak (liva)- kaza-nahiye-köy olarak bölünüyordu. Aydın vilayeti ise, Aydın, İzmir, Saruhan (Manisa), Mentese (Mugla) ve Denizli sancaklarından oluşmaktadır. Aydın Vilâyetinin merkezi İzmir'di. Söke, merkezi Güzelhisar olan Aydın sancağının bir kazası konumundaydı. (Sepetcioğlu, 2007)72Osmanlı'nın Tanzimat ve sonrası siyasi ve idari yapılanması için bkz. Musa Çadırcı, Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı, s. 10-50, 208-240. Söke 1864 yılında İzmir'e bağlı bir kaza haline gelmiş, 1868 yılında ise İzmir'den alınarak Aydın iline bağlanmıştır.

Fransızca kaynaklarda 1874 ve 1877 tarihli coğrafik haritalarda Gelebeç görülmektedir (Rayet, 1877, s.2,3).

* Félix Marie Charles Texier 1802 Versailles'de doğdu, 1871 Paris'de öldü; Fransız mimar, arkeolog ve gezgin

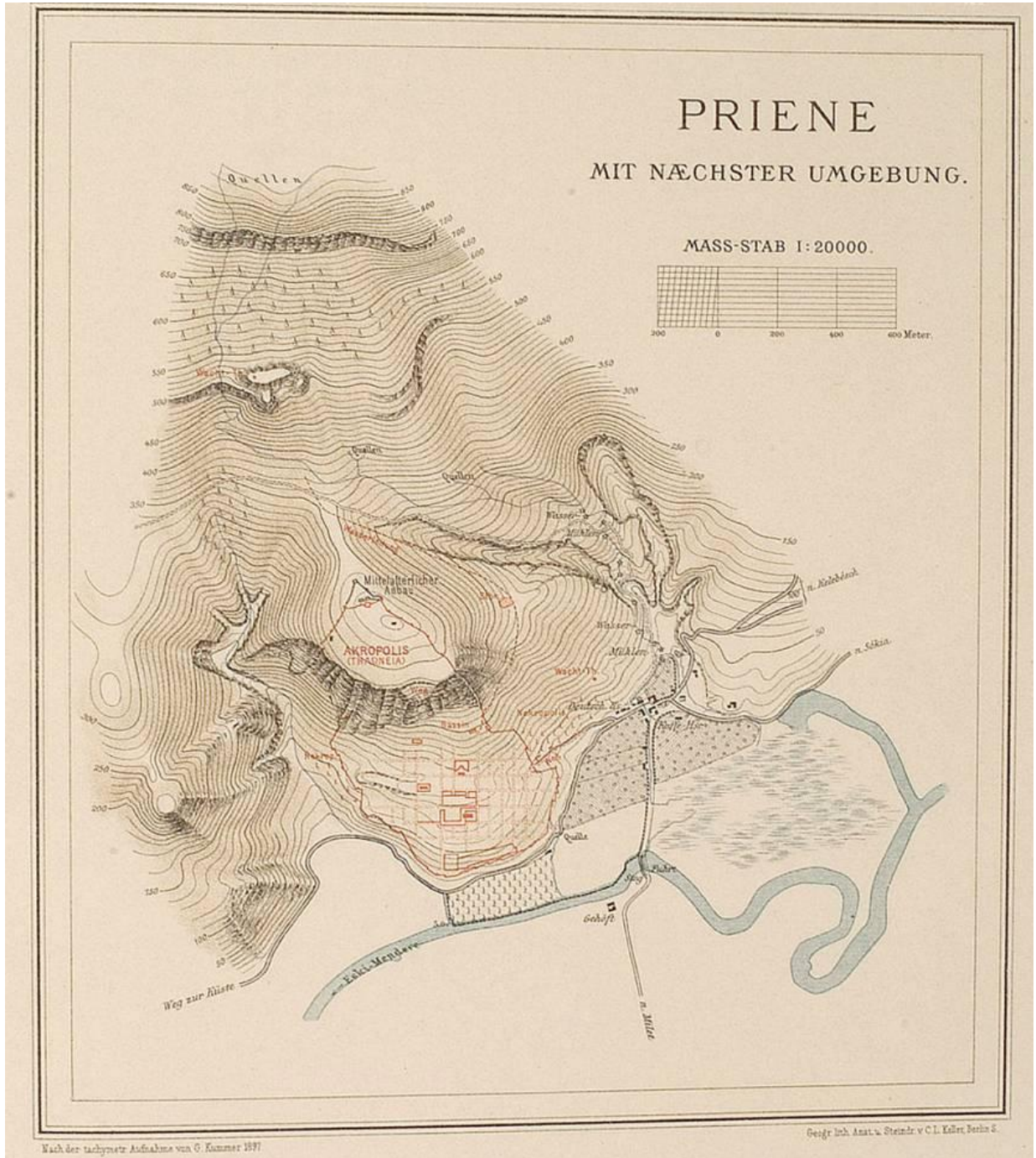

Şekil 3.6 1874 tarihli batı Anadolu haritası

Şekil 3.7 1877 tarihli batı Anadolu haritası

Almanca kaynaklarda bulunan 1897 tarihli Priene antik kenti haritasında Gelebeç görülmektedir (Wiegand ve Schrader, 1904) .

Şekil 3.8 Priene antik kenti

1908 yılında Aydın Vilayeti Salnamesi'nde, Aydın Vilayeti'nin; Aydın Sancağı'nın Söke

Kazası'nın köyleri içinde Gelebeç yer almaktadır. Ancak Gelebeç Gülbenc Hristiyan ve aşağı Gelebeç Gülbenc Tahtası olarak adlandırılmaktadır (Tabak, 2001, s.49).

Söke 17 Mayıs 1919 yılında İtalyan ve 1922'de ise Yunanlılar tarafından kısa bir süre işgal edilmiş ve Kurtuluş savaşıyla bağımsızlığına tekrar kavuşmuştur. Ünlü'den* edinilen sözlü bilgiye göre Gelebeçli Rumlar da 1922'de Gelebeç'i terk etmişlerdir.

30 Ocak 1923 tarihinde imzalanan “Nüfus Mübadelesi Sözleşmesi” gereğince Rumlardan geriye boş kalan evlere mübadiller yerleştirilmişlerdir.

1935 tarihli belgelerde Gelebeç Kasabası'nın adının Güllübahçe'ye dönüşmüş olduğu görülmektedir (Gün ve Özdemir, 1943, s.107-111).

16 Temmuz 1955 günü Söke kazasına bağlı Balat köyünde 300 evin tamamen yıkılmasına ve Büyük Menderes Nehri güzergâhındaki köylerde ve kasabalarda tahribata yol açan şiddetli bir deprem meydana gelmiştir (Güneş, 2001, s. 91-97). Güneş ve Özkeş'in sunmuş olduğu basına dayalı deprem bilançosu tablosunda Güllbahçe'de 14 evin yıkıldığı 2 ölünün olduğu gösterilmektedir. Ancak Ünlü'den alınan sözlü bilgiye göre bu kaynaklarda sanılanın aksine Gelebeç'te bu depremde hiçbir ev yıkılmamıştır. Yalnızca evlerin camları kırılmış sadece 2 evin köşesi yıkılmıştır. Ünlü, bu bilgilere Gelebeç'in muhtarlık defterlerini araştırarak ulaşmıştır. Bu belgelerde yıkılan evlerin aşağı Gelebeç ve yakınlarında olduğu belirtilmektedir.

* Daha öncede bahsedildiği üzere İbrahim Ünlü emekli bir öğretmendir. Uzun yıllardan beri, derleyip kitap haline getirmek için, Gelebeç hakkında bilgi ve belge toplamıştır.

Çizelge 3.1 Basına dayalı olarak 1955 Balat depreminin bilançosu

İlçe	Köy	Tamamen Yıkılan Bina Sayısı	Hasara Uğrayan Bina Sayısı	Kısmen Yıkılan Bina Sayısı	Ölü ve Yaralı Sayısı
Söke	--	1 dükkan 9 ev	Bilinmiyor	2 Cami	2 Ölü
Germencik	--	--	"	--	1 Ölü
Bağarası	Çavuşlu	4	"	1	--
"	Burunköy	14	"	--	--
"	Kesir	1	"	--	--
"	Sayrakçı	6	"	--	--
Doğanbey	--	7 ev 1 samanlık	"	15	--
"	Tuzburgazı	7	58	17	--
"	Atburgazı*	32	28	63	--
"	Yuvaca	8	15	20	--
"	Güllübahçe	14 ev 2 Samanlık	--	--	2 yaralı
Akköy	--	50	200	--	--
"	Yenihisar	71 ev 10n ahır	44	--	1 yaralı
"	Yeniköy	12	238	--	--
"	Sarıkemir	3 ev 1 minare	--	--	2 yaralı
"	Batnos	10ev 3 garaj	--	--	--

1955'te karayolları kanunu esasına dayanılarak Güllübahçe'ye ulaşan toprak yol asfalt yola dönüştürülmüştür. Böylelikle Güllübahçe'ye Söke'den ulaşımında rahatlık sağlanmıştır.

1970'li yıllarda Güllübahçe'de Gelebeç bölgesi heyelan bölgesi ilan edilmiştir. Burada bu tarihten sonra var olanın dışında yeni bir konut yapılması yasaklanmıştır.

1974 yılında Güllübahçe'de 09-56 karayolunun kenarına Yeni Cami mevkiine 34 adet afet evi yapılmıştır. İlk defa bu tarihte Gelebeç'ten toplu halde aşağı mahallelere göç yaşanmıştır. Bu tarihten sonra köylü insanların yukarılara ulaşım problemi ve geçim derdi nedeniyle Gelebeç hızla terk edilmiştir.

2004 yılında Belediye tarafından Deniz Mühendislik ve Müşavirlik Bürosu'na yaptırılan zemin etüt çalışması sonrası Gelebeç heyelan bölgesi olmaktan çıkarılmıştır. Aydın-Söke, Güllübahçe İlave İmar Planı hazırlanmış ve imara açılmıştır.

3.2 Göç Tarihi

18. yy ortalarından yani kuruluşundan, Kurtuluş savaşı dönemine kadar olan süre zarfında

Osmanlı toprakları olan Gelebeç'te Rumlar ve Türkler bir arada barış içinde yaşamışlardır. Osmanlı İmparatorluğunun çöküşünden önceki son dönemlerde, farklı ulus devletlerinin oluşma süreci yaşanmıştır. Büyük Menderes havzasının Aydın sancağının önemli bir kazası olan Söke, Yunan adalarına yakınlığı ve yoğun Rum nüfusunun yaşaması nedeniyle daha işgaller başlamadan Yunan hükümetinin dikkatini çeken bir bölge olmuştur. (Öztürk, 2001, s.63-77) Hatta çeşitli propagandalarla kışkırtılan Söke Rumları çete faaliyetleri ve ayaklanmalarla bölgede ciddi bir güvenlik sorunu yaratmışlardır. Söke 17 Mayıs 1919 yılında İtalyan ve 1922'de ise Yunanlılar tarafından kısa bir süre işgal edilmiş ve Kurtuluş savaşıyla bağımsızlığına tekrar kavuşmuştur. Balkanlar ve Ege adalarındaki Müslümanlar doğdukları toprakları terk ederek Anadolu'ya, Ortodoks Rumlar da, 1922 yılında Kurtuluş Savaşı sonrasında Anadolu topraklarını boşaltarak kitle halinde ve kısa bir zaman içinde Yunanistan'a geçmiştir. Tümüyle Rumların yaşadığı Gelebeç'in Ünlü tarafından 6 Eylül 1922 akşamı bir gecede terk edildiği iddia edilmektedir. Aydın vilayeti 1915 salnamesine göre Gelebeç'te 333 hane ve 1247 kişi yaşamış. Yurtlarını terk eden Rumların bir şeye zarar vermeden geri dönme umuduyla evlerini boşalttıkları düşünülmektedir.

30 Ocak 1923 tarihinde, Kurtuluş Savaşı sonunda düzenlenen Lozan Barış Konferansında, Lozan Barış Antlaşmasına ek olarak, Yunanistan'da yerleşik Müslümanlarla Türkiye'de yerleşik Ortodoks Rumların karşılıklı olarak zorunlu göçünü öngören "Nüfus Mübadelesi Sözleşmesi" imzalanmıştır. Böylece, tarihte ilk olarak, zorunlu bir nüfus mübadelesi başlamıştır.

İbrahim Ünlü'nün yapmış olduğu araştırmalara göre 1922 ile 1924 tarihleri arasında Gelebeç'teki yerleşim boş kalmıştır. Bu dönemde aşağı Gelebeç'te yaşayan Türkler tarafından evler yağmalanmıştır. Ancak evlere yapısal bir hasra verilmemiştir.

Yine İbrahim Ünlü'nün araştırmalarına göre 1924 yılının yaz mevsiminde Yunanistan'ın Selanik Kenti'nin Kalkış kazasından mübadiller "Nüfus Mübadelesi Sözleşmesi" gereğince Gelebeçe yerleştirilmişlerdir. Bu mübadiller yalnızca Gelebeç'e değil aynı zamanda yakın köyler olan Doğanbey, Akköy ve Didim'e dağıtılmışlardır. İbrahim Ünlü'nün araştırmalarını Adil Adnan Öztürk'ün Akha'dan aldığı verilerle oluşturmuş olduğu tablo desteklemektedir.

Çizelge 3.2 Söke'ye yapılan göçler (1924-1989)

Geldiği Ülke	Aydın'a Gelen Göçmen Sayısı	Söke'ye yerleştirilen Göçmen Sayısı	%
Yunanistan	14.940	6398	42, 8
Bulgaristan	16.395	10.228	62,3
Yugoslavya	1636	1159	28, 3
İran	956	107	11, 1
Toplam	33.327	17.892	53, 6

Ayrıca Öztürk'ün (2001, s.69) verdiği verilere göre Cumhuriyet'in ilanından günümüze kadar Kılıkış'tan 115 aile mübadil olarak Söke ve köylerine yerleştirilmiştir. Ünlü'ye göre kendi ailesi de dâhil olmak üzere 20 aile 924 yılında Suriye'nin Humus kentinden göçmen olarak Gelebeç'e yerleşmişlerdir.

Ünlü'den alınan bilgilere göre Gelebeç'e sırasıyla; 1925'de Arnavutluktan göçmenler, 1927-1929 yıllarında Boşnak göçmenler ve 1933'de Yugoslavya'nın Doyran kentinden göçmenler gelmişlerdir. Öztürk'ün yukarıda verilmiş olan tablosu da bu iddiaları doğrular niteliktedir. Bunlara ek olarak Öztürk'ün (2001, s.69) verdiği verilere göre Cumhuriyet'in ilanından günümüze kadar Doyran'dan 75 aile Söke ve köylerine yerleşmiştir. Öztürk 1933-1972 yılları arasında Güllübahçe'ye gelen göçmen çoğunluğunu Bulgaristan, Yunanistan ve Yugoslavya'dan gelen göçmenlerin oluşturduğunu söylemiştir. Ayrıca Öztürk (2001, s.70) az da olsa Arnavut ve 40 kadar Boşnak ailenin Gelebeç'e yerleştiğinden de söz etmiştir. Adil Adnan Öztürk'ün Akha'dan aldığı verilerle oluşturmuş olduğu başka bir tabloda mübadillerin Söke'de yerleştirilmiş oldukları yerler gösterilmektedir. Bu tablodan Güllübahçe'nin ne kadar önemli bir yerleşim yeri olduğu görülmektedir.

Çizelge 3.3 Mübadil göçmenlerin Söke'de yerleştikleri yerler (1924-1989)

Yerleştikleri Yerler	Aile Sayısı	Yerleştikleri Yerler	Aile Sayısı
Yuvaca	21	Savuca	103
Özbaşı	24	Tuzburgazı	148
Akyeniköy	25	Özbey	296
Gölbent	30	Atburgazı	306
Söke Kemer	47	Doğanbey	340
Gömelez	37	Güllübahçe	345
Sarıkemer	41	Yenihisar	369
Sazlıköy	44	Akköy	458
Argavlı	45	Bağarası	465
Yeniköy	70	Söke Merkez	998
Yeniköy – Balat	94	Toplam	4306

Hizmet Gazetesi yazarlarından Talat Bey’de 1927 yılında Söke’ye yaptığı bir gezi sonrası yazdığı yazıda: “Söke’nin müstacelen temin edilmesi lazım gelen bir ihtiyacı vardır; kimsesizlik, amelesizlik, yüzünden Söke’nin altın yuvası vasi arazisi bomboştur. Gelebeç, Domatça, Akköy, Yoran ve Bektaş hudutları dâhilinde bulunan bu çok vasi ve mümbit arazi, kimsesizlik ve amelesizlik yüzünden işlenememekte ve muattal bir halde durmaktadır. Mesmuata nazaran, bu araziden bir kısmı fukaraya satılacak imiş. İşkân edilecek binlerle hane muhacirine tevzi edilebilecek vüsat ve cesamette bulunan mezkûr arazinin satılması hiç doğru değildir...” demiştir (Öztürk, 2001, s.65,66).

1936 ve 1951 yıllarında Toksat, Drama ve İstanköy’den aşağı Gelebeç’e yoğun bir Bulgar göçü yaşanmıştır (Öztürk, 2001, s.70). Bu göçmenlerin hemen hepsi çiftçi idi. İçlerinden yalnız iki göçmen marangoz idi. 1936 yılında gelen göçmenlere ev ile birlikte verimine göre tarla verilmiştir. Öztürk’ün (2001, s.71) Akha’dan aldığı verilere göre 1951 yılında gelen göçmenlere ev, arsa ayrıca toprak, tohumluk ve bazılarına nakdi yardım yapılmıştır. Öztürk’ün (2001, s.76,77) makalesinde bu göçlere dair bir belgede Bulgar göçmenlerin listesi bulunmaktadır. Ünlü’nün araştırmalarına göre bu göçmenler 1951 yılında gelen göçmenlerdir.

Çizelge 3.4 Güllübahçe’ye yerleşen Bulgar göçmenler (1923-1989)

Sıra	Yerleştiği Yer	Adı Soyadı	Kaç Kişi	Soyu	Sanatı	Tabiyeti	Köyü	Girdiği kapı	Tarih	Verilen Ev	Arsa	Toprak	Tohumluk	Nakdi yardım	Düğünceler
1	Güllübahçe	Aziz İrmak	6	Türk	Çiftçi	Bulgar	Eğirdere	Edirne	20/01/1951	1	766	22	368		
2	Güllübahçe	Kerim Alkan	9	Türk	Çiftçi	Bulgar	Xırcalı	Edirne	21/01/1951	2	1172	40	560		
3	Güllübahçe	Osman Köse	7	Türk	Çiftçi	Bulgar	Eydos	Edirne	22/01/1951						İzmit karamürsel Kulacı köyüne akrabalarının yanına gitmiştir.
4	Güllübahçe	Ahmet Cambazoglu	2	Türk	Çiftçi	Bulgar	Razgrat	Edirne	25/01/1951	1	627	20	215		
5	Güllübahçe	Abdullah Kamacı	9	Türk	Çiftçi	Bulgar	Elana	Edirne	23/01/1951	1	595	26	450		
6	Güllübahçe	Mehmet Coşkun	14	Türk	Çiftçi	Bulgar	Elana	Edirne	22/01/1951	3	1856	40	1047		
7	Güllübahçe	Hasan Kurt	4	Türk	Çiftçi	Bulgar	Kazan	Edirne	22/01/1951	1	732	20	330		
8	Güllübahçe	Kadir poyraz	4	Türk	Çiftçi	Bulgar	Rusçuk	Edirne	21/01/1951	1	731	20	330		
9	Güllübahçe	Ali Taşdelen	4	Türk	Doğramacı	Bulgar	Kazan	Edirne	23/01/1951	1	882	20	330		
10	Güllübahçe	Hüseyin Beş	8	Türk	Çiftçi	Bulgar	Kazan	Edirne	21/01/1951						Afyon Emirdağ ilçesine göçeceğini beyan etmiş gitmiştir.
11	Güllübahçe	Hüseyin Karacalı	4	Türk	Çiftçi	Bulgar	Burgaz	Edirne	21/01/1951	1	611	20	330		
12	Güllübahçe	Ali Adalı	2	Türk	Çiftçi	Bulgar	Kazan	Edirne	21/01/1951	1	508	20	215		
13	Güllübahçe	Mustafa paşaoğlu	7	Türk	Coban	Bulgar	Kazan	Edirne	21/01/1951						
14	Güllübahçe	Yusuf Karaoğlu	2	Türk	Çiftçi	Bulgar	Paviken	Edirne	26/01/1951	1	569	20	265		
15	Güllübahçe	Süleyman Yavaş	4	Türk	Kunduracı	Bulgar	Paviken	Edirne	26/01/1951	1			450		
16	Güllübahçe	Ahmet Serbest	5	Türk	Çiftçi	Bulgar	Omurtak	Edirne	09/03/1951	1	535	20	450	500	
17	Güllübahçe	Ahmet Çakır	4	Türk	Çiftçi	Bulgar	Kemallar	Edirne	26/06/1951	1	914	20	330		
18	Güllübahçe	Osman Çakır	4	Türk	Çiftçi	Bulgar	Kemallar	Edirne	27/06/1951	1	726	20	330		
19	Güllübahçe	Hüseyin Çakırlar	3	Türk	Çiftçi	Bulgar	Kemallar	Edirne	29/06/1951	1	623	20	272		
20	Güllübahçe	Salim Günhan	9	Türk	Çiftçi	Bulgar	Rusçuk	Edirne	16/01/1951	3	1883	60	809		
21	Güllübahçe	Hasan Gençoglu	8	Türk	Çiftçi	Bulgar	Rusçuk	Edirne	16/01/1951	2		40	560		
22	Güllübahçe	Adem Ercan	8	Türk	Çiftçi	Bulgar	Şumnu	Edirne	18/02/1951	1		20	450		
23	Güllübahçe	Niyazi Yetim	4	Türk	Çiftçi	Bulgar		Edirne	03/02/1951	1	712	20			
24	Güllübahçe	İbrahim Yetim	4	Türk	Çiftçi	Bulgar		Edirne	03/02/1951	1	703	20			
25	Güllübahçe	asan Sürer	3	Türk	Çiftçi	Bulgar		Edirne	09/07/1950	1	712	20			
26	Güllübahçe	Ezref Çiftçi	8	Türk	Çiftçi	Bulgar	Rusçuk	Edirne		2	1471	20			
27	Güllübahçe	Mehmet Tüfekçi	3	Türk	Çiftçi	Bulgar	Plevne	Edirne		1	732	20			
28	Güllübahçe	Salim Filiz	2	Türk	Çiftçi	Bulgar	Bele	Edirne		1	512	20			
29	Güllübahçe	Ramazan Zincirli	4	Türk	Çiftçi	Bulgar	Plevne	Edirne							
30	Güllübahçe	Yusuf Şoför	2	Türk	Çiftçi	Bulgar		Edirne	30/12/1950						1000
31	Güllübahçe	Yusuf Kök	6	Türk	Çiftçi	Bulgar		Edirne	30/12/1950						1000
32	Güllübahçe	Mustafa Çitak	5	Türk	Çiftçi	Bulgar		Edirne	30/12/1950						1000
33	Güllübahçe	İsmail Çitak	6	Türk	Çiftçi	Bulgar		Edirne							1000
34	Güllübahçe	Fevzi Çitak	8	Türk	Çiftçi	Bulgar		Edirne							1000
35	Güllübahçe	Hasan Çitak	7	Türk	Çiftçi	Bulgar		Edirne							1000
36	Güllübahçe	Sıdika Güçlü	5	Türk	Ev Kadını	Bulgar		Tekirdağ	16/02/1951						1000
37	Güllübahçe	Recep Çavdaroglu	9	Türk	Çiftçi	Bulgar		Tekirdağ	17/02/1951						785.8
38	Güllübahçe	Ali Çam	8	Türk	Çiftçi	Bulgar	Elena	Edirne	25/01/1951		1628				1000
39	Güllübahçe	Süleyman Yetim	8	Türk	Çiftçi	Bulgar	Elena	Edirne	31/03/1951		1050				1000
40	Güllübahçe	Hüseyin Öztürk	3	Türk	Çiftçi	Bulgar		Edirne	19/05/1951		750				1000
41	Güllübahçe	İsmail Pehlivan	5	Türk	Çiftçi	Bulgar	Elena	Edirne	26/01/1951		730				1000
42	Güllübahçe	Recep Coban	4	Türk	Çiftçi	Bulgar	Elena	Edirne	02/02/1951		800				1000
43	Güllübahçe	Hüseyin Sezer	6	Türk	Çiftçi	Bulgar	Timova	Edirne	02/02/1951		675				1000
44	Güllübahçe	Emrullah Kayalı	3	Türk	Çiftçi	Bulgar	Elena	Edirne	01/04/1951						1000
45	Güllübahçe	Mehmet Çalışkan	2	Türk	Çiftçi	Bulgar		Edirne	19/05/1951		881				1000

1955 yılında aşağı Gelebeç'e Yugoslavya'dan göçmenler yerleşmiştir (Ünlü).

En son 1989 yılında aşağı Gelebeç'e Bulgaristan'dan gelen ve çoğunluğu geri dönen bir Bulgar göçmen kafilesi olmuştur.

4. MİMARİ DOKU ANALİZİ

Gelebeç bölgesinde eski zamanlarda 333 hane olduğu 1247 kişinin yaşamıştır. Ancak günümüzde bu sayının çok altında bir yerleşim mevcuttur. Yapıların çoğu terk edilmiş, hasar görmüş veya yıkılmış durumdadır. Bu nedenle arazi çalışmaları sırasında bütün yapılar hakkında bilgi sahibi olabilmek mümkün olmamıştır. Arazi çalışmaları kapsamında ayakta kalan ve yıkık yapılardan yalnızca 64 tanesi tespit edilebilmiştir. Tespit edilen 64 yapıdan 27 tanesi (% 42'si) yapı kalıntısı niteliğindedir. Bu yapı kalıntıları ve tespit edilemeyen yapıların duvar kalıntıları her analiz paftasında aynı lejantla ifade edilmiştir. Bu analizlerde, yapı türleri analizi ve korunmuşluk dışındakilerde, yalnızca sivil mimari örnekleri olan konut ve müştemilat yapıları üzerinden çıkarım yapılmıştır. Gelebeç yerleşimi arazi analiz çalışmaları yedi başlık altında incelenmiştir. Bunlar:

- Yerleşim Biçimi ve Parselizasyon
- Sokak Dokusu
- Yapı Türleri
- Kat Adedi
- Taşıyıcı Sistem
- Korunmuşluk Durumu
- Mimari Özgünlük

4.1 Yerleşim Biçimi ve Parselizasyon

Gelebeç, Samsun dağının yamaçlarında kurulmuş olan, Büyük Menderes Havzası manzaralı, tarihi bir yerleşim yeridir. Bu yerleşimde yapılar yamaçların eğimine uygun, birbirlerinin manzarasını kesmeyecek şekilde konumlanmıştır.

Gelebeç yerleşiminin içerisinden ve sınırlarından üç adet dere geçmektedir: doğu sınırından Kuru dere, ortasından Papaz Deresi, batı sınırından Karakol deresi. Yerleşimin biçimlenişi bu derelerin yarattığı topoğrafik ve jeolojik etki ile şekillenmiştir. Yapılar, yapı kalıntıları ve duvar kalıntıları bu derelerin kenarlarında yoğunluk göstermektedir.

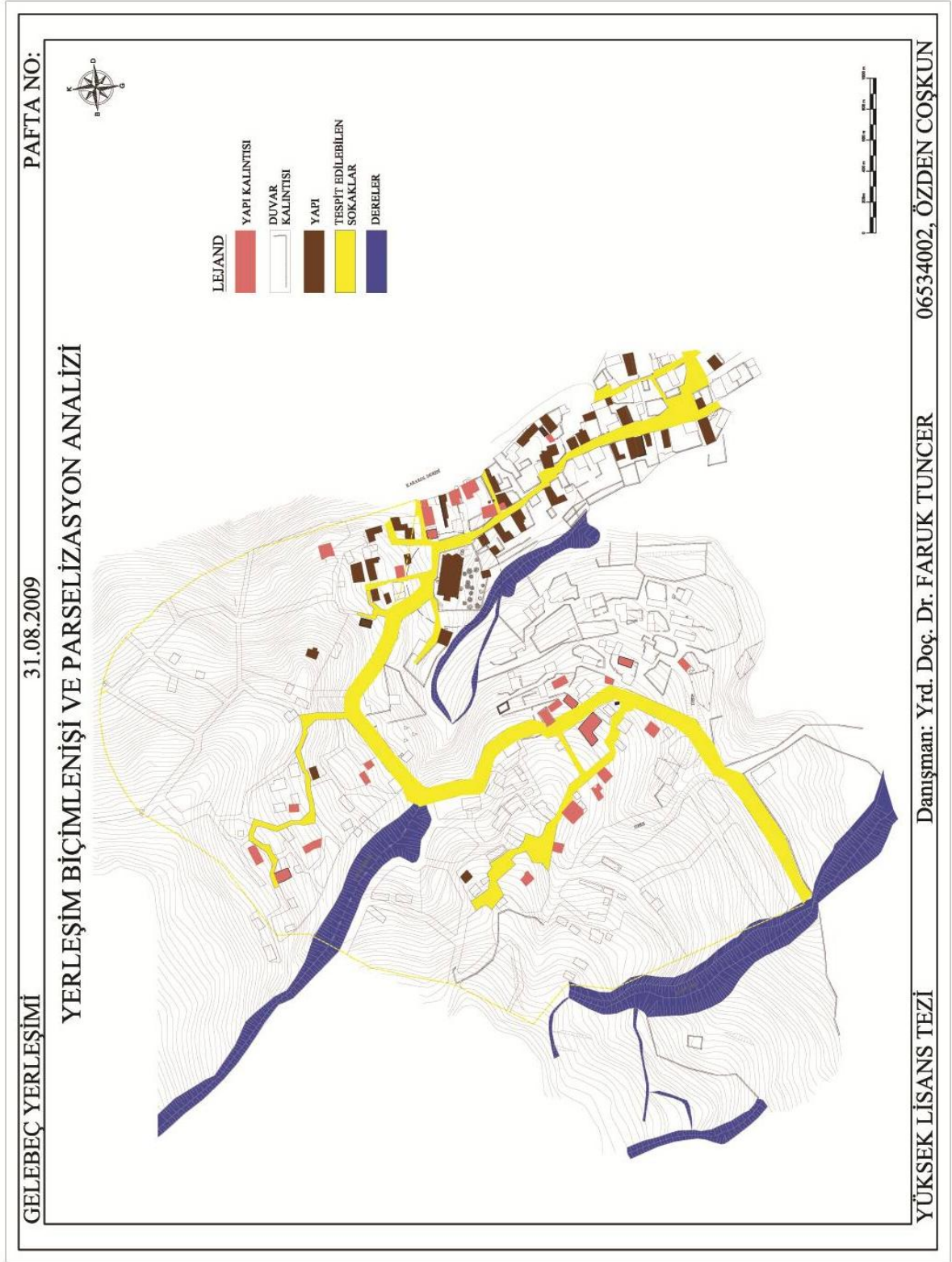
Analiz çalışması sırasında tespit edilen konut parsellerinin hepsi ayrıık nizam ve bahçeli düzendedir. Bu bahçelerin içinde konutların haricinde, müştemilat yapıları olan samanlık ahır birimleri ve bunlardan ayrı tuvalet birimleri mevcuttur. Konutların parsel oturmaı çok farklılıklar gösterdiği için bu konuda bir çıkarım yapılamamıştır.

Şekil 4.1 Gelebeç yerleşiminin Samsun Caddesi üzerindeki yapılaşmış çevresi

Şekil 4.2 Gelebeç yerleşiminin terk edilmiş üst kesimleri

Şekil 4.3 Yerleşim biçimlenişi ve parselizasyon pafta no:1

4.2 Sokak Dokusu

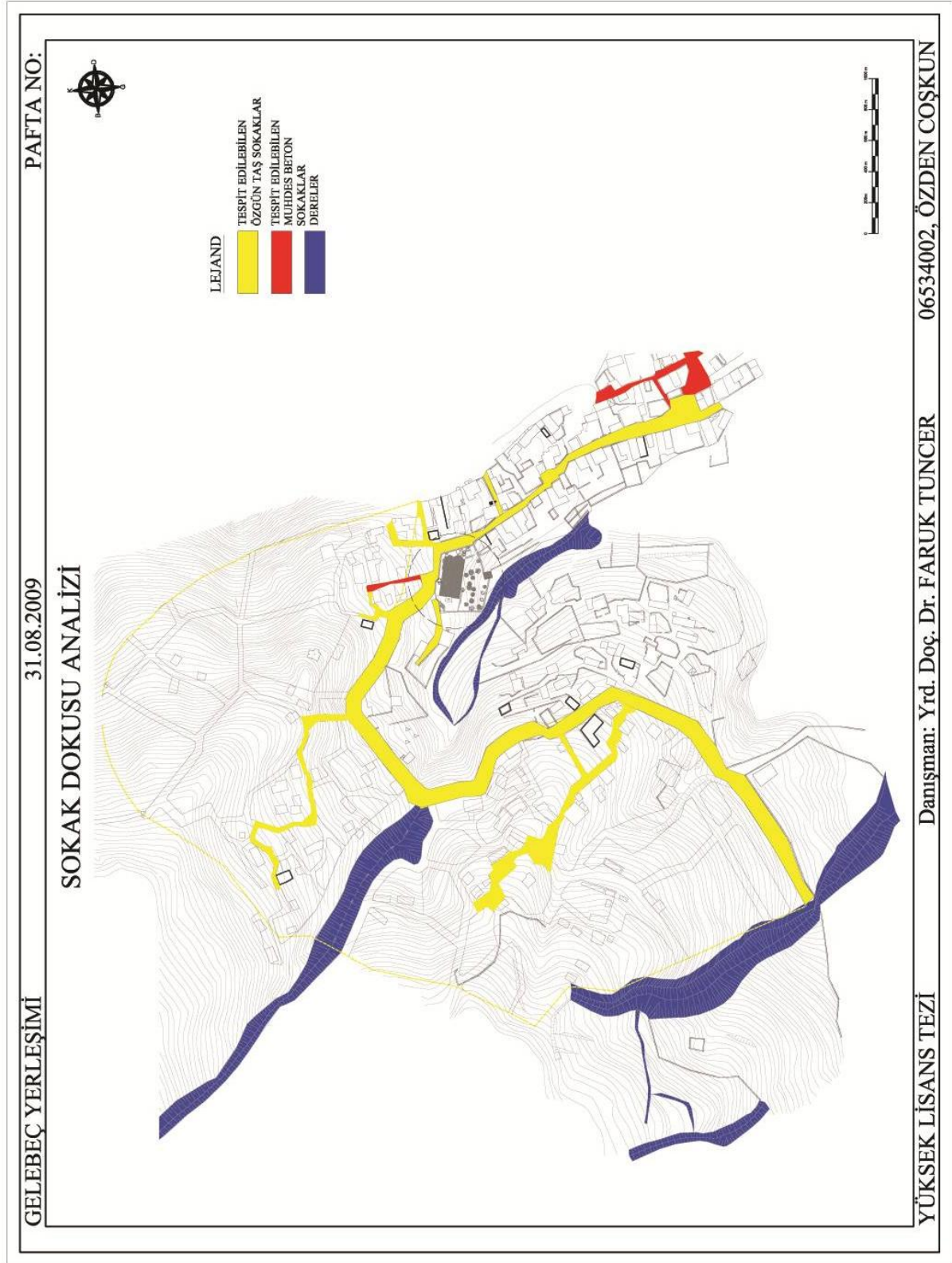
Yapılaşmanın arasında serbest formda, düzensiz plan ve genişliklerde sokaklar vardır. Yolların serbest formunu arazi şekilleri belirlemektedir. Bu düzensiz yolların sınırları bahçe duvarları sayesinde net şekillenmiştir. Sokaklar Arnavut kaldırımları veya yöreye özgü taşlar ile kaplıdır. Taş kaplı yolların ortası suyu biriktirip taşıması için kenarlara göre daha alçak kottadır. Eğimin dik olduğu yerlerde bu yollar basamaklanmıştır.

Şekil 4.4 Yukarı kesimlerdeki ve Samsun Caddesi'ndeki taş sokaklar

Şekil 4.5 Kilise'nin özgün kuzeybatı girişindeki ve yukarı kesimlerdeki basamaklı taş sokaklar

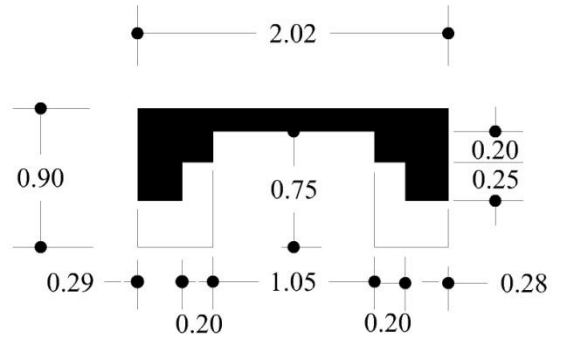

Şekil 4.6 Sokak dokusu pafta no:2

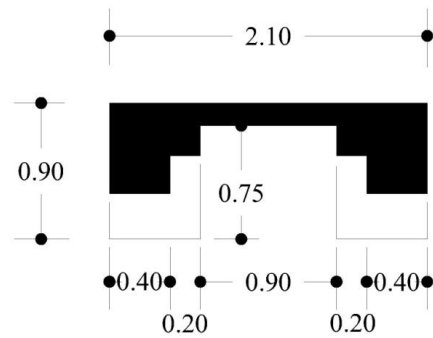
4.3 Yapı Türleri

Yukarıda da bahsedildiği üzere, yapı türleri için, yerleşimdeki ayakta ve yıkık yapılardan tespit edilebilen 64 adedi üzerinden değerlendirme yapılmıştır. Gelebeç yerleşiminde tespit edilen yapılar arasında yapı kalıntıları hariç dört çeşit yapı grubu vardır. Bu yapı türleri: su yapıları, dini yapılar, konutlar ve müştemilat yapılarıdır.

Su yapılarını oluşturan çeşmeler, özgün kullanımında, kamusal amaçlı kullanılan yapıların (örneğin; okul) yakın çevresinde yer alıp onlara hizmet etmektedir. Ancak günümüzde ne kamusal yapılar ne de çeşmeler kullanılabilir durumda değildir. Yerleşimde dört adet çeşme bulunmaktadır. Bu çeşmelerden ikisinin ölçekli krokisi çizilmiştir.

Şekil 4.7 Çeşme ve ölçülü krokisi

Şekil 4.8 İkiz çeşme ölçülü krokisi

Şekil 4.9 Yıkılmış kilisenin yakınındaki çeşme ve duvar çeşmesi

Kaynaklarda Gelebeç yerleşiminin özgün halinde iki adet kilise olduğu yazılıdır. Dini yapılardan biri Aziz Nikolaos Kilisesi diğeri ise şu anda yıkık olan bir yapıdır. Eski zamanlarda mescit olarak kullanılan bir başka yapı da günümüzde yıkıktır.

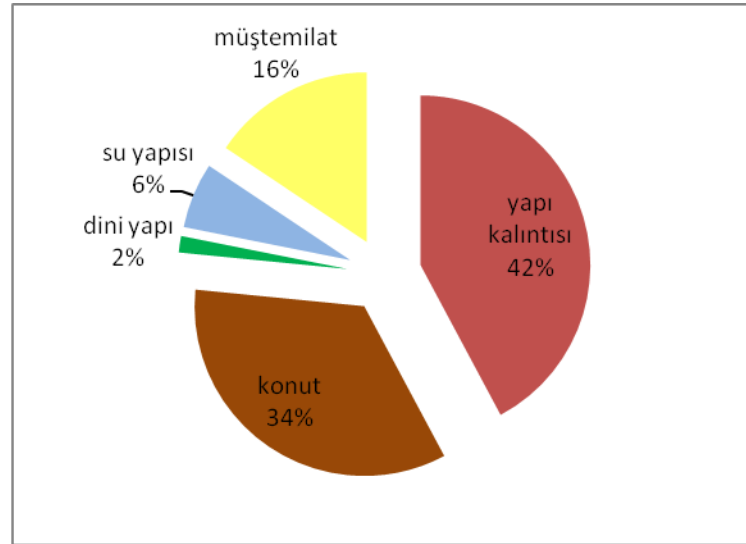
Şekil 4.10 Yıkılmış kilise ve mescit

Yerleşimin çoğunluğunu konut dokusu oluşturmaktadır. Günümüzde Aziz Nikolaos Kilisesi'nin yakın çevresindeki konutlar ayakta kalabilmiştir.

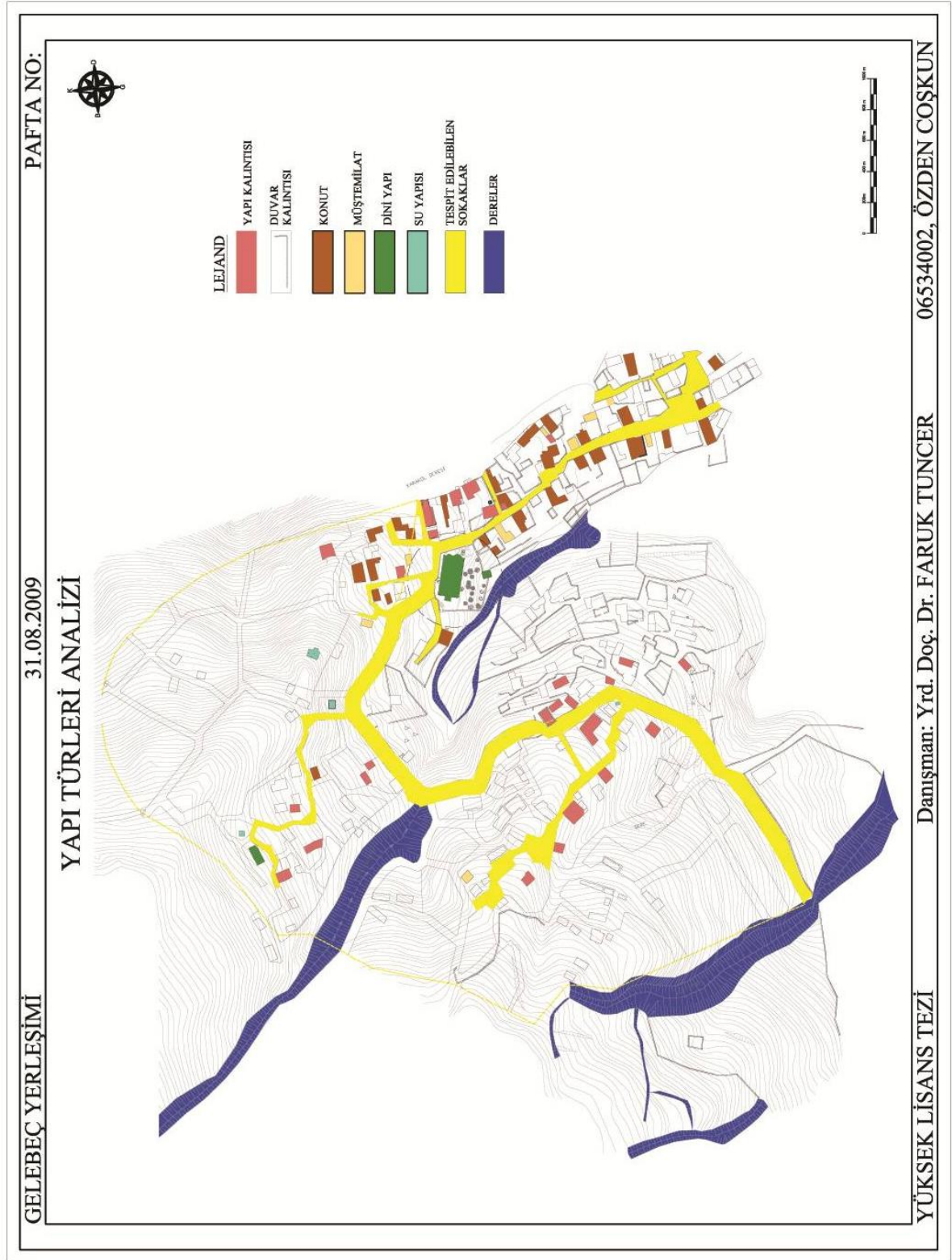
Müştemilatlar konut birimlerine hizmet veren samanlık, ahır ve odunlukları kapsamakta ve konutlarla aynı parsel içinde yer almaktadır. Dokuz adet ayakta müştemilat yapısı tespit edilmiştir.

Şekil 4.11 Azizi Nikolaos Kilisesi ve yakın çevresindeki konutlar

Şekil 4.12 Yapı türlerinin yüzde oranları

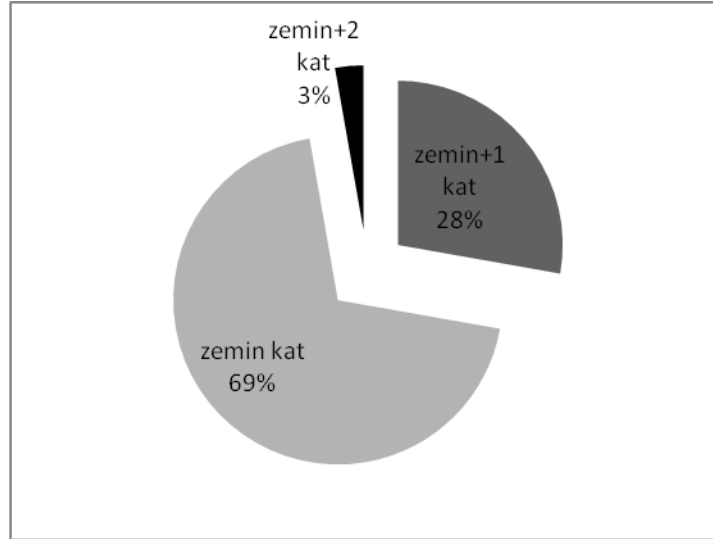
Şekil 4.13 Yapı türleri pafta no:3

4.4 Kat Adedi

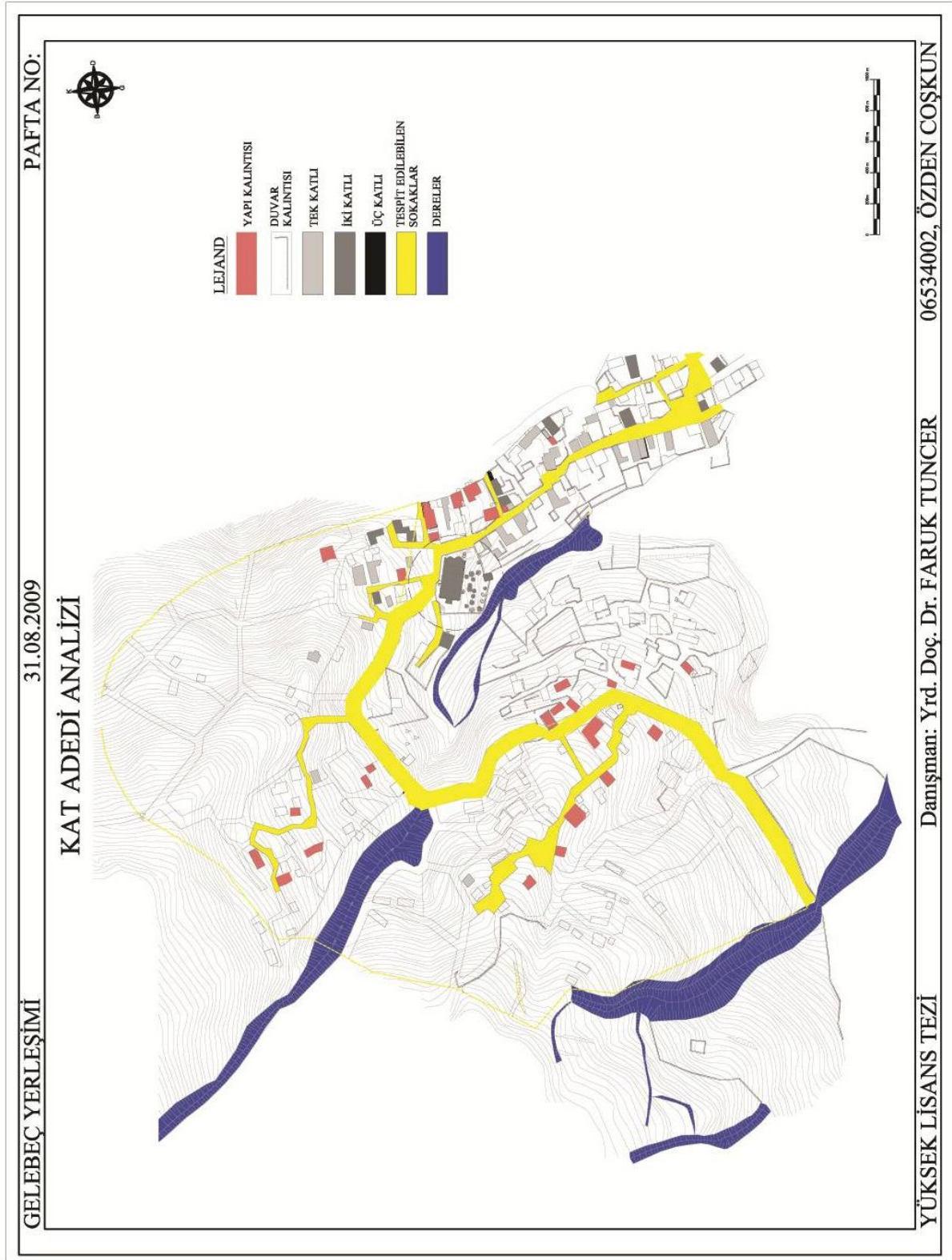
Gelebeç'te, konut ve müştemilatlardan 36 adet ayakta kalabilmiştir. Kat adedi analizi yapılırken bu 36 yapı üzerinden çıkarım yapılmıştır. Ayaktaki konut ve müştemilat yapıları, zemin, zemin+1 ve zemin+2 kattan oluşmaktadır. Müştemilat yapılarının hepsi yalnızca zemin kattan oluşmaktadır. Ancak konutlarda üç çeşit yapıya da rastlanır. Özgün konut yapıları zemin ve zemin +1 kattan oluşmaktadır. Zemin+2 kattan oluşan yapılar ise çevreye aykırı yeni konutlardır.

Şekil 4.14 Zemin, Zemin+1, Zemin+2 kattan oluşan konutlar

Şekil 4.15 Kat adetlerinin yüzde oranları

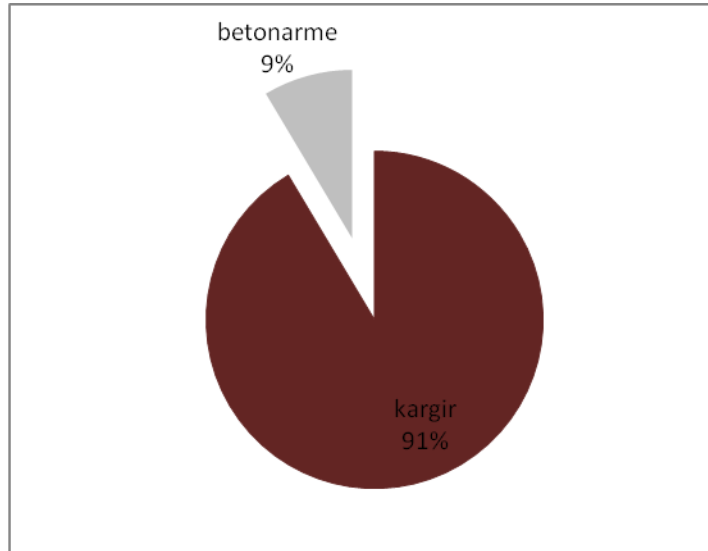
Şekil 4.16 Kat adedi pafta no:4

4.5 Taşıyıcı Sistem

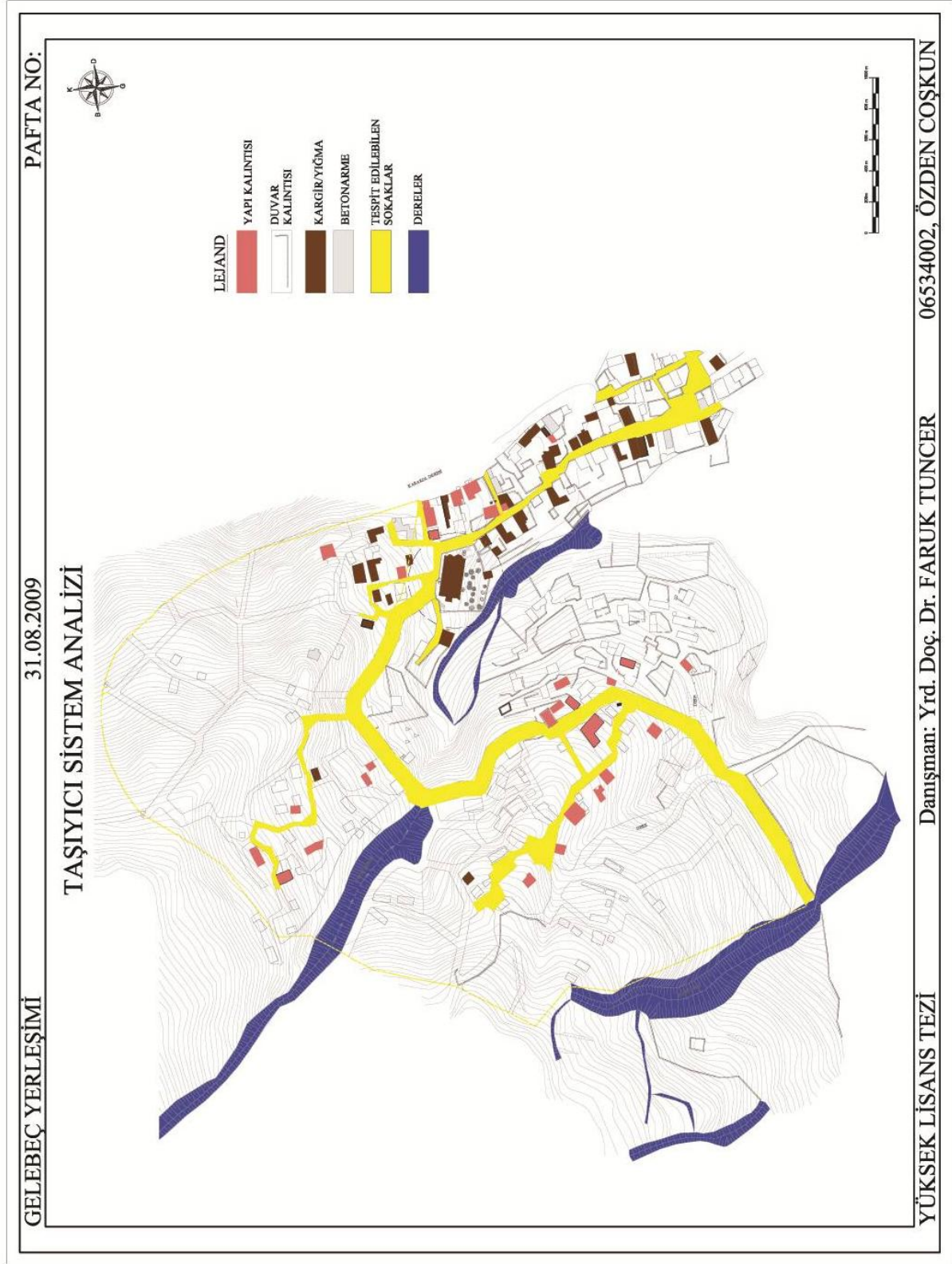
Çalışma kapsamında tespit edilebilen ayakta ve yıkık 64 yapıdan 55 'i konut ve müstemilat yapısıdır. Taşıyıcı sistem analizi yapılırken bu 55 yapı değerlendirilmiştir. Gelebeç yerleşiminde özgün sivil mimari örneklerinin hepsi, kargir, yığma taş yapım tekniğinde inşa edilmiştir. Bunu dışında yeni yapılan yapıların çoğu betonarme yapılmıştır.

Şekil 4.17 Betonarme yeni yapı ve kargir özgün yapı

Şekil 4.18 Taşıyıcı sistemlerin yüzde oranları

Şekil 4.19 Taşıyıcı sistem pafta no:5

4.6 Yapısal Korunmuşluk Durumu

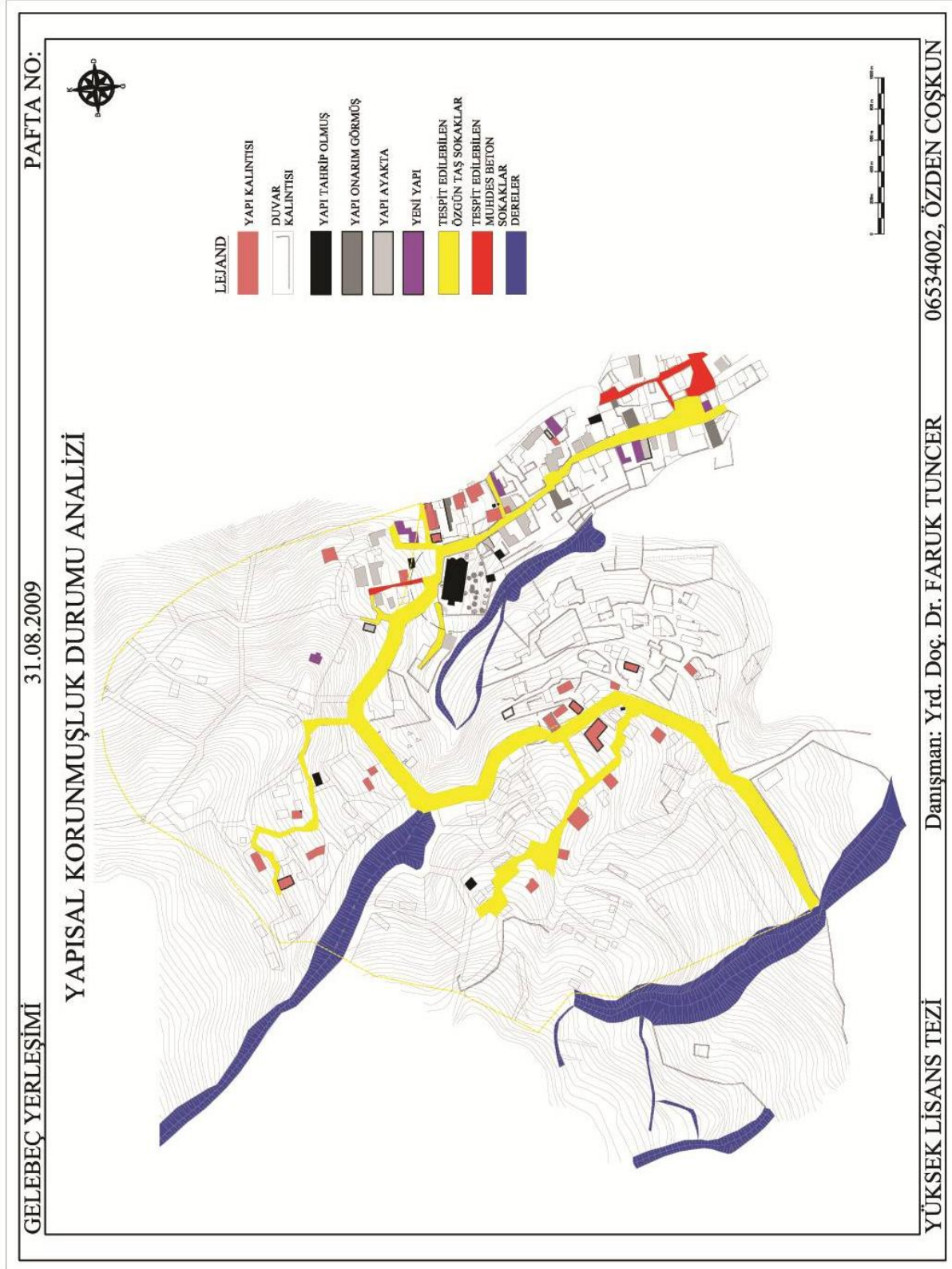
Korunmuşluk durumu analizinde tespit edilebilen 64 yapının hepsi incelenmiştir. Yapılar, bu analiz çerçevesinde; her analiz paftasında belirtilen yapı kalıntısı ve duvar kalıntısı haricinde yapı ayakta, yapı tahrip olmuş, yapı onarım görmüş, yeni yapı olmak üzere değerlendirilmiştir.

Şekil 4.20 Yerleşime genel bakış

Şekil 4.21 Konutların yapısal korunmuşluk durumu yüzde oranları

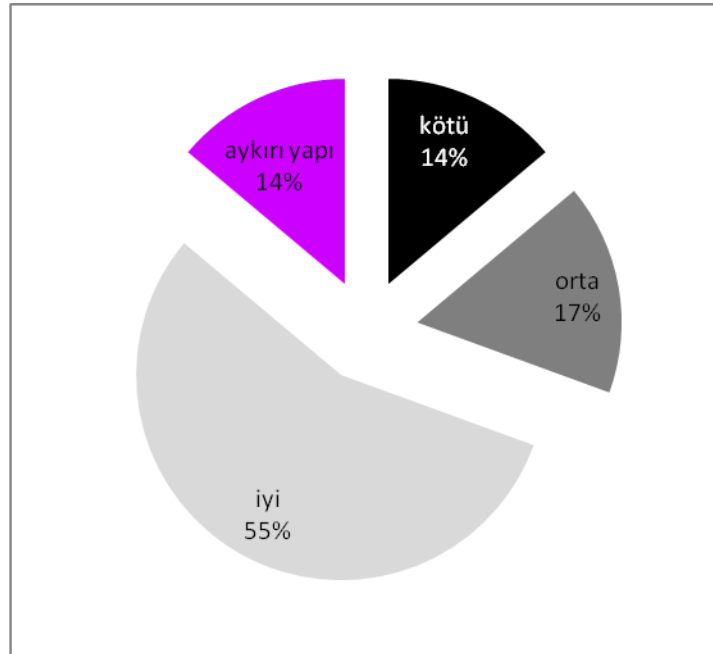
Şekil 4.22 Yapısal korunmuşluk pafta no:6

4.7 Mimari Özgünlük

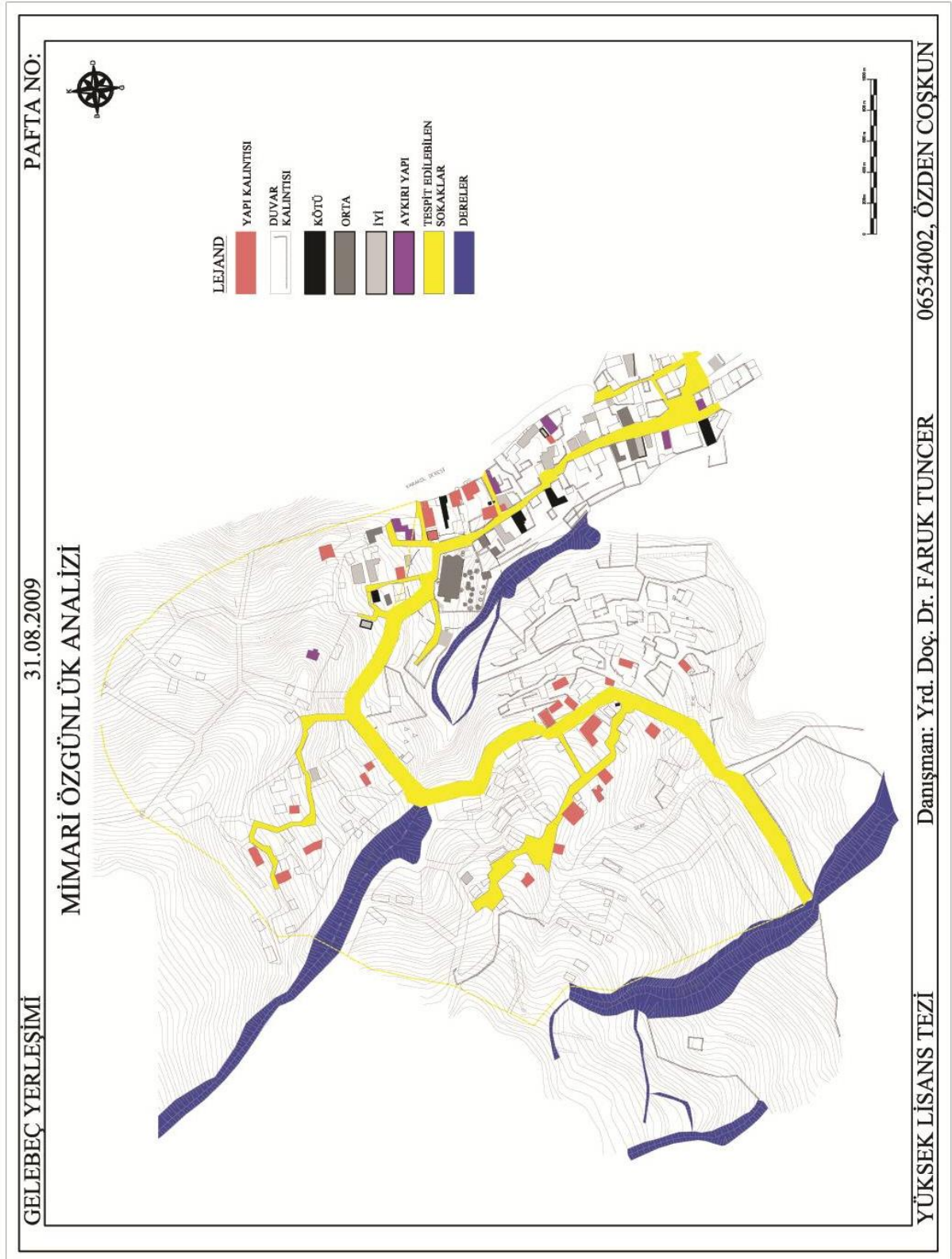
Gelebeç yerleşiminde yapılan mimar özgünlük analizi çerçevesinde yapılar, iyi, kötü, orta, olarak değerlendirilmiştir. Tespit edilebilen yapı kalıntıları yüzdelik dilim diyagramı çalışması içinde sayılmamıştır. Çünkü yapı kalıntıları üstünden özgünlük analizi yapmak sağlıklı olmayacaktır. Bu değerlendirme ayaktaki 36 yapının cepheleri ve plan şemaları göz önünde bulundurularak yapılmıştır.

Şekil 4.23 Yeni, özgün ve onarım görmüş özgün yapılar

Şekil 4.24 Konutların mimari özgünlük durumu yüzde oranları

Şekil 4.25 Mimari özgünlük pafta no:7

5. TEK YAPI ÖLÇEĞİNDE ANALİZLER

5.1 Mimari Özellikler

Gelebeç yerleşimi konutların mimari özellikleri iki grupta incelenmiştir. Bunlar:

- Plan Özellikleri
- Cephe Özellikleri

Gelebeç'te, tek yapı ölçeğinde inceleme yapılırken, ayakta kalan özgün yapı stoğunun çok kısıtlı (20 adet) olması nedeniyle, 3 adet farklı plan şemasına sahip 4 konutun krokisi çizilmiştir. Daha sonra bu evlerin mimari özellikleri incelenmiştir. Bu incelemenin sonucunda, ayakta kalan ve yıkık toplam 36 adet özgün konutun arasından bir tipoloji çıkıp çıkmayacağı değerlendirilecektir. Konutlarla aynı parselde fakat ayık bulunan müştemilat yapılarının mimari özellikleri de ayrıca incelenmiştir. Yerleşimde ayakta ve yıkık toplam 13 adet müştemilat yapısı tespit edilmiştir.

5.1.1 Plan Özellikleri

Genel tanım

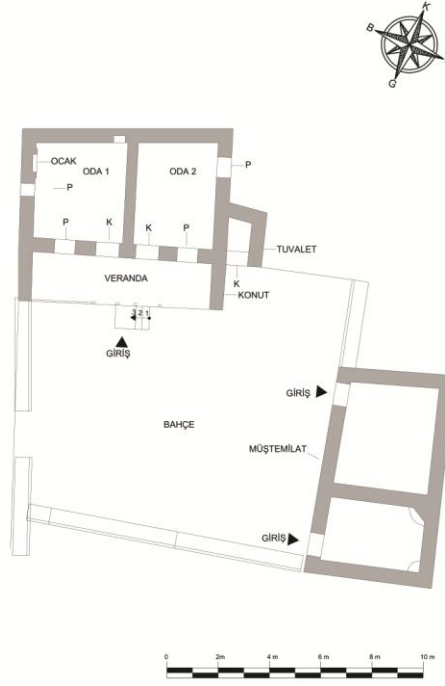
Gelebeç yerleşiminde konutlar ayık nizam, bahçeli düzende konumlanmıştır. Organik formlardan oluşan bahçeler duvarlarla çevrelenmiştir. Genelde konutlar doğu batı yönünde yerleşmiştir. Bu bahçelerin içinde konutlardan başka tuvalet ve müştemilat yapıları mevcuttur. Müştemilat yapıları ahır, samanlık, odunluk veya mutfak birimlerini içermektedir. Yerleşimde tespit edilen özgün nitelikli konutlar ve müştemilat yapıları dikdörtgen plan şemalıdır. Yapıların iç mekânları yapısal nedenler yüzünden yine kare veya dikdörtgen formundadır. Konutlar zemin veya zemin+1 kattan müştemilat yapıları ise yalnızca zemin kattan oluşmaktadır.

Verandalı konutlar

Verandalı konutlardan iki tanesinin plan krokisi çizilmiştir. Bu konutlardan biri zemin kattan diğeri ise zemin +1 kattan oluşmaktadır.

Zemin kattan oluşan konutun bulunduğu parselde ayrıca müştemilatlar ve tuvalet vardır. Müştemilat yapıdan ayık, tuvalet ise yapıya bitişiktir. Konutun önünde, üç basamaklı

merdivenle çıkılan, yapıya paralel, ince uzun dikdörtgen planlı, verandası vardır. Verandanın üzeri çatı saçağı ile örtülüdür. Bu konutta, yan yana konumlanan, dikdörtgen planlı iki oda mevcuttur. Bu odalar verandaya açılmaktadır. Odalardan birinde ocak mevcuttur. Odalarda nişler vardır.

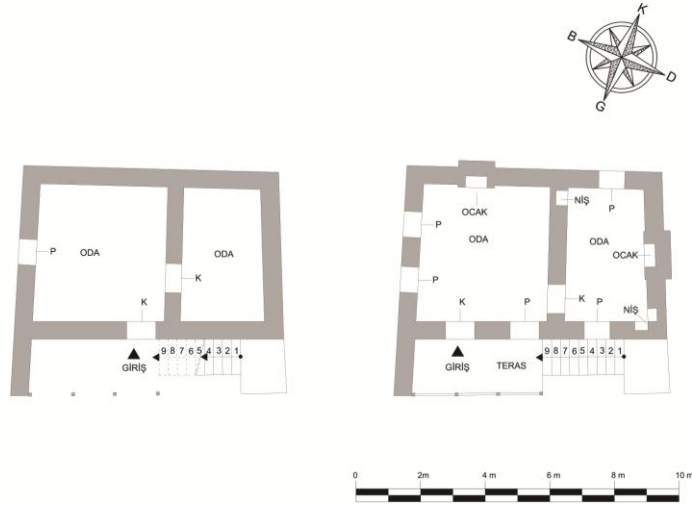

Şekil 5.1 Konutun ve müştemilatın plan krokileri

Şekil 5.2 Verandalı konutun 1 ve 2 no.lu odaları

Zemin+1 kattan oluşan, dikdörtgen plan şemalı, yapıdan ayrı tek katlı müştemilat yapıları vardır. Bu konutun zemin katı ahır ve/veya samanlık olarak kullanılmaktadır. Üst katta, dış cepheye bitişik yığma bir merdivenle ulaşılan veranda mevcuttur. Çatı saçağı ile örtülü veranda, yapıya paralel ve dikdörtgen formundadır. Üst katta, yan yana konumlanan dikdörtgen planlı odalar, bu verandaya açılmaktadır. Günümüzde bu katta üç oda vardır. Ancak yapının özgün halinde üst katta iki oda bulunduğu ve kapılardan bir tanesinin pencere olduğu yapının kullanıcıları tarafından belirtilmiştir. Yapının tavan ve duvar izlerinden yapının değişikliğe uğradığı anlaşılmaktadır. Yapının iki odalı özgün halinin krokisi çizilmiştir. Bu odalardan ikisinde de ocak bulunmaktadır. Odalarda ocaktan başka nişler vardır.

Şekil 5.3 Verandalı konutun zemin ve zemin+1. kat plan krokileri

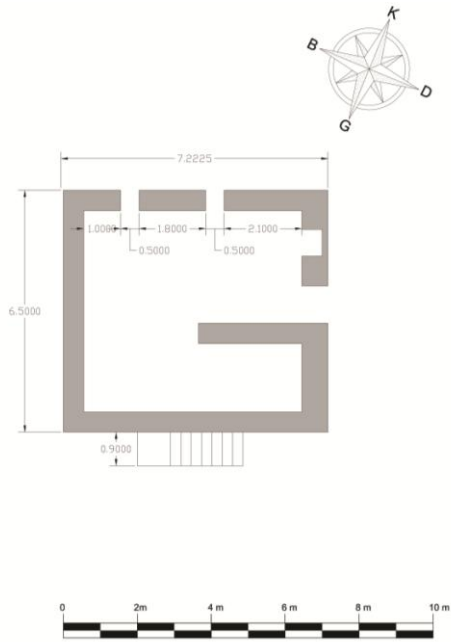

Şekil 5.4 Verandalı konutun 1 ve 2 no.lu odaları

Şekil 5.5 Verandalı konutun 3 ve 4 no.lu odaları

Verandalı konutlara örnek olduğu düşünülen, zemin+1 kattan oluşan, bir yapı kalıntısının ölçülü krokisi çizilmiştir. Bu yapı kalıntısının, yapının dış cephesine bitişik, yığma taş merdivenleri vardır. Bir odasında ocak kalıntısı mevcuttur. Dikdörtgen plan şemalı yapı kalıntısının odaları da dikdörtgen formuna sahiptir.

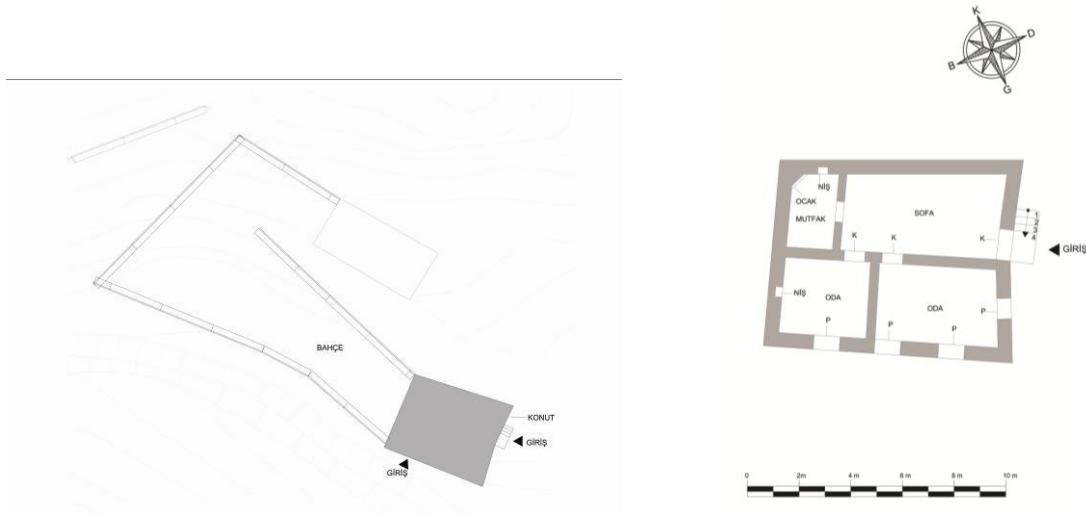

Şekil 5.6 Kısmen ayakta verandalı konut ve plan krokisi

İç Sofalı Konut

Krokisi çizilen ikinci konutun yüksek eğim nedeniyle giriş cephesi yalnızca zemin kattan arka

cephesi ise zemin+1 kattan oluşmaktadır. Eğimli araziye oturmuş bu konutun bulunduğu parselde bahçede teraslama yapılmıştır. Bu konutun yükseltilmiş giriş mekânı iç sofa niteliğindedir. Dikdörtgen plan şemalı bu konutun, dikdörtgen planlı odaları kapalı sofayı “L” formunda sarar. Yapının kapalı sofa dışında iki odası ve bir de mutfakı mevcuttur. Mutfakında bir köşe ocak vardır. Odalarda nişler vardır. Bu yapının zemin katındaki girişi arka bahçededir. Çalışma esnasında zemin kata inilemediği için krokisi çizilememiştir. Ancak zemin katın ahır veya depolama birimi olarak kullanıldığı düşünülmektedir. Konutun tuvaleti yapıya bitişiktir.

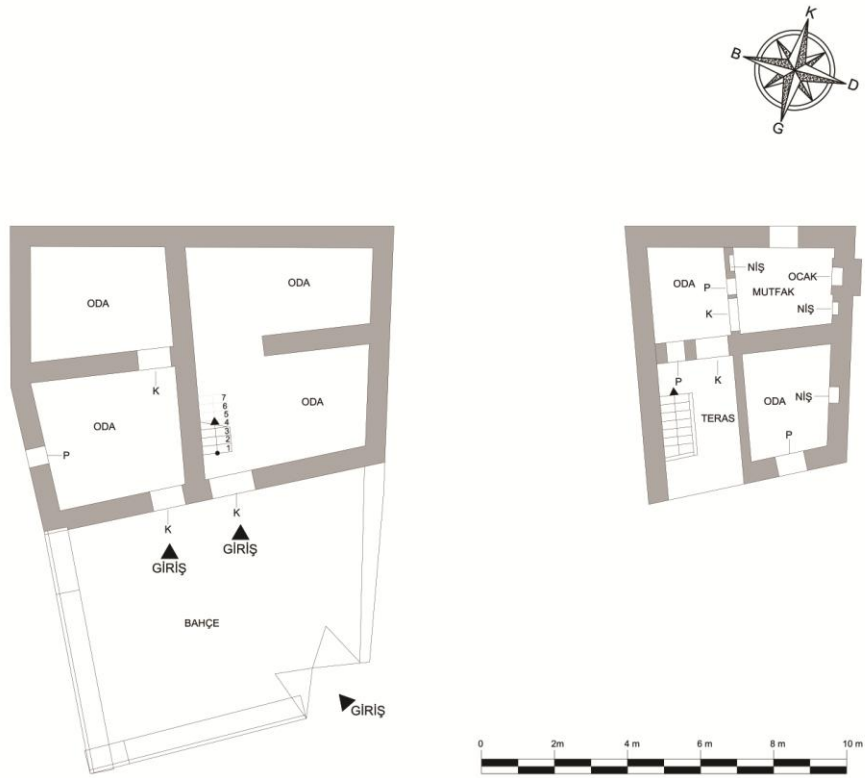
Şekil 5.7 İç sofalı konutun vaziyet ve zemin kat plan krokileri

Şekil 5.8 İç sofalı konutun mutfakı ve sofası

Dış Sofalı Konut

Dikdörtgen plan şemalı dış sofalı konut, zemin+1 kattan oluşmaktadır. Bahçe içinde yer alan bu yapıya bitişik tek katlı bir müştemilat vardır. Konutun zemin katı ahır ve/veya samanlık olarak kullanılmaktadır. Üst katta, içeriden bir merdivenle ulaşılan, dış sofa mevcuttur. Üst kattaki üç adet oda bu mekânı “L” formunda sarmaktadır. Odalardan birinde ocak mevcuttur. Odalarda ocaktan başka nişler vardır.

Şekil 5.9 Dış sofalı konutun zemin ve zemin+1. kat plan krokisi

Şekil 5.10 Dış sofalı konutun zemin katı ve müştemilatı

Şekil 5.11 Dış sofalı konutun sofası, merdiveni ve 7 no.lu odası

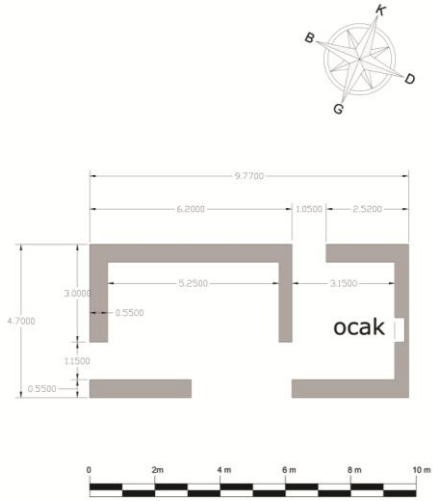
Müştemilatlar

Müştemilatlar konutlarla aynı parsel içerisinde bulunan yapılardır. Müştemilatlar iki odalı ya da tek odalı olmaktadır. Bu yapıların girişleri düzayaktır. Ahırlarda yalaklar, mutfaklarda ocaklar mevcuttur. Samanlık gibi depolama birimlerinde yapının içinde özelleşmiş herhangi bir mimari eleman yoktur.

Şekil 5.12 Samanlık ve mutfak yapıları

Müştemilat yapısı olduğu düşünülen bir yapı kalıntısını ölçülü krokisi çizilmiştir. Bu yapı kalıntısının iki odalı, ince uzun dikdörtgen plan şeması, merdivensiz, düzayak girişi ve sıvasız duvar yüzeyleri nedeni ile müştemilat yapısı olduğu düşünülmektedir. Mutfak olarak kullanıldığı düşünülen bir odasında ocağı mevcuttur.

Şekil 5.13 Kısmen mevcut müştemilat ve plan krokisi

5.1.2 Cephe Özellikleri

Genel Tanım

Konutlarda cephe düzeni plan şemasına göre değişiklik göstermektedir. Rum ustaların elinden çıkan yığma taş konutların cephe düzenlerinin simetrik olduğunu söylemek güçtür. Konut planlarında fonksiyon göz önünde tutulduğu için oda ve odalardaki açıklık boyutları ve açıklık aralarındaki mesafeler aynı değildir. Moloz taş duvar örgüsü sistemi nedeniyle kapı ve pencerelerin yer yer lento hizaları da birbirini tutmaz.

Verandalı Konutlar

Doğu batı yönünde konumlanmış, zemin kattan oluşan konutun giriş cephesi olan güney cephesinde, bir kapı bir pencere görülürken bazılarında ortada bir kapı yanlarda birer pencere, bir başka örnekte ise ortada iki kapı yanlarda ise birer pencere mevcuttur. Yapıların kuzey cepheleri genelde sağırdır. Konutların doğu ve batı cephelerinde ise genelde birer pencere vardır.

Şekil 5.14 Verandalı konutun güney ve doğu cepheleri

Doğu batı yönünde konumlanmış, zemin+1 kattan oluşan verandalı konutun girişi de güney cephesinde bulunmaktadır. Güney cephesinde zemin katta bir kapı bir merdiven üst katta ise merdivenin bağlandığı verandaya açılan iki kapı bir de pencere görülür. Yapının sahiplerinden edinilen sözlü bilgi ve yapısal izlere dayanılarak yapının özgün halinde üst katta bir kapı iki pencere olduğu bilinmektedir. Ancak plan şemasında yapılmış birkaç değişiklik nedeniyle ortada bulunan pencere kapıya dönüşmüştür. Kuzey cephesinde üst katta kapatılmış olan bir

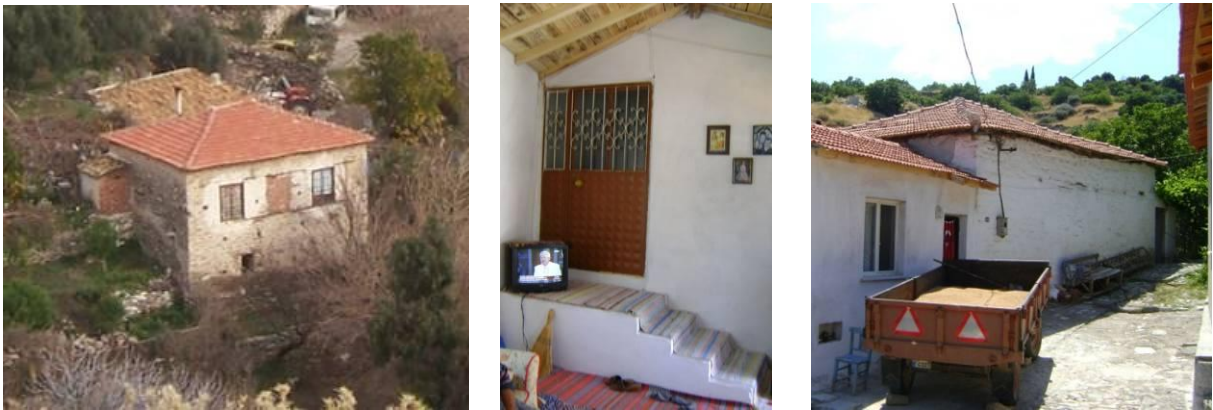
pencere açıklığı mevcuttur. Doğu cephesi sağırdır. Batı cephesinde, zemin katta ortada bir pencere üst katta ise biri kapatılmış iki adet pencere açıklığı vardır.

Şekil 5.15 Zemin+1 kattan oluşan verandalı konutun doğu, güney ve kuzey cepheleri

İç Sofalı Konut

Doğu batı yönünde konumlanmış, kapalı sofalı konutun, iki adet girişi vardır. Doğu cephesindeki giriş üst kattaki yaşama birimine hizmet eder. Doğu cephesinde bu girişten başka açıklık yoktur. Kuzey cephesi sağır ve yalnızca zemin kattan oluşan konutun güney cephesi ise eğim nedeniyle zemin+1 kattan oluşmaktadır. Güney cephesinde zemin katta bir adet giriş açıklığı ve üst katta ise 3 adet pencere mevcuttur. Bu pencere açıklıkları eşit aralıklardadır. Yapıya bitişik tuvaletin bulunduğu batı cephesi sağırdır.

Şekil 5.16 İç sofalı konutun güney, doğu ve kuzey cepheleri

Dış Sofalı Konut

Doğu batı yönünde konumlanmış, yarı açık sofalı konutun girişi güney cephesindedir. Konut

zemin+1 kattan oluşmaktadır. Konuta bitişik müştemilat birimi ise yalnızca zemin kattan oluşmaktadır. Güney cephesinde zemin katta yapıların kapıları bulunmaktadır. Üst katta yarı açık terasa açılan bir pencere, bir kapı ve cepheye açılan başka bir duvarda bir pencere daha görülür. Konutun doğu ve batı cepheleri sağır, kuzey cephesinde ise bir adet pencere açıklığı bulunmaktadır. Konutun batı cephesinde bitişik olan müştemilatın batı cephesinde bir adet pencere açıklığı vardır.

Şekil 5.17 Dış sofalı konutun güney, doğu ve kuzey cepheleri

1991 yılında, İbrahim Ünlü tarafından çekilmiş bir fotoğrafı olan konutun, giriş cephesi zemin+1 kattan, arka cephesi ise eğim nedeniyle zemin+iki kattan oluşmaktadır. Giriş cephesinde zemin katta yalnızca bir kapı vardır. Üst katta ise payandalarla taşınan kapalı bir çıkma mevcuttur. Bu çıkmanın üzerinde iki adet pencere açıklığı vardır. Konutun sağ yan cephesinde, giriş cephesinin zemin kat hizasında bir, onun üstünde ise iki adet pencere açıklığı mevcuttur. Yapının sol yanında zemin+1 kattan oluşan bir yapı daha ya da yapının devamı vardır. Bu yapının üst katında çift kanatlı kepenkleri olan bir pencere mevcuttur.

Şekil 5.18 Kapalı çıkmalı konutun giriş cephesi

Müştemilatlar

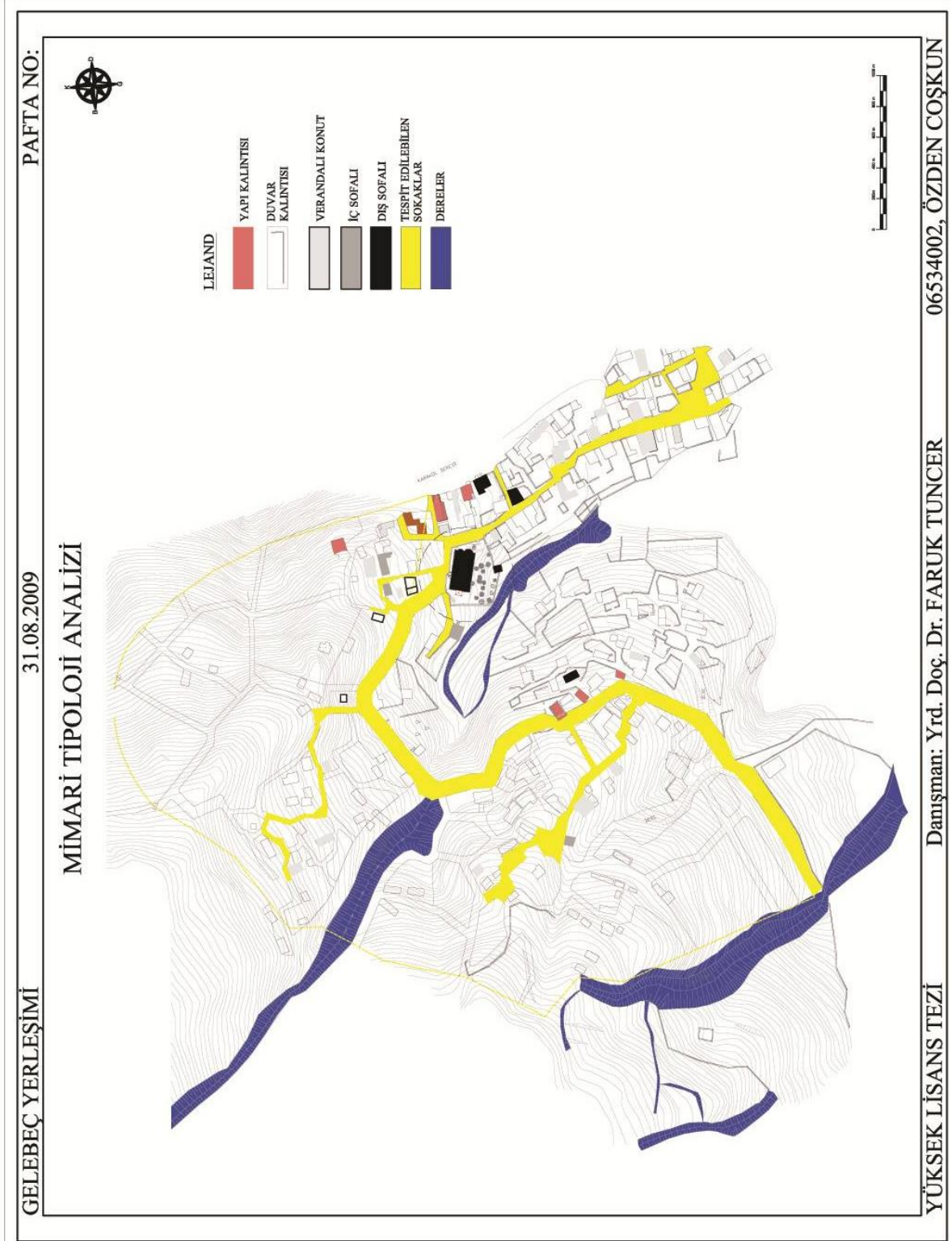
Şekil 5.19 Ahır ve mutfak yapılarının cepheleri

Müştemilat yapılarının cephe düzeninde bir simetri yoktur. Genellikle giriş cephelerinde bir kapı ve bir pencere mevcuttur. Yapıların giriş cephesi dışındaki cepheleri sağırdır.

5.1.3 Mimari tipoloji değerlendirilmesi

Gelebeç'te, tespit edilebilen, ayakta ve yıkık olan toplam 36 adet konutun mimari özellikleri

incelendiğinde, krokileri çizilen konutların Gelebeç'te mevcut olan üç tip konutun örnekleri olduğu sonucuna varılmıştır. Sayısal olarak incelenirse, verandalı konutlardan 23 adet bulunmaktadır. Bunlardan 17'si zemin kattan, 6'sı zemin+1 kattan oluşmaktadır. İç sofalı konutlardan 4 adet, dış sofalı konutlardan 3 adet bulunmaktadır. Geri kalan 6 yapının çok yıkık olması nedeniyle mimari özellikleri anlaşılamamıştır. Yüzde olarak incelenirse, tespit edilebilen ayakta ve yıkık özgün konutların, % 63'ünü verandalı yapılar, %11'ini iç sofalı yapılar ve %8'ini dış sofalı yapılar oluşturmaktadır.

Şekil 5.20 Mimari tipoloji pafta no:8

5.2 Yapısal Özellikler

5.2.1 Yapım Sistemleri

Konutlar

Gelebeç yerleşimindeki konutlar kargir yapım tekniğinde inşa edilmiştir. Yapıların iç mekânları yapısal nedenlerden ötürü dikdörtgen veya kare formundadır. Yapılar zemin veya zemin+1 kattan oluşmaktadır. Konutların çatıları beşik veya kırma çatıdır.

Müştemilatlar

Müştemilatlar da konutlar gibi kargir yapım tekniğinde inşa edilmiştir. Zemin kattan oluşan yapıların beşik çatıları vardır.

Bahçe Duvarları

Bahçe duvarları da parsel içindeki diğer yapılar gibi kargir yapım tekniğinde inşa edilmiştir.

5.2.2 Yapısal Elemanlar ve Malzemeleri

Konutlar

Döşemeler: Konutların zemin ve ara kat döşemeleri ahşap kaplamadır. Döşeme kirişleri de ahşaptır. Yapıların avlularında zemin döşemesi olarak Arnavut kaldırım veya çoğunlukla kayrak taşı kullanılmaktadır. Müştemilat yapılarını zemin kaplaması toprak veya kayrak taşıdır.

Şekil 5.21 Ahşap kaplama zemin döşemesi, ahşap döşeme kirişleri ve kayrak taşı bahçe döşemesi

Duvarlar: Konutların almaşık duvar örgüsünde, malzeme olarak o bölgenin farklı renk ve boyutlardaki doğal taşları ve kiremit parçaları kullanılmıştır. Duvar köşelerinde daha büyük ebatlı düzgün kesme taşlar kullanılmıştır. Kargir duvarlarda yaygın olarak görülen ahşap hatıllar bu konutlarda kullanılmamıştır. Kaba yonu yığma taş tekniğinde örülmüş yapıların duvarlarında çamur harçlı sıva kullanılmıştır. Bazı zengin evlerinde horasan harçlı sıva kullanılmıştır. Ayaktaki özgün konutların hepsinin giriş cepheleri, bazılarının ise tüm cephe yüzeyleri sıvalıdır. Bu konutların iç mekânları da sıvalıdır.

Şekil 5.22 Kargir konutların giriş cepheleri

İbrahim Ünlü tarafından 1991 yılında giriş cephesinin fotoğrafı çekilen konutun yığma taş duvar üzerinde ahşap kapalı bir çıkması mevcuttur. Bu çıkmanın duvar yüzeyi bagdadi sıvalıdır. Saçak silmesi ahşap olup silmenin altında mavi beyaz boyalı geometrik desenli bir dış silmesi mevcuttur. Ahşap kapalı çıkmanın üç adet ahşap payandası vardır. Ahşap çıkmanın döşeme hizasında ahşap alın tahtası mevcuttur (Şekil 5.20).

Kapılar: Konutların kapıları, tek kanatlı ve çift kanatlı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Tek kanatlı ahşap doğramalı kapıların boyutları konutların kat yüksekliklerine paralel biçimde değişiklik göstermektedir. Kapı kanatları tahtaların dikey şekilde yan yana çakılmasından oluşmaktadır. Kat yüksekliği fazla olan konutlarda, 107x205cm ölçülmüş olan kapı boyutları, kat yüksekliği düşük olan konutlarda, 110x175cm olarak ölçülmüştür. Ahşap doğramalı kapıların lentoları ve eşikleri de ahşaptır.

Şekil 5.23 Tek kanatlı ahşap kapılar ve kapı açıklığı

Çift kanatlı kapılar daha çok sofa ya da ahır gibi kapalı giriş mekânına sahip konutlarda görülmektedir. Çift kanatlı kapı örnekleri, tek kanatlılara nispeten azdır. Çift kanatlı kapıların da doğramaları, lentoları ve eşikleri ahşaptır. Çift kanatlı kapılarda, tahtaların dikey şekilde yan yana çakılmasından oluşan örnekler ve aynalı tablalı örnekler mevcuttur. Tipolojik analiz esnasında aynalı, çift kanatlı kapı bir müştemilatın kapısında görülmüştür. Ancak bu kapının boyutlarından, başka bir yerden sökülüp, müştemilat yapısının kapı açıklığına takıldığı anlaşılmaktadır. Kapalı giriş mekânı olan konutlardan birinde görülen çift kanatlı kapının üzerinde yalnızca kapıyı örtecek biçimde bir saçak mevcuttur. Sacdan bu saçığın taşıyıcıları ahşaptır. Verandalı konutların, verandasının kendi saçığı olduğundan, böyle bir kapı saçığına ihtiyaç duyulmamıştır.

Şekil 5.24 Çift kanatlı aynalı tablalı ahşap kapı ve çift kanatlı tahta kapı

Pencereler: Konutların pencereleri kareye ya da dikdörtgen formda olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Pencerelerin yapı kütlelerine uyumlu yalın çizgileri vardır. Tavan yüksekliği düşük, zemin kattan oluşan konutlarda daha çok kareye yakın formdaki pencereler mevcuttur. Tipolojik araştırma esnasında yapılan ölçümlerde, kareye yakın formdaki pencerelerde 98x100cm yâda 70x68cm ebatlarına rastlanılmıştır. Bu ahşap doğramalı pencereler açılır çift kanatlıdır. Pencere kanatlarının ortalarında yatay birer kayıt bulunmaktadır. Doğrama eni 9cm, kalınlıkları ise 5 cm ölçülmüştür. Doğramaların önünde 1.5cm çapında, dikine, düz demir parmaklıklar mevcuttur. Demir parmaklıkların önünde ise ahşap çatki plaklardan yapılmış çift kanatlı açılır kepenk bulunmaktadır. 98x100 cm’lik pencerenin kepenk boyutları 41x90cm olarak ölçülmüştür.

Şekil 5.25 Ahşap kepenkli, metal parmaklıklı, çift kanatlı ahşap pencereler

Tavan yüksekliği fazla, zemin kattan oluşan konutlarda ya da zemin +1 kattan oluşan konutlarda daha çok dikdörtgen formdaki pencereler mevcuttur. Tipolojik araştırma esnasında yapılan ölçümlerde, dikdörtgen formdaki pencerelerde 107x207cm, 92x141cm ve 95x130cm ebatlarına rastlanılmıştır. Bu ahşap doğramalı pencereler açılır, çift kanatlı veya giyotindir. Çift kanatlı pencerelerin ortalarında yatay üçer kayıt vardır. Giyotin pencerelerin ise dik ve yatay birer kayıtları vardır. İçe doğru genişleyen pencere nişlerinin tavanı ve denizliği ahşap kaplamadır.

Şekil 5.26 Çift kanatlı ahşap pencere, pencere açıklığı ve giyotin ahşap pencere

Çatılar: Çatılarda strüktür elemanı olarak ahşap kullanılmaktadır. Çatılarda sırasıyla: ahşap aşıklar, üzerlerinde ahşap mertekler, onlarında üzerinde kiremit altı örtüsü olarak kullanılan kargı kullanılmaktadır. Bazı konutların çatılarında tavan kaplaması bulunmazken bazılarında ahşap pasalı tavan kaplaması veya kargı ile yapılmış bağdadi sıva mevcuttur. Bunların haricinde bazı evlerde tavan kaplaması yoktur ancak ahşap elemanların üzeri sıvalıdır.

Şekil 5.27 Bağdadi sıvası dökülmüş tavan, ahşap pasalı tavan ve sıvası dökülen ahşap çatı elemanları

Çatı kaplaması: Konutların çatı kaplaması olarak alaturka kiremit kullanılmaktadır. Alaturka

kiremitlerin içleri harçlıdır. Böylece kiremitlerin aşağı kayması engellenmiştir. Konutların saçak silmeleri ise tek sıra veya şaşırtmalı iki sıra şeklinde dizilmiş yassı taşlardan oluşmaktadır.

Şekil 5.28 Samsun caddesindeki konutların çatıları

Ocaklar: Yığma taştan yapılmış ocaklar, üzerleri sıvalı mimari elemanlardır. Ocakların yapılar içinde konumlarına bakılacak olursa iki tip ocak vardır. Bunlardan bir yapı köşelerinde bulunan ocaklar ötekisi ise yapı duvarlarının ortalarında bulunan ocaklardır. Ocaklar genelde kemer üzeri düz atkılı şekilde yapılmaktadır. Ocağın alınlığını oluşturan kemer üzeri düz atkılı bölümü iç duvardan dışarı doğru çıkma yapmaktadır. Bu düz atkılı çıkmanın üzeri raf olarak kullanılmaktadır. Bazı örneklerde rafların yerden yüksekliği 105cm ve 127cm, boyları ise 150 ve 113cm olarak ölçülmüştür. Ocaklar dış cephede kademelenerek yükselen dikdörtgen formunda çıkma yapmaktadırlar. Ocakların bacaları yükseldikçe incelen konik formda ve üzeri sıvalıdır.

Analiz çalışması kapsamındaki yapılardan yalnızca bir tanesinde yapı köşesinde yer alan tavandan asılan, eliptik formda, şömine tipinde bir ocak tespit edilmiştir. Bu ocakta yığma taştan yapılmış ve üzeri sıvalıdır.

Şekil 5.29 Yapı köşesindeki ocak, duvarın ortasındaki ocak ve yapı köşesindeki eliptik ocak

Korkuluk ve taşıyıcı direkler: Ahşap korkuluklar verandalı ve verandayı örten saçakları olan konutlarda görülmektedir. Bu korkuluklar: oymasız, düz ahşap küpeşte, küpeşte altında oymasız, düz ahşap parmaklıklar ve bu parmaklıklar arasındaki oymasız, düz ahşap taşıyıcı direklerden oluşmaktadır. Ahşap küpeşteler 6x4cm, parmaklıklar 5x5cm ve taşıyıcı direkler ise 10x10 cm boyutlarında ölçülmüştür. Bazı örneklerde ahşap taşıyıcı direkler ile saçakları taşıyan ahşap kirişlerin birleşiminde ahşap yastıklar kullanılmıştır.

Şekil 5.30 Verandalı konutun korkuluk ve direkleri

Merdivenler: Merdivenler yükseltilmiş zemin kattan ve zemin +1 kattan oluşan yapılarda mevcuttur. Merdivenler ahşap ve taş olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Yığma taş basamakların üstleri kaplama malzemesi niteliğinde yassı taşlardan oluşmaktadır. Taş merdivenlerin

basamak boyları bazı örneklerde 100cm ve 90 cm olarak ölçülmüştür. Basamak enleri ise 25cm ve 28cm arasında değişmektedir. Basamak yükseklikleri ise 18 ila 20 arasında farklılaşmaktadır.

Yapılarda yalnızca bir tanesinde ahşap merdiven tespit edilmiştir. Bu merdiven de zemin+1 kattan oluşan kapalı giriş mekânı olan bir evde bulunmaktadır. Ahşap merdivenin yanlarda iki adet limonluk kirişine oturan boyu yaklaşık 80 cm olan ahşap basamakları vardır.

Şekil 5.31 Yığma taş merdivenler ve ahşap merdiven

Müştemilatlar

Duvarlar: Müştemilat yapıları yığma tekniğinde duvarları moloz taş ile örülmüştür. Taşların aralarında çamur harcı kullanımııştır. Diğer yapılardan farklı olarak ahır yapılarının dış cepheleri genelde sıvasızdır.

Şekil 5.32 Mutfak ve ahır yapılarının giriş cephesi duvarları

Kapılar: Müştemilat yapılarında kapıların lentoları ve eşikleri ağaçtandır. Kapı kanatları yarım kapı yükseliğinde ağaç parçalarından veya tahtaların dikey şekilde yan yana çakılmasıyla yapılmaktadır. Ahırların dışındaki müştemilat yapılarının genelinde kapıların üzerinde sac veya alaturka kiremit üst örtülü saçak bulunmaktadır. Bu saçakların sac teneke üst örtülü olanın altında destek yoktur. Ancak alaturka kiremit üst örtüyü ve örtünün altındaki ahşap çatı sistemini taşıyan ahşap payanda vardır.

Şekil 5.33 Samanlık kapısı ve sac saçığı, müştemilat kapısı ve ahşap strüktürlü, alaturka kiremit üst örtülü saçığı ve ahır kapısı

Çatılar: Çatılarda strüktür elemanı olarak ahşap kullanılmaktadır. Konutlarda olduğu gibi müştemilat yapılarının çatılarında da sırasıyla: ahşap aşıklar, üzerlerinde ahşap mertekler, onlarında üzerinde kiremit altı örtüsü olarak kullanılan kargı kullanılmaktadır. Ancak müştemilat yapılarında konutlardan farklı olarak tavan kaplaması kullanılmamaktadır.

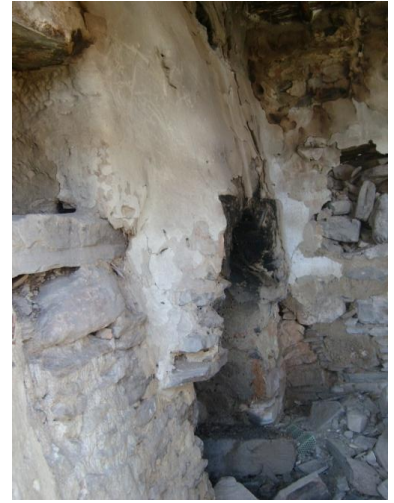
Şekil 5.34 Ahşap beşik çatı strüktürleri

Çatı kaplaması: Müştemilatlarda konutlardaki gibi alaturka kiremit üst örtü kullanılmaktadır.

Şekil 5.35 Müştemilatların çatı kaplamaları

Ocaklar: Konutlar gibi müştemilat yapılarında da ocaklar mevcuttur. Bu ocaklar da kargir yapım tekniğinde inşa edilmiştir. Müştemilat yapılarında da moloz taş ile inşa edilen ocakların ve üzerleri sıvalıdır.

Şekil 5.36 Müştemilatlardaki üzeri sıvalı ocaklar

Bahçe Duvarları

Duvarlar: Bahçe duvarlarının ayrıntı nizam bahçeli düzende planlanmış Gelebeç yerleşiminde, geleneksel doku içerisinde, belirgin bir yoğunluğu ve dili vardır. Kargir, yığma taş yapım tekniğinde örülmüş bahçe duvarlarında yapılarıdaki gibi yöreye özgü farklı renklerde ve

boyutlarda doğal taşlar kullanılmıştır. Bahçe duvarlarının harpuşa malzemeleri taştır ve çift tarafa eğimli formdadır.

Kapılar: Bahçe kapıları çift kanatlı ve ahşap çatki plaklardan oluşmaktadır. Bahçe kapılarının üzerlerinde alaturka kiremit veya sac teneke üst örtülü saçaklar bulunmaktadır. Bu saçakların altında basit ahşap strüktür vardır. Bazı kapılarda bu strüktür ahşap bir payanda ile desteklenmektedir.

Şekil 5.37 Saçaklı, çift kanatlı, ahşap bahçe kapıları

5.3 Bozulmalar

Konutlar

Köylülerden edinilen sözlü bilgiye göre, ilk defa 1974 yılında Güllübahçe’de yaptırılan afet evlerine toplu halde taşınan Gelebeçliler evlerini terk ederken çatı, pencere ve kapılardaki ahşap elemanları yakacak ya da yeniden kullanmak için söküp götürmüşlerdir.

Döşemeler: Ayaktaki özgün konutların ahşap zemin ve ara kat döşemelerinde kabarmalar ve yüzey aşınmaları oluşmuştur. Kısmen mevcut yapıların ise ahşap döşemeleri yok olmuştur. Yalnızca döşeme kirişlerinin izleri kalmıştır.

Şekil 5.38 Aşınmış ahşap kaplama, malzeme kaybına uğramış ahşap kaplama ve ahşap döşeme kirişlerinin izleri

Duvarlar: Yağmur, rüzgâr gibi doğa olayları nedeniyle çatıları yok olan kısmen mevcut yapıların duvarları arasındaki harçlar akmış ve yapılar hızla yıkıma uğramıştır. Bu yapıların dış cephelerinde sıva dökülmeleri görülmektedir. Ayaktaki yapıların ise duvarlarında çatlaklar, sıvalarında kabarmalar oluşmuştur.

Şekil 5.39 Kısmen yıkılmış, harçları ve sıvaları dökülmüş, yapı duvarları

Kapı ve pencereler: Ayaktaki konutların ahşap kapı ve pencere doğramalarında yüzey aşınmaları, çürüme ve birim malzeme kayıpları oluşmuştur. Metal kapı kolları ve parmaklıklar paslanmıştır. Kısmen mevcut kapı ve pencerelerin doğramaları yok olmuştur.

Bazı yapılarda doğramalar dışında yalnızca ahşap lentolar ve açıklıkların tavanlarında kullanılan ahşap kaplamalar kalmıştır.

Şekil 5.40 Aşınmış ahşap pencere doğramaları, paslanmış metal parmaklıklar ve doğraması yok olmuş pencere açıklığı

Tavan kaplamaları: Tavan kaplamaları mevcut olan ayaktaki konutların tavanlarında sehim oluşmuştur. Bu ahşap kaplamalarda çürüme ve yüzey aşınması oluşmuştur. Tavanı kargı ile yapılmış bağdadi sıvalı yapıların sıvaları dökülmüştür. Tavan kaplaması olmayan ayaktaki yapıların sıvalı merteklerinin sıvaları dökülmüş çatı altı kaplaması olan kargılar açığa çıkmıştır.

Şekil 5.41 Sehimi yapmış ve malzeme kaybına uğramış bağdadi sıvalı tavan kaplaması ve aşınmış ve sehimi yapmış pasalı ahşap tavan kaplaması

Çatılar: Kısmen mevcut yapıların çatıları yok olmuştur. Çatılarda çökme oluşmuştur. Çatı kaplamalarında malzeme kayıpları oluşmuştur. Bacalarda sıva dökülmeleri, çatlaklar ve

kırıklar mevcuttur.

Ocaklar: Ayaktaki yapıların ocaklarının bazıları örülerek kapatılmıştır. Kısmen mevcut yapıların ocaklarının özellikle bacaları yıkılmıştır. Bu ocakların sıvaları dökülmüştür.

Şekil 5.42 Kısmen mevcut konutların yıkılmış ocakları ve ayaktaki konutun kapatılmış ocağı

Korkuluklar ve direkler: Ahşap korkuluklar, taşıyıcı direkler ve kirişler zaman içinde yüzey kaybına uğramış ve malzemede burkulma olmuştur. Korkulukların ve direklerin üzerlerindeki sıvaları dökülmüştür. Korkuluklarda birim malzeme kayıpları oluşmuştur.

Merdivenler: Yığma taş merdivenlerin taş kaplamalarında kırıklar ve malzeme kayıpları oluşmuştur. Ahşap merdivenler yok olmuş veya yüzey aşınması oluşmuştur.

Müştemilatlar

Müştemilatlarında konut yapıları gibi çatıları ve kapı pencere doğramaları sökülmüştür. Bu nedenle bu yapılar da doğal afetlere dayanamamış ve büyük ölçüde yıkılmıştır.

Zemin kaplamaları taş ve toprak olması dolayısı ile belirgin bir bozulma tespit edilmemiştir.

Ayaktaki yapıların duvarlarında çatlaklar oluşmuştur. Kısmen mevcut yapıların duvarları ise yıkılmıştır.

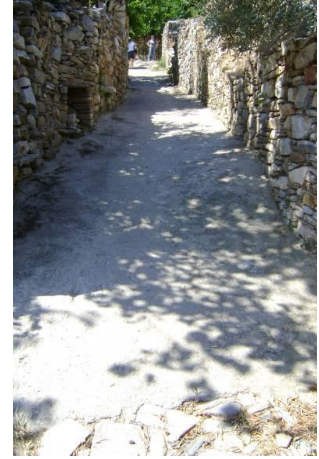
Kapı ve pencere doğramalarında aşınma ve birim malzeme kaybı oluşmuştur.

Kısmen mevcut yapıların çatıları yok olmuş ayaktaki yapıların çatılarında çökmeler oluşmuştur. Çatı kaplamalarında malzeme kaybı oluşmuştur.

Kısmen mevcut yapıların ocakları yıkılmıştır.

Sokaklar

Yapıların dışında Gelebeç'te önemli yer tutan bir başka mimari öge taş sokaklardır. Dar, kıvrımlı taş sokaklarının birçoğu özgünlüğünü korumuştur. Ancak Gelebeç'in terk edilmiş bir bölge olması dolayısı ile yolları bakımsız kalmış ve doğal afetler yüzünden hasar görmüştür. Bunların dışında bazı geleneksel taş kaplama yollar betona dönüştürülmüştür.

Şekil 5.43 Betona, dönüştürülmüş taş kaplı sokak

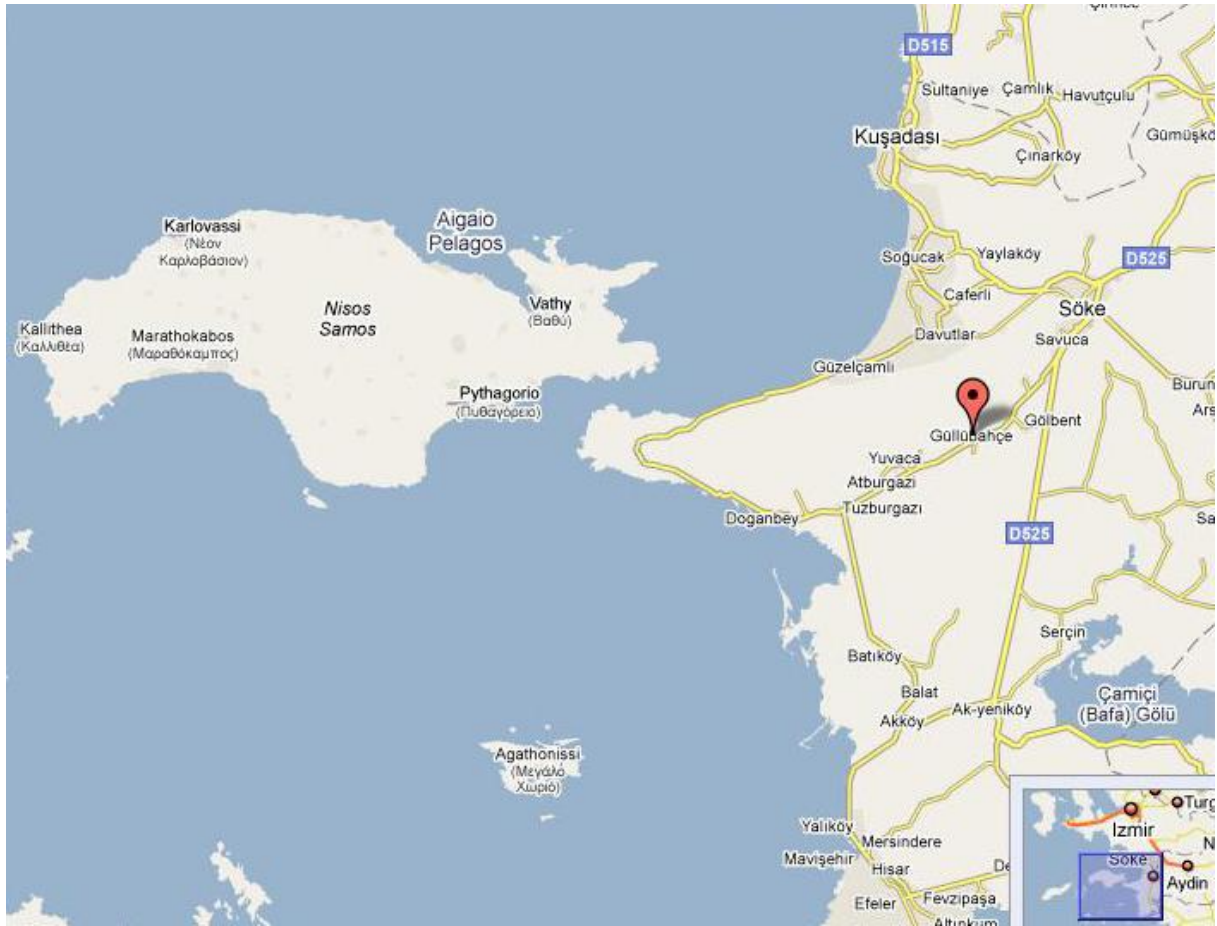
Şekil 5.44 Betona dönüştürülmüş taş kaplı sokak

6. ANALOJİK KARŞILAŞTIRMA

6.1 Samos Adası Örneği

Güllübahçe'nin batısında yer alan Dilek Yarımadası'nın komşusu Samos adasıyla arasında 1,6 km mesafe vardır. Samos adası tarihi 6. yy'ın ortalarından günümüze kadar ulaşmaktadır.

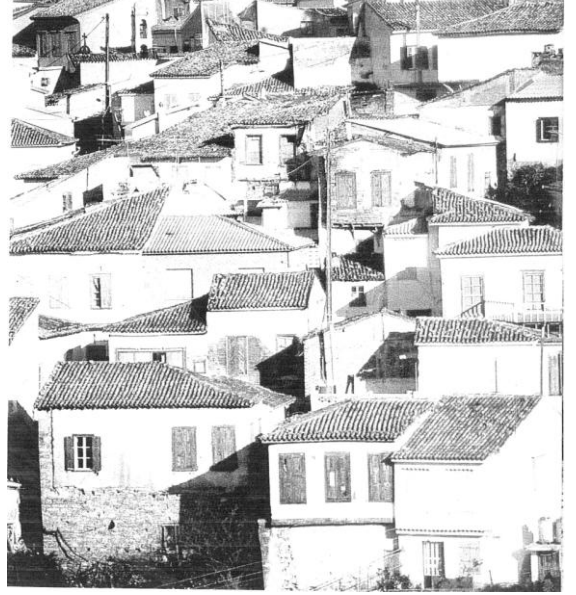
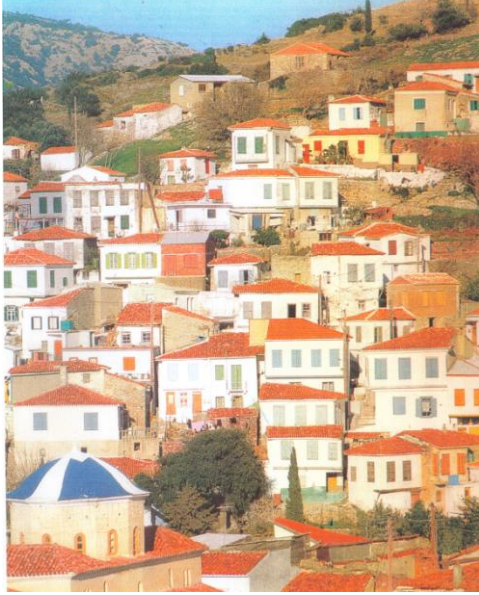
Ünlü'nün gerçekleştirdiği sözlü araştırmalardan yapmış olduğu çıkarıma göre 1750 yılında Samos Adası'nda gerçekleşen 10 şiddetindeki depremden kaçan Rumlar Gelebeç'i kurmuşlardır.

Şekil 6.1 Samos Adası ve yakın çevresi

Samos adasındaki yerleşimler genelde düzensiz ve yoğun bir bütün şeklindedir. Yolları adanın dış konturlerine paralel ve dik ama serbest formlardadır. Ada yerleşiminde büyük

ormanlık arazilerden ziyade yoğun yapılaşmış çevreler mevcuttur (Papaioannou, 1983 s.106,107). Merkezden dış çepere doğru açıldıkça yerleşimlerin yoğunlukları azalmaktadır.

Şekil 6.2 Samos Adası yerleşimi genel görünümü

Bu yoğun yapılaşmanın arasında Gelebeç ile benzer karakterde yollar vardır. Bu yollar da serbest formda, düzensiz plan ve genişliklerdedir. Ancak bu düzensiz yolların sınırları yapıların cepheleri ya da bahçe duvarları sayesinde açıkça şekillenmiştir. Gelebeç'ten farklı olarak bazı yollar evlerin dış merdivenleri sayesinde daralmaktadır. Yollar Arnavut kaldırımları ve kayrak taşları ile kaplıdır. Gelebeç'teki gibi, yolların ortası çukurdadır ve eğimin dik olduğu yerlerde yollar merdivene dönüşmüştür.

Şekil 6.3 Samos Adası ve Gelebeç'in taş kaplı yolları

Meydanlar ziyaretçiler için en dikkat çekici yerlerdir. Dükkânlar, kafeteryalar ve konutların dar karakteristik cepheleri ile çevrili meydanlar, insan ölçeğinde açık mekânlardır. Genelde meydanlarda çınar gibi büyük gölgeli ağaçlar mevcuttur (Papaiouannou, 1983, s.107). Gelebeç'te de meydanlar vardır fakat çoğunlukla bu meydanlar yapıların bahçe duvarları ile çevrilidir.

Bazen dar yollarda meydan niteliğinde olmayan basit genişlikler toplanma amaçlı kullanılmaktadır.

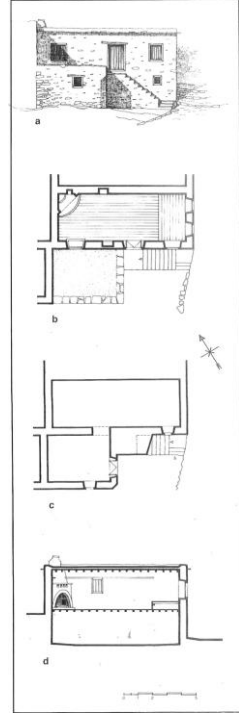

Şekil 6.4 Samos Adası ve Gelebeç'teki meydanlar

Yolların dışında, çeşmelerin Gelebeç'te olduğu gibi Samos Adası mimari dokusunda önemli bir rolü vardır. Çeşmeler yalnızca su almak için değil çamaşır yıkamak için de kullanılan mimari öğelerdir.

Samos adasında konutlar yapım sistemine göre düz ve kırma çatılı olmak üzere ikiye ayrılabilir. Düz çatılı yapılar Samos adasının en eski ve özgün yapı örnekleridir. (Papaioannou, 1983, s.108) Ancak günümüzde yaygın olan örnekler gelişmiş modeli olan eğimli çatılı evlerdir.

Düz çatılı evlerin tipik örnekleri basit tek mekânlı evlerdir. En basit halinde bu evler tek katlı dikdörtgen plan şemalıdır. Ancak yoğun yapılaşmış çiftlik yaşıntısının içerisinde çift katlı evler şeklinde gelişmesi kaçınılmaz olmuştur (Papaioannou, 1983, s.109). Evlerin iki katlı olmasıyla temel fonksiyonlar olan yaşama ve çiftlik üretimi ve depolama faaliyetleri birbirlerinden ayrılmıştır. Zemin kat ile birinci katın iç mekândan bağlantısı mevcut değildir. Dışarıdan yığma taş bir merdiven ile 1. katta bulunan yaşama mekânına ulaşılmaktadır (Papaioannou, 1983, s.110). Bazen merdiven sahanlığı yeterince genişlediği zaman zemin katta ek bir mekân daha çıkmaktadır. Böylece "L" formunda zemin kat plan oluşmuştur. Üst katta ise açık veranda niteliğinde bir mekân elde edilmiştir. Genelde bu mekânın sonradan üstü örtülmüştür.

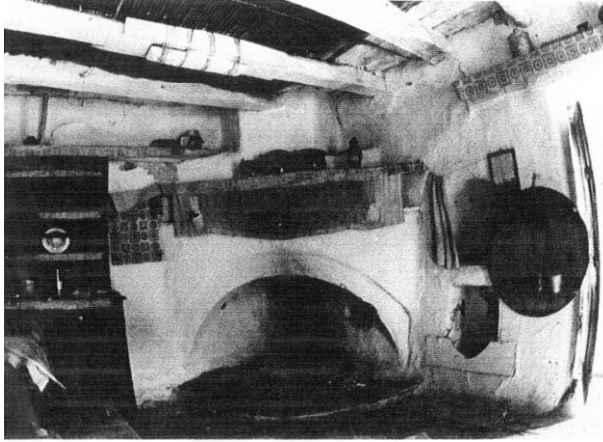
Şekil 6.5 Düz çatılı, verandalı ev ve plan krokisi

Gelebeç'teki, verandalı zemin+1 kattan oluşan evlerin mimari ve yapısal özellikleri, Samos Adası'ndaki düz çatılı evler ile benzerdir. Düz çatılı yapıların dış cephesi Gelebeç'teki yapılar gibi çok yalındır. Düz çatılı konutların sıvalı örgü duvar dış cepheleri eskiden sıvasızdır. Evin açıklıkları limitli sayıda ve boyutlarda basit ahşap elemanlardan oluşmaktadır. Kübik kütlenin keskin okunaklılığı yalnızca delik formundaki küçük açıklıklar ve üstündeki korniş ile giderilmektedir (Papaioannou, 1983, s.114). Bu evler Gelebeç'tekiler gibi kargir yapım sisteminde inşa edilmiştir. Ancak Gelebeç'teki konutların Samos Adası'naki konutlardan farkı kırma çatılarıdır. Zaman içinde Samos Adası'ndaki bu evlerin çatılarının değişmesiyle yapıların dış cephe benzerlikleri artmıştır.

Şekil 6.6 Samos Adası ve Gelebeç'teki verandalı evlerin giriş cepheleri

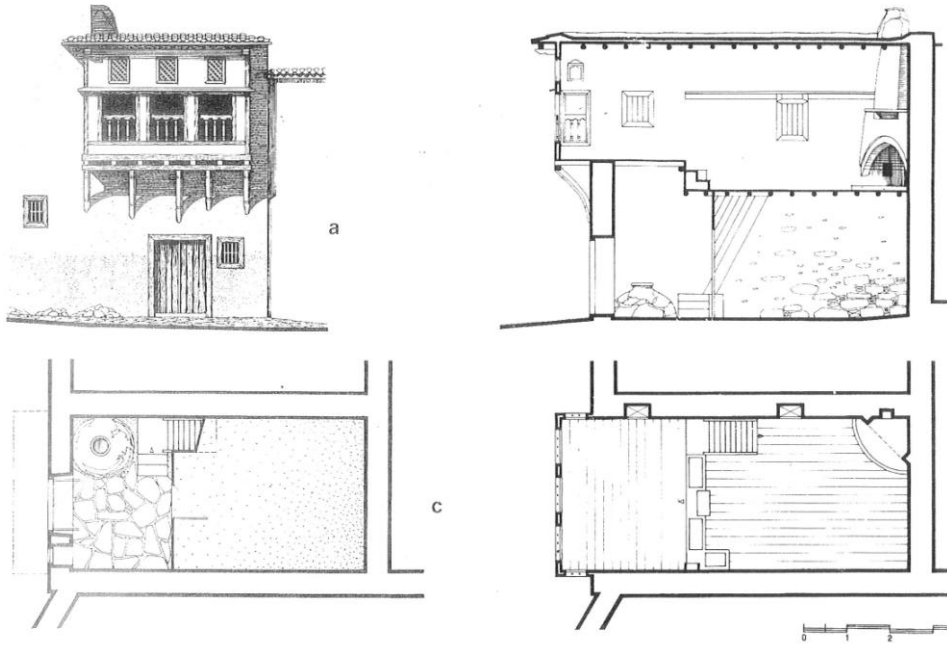
Samos Adası'ndaki düz çatılı evlerin yaşama mekânı olan üst katında en eski ve özgün halinde dikdörtgen formunda tek bir yaşam mekânı mevcuttur. Mekânın girişi uzun duvarın ortasında bulunmaktadır. Bu mekânda karşılıklı dar duvarlarda fonksiyonları birbirlerinden ayıran iki adet önemli mimari eleman vardır. Biri döşemeden 50 veya 60 cm yükseltilmiş sofa mekânı diğeri ise sofanın karşısındaki duvarın ortasında veya köşesinde bulunan kemerli ocaktır. Bu objeler mekânın kullanımını herhangi bir bölücüye ihtiyaç duymadan yaşama ve uyuma mekânları olarak ayırmaktadır. Ocak ve sofa dışında duvarlarda büyük ve küçük ebatlarda nişler mevcuttur. Bu ocak ve nişlerin benzerleri Gelebeç'teki konutlarda da mevcuttur.

Şekil 6.7 Samos Adası ve Gelebeç'teki konutların ocakları

Üst kattaki yaşama mekânları zaman içinde hafif ahşap duvarlar ile bölünmüştür. En fazla 2 mekân veya 2 mekân +1 hol niteliğinde mekânlar elde edilmiştir. Genel anlamda özgün tekil mekânın kullanım şekilleri değişmemiş yalnızca görsel bağlantısı engellenmiştir. Ancak zaman içinde bu duvarlarda değişmiş yalnızca duvar olmaktan çıkmış bölücü dolap olarak evrilmiştir (Papaioannou, 1983, s.112). Plan şemasında gerçekleşen bu değişim ile Samos Adasındaki düz çatılı evlerin planları Gelebeç'teki verandalı, zemin+1 kattan oluşan evlerle daha çok benzerlik kazanmıştır.

Kırma çatılı evlerde düz çatılı evler gibi dikdörtgen plan şemalı ve iki katlıdır. Zemin katı çiftlik işleri için kullanılmaktadır. Üst kat ise yaşama mekânıdır. Üst katında tek odalı, iki odalı veya üç odalı örnekler mevcuttur. Üç bölümlü yaşama mekânının ortası hol niteliğindedir. Ancak bu tip yapılarıdaki uyuma ve günlük yaşam mekânlarında daha dekoratif ahşap elemanlar mevcuttur. Düz çatılı evlerden farklı olarak bu tip evlerde merdivenler yalnızca dışarıda değil iç mekânda da mevcuttur. Bu tip evler genelde sıkışık şehir merkezlerinde mevcuttur.

Şekil 6.8 Samos Adası'ndaki kapalı çıkmalı konutun plan ve cephe krokileri

Bu tip evlerin kırma çatılarından başka cephe özellikleri de karakteristiktir. Bu tip evlerin sokak cephelerinde, taş duvardan 20 cm ila 1 m arası dışarı çıkmış ahşap strüktürlü şahnişleri vardır. Bu şahnişlerde simetrik pencereler, tepe pencereleri ve ahşap sütunları vardır. Şahnişler 1. katın döşeme hizasında ahşap payandalar ile desteklenmektedir (Papaioannou, 1983, s.124). İç mekânda düz çatılı primitif evlerden farklı olarak ahşap bezemeli tavanlar, dolaplar, raflar, sütunlar, kapılar ve pencere tırabzanları vardır.

Bu tip evlere örnek günümüzde Gelebeç'te mevcut değildir. Ancak bu tip evlere örnek gösterilebilecek bir evin yalnızca bir fotoğrafı mevcuttur. Bu fotoğraftan başka birde bir evin duvar yapım sisteminin Samos Adasındaki başka bir örnekle benzerliği söz konusudur.

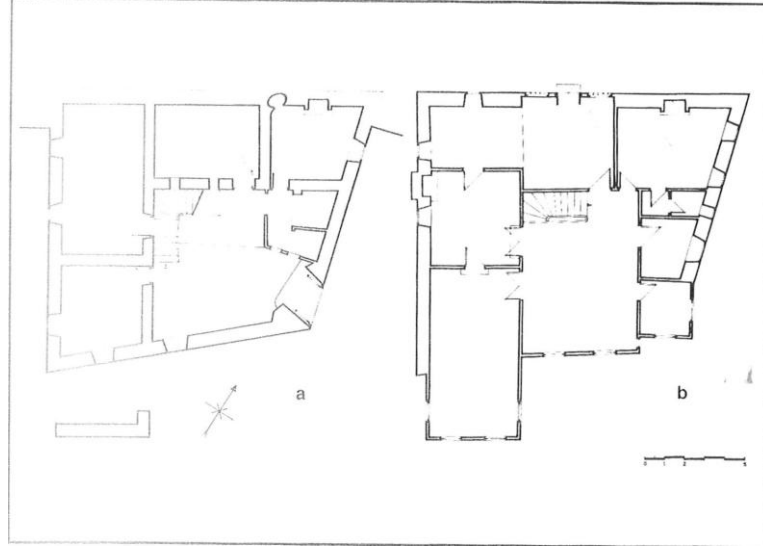

Şekil 6.9 Samos Adası ve Gelebeç'teki ahşap kapalı çıkmalı konutlar

Şekil 6.10 Samos Adası ve Gelebeç'teki duvar örgüleri

Samos adasında yalnızca iki ya da üç adet örneği bulunan ve adanın basit geleneksel mimarisine karşıt karmaşık iç mekân düzenlemesine sahip yapılar da mevcuttur. Bunlara Mansions adı verilir (Papaioannou, 1983, s.138). Mansions’lar kırma çatılı evlerin mimari karakterlerinin zenginleşmesi ile ortaya çıkmış yapılardır.

Şekil 6.11 Samos’taki “Mansion” adı verilen konutların plan krokisi

Kırma çatılı evler düz çatılı evlerin evrilmiş, karmaşık halidir. Ancak kırma çatılı evlerin ortaya çıkışının, başka kültürler ile bütünleşmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Bunun nedeni ise şahniş ve ahşap oymalı mimari elemanların evrensel Yunan ada kültürüne ait öğeler olmayışıdır. Bu konut kültürünün 19. Yy’ın ortalarında Samos’un egemenlik rejimi esnasında Osmanlı İmparatorluğu topraklarında bulunan İstanbul ve İzmir gibi büyük kentlerden buraya taşındığı düşünülmektedir (Papaioannou, 1983, s.130). Bu devirde Samos’taki hayat standardı ve konutlardaki yapım sistemi daha kaliteli olmaya başlamıştır. Samostaki yapım sisteminin gelişmesinin, ustaların dışarıda eğitim görüp yeni formlarla tanışması ile sağlandığı düşünülmektedir.

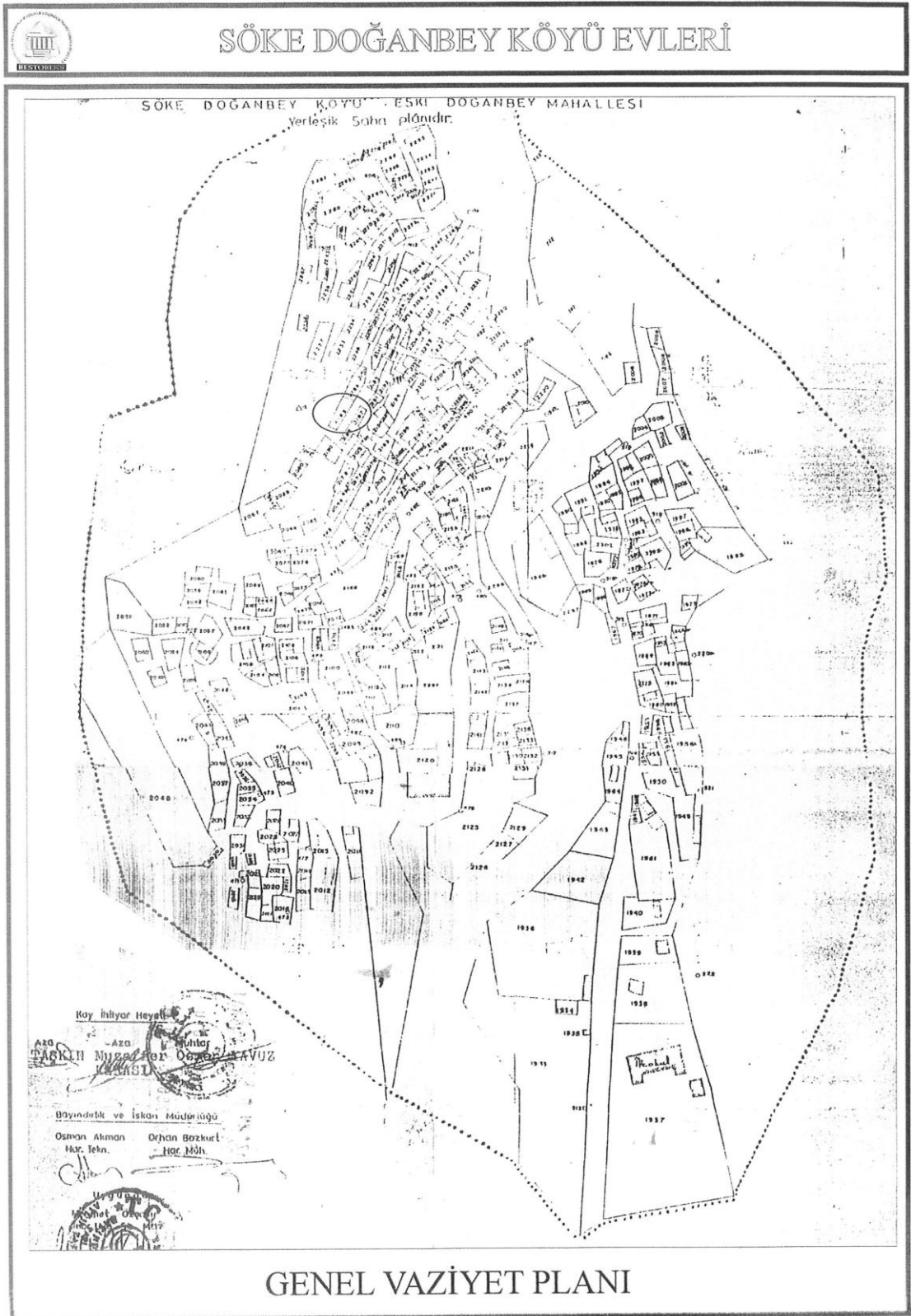
Sonuç olarak Ünlü’den edinilen sözlü bilgi ve kaynaklardaki yazılı bilgi değerlendirilince Samos Adası’ndaki yapılar ve Gelebeç’teki yapıların birbirlerinden etkilendikleri düşünülmektedir. Samos adasındaki yapıların, Gelebeç’teki yapılara nazaran daha zengin mimari karaktere sahip olması ve daha korunmuş olmaları dolayısıyla Gelebeç’te yapılacak yeni yapılar ve restorasyonlara örnek olabileceği düşünülmektedir.

6.2 Doğanbey Köyü Örneği

Doğanbey Köyü Gelebeç'e 20 km uzaklıkta olan eski bir Rum yerleşimidir. Gelebeç'te olduğu gibi, Samos'tan gelen Rum'ların inşa ettiği düşünülen Doğanbey Köyü'nün yapı stoğu Gelebeç ile benzer mimari karakterdedir.

Şekil 6.12 Doğanbey Köyü ve yakın çevresi

Şekil 6.13 Doğanbey Köyü genel vaziyet planı

Doğانبey Köyü tıpkı Gelebeç yerleşimindeki gibi Samsun dağlarının yamaçlarında yer almaktadır. Yapılar genelde yamaca paralel, birbirlerinin manzarasını kesmeyecek şekilde konumlanmıştır. İki köyünde ortasından birer dere geçmektedir. Bu yerleşimlerin biçimlenişinde derelerin rolü büyüktür.

Şekil 6.14 Doğانبey Köyü genel görünümü

Şekil 6.15 Gelebeç genel görünümü

Köy'ün yolları tıpkı Samos ve Gelebeç'teki gibi serbest formda ve farklı genişliktedir. Taş

kaplı yollar yapı cepheleri ve bahçe duvarları ile sınırlandırılmıştır. Yollar, ortalarına doğru eğimlidir ve dik eğimli yerlerde basamaklanmıştır.

Şekil 6.16 Doğanbey Köyü ve Gelebeç'in taş kaplı yolları

Şekil 6.17 Doğanbey Köyü ve Gelebeç'in taş basamaklı yolları

Doğanbey'de, Samos ve Gelebeç yerleşimlerindeki gibi meydanlar vardır. Bu meydanların etrafında kafeler ve konutlar mevcuttur. Bunlardan başka, meydanlarda çınar ağacı, onun altında oturulacak birimler ve çeşmeler de mevcuttur. Meydanların dışında yolların genişlediği kamusal alanlarda da çeşmeler bulunmaktadır.

Şekil 6.18 Doğanbey Köyü ve Gelebeç'teki meydanlar

Doğanbey Köyü'nde konutlar Gelebeç ve Samos Adası'ndaki dikdörtgen plan şemasına sahiptir. Katların fonksiyonlara göre düzenlenişi ve yalın cephe düzeni ile bu yerleşimler benzerlik göstermektedir.

Şekil 6.19 Doğanbey Köyü ve Gelebeç'teki konutlar

Bu yerleşimlerin mimari özelliklerinin dışında, yapısal özellikleri de benzemektedir. Doğanbey Köy'ündeki yıkık yapılar incelendiğinde duvar örgüleri, kapı ve pencere açıklıkları, kat döşemeleri, ocakları gibi yapısal öğelerinin Gelebeç ile aynı yapım sisteminde olduğu görülmektedir.

Şekil 6.20 Doğanbey Köyü ve Gelebeç'teki kısmen yıkılmış konutlar

Şekil 6.21 Doğanbey Köyü ve Gelebeç'teki kısmen yıkılmış konutların cephe açıklıkları

Doğanbey Köyü'nde yalın Rum mimarisini yansıtan konutların dışında daha karmaşık yapım sistemi olan konutlar da mevcuttur. Bu konutların sokak cephelerinde ahşap kapalı çıkmaları, ahşap süslemeli iç mekânları mevcuttur. Osmanlı mimarisinden etkilendiği düşünülen dikdörtgen plan şemalı bu konutların iç mekânları klasik Rum evlerinininkine göre daha zengindir. Samos Adası'nda örnekleri var olan bu konut türünden, Gelebeç'te, günümüzde hiç kalmamıştır. Yalnızca bir tane konutun fotoğrafı mevcuttur.

Bölgede Doğanbey Köyü'nün zenginlikleri daha önce keşfedilmiş ve gelişime açılmıştır. Günümüzde Doğanbey köyünde bir çok restorasyon uygulamalarına rastlanmaktadır. Konumu ve benzer mimari karakteri dolayısı ile Doğanbey Köyü'nde yapılan uygulamalar Gelebeç için örnek teşkil etmektedir.

Şekil 6.22 Doğanbey Köyü’ndeki kısmen yıkılmış ve restore edilmiş konutlar

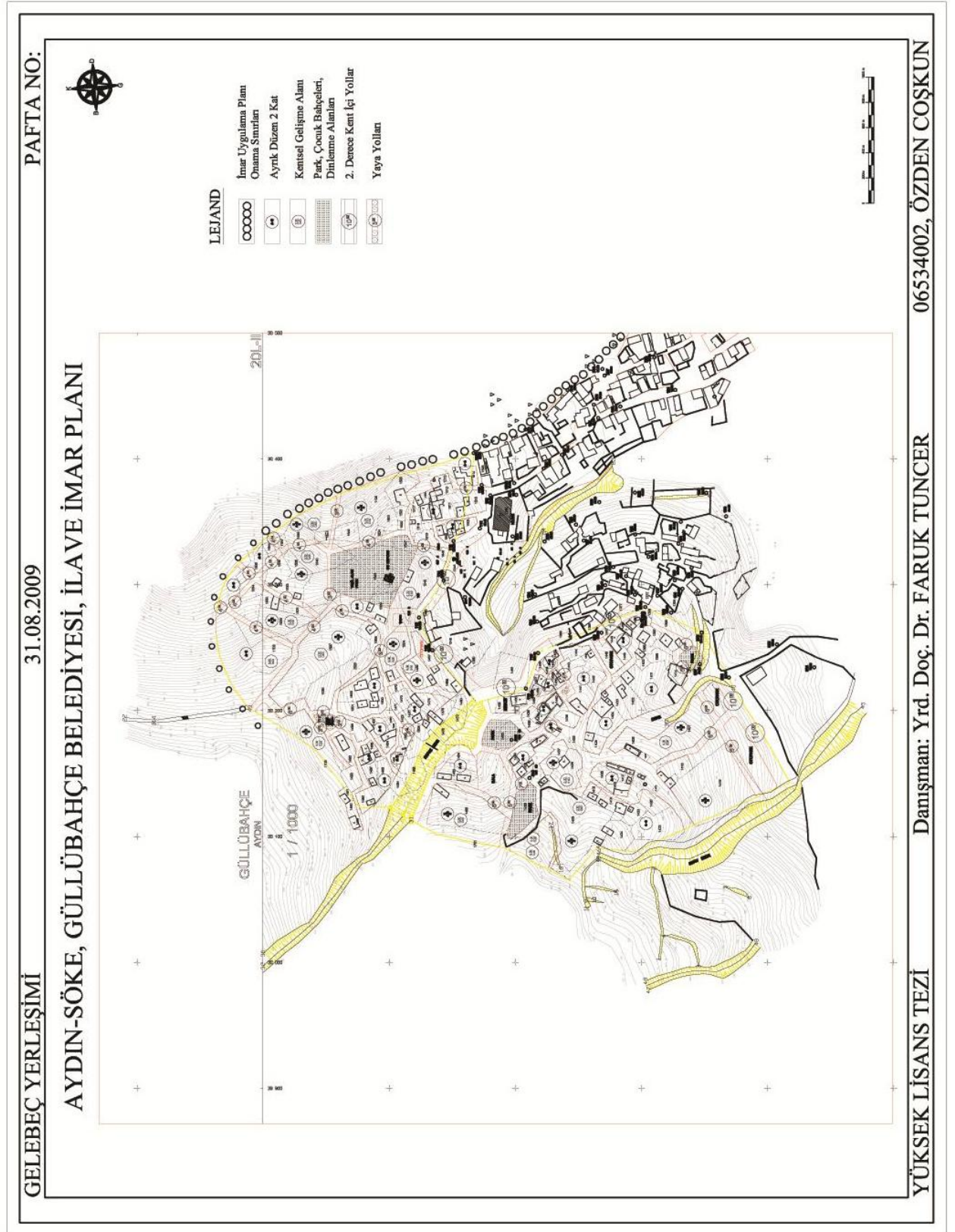
Şekil 6.23 Doğanbey Köyü’ndeki restorasyon uygulamaları

7. KORUMA VE YENİ YAPILAŞMA SORUNLARI

Gelebeç tarihi yerleşiminde, yakın zamanda, yapılaşmanın gelişimi ve korunması ile ilgili iki adet çalışma yapılmıştır. Bunlardan bir tanesi, 1/1000 ölçekli, Aydın/Söke, Güllübahçe Belediyesi İlave İmar Planı ve Plan Notları'dır. Bir diğeri ise Aziz Nikolaos Kilisesi'nin, T.C Kültür Bakanlığı İzmir II Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından, 20.5.1992 tarihinde, korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilmesine (olumlu) karar verilmesidir.

7.1 Aydın-Söke, Güllübahçe Belediyesi İlave İmar Planı ve Plan Notları

- Çatı kat ve Çekme kat yapılamaz. (Sadece son katla bağlantılı çatı katı yapılabilir.
- Her türlü inşaatta ve bütün zemin cinslerinde, afet bölgelerinde yapılacak yapılar hakkında yönetmelik hükümlerine uyulması zorunludur.
- Yapılaşma esnasında temel zemini olmaya elverişli olmayan toprak örtü sıyrılmalı ve bina temelleri sağlam zemine oturtulmalıdır.
- Yamaç eğiminin fazla olduğu kesimlerde, dik şevli kısımlarda ve kesme ile oluşan arazi kesintilerinde, drenaj çalışması yapılmalı, istinat duvarı ile desteklenmeli ve buraları mümkün olduğunca yeşil alan olarak değerlendirilmelidir.
- Konut gelişme alanlarında minimum ifraz(ayırma) şartı 500m²'den az olamaz.
- Ticaret alanlarında zemin kat üzeri konut kullanımına ayrılabilir.
- Binaların cephe alacağı yönleri gösteren yapı adası bölünme çizgisi mülkiyete göre kaydırılabilir.
- Binaların yapımında doğal malzeme kullanılacaktır.
- Çatı yapımında doğal kiremit kullanılacaktır.
- Binaların kapı ve pencerelerinde demir ferforje veya ahşap malzeme kullanılacaktır.
- Binaların dış cephesinde kullanılan malzemeleri belediye tarafından karar verilecektir.
- İşaretli adalarda binalar gösterilen yönden cephe alacaktır.
- Müştemilat kullanımları parselin %10'a kadar emsale dâhil değildir. Geçtiği durumlarda emsale dâhil edilir.
- Yol, meydan, otopark ve yeşil alanlar kamu eline geçmeden inşaat ruhsatı verilemez.
- Eğimli alanlarda binalara kot verilmesi
- Meskûn alanda yolun her iki tarafı için yönetmelik hükümleri geçerlidir.
- Gelişme alanında yolun her iki tarafına arsanın köşe kotlarının ortalaması bulunarak kot verilecektir.
- Ön bahçe mesafesi verilmemiş yapı adalarında adanın tümünde veya herhangi bir cephesinde belediye yapı yaklaşma mesafesi tayinine yetkilidir.
- Plan üzerindeki kadastral durum yol izlerini belirtmek için işlenmiş olup onama dışıdır. Uygulamada mülkiyetlere göre kaydırılabilir.
- Yukarıdaki plan notlarında yer almayan hususlarda 3194 Sayılı İmar Kanunu ve ilgili yönetmelik hükümleri uygulanır.

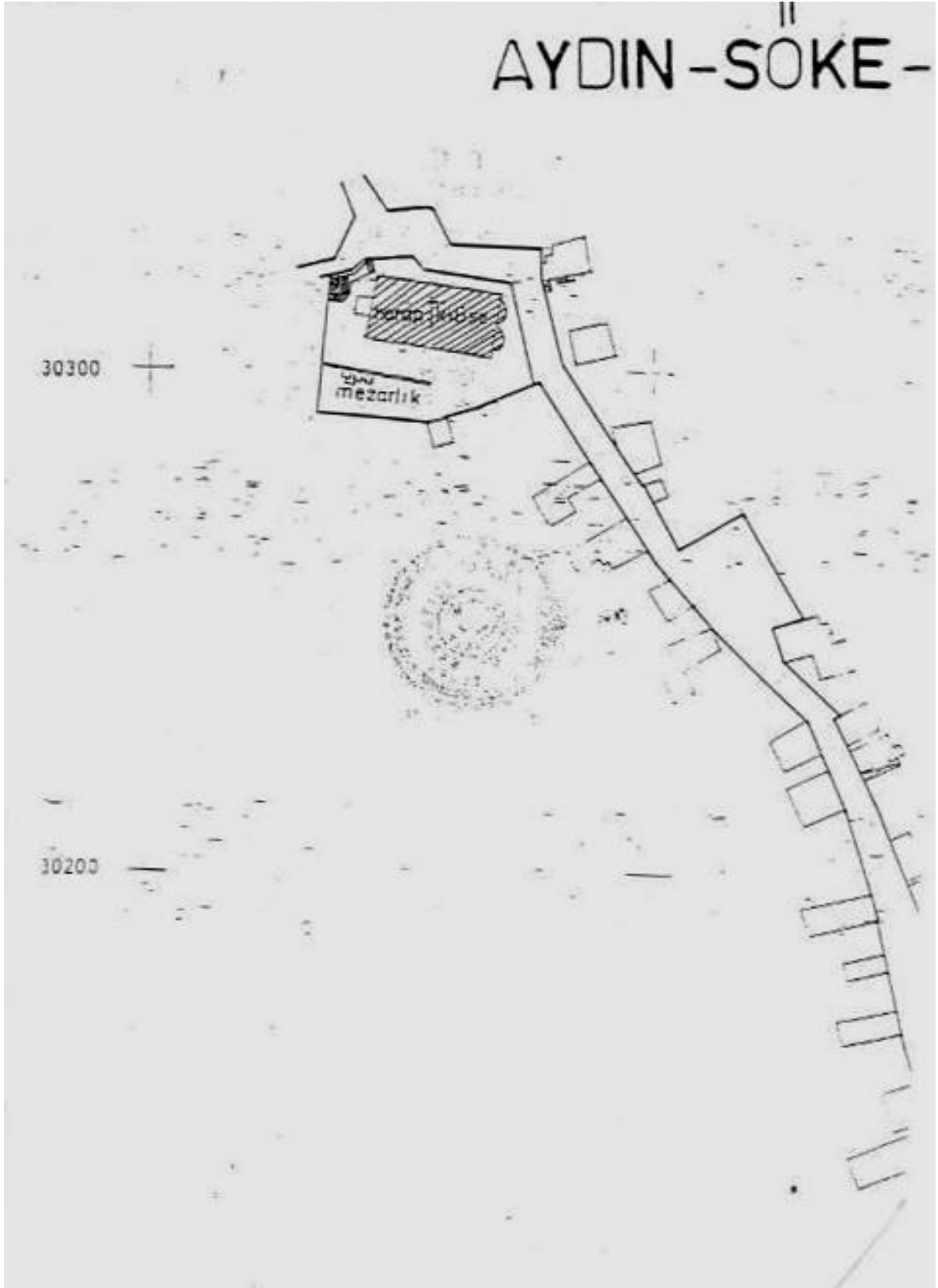
Şekil 7.1 Güllübahçe Belediyesi İlave İmar Planı ve Plan Notları

7.2 Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Kararı

[illegible]

Şekil 7.2 Aziz Nikolaos Kilisesi için hazırlanmış, doğal ve kültürel varlıkları koruma envanteri

Şekil 7.3 Aziz Nikolaos Kilisesi için hazırlanmış, doğal ve kültürel varlıkları koruma envanteri

Şekil 7.4 Aziz Nikolaos Kilisesi için hazırlanmış, doğal ve kültürel varlıkları koruma envanteri

T. C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI
İZMİR II NUMARALI KÜLTÜR ve TABİAT VARLIKLARINI
KORUMA KURULU
K A R A R

Toplantı Tarihi ve No. : 20.5.1992-251
Karar Tarihi ve No. : 20.5.1992-2690

Toplantı Yeri
İZMİR

Aydın İli, Söke İlçesi, Güllübahçe Kasabası, Gürsu Mahallesi'nde bulunan, Kilise binasının tescil edilmesi istemine ilişkin, Aydın Valiliği İl Kültür Müdürlüğü'nün 21.2.1992 gün ve 567 sayılı yazısı ile Kurul Müdürlüğü uzmanlarının yerinde yaptıkları inceleme sonucunda hazırladıkları 18.5.1992 günlü rapor okundu. Eki belgeler incelendi, yapılan görüşmeler sonunda;

Aydın İli, Söke İlçesi, Güllübahçe Kasabası, Gürsu Mahallesi'nde bulunan Kilise'nin 2863 ve 3386 sayılı yasalar uyarınca, korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilmesine (OLUMLU), karar verildi.

ASLI GİBİDİR

Filiz GÜRBOĞA
Sanat Tarihçi
F.g

Kublay NAYIR
Müdür

BASKAN
Prof.Dr.Altun ÇELİNGİROĞLU
İMZA

Uye
Yard.Doç.Dr.EMEL GÖKSU
İMZA

Uye
Dr.FATMA SEDES
Y.Mim.Restoratör
İMZA

BASKAN YARDIMCISI
Prof.Dr.Çetin TÜRKÜ
İMZA

Uye
İBRAHİM BİLGEN
Sanat Tarihçi
İMZA

Temsilci
Uye
MÜSEYİN BAYKIR
Güllübahçe Bel.
İMZA

Temsilci
Uye

Temsilci
Uye

Şekil 7.5 Aziz Nikolaos Kilisesi için hazırlanmış, doğal ve kültürel varlıkları koruma envanteri

7.3 Gelebeç Tarihi Yerleşiminde Koruma Çalışmalarının Değerlendirilmesi

Gelebeç tarihi yerleşiminde günümüzde yalnızca Aziz Nikolaos Kilisesi ve yakın çevresindeki yapılar ayakta kalabilmiştir. Yerleşimin geri kalan kısmındaki yapılar daha önce bahsedildiği üzere insan eli ve doğal afetler nedeniyle tahrip ve yok olmuştur.

Gelebeç'te, bugüne kadar mimari dokunun korunması adına herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Bu nedenle ayakta olan özgün yapılar her geçen gün daha da tahrip olmaktadır. Ayrıca tahrip olmuş özgün yapıların onarımlarında mimari dokuya aykırı yapım sistemleri ve malzemelerin kullanıldığı görülmektedir. Bunlara ek olarak kısmen mevcut yapıların, yapısal elemanlarının kullanması uğruna yıkılması, yerlerine yeni yapılar yapılması da önemli bir koruma sorunudur. Yerleşimde korumaya değil yeniden inşa etmeye odaklanmış bir yapılaşma mevcuttur.

Şekil 7.6 Onarım görmüş, kısmen mevcut ve yıkılmış konutlar

Aziz Nikolaos Kilisesi, Gelebeç yerleşiminin kültür bakanlığı tarafından tescilli tek anıt yapısıdır. Kilise ayakta olmasına karşın yapısal sorunları da mevcuttur. Ancak kilisenin bu zamana kadar restorasyon projesi hazırlanmamıştır.

Netice itibarıyla Gelebeç'te hazırlanması gereken Koruma Öneri Plan Notları açığı olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle bu çalışma kapsamında, Gelebeç yerleşimi için Koruma Öneri Plan Notları hazırlanmıştır ve pilot proje alanı olarak seçilmiş Kilise ve yakın çevresinin ayrıntılı rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri hazırlanmıştır.

7.4 Gelebeç Tarihi Yerleşimindeki Yeni Yapılaşmanın Değerlendirilmesi

Son yıllarda komşu köy Doğanbey'den sonra Gelebeç'in konumu, stratejik önemi ve doğal

güzellikleri fark edilmiştir. Gelebeç'te de Doğanbey'de ki gibi yeniden yapılaşma süreci başlamıştır.

Güllübahçe Belediyesi tarafından alınmış İlave İmar Plan Notları yeniden yapılaşmaya yöneliktir. Bu notlarda bazı maddelerde “Binaların yapımında doğal malzeme kullanılacaktır.” ve “Çatı yapımında doğal kiremit kullanılacaktır.” gibi çok yüzeysel ifadeler kullanıldığı için yeni yapılan yapılarda mimari dokuya aykırı örnekler karşımıza çıkmıştır. Bu yapılar kat adetleri, dış cephe oranları, cephe kaplamaları ve formları ile çevreye uyumsuzlardır.

Şekil 7.7 Mimari dokuya aykırı yeni yapılar

Günümüzde yeni yapılaşma Aziz Nikolaos Kilisesi'ne ulaşan kuzeybatı yönünde uzanan Samsun Caddesi aksı üzerinde yaygındır. Yapılaşmanın Samsun caddesinden, yerleşimin üst kesimlerine doğru, gelişme eğilimi göstermektedir. Henüz Gelebeç'teki yeni yapılaşma içinde konuttan başka türde bir yapı mevcut değildir.

Yalnızca bu çalışma kapsamındaki iki yıllık süreçte dahi yeni yapılar yapılmıştır. Birçok arsanın satışa çıkmış olması göz önünde bulundurulursa bu hızlı yapılaşmanın devam edeceği düşünülmektedir.

Şekil 7.8 Bir yıl önce üzerinde yapı kalıntısı, günümüzde ise yeni yapı olan arsa

8. GELEBEÇ YERLEŞİMİ ÖNERİ KORUMA NOTLARI

8.1 Ayaktaki Özgün Yapıların Korunması

Gelebeç'te günümüzde tamamıyla korunmuş yapı olduğunu söylemek güçtür. En iyi korunmuş yapılarda dahi muhdes elemanlar mevcuttur. Ancak tamamıyla ayakta olup yerleşimin konut mimarisinin örneklerini temsil edebilecek düzeyde yapılar da vardır.

Bu yapıların korunmasında dikkat edilecek başlıca husus yapıların özgünlüğünü bozacak herhangi bir müdahalede bulunmamaktır.

Plan şemasına aykırı yapılan bölüntüler kaldırılmalı yapı özgün plan şemasına kavuşturulmalıdır.

Dış duvar yüzeylerinde kısmı yıkıntılar var ise yöreye özgü doğal taşlar ile aynı örgü sisteminde örülerek tamamlanmalıdır.

Dış cephelerde ve iç duvarlardaki dökülmüş sıvalı yüzeyler önce temizlenip sonra orijinaline uygun bir şekilde yeniden sıvanmalıdır.

Duvar yüzeylerinde örülerek kapatılmış özgün pencere ve kapı açıklıkları yeniden açılmalıdır. Herhangi bir belgesi ya da örneği varsa aslına uygun biçimde yeniden yapılmalı yoksa yapının bütününe uygun yalnızca Gelebeç'teki sınırlı sayıda kalmış özgün örnekler değil Samos adasındaki örnekler yerleşimlerin mimarilerindeki benzerlikten ötürü incelenebilir.

Ahşap döşemeler ve döşeme kirişlerinin yapısal korunmuşluk durumu analiz edilmeli varsa hasar aslına uygun biçimde özgün malzemelerle onarılmalıdır.

Yığma taş ve ahşap merdivenlerin yapısal korunmuşluk durumu kontrol edilmeli ve onarılmalıdır.

Kullanılmayacak durumdaki ahşap kapı ve pencere doğramaları ölçüleri alındıktan sonra sökülüp aslına uygun biçimde ve malzemelerle yeniden üretilmelidir.

Kapatılmış ya da kullanılmayan yığma taş ocakların varsa yapısal hasarları aslına uygun biçimde ve malzemelerle onarılmalı ve bacaları temizlenmelidir.

Zemin katı ahır ya da depolama birimi olarak kullanılan yapılarda bu kat ihtiyaca göre yaşama

mekânına çevrilmelidir. Ancak bu dönüşüm yapılırken alt kattaki zemin döşemesi ve cephe açıklıkları değiştirilmemelidir.

Alaturka çatı kaplaması ve ahşap çatı konstrüksiyonunun yapısal korunmuşluk durumu analiz edilmeli çatı aslına uygun biçimde ve malzemelerle onarılmalıdır.

Yapıların bahçe duvarlarının hasar görmüş bölümleri Gelebeç'e özgü renkte ve boyutta taşlar ile aynı örgü sisteminde örülüp tamamlanmalıdır. Bahçe kapılarının hasarları tespit edilip onarılmalı hiç yoksa ahşap doğramalı üstü alaturka kiremit saçaklı özgün kapılar örnek alınarak yeniden yapılmalıdır. Bahçelerin zeminindeki otlarla kaplı taş kaplamalar açığa çıkarılmalı ve onarılmalıdır.

8.2 Kısmen Yıkılmış Yapıların Korunması

Kısmen mevcut yapıların plan şemaları tespit edilebildiği ölçüde korunmalıdır. Yöreye özgü yapı tiplerine aykırı yeni plan şemaları üretilmemelidir. Mevcut kalıntının kütesinin dışına çıkacak eklentiler yapılmamalıdır.

Mekân yükseklikleri yapı kalıntısından anlaşılıyorsa o yükseklik korunmalı anlaşılmıyor ise Gelebeç'teki özgün örnekler incelenmelidir.

Dış duvarlarda kısmi yıkıntılar var ise yöreye özgü doğal taşlar ile aynı örgü sisteminde örülerek tamamlanmalıdır.

Dış ve iç duvar yüzeylerinde dökülmüş sıva izleri varsa yöredeki özgün örneklerle uygun biçimde yeniden sıvanmalıdır.

Duvarlardaki kapı ve pencere açıklıkları özgün örneklerdeki gibi ahşap doğramadan yapılmalıdır. Cephede pencere önlerine çift kanatlı ahşap doğramalı kepenkler yapılmalıdır. Bu kepenklerin kanatları aynalı ya da basit çatki şeklinde yapılmalıdır. Kapı, pencere ve kepenkler için yalnızca Gelebeç'teki sınırlı sayıda kalmış özgün örnekler değil Samos Adası ve Doğanbey Köy'ündeki örneklerde yerleşimlerin mimarilerindeki benzerlikten ötürü incelenebilir.

Ara kat döşemelerinin taşıyıcıları ve kaplamaları varsa yapısal korunmuşluk durumu analiz edilmeli yoksa ahşap döşeme kirişleri ve ahşap kaplamalar kullanılarak yapılması teşvik

edilebileceği gibi Ancak ara kat döşemesi yoksa Doğanbey Köyü'ndeki uygulamalarda olduğu gibi betonarme de yapılabilir. Fakat bu durumda betonarme döşemelerin kirişleri duvarların içinde kalmalı kesinlikle dış cepheden gözükmemelidir.

Zemin katın tavanına kaplama yapılmamalı ahşap kirişler özgün örneklerde olduğu üzere açıkta bırakılmalıdır. Birinci katın tavan kaplaması duruyorsa ahşap elemanların çürümüş olanları tespit edilip ölçüleri alındıktan sonra aslına uygun olarak yeniden yapılmalıdır.

Yapıların çatı strüktürü tümüyle yok olmuş ise ahşap kırma ya da beşik çatı yapılmalıdır. Çatı üst örtüsü olarak alaturka kiremit kullanılmalıdır. Tavan kaplaması isteğe bağlı olarak Gelebeç ya da Samos adasındaki özgün örnekler incelenebilir.

Yapının özgün merdivenleri varsa yapısal korunmuşluk durumu analiz edilmeli ve aslına uygun biçim ve malzemelerle onarılmalıdır. Yok, olmuş merdivenler yapıların dışında ise yığma taş, içinde ise ahşap malzemeden yapılmalıdır. Ahşap korkuluk detayları için Gelebeç ve Samos adasındaki özgün örnekler incelenebilir.

Yığma taş ocaklar Gelebeç'teki özgün örnekler esas alınarak onarılmalı ya da yeniden yapılmalıdır.

Zemin katı ahır ya da depolama birimi olarak kullanılan yapılarda bu kat ihtiyaca göre yaşama mekânına çevrilmelidir. Ancak bu dönüşüm yapılırken alt kattaki zemin döşemesi ve cephe açıklıkları değiştirilmemelidir. Cephedeki yalın kütle etkisi kaybedilmemelidir.

Yapıların bahçe duvarlarının hasar görmüş bölümleri Gelebeç'e özgü taşlar ile aynı örgü sisteminde örülüp tamamlanmalıdır. Bahçe duvarları ve kapısı mevcut değil ise duvarlar yöreye özgü taşlarla, kapılar ahşap doğrama ile Gelebeç'teki özgün örnekler esas alınarak yeniden yapılmalıdır. Bahçelerin zeminindeki otlarla kaplı taş kaplamalar açığa çıkarılmalı ve onarılmalıdır.

8.3 Yeni Yapılaşma

Gelebeç'te yeni yapılaşma sürecinde süregelen en büyük hata yeni yapı yapmak için kısmen ayakta kalmış özgün yapıları yıkıp o yapıların malzemelerini yeni yapıda kullanmaktır. Bu yaklaşım korumaya ters mimari dokuya zarar veren bir anlayıştır.

Yeni yapılar yaparken arazi sınırları içinde özgün yapının temel kalıntıları ve yıkılmış duvarın malzemeleri varsa bu malzemeler yeni yapıda kullanılmalıdır.

Yeni yapılaşmada dikkat edilmesi gereken husus mimari dokunun yalın, kütleli etkisini bozmamaktır.

Plan şemasında kütlenin sınırları, yapının temellerinden ya da kalıntılarından anlaşılıyorsa korunmalı yoksa parsel oturumları için Güllübahçe belediyesinin koymuş olduğu TAKS KAKS oranlarına uyulmalıdır. İç mekân düzenlemesinde kullanıcının istekleri ve mimarın tasarımına engel olunmamalıdır.

Yeni yapılacak yapılar için geleneksel yapım sistemini sürdürmek amacı ile kargir yapım sistemi teşvik edilmelidir. Yapılar kargir yapım sisteminde yapılmıyor ise dış duvarlar Gelebeç'e özgü renkte ve boyutta doğal taş malzemeler ile Gelebeç'e özgü örgü biçiminde kaplanabilir. Yapılmış olan betonarme yapılardaki aykırı taş kaplamalar sökülmeli ve yerine yöreye özgü malzeme ve biçimiyle taş kaplama uygulanmalıdır.

Yapıların giriş cepheleri isteğe bağlı beyaz sıvalı ve boyalı olabilir. Cephelerde yapılabilecek şahnişlerin de dış cephe boyası beyaz olmalıdır. Şahnişlerin payandaları için Doğanbey ve Samos'taki özgün örnekler incelenebilir.

Cephelerdeki kapı, pencere oranları ve biçimleri için yalnızca Gelebeç'teki sınırlı sayıda kalmış özgün örnekler değil Samos Adası'ndaki örnekler de incelenebilir. Yeni yapılarda yahut onarım görmüş yapılarda görülen plastik doğramalı pencereler sökülüp ahşap doğramalı pencereler takılmalıdır.

Yeni yapı çağdaş bir yapım sisteminde yapılıyorsa ara kat döşemelerinin kirişleri duvarların içinde kalmalı kesinlikle dış cepheden gözükmemelidir.

Çatı ahşap beşik ya da kırma çatılı olmalıdır. Çatı kaplaması olarak alaturka kiremit kullanılmalıdır. Çatıların saçak altlarında isteğe bağlı kaplama yapılabilir. Bu kaplamalar günümüzde Gelebeç'te ayaktaki özgün yapılarda olmadığından, yerleşimlerin mimarilerindeki benzerlikten ötürü, Samos adasındaki özgün kaplama örnekleri incelenebilir. Tavan kaplaması için isteğe bağlı olarak Gelebeç ya da Samos adasındaki özgün örnekler incelenebilir. Yeni yapılmış, çevreye aykırı Marsilya kiremit çatı örtülü yapıların örtüleri alaturka kiremit ile

değiştirilmelidir.

Dış cephedeki merdivenler yığma sistemde yapılmalıdır.

Ocakların, Gelebeç'teki özgün örnekler esas alınarak yapılması teşvik edilmelidir. Çağdaş malzeme kullanılarak yapılıyor ise, baca kütesinin, özgün örneklerdeki dış cepheye yansıyan formu, korunmalıdır.

Bahçe duvarları Gelebeç'e özgü boyut ve renklerdeki taşlarla Gelebeç'e özgü örgü sisteminde yani taşların yatayına, üst üste dizilmesiyle, kapıları ise Gelebeç'teki özgün örnekler gibi, ahşapların yan yana çakılmasıyla olmalıdır. Bahçelerin zemininde kayrak taşı ve Gelebeç'e özgü taş kaplamalar kullanılmalıdır.

9. AZİZ NİKOLAOS KİLİSESİ ve YAKIN ÇEVRESİ

9.1 Tarihçe

Ortodoks Rum yapısı olan Aziz Nikolaos Kilisesi 1821 yılında aynı yerde bulunan bir başka kilisenin kalıntıları üzerine yapılmıştır. (Rumscheid, 2000).

Yapı Rumların köyü terk etmesi ile birlikte bir müddet cami olarak kullanılmıştır. Ancak bu dönemde kilisede yapısal anlamda bir değişiklik yapılmadığı gözlenmektedir. Aziz Nikolaos Kilisesi, 1970’li yıllarda, Gelebeçlilerin büyük çoğunluğunun yerleşimi terk etmesiyle birlikte, kullanılmayan bir yapı haline dönüşmüştür.

Yapı, Güllübahçe Beldesi’nin Gürsu mahallesinde, tapunun 4 ada 1340 no.lu parselinde yer alır. 1998 yılında Kültür bakanlığına tahsis edilmiş olup, İzmir II Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu’nun 20.05.1992 gün ve 2690 sayılı kararı ile korunması gerekli Kültür varlığı olarak tescillenmiştir.

9.2 Analitik Rölöve

Genel tanım

Aziz Nikolaos Kilisesi doğu batı yönünde yaklaşık 29 metre eninde 38 metre uzunluğunda 1.340 nolu köşe parselde yer almaktadır. Parselin etrafı duvarla çevrilidir. Bu parselin, doğusunda, kuzeybatı yönünde uzanan Samsun Caddesi, kuzeyinde, kilise meydanı, batısında, bir konut parseli, yerleşime doğru kuzeybatı yönünde uzanan bir yol ve papaz deresi, güneyinde ise, papaz deresi ve bir konut parseli bulunmaktadır .

Şekil 9.1 Köy yolundan kilise ve bahçesinin güneybatı cephesi

Şekil 9.2 Bahçe duvarları ile çevrilmiş yapının kuzeydoğu cephesi

Doğu-batı yönünde, dikdörtgen plan şemalı kilise, parselin kuzeyinde yer almaktadır. Kilisenin batısında yapıya bitişik kare planlı çan kulesi vardır.

Şekil 9.3 Çan kulesinin güney cephesi

Parselin güneyinde ise, bahçe duvarlarını dik kesen, kare planlı kemiklik yer almaktadır.

Şekil 9.4 Kemikliğin kuzey cephesi

Yapılar dışında parselin içinde iki kademeli meyve ve servi ağaçlarından oluşan bir bahçe vardır. Parselin güneyinde, kilise ile kemiklik arasındaki bahçenin ortasında, doğu batı yönünde uzanan bir istinat duvarı, bahçeyi ikiye ayırmaktadır. Böylece parselin içinde kilise üst kotta kemiklik ise alt kotta konumlanmaktadır.

Şekil 9.5 İki kademeli bahçe içerisindeki yapının güney cephesi

Parselin kuzeybatı köşesinde, yay formunda, basamaklarının bir kısmı gömülmüş bir merdiven vardır. Aziz Nikolaos Kilisesi'nin özgün kullanımındaki bahçe girişi, bahçenin batısındaki merdivenin sahanlığında bulunmaktadır. Ancak bu giriş moloz taş ile örülerek kapatılmıştır.

Şekil 9.6 Yapının örülerek kapatılmış özgün bahçe girişi

Bu nedenle, günümüzde, bahçenin güneydoğusunda, kuzeybatı yönünde uzanan Samsun

caddesine açılan giriş kullanılmaktadır.

Şekil 9.7 Yapının samsun caddesine bakan bahçe duvarları ve cephesi

Şekil 9.8 Samsun caddesinden bahçeye giriş

9.2.1 Mimari özellikler

9.2.1.1 Plan Özellikleri

Aziz Nikolaos Kilisesi, bazilikal plan tipinde, $\frac{1}{2}$ oranında dikdörtgen plan şemasının yanında apsis ve apsidiolü olan bir Ortodoks Rum yapısıdır. İki nefli kilisenin narteks ve naos kısmını kapsayan dikdörtgen planının dış cepheden boyu 25.37 m. ve eni 12.78 metredir.

Kilisenin batısında yer alan narteks, yapının içinde çözümlenmiş, kuzey güney doğrultusunda ve dikdörtgen plan şemalıdır. Kuzey, güney ve batı cepheleri arkadlardan oluşmaktadır. Kilisenin nasoa açılan üç giriş açıklığından ikisi narteksin doğusundaki duvar üzerindedir.

Şekil 9.9 Narteksin güney ve batı yönündeki duvarları

Şekil 9.10 Narteksin kuzey ve batı yönündeki duvarları

Şekil 9.11 Narteksin içinden naos ve narteksi ayıran duvar

Narteksin kuzeyinde, üst kotta, bir adet giriş açıklığı daha bulunmaktadır. Yapının özgün halinde, bu açıklık, narteksin üzerinde var olduğu düşünülen, galeriye açılmaktadır. Narteksin batı duvarının üst kotunda bulunan, hatıl boşlukları bu düşüncüyü desteklemektedir. Üst kotta bu galeriyi aydınlatan üç adet pencere bulunmaktadır.

Narteksin tavanı naosun neflerine doğru uzanan iki adet yarım tonozdan oluşmaktadır.

Şekil 9.12 Narteksin tavanı

Narteksin doğusunda, 2 nefli naos vardır. Bu nefleri birbirinden dört adet sütun ve bir adet kare planlı paye ayırmaktadır.

Şekil 9.13 Nefleri ayıran sütunlar ve taş paye

Güney yönündeki nefin ana nef olduğu düşünülmektedir. Ana nef kuzey yönündeki yan neften daha geniştir. Ana nefte bulunan ana kubbe bu gözlemi desteklemektedir. Ayrıca ana nefin güney cephesine bakan duvarı yan nefin kuzey cephesine bakan duvarından daha bezemelidir.

Ana nefte güney cephesine bakan duvar üzerinde beş adet pencere ve bunlar arasında beş adet taş paye çıkma vardır. Güney duvarında bulunan pencereler ışığı fazla alabilmek için içe doğru genişler.

Ana nefin tavanı ise, batıdan doğuya doğru narteksten uzanan yarım tonozdan sonra, bir eliptik kubbe, bir ana kubbe ve bir başka eliptik kubbeden daha oluşmaktadır.

Şekil 9.14 Ana nefe narteksten ve apsisten bakış

Ana neften sonra apsisin önünde Bema yer alır. Bema ile ana nefin zemini arasında üç basamak (43cm) kot farkı vardır. Bemanın hizasında bulunan, güney duvarındaki pencerenin denizlik taşı kaldırılmış ve duvarın içinde bir künk açığa çıkmıştır. Bu künk diğer pencere nişlerinde gözlenmemiştir. Bu yüzden bu nişin vaftiz alanı olduğu düşünülmektedir. Bemanın üst örtüsü beşik tonozdur.

Şekil 9.15 Yan neften bemaya bakış

Bemanın önünde yer alan Apsis yarım daire formundadır. Apsisin üzeri yarım kubbe ile örtülüdür. Apsis üzerinde, eksen hizasında, bir adet pencere bulunmaktadır.

Şekil 9.16 Narteksten apsise bakış

Apsisin kuzey yanında apsidiol vardır. Apsidiol'ün boyutu apsisten daha küçüktür. Apsis ile apsidiolün birleştikleri yerde büyükçe bir niş vardır. Apsidiol'ün üzerinde apside olduğu gibi bir pencere bulunmaktadır. Apsidiolün kuzey yanında bir niş vardır. Yarım daire formundaki apsidiolün üst örtüsü yarım kubbedir.

Şekil 9.17 Narteksten yan nefe ve apsidiole bakış

Yan nefte kuzey cephesine bakan duvarda, güney cephesine bakan duvardaki pencereler hizasında, dört adet pencere ve bir adet kapı bulunmaktadır. Bu kapı Apsidiole açılmaktadır. Güney cephesine bakan duvardaki gibi bu pencereler ve kapı arasında taş paye çıkmalar vardır.

Şekil 9.18 Yan nefin kuzey duvarına bakış

Yapının pencereleri nefleri birbirinden ayıran sütunların aralarına konumlandırılmıştır. Böylelikle yapının daha fazla ışık alması sağlanmıştır. Bu pencereler de güney cephesindekiler gibi içeri doğru genişlemektedir. Yapının kuzey duvarında, üst kotta, bir pencere daha vardır. Naosun batısında yan nefin hizasındaki duvar üzerinde bir niş bulunmaktadır.

Yan nefin tavan örtüsü narteksten apsidiole doğru sırayla; narteksten uzanan yarım tonoz, sonra iki adet eliptik kubbe ve bir beşik tonozdur.

Yan nefin zemini ana nefin zemininden bir basamak (18 cm) yüksektedir.

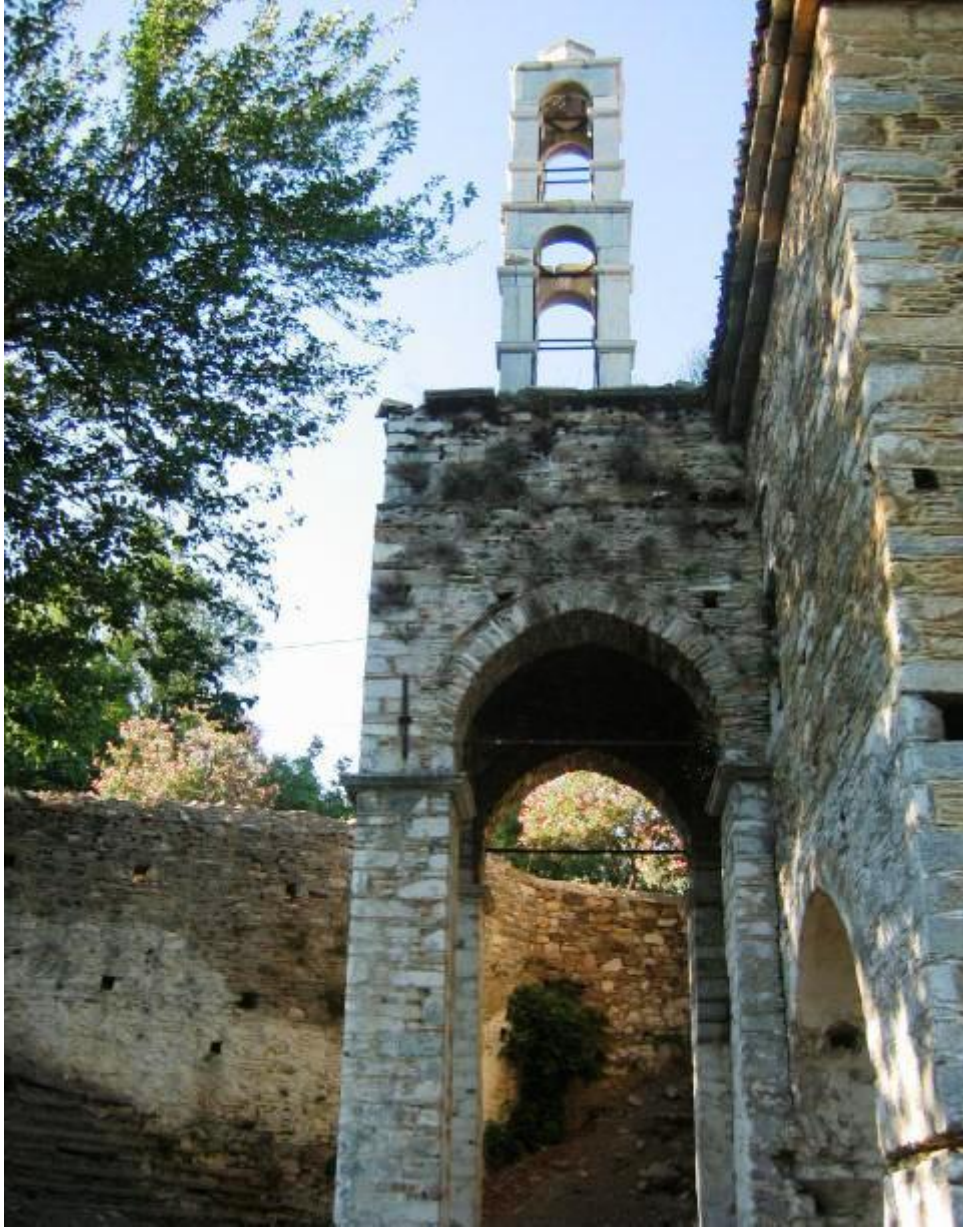
9.2.1.2 Cephe özellikleri

Güney cephesi

Yapının güney cephesinde batıdan-doğuya doğru sırasıyla; çan kulesi, narteks, naos ve apsis yer alır. Çan kulesi ve apsis cephenin gerisinde, narteks ve naos ise cephenin önünde ve hem yüzdür.

Şekil 9.19 Güneybatı cephesinin köyden görünüşü

Şekil 9.20 Çan kulesinin güney cephesi

Nartekste bir adet yarım yuvarlak kemer açıklığı ve pencere açıklığı bulunmaktadır. Zemin katta bulunan kemer açıklığında karşılıklı iki adet ahşap hatıl bulunmaktadır. Bu hatıllar dolayısıyla, yapının özgün kullanımında, burada bir kapı olduğu düşünülmektedir.

Şekil 9.21 Narteksin güney görünüşü

Naosta aynı hizada beş adet pencere açıklığı vardır.

Güney cephesindeki iki pencere hariç tüm pencereler, yükseltilmiş yarım yuvarlak kemerlidir. Bu kemerler hafifletme kemerleridir. Pencere açıklıkları kemerler hizasından 3~5 cm arası içeri çekilmiştir. Böylece cephede bir hareketlilik ve pencerelerde bir derinlik hissi

yaratılmıştır. Ayrıca bu kemerli açıklıkların içinde lento ve sövelerle pencere açıklığı ikiye bölünmüştür. Pencerenin üst kısmı yarım yuvarlak kemerli alt kısmı ise dikdörtgen bir açıklık formunu almıştır.

Naosta, batıdan doğuya doğru ikinci sırada olan ve nartekste, birinci kat hizasında bulunan pencereler, diğerlerinin aksine yükseltilmiş kemer değil, basık kemerlidir. Naos ve narteks cephesinde, pencerelerden başka, cephe boyunca belirli aralıklarla, biri subasman seviyesinde olmak üzere, dört sıra iskele deliği bulunmaktadır. Subasman seviyesi, bu cephe boyunca, cepheden 20 cm çıkma yaparak uzanmaktadır. Cephede saçak silmesinin altında duvarın bir kısmının yeniden örüldüğü görülmektedir. Bu nedenle çatının yenilendiği düşünülmektedir. Naos ve narteksin çatısı ana kubbe üzerinde bombe yaparak kot farklılıklarına yol açmıştır.

Şekil 9.22 Güney cephesinde yer alan pencere açıklıklarının görünüşü

Şekil 9.23 Güney cephesinde yer alan pencere açıklıklarının görünüşü

İç mekânda, yarım yuvarlak olan apsis, cephede beşgendir. Bu kenarlardan yalnızca ikisi güney cephesinde görülmektedir. Apsisin bu cephesinde, hiç açıklık bulunmamaktadır ve yalnızca iki sıra iskele deliği vardır. Apsisin subasman seviyesi naos ve narteksinkinden daha yüksektedir. Yarım konik formunda çatısı olan Apsisin saçak silmesi bir sıra düz taş bloktan oluşmaktadır.

Şekil 9.24 Apsisin güney cephesi

Batı Cephesi

Batı cephesi yapının ana giriş cephesidir. Bu cephede önde çan kulesi, arkada narteks bulunmaktadır.

Şekil 9.25 Taş payelerin ve çan kulesinin batı cephesi

Narteksin batı cephesinde üç açıklıklı arkad vardır. Ortada, çan kulesinin hizasında bulunan kemer açıklığından geçiş yapılabilir. Yanlardaki kemer açıklıklarının altında, yapının özgün kullanımında, oturma birimleri olduğu düşünülen setler bulunmaktadır. Nefler hizasındaki açıklıkların üstlerinde iki adet pencere bulunmaktadır. Pencerelelerin üstlerindeki hafifletme kemerleri tıpkı güney cephelerindeki gibi yükseltilmiş yarım yuvarlak kemer tipindedir. Narteksin batı cephesinde, subasman seviyesi görülmediğinden, güney cephesindekiler ile aynı seviyede, üç sıra iskele deliği bulunmaktadır. Narteksin saçak silmesi güney cephesinin devamı niteliğindedir. Batı cephesinde narteksin çatısı kırma çatıdır.

Şekil 9.26 Narteksin batı cephesinin kuzey ve güney yanları

Kuzey Cephesi

Kuzey cephesinde doğudan batıya sırasıyla; apsidiol, naos, narteks ve çan kulesi bulunmaktadır. Apsidiol ve narteks cephenin gerisinde bulunurken, naos ve narteks cephenin önünde ve hem yüzdür.

Şekil 9.27 Kuzey cephesine meydandan bakış

Apsidiol, yapının içinde yarım yuvarlak iken dışında üç kenarlıdır. Bu kenarlardan yalnızca biri bu cephede görülür. Apsidiolün çatısı yarım konik formundadır. Bu çatının saçak silmesi ise tek sıra, düz, blok taşlardan oluşmaktadır.

Naos ve narteks cephesinde, cephe boyunca belirli aralıklarla üç sıra iskele deliği bulunmaktadır. Naos ve narteksin saçak silmesi batı cephesinin devamı niteliğindedir. Naos ve narteksin çatısı beşik çatıdır. Bu çatının arkasında, ana nefi örten beşik çatı görünüşe girmektedir.

Naosta, zemin katta, doğudan batıya doğru, bir adet kapı, dört adet pencere, birinci katta ise;

zemin katın en batısındaki pencerenin hizasında bir pencere daha bulunmaktadır. Kapının hafifletme kemeri yükseltilmiş yuvarlak kemer tipindedir. Zemin kattaki pencerelerin hepsinin hafifletme kemerleri yükseltilmiş yuvarlak kemer tipindedir. Birinci kattaki pencerenin kemeri diğerlerinden farklı olarak yuvarlak kemer tipindedir.

Şekil 9.28 Naosun kuzey cephesi

Narteksin kuzey cephesinde üst üste iki adet kemerli açıklık bulunmaktadır. Bu açıklıklar yuvarlak kemerlidir. Yapının özgün kullanımında, bu girişte, bir kapı doğraması olduğu bilinmektedir. Kuzey cephesi yapının başka bir giriş cephesidir. Yapının özgün kullanımında bu cepheye ulaşım kilise meydanındaki bahçe girişinden sağlanılmaktadır. Günümüzde üst katta bulunan giriş açıklığına ulaşımı sağlayan ahşap köprü mevcut değildir.

Şekil 9.29 Narteksin kuzey cephesinde bulunan giriş açıklıklarına bakış

Şekil 9.30 Taş payelerin ve mermer çan kulesinin kuzey görünüşü

Doğu Cephesi

Yapının doğu cephesinde zemin katta apsis ve apsidiol mekânlarının çokgen cepheleri mevcuttur. Apsis ve Apsidiolün arasında Priene'den getirildiği düşünülen bir iyon başlık parçası mevcuttur.

Şekil 9.31 Kilisenin güneydoğu cephesi

Yapının çatısı batı cephesinden farklı olarak iki üçgen alınlık ile sonlanmıştır. Doğu cephesinin arkasında, çan kulesi ve yapının ana nefi örten beşik çatısının yükselen kısmı görünüşe girmektedir.

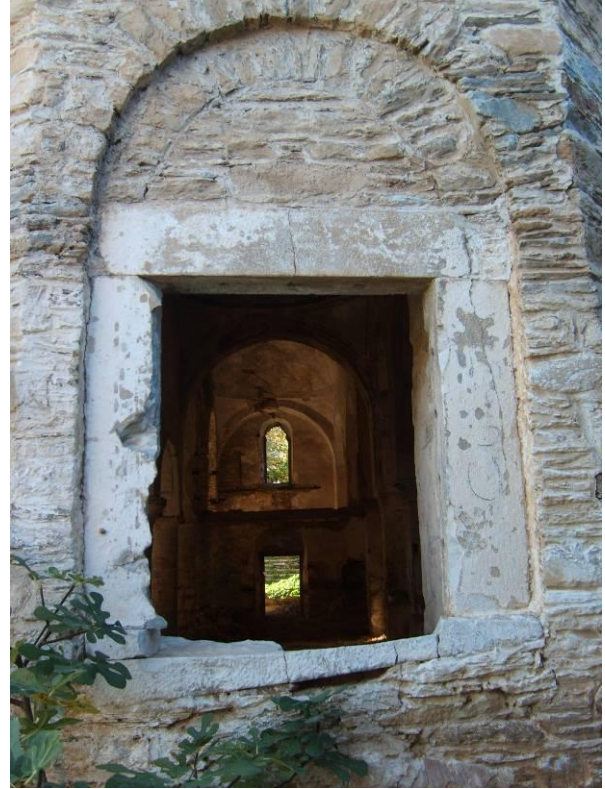
Şekil 9.32 Samsun caddesinden doğu cephesine bakış

Doğu cephesinin güney yönünde, Apsis vardır. Apsisin zemin katta eksen hizasında bir adet penceresi vardır. Pencerenin hafifletme kemeri yuvarlak kemerdur. Bu kemer duvar ile hem yüzdür. Pencere açıklığı kemer hizasından 3~5 cm içeri çekilmiştir. Apsisin saçak silmesi tek sıra blok taşlardan oluşmaktadır. Apsisin çatısı yarım konik formundadır. Apsisin eksen hizasında, birinci katta, kare formunda bir pencere bulunmaktadır. Bu pencere de duvar hizasından içeride bulunmaktadır.

Şekil 9.33 Apsisin doğu cephesi

Doğu cephesinin kuzey yönünde iç mekânda yarım daire dışarıda ise üç kenarlı olan apsidiol yer alır. Apsidiol apsisten daha dar ve daha alçaktır. Apsidiolün zemin katta eksen hizasında bir adet penceresi vardır. Pencerenin hafifletme kemeri yuvarlak kemerdir. Bu kemer duvar ile hem yüzdür. Pencere açıklığı kemer hizasına kadar duvar yüzeyinden içeri çekilmiştir. Apsidiolün saçak silmesi tek sıra blok taşlardan oluşmaktadır. Apsidiolün çatısı yarım konik formundadır. Apsidiolün eksen hizasında, birinci katta, kare formunda, bir adet pencere bulunmaktadır. Bu pencerenin açıklığı duvar ile hem yüzdür.

Şekil 9.34 Apsidiol

9.2.1.3 Bezemeler

Narteks kısmı ile ana nef arasında bulunan yarım tonozun, iki alçı kabartma şerit arasında, mavi renk ile boyalı bir silmesi bulunmaktadır. Tonozun tepe noktasının ortasında bir adet elipse benzer daire vardır. Bu dairenin dış konturu ve içi alçı kabartma halkalarla dört bölgeye ayrılmıştır. Bu bölgelerde dıştan içe sırasıyla; siyah ve yeşil tonlarının hâkim olduğu bitki motif, mavi renk, sarı, beyaz ve yeşil tonlarının hâkim olduğu çiçek desenleri ve son olarak

iç içe alçı kabartmadan yapılmış stilize yaprak konturlarından oluşmuş göbek bulunmaktadır.

Yarım tonozun kuzey batısında yer alan pendantifin üzerinde boya ile yapılmış olan bir ikonun ya da bezemenin izleri kalmıştır. Tonozun doğusunda bir madalyon vardır. Bu madalyonda alçı kabartma ile yapılmış olup içinde alçı kabartma halka ile ayrılmış iki bölge bulunmaktadır. Dış bölgede yeşil tonlarının hâkim olduğu bitki motifi vardır. Sarı boyalı kabartma ile ayrılan iç bölgede ise kırmızı, mavi ve sarı renklerin hâkim olduğu yapılar ve uçan bir kuş motifi görülür. Bu madalyonun altında beyaz mavi ve tonlarının hâkim olduğu iki triglif motifinin arasında bir vazo/saksı içinde ve etrafında bitki motifi yer alır.

Tonozun güney duvarında alçı kabartma ile yapılmış madalyon içinde sarı beyaz renklerinin hâkim olduğu iki İyon sütununun taşıdığı bir kemer görülür. Bu motif ile Priene'ye bir atıfta bulunulduğu düşünülmektedir.

Şekil 9.35 Tonoz ve etrafındaki motifler

Şekil 9.36 Tonozun üzerindeki madalyonun detayı

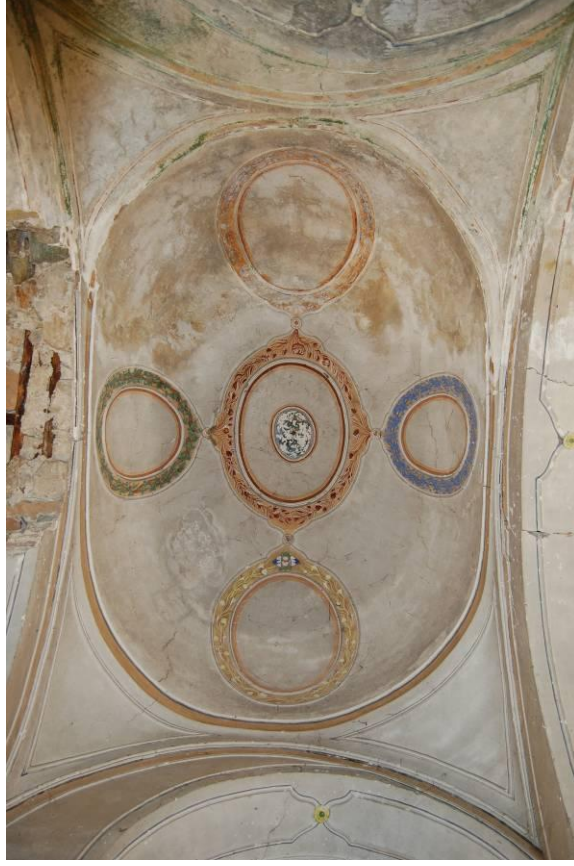
Narteks kısmı ile yan nef arasında bulunan tonozun üzerinde süsleme yoktur.

Tonozun doğusunda bulunan taşıyıcı kemerin üstünde, sarı, mavi ve beyaz renklerinin hâkim olduğu iki bölümlü bir süsleme vardır. Üstte triglifler arasındaki bölümde kuş motifleri güvercin/kumru, altta ise bitki motifleri arasında kenarlarında beyaz çiçek motifi bulunan bir daire içinde bir yapı görülmektedir.

Şekil 9.37 Tonozun doğusunda bulunan kemerin üstündeki motif

Narteksten uzanan yarım tonozdan sonraki, kuzey güney doğrultusunda uzanan, eliptik kubbede alçı kabartmadan yapılmış diğerlerine kıyasla daha süslü bir madalyonun etrafında dört adet madalyon vardır. Bu madalyonlar birbirlerine alçı kabartmadan yapılmış gül motifi ile bağlanmaktadır. Ortadaki, kuzey ve güneydeki üç madalyonda sarı kırmızı ve beyaz renkler hâkimdir. Ortadaki madalyon alçı kabartma halkalar ile bölünmüş üç bölgeden oluşur. Dış bölgede bitki motifleri hâkimdir. Ortadaki bölge beyaz boyalıdır. İçteki göbekte ise yeşil ve mavi renkleri hâkim bir motif mevcuttur. Kuzey ve güney doğrultusundaki madalyonlar ise iki bölgeden oluşmuştur. Dış bölge bitki motifli, iç bölge ise beyaz boyalıdır. Doğu ve batı yönündeki madalyonlar kuzey ve güney bölgesindeki madalyonlara göre küçüktür. Doğu yönündeki madalyonun dış halkasında mavi, kuzey yönündeki madalyonun dış halkasında ise yeşil renkli bitki motifi mevcuttur. Bu iki madalyonun da iç bölgesi beyaz boyalıdır. Ayrıca eliptik kubbenin iki alçı kabartma şerit arasında sarı renge boyalı bir silmesi vardır.

Şekil 9.38 Narteksten uzanan yarım tonozdan sonraki, eliptik kubbe

Ana nefin ana kubbesinde, alçı kabartmadan yapılmış bir daire etrafında, yine alçı kabartmadan yapılmış sekiz adet madalyon yer alır. Pandantiflerde de alçı kabartmadan yapılmış dört adet madalyon vardır. Madalyonların etrafında yer aldıkları daire alçı kabartmadan yapılmış halkalar ile üç bölgeye ayrılmıştır. Dış bölgede gökyüzü fresk işlenmiştir. Bu freskte, bulutlar, kuşlar stilize yıldızlar ve bir hilal bulunmaktadır. Orta bölgede bitki motifi mevcuttur. İçteki göbekte ise alçı kabartmadan yapılmış mavi boyalı iç içe halkalar bulunur. Sekiz adet madalyon ise aynı büyüklüktedir. Bu madalyonlarda iki bölgeden oluşmaktadır. Dış bölge mavi ve yeşil renkleri hâkim bitki motifli iç bölge ise beyaz boyalıdır. Kubbenin üç alçı kabartma şerit arasında iki sıra mavi ve beyaz renge boyalı silmesi vardır.

Şekil 9.39 Ana kubbe

Ana kubbeden sonraki kuzey güney yönünde uzanan eliptik kubbenin ortasında bir, yanlarda dört adet alçı kabartmadan yapılmış madalyon vardır. Ortadaki madalyon alçı kabartma halkalar ile dört bölüme ayrılmıştır. Madalyonda dıştan içe sırasıyla, mavi ve turuncu renklerin hâkim olduğu bitki motifi, yeşil ve sarı renklerin hâkim olduğu bitki motifi, beyaz boyalı bölüm ve sarı renkli, alçı kabartma, iç içe halkaların oluşturduğu göbek mevcuttur. Kuzey ve güneydeki madalyonlar, doğu ve batıdakilere nazaran daha büyüktür. Kenarlardaki madalyonlar alçı kabartma halkanın ayırdığı iki bölümden oluşmaktadır. Kuzey ve doğu yönündeki madalyonların dış bölgelerinde sarı renk, güney yönündeki madalyonun mavi, batı yönündeki madalyonun ise yeşil renkleri hâkim bitki motifleri bulunmaktadır. Eliptik kubbenin, iki alçı kabartma şeridin arasında, mavi ve turuncu rengin hâkim olduğu bitki motifli silmesi vardır.

Şekil 9.40 Ana kubbeden sonra yer alan eliptik kubbe

Bemanın üst örtüsü olan beşik tonozun üzerinde herhangi bir bezeme bulunmamaktadır.

Apsis ve apsidiolün yarım kubbesinin üzerinde herhangi bir süsleme yoktur.

Yan nefte narteskten uzanan yarım tonozdan sonra gelen, doğu batı yönünde uzanan, eliptik kubbede ikisi ortada altısı kenarlarda birbirine bağlı sekiz alçı kabartma madalyon yer alır. Bu madalyonlar birbirlerine alçı kabartma gül motifi ile bağlanır. Madalyonlar alçı halka ile ayrılmış iki bölümden oluşur. Dış bölümleri mavi rengin hâkim olduğu bitki motiflerinden oluşur. Bunlardan bir tanesi yeşil bir bitki ve meyvelerini zeytin/defne tanımlamaktadır. Eliptik kubbenin iki sıra alçı kabartma şerit arasında mavi ve yeşil rengin hâkim olduğu bitki motifli silmesi vardır.

Şekil 9.41 Yan nefte, narteskten uzanan yarım tonozdan sonra, yer alan eliptik kubbe

Doğu batı yönünde uzanan eliptik kubbeden sonra gelen, kuzey güney yönünde uzanan eliptik kubbede, ortada bir adet alçı kabartma madalyonun etrafında dört adet alçı kabartma madalyon bulunur. Bu madalyonlar birbirlerine alçı kabartma gül motifi ile bağlanır. Ortadaki büyük madalyon alçı kabartma halkalar ile dört bölüme ayrılmıştır. Bu madalyonda dıştan içe sırasıyla; mavi rengin hâkim olduğu bitki motifi, sarı rengin hâkim olduğu bitki motifi, beyaz boyalı bölüm ve alçı kabartma iç içe geçmiş halkaların oluşturduğu göbek mevcuttur. Yanlardaki madalyonlar alçı kabartma halkalar iki bölüme ayrılmıştır. Dış bölümde mavi rengin hâkim olduğu bitki motifleri vardır. İç bölümleri ise beyaz boyalıdır.

Eliptik kubbeden sonra gelen beşik tonozda herhangi bir süsleme yoktur.

Şekil 9.42 Doğu batı yönünde uzanan eliptik kubbeden sonra yer alan eliptik kubbe ve eliptik kubbeden sonra yer alan beşik tonoz

Güney cephesine bakan duvarın pencere nişlerinin köşelerinde alçıdan yapılmış plasterler bulunmaktadır. Ayrıca pencere ve duvar üstünde bulunan taş paye çıkmaların kemerlerinin etrafında alçı kabartma şeritler döner. Bu kabartma şeritler pencere kemerlerinin içlerinde de görülmektedir.

Güney cephesine bakan duvar üzerinde bulunan, vaftiz alanı olarak düşünülen, bemaya açılan pencere nişinin yanında bir alçı plaster bezeme bulunmaktadır.

Şekil 9.43 Ana nefte bulunan pencereler

Apsis ve apsidiolede bulunan pencereler üzerinde herhangi bir bezeme izine rastlanılmamıştır.

Yapının yan nefte açılan kuzey duvarındaki pencereleri, ana nefte açılan güney duvarındaki pencerelerden daha sadedir. Bu pencerelerin köşelerinde alçı plaster yoktur. Taş payeleri birleştiren kemerlerin hizasında alçı kabartma şeritler bu duvarda da mevcuttur.

Şekil 9.44 Yan nefte bulunan pencereler

Sütun başlıkları ve gövdeleri arasında kısmen mavi boyadan yapılmış halkalar vardır.

Sütunları bağlayan yuvarlak kemerler üzerinde, kemerler hizasında dönen, alçı kabartma şerit bezemeler bulunmaktadır.

9.2.2 Yapısal özellikler

9.2.2.1 Yapım sistemi

Yapı içinde çözümlenmiş narteks, iki nef, bir apsis ve apsidiolden oluşan kilisenin duvarları kargirdir.

Yapının narteks kısmındaki dış cephesi ise, yarım yuvarlak kemerli arkadlardan oluşmaktadır. Naos ve narteks birbirlerinden, birinci kat döşeme hizasına kadar yükselen, kuzey güney doğrultusundaki kargir bir duvar ile ayrılmaktadır. Bu duvarın üzerinde neflerin orta hizasında bir adet kare kesitli paye bulunmaktadır.

Nefler dört adet örme sütun ve bir adet kare kesitli paye ile ayrılmaktadır. Nefleri ayıran sütunlar ve payeler birbirlerine ve hizalarındaki duvarlara kemerler ile bağlanmaktadır

Naosun güney ve kuzey yönündeki duvarlarında, pencere açıklıklarının arasında, beşer tane karşılıklı duvardan çıkıntı yapan kare kesitli paye vardır. Bunlar duvar boyunca birbirlerine kemerlerle bağlanmaktadır. Bu duvara bitişik payeler, nefleri ayıran sütunlar ve paye ile kemerlerle bağlanmaktadır.

Şekil 9.45 Taş paye, duvar ve sütun, taş paye birleşimleri

Nartekste ve neflerde, bütün bu kemerlerin arasında üst örtü sistemi olarak beşik tonozlar, eliptik kubbeler ve bir ana kubbe oluşmaktadır.

Ancak ana kubbenin taşıyıcılarından batı yönünde olan kemer duvardan duvara bindirilmiştir. Herhangi bir taş paye veya sütunun bu kemer için taşıyıcılığı yoktur.

Kilisenin naos ve narteks kısımlarının, tonozlarının ve kubbelerinin üzeri iki adet beşik çatı sistemi ile örtülmüştür. Beşik çatı batı yönünde kırma çatı ile doğu yönünde ise iki adet üçgen alınlık ile sonlamaktadır. Yarım kubbe üst örtüsü olan apsis ve apsidiolün çatı örtüsü de yarım konik formundadır.

Narteks ve naosu saran saçak silmesi iki sıra bindirme blok taşlardan oluşurken, apsis ve apsidiolün saçak silmesi ise tek sıra blok taşlardan oluşmaktadır.

9.2.2.2 Yapısal elemanlar ve malzemeleri

Döşemeler: Kilisenin özgün zemin döşemesi mermer kaplamadır.

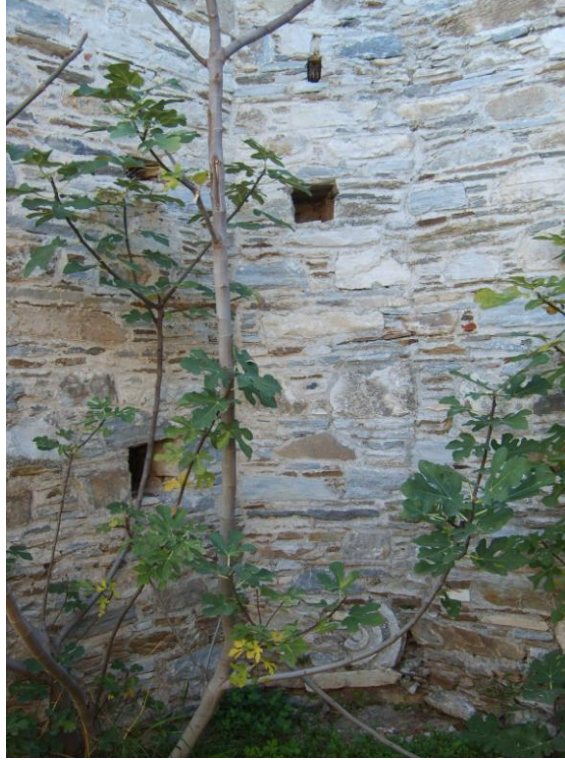
Şekil 9.46 Apsidiolden yan nefin döşemesine ve apsisten ana nefin döşemesine bakış

Duvarlar: Kilisenin kargir duvarları düzensiz, moloz taş tuğla almaşık örgü tekniğinde inşa edilmiştir. Yapı köşelerinde daha düzgün kesme taşlar kullanılmıştır. Derzlerde, kalın, tuğla kırıklı harç kullanılmıştır. Bu duvarlarda yanıl yüklere karşı mukavemeti arttırmak için kullanılan ahşap hatıllar vardır. Hatıllar, iç mekânda, yatay olarak denizlik altlarında, dış cephede kılıcına kullanılmıştır. Ayrıca dış cephede duvarlar üzerinde belirli aralıklarla kılıçlamalar (metal gergi uçları) görülmektedir. Kilisenin iç duvarları tümüyle sıvalı ve boyalı iken, dış duvarları büyük oranda sıvasız ve boyasızdır.

Şekil 9.47 Yapının güneybatı yönündeki duvar birleşim detayı

Düzensiz moloz taş ve tuğla sıralarının bulunduğu doğu cephesinde devşirme malzeme kullanılmıştır. Bu malzeme Güllübahçe’de yer alan Priene antik kentinden getirildiği düşünülen, bir iyon başlık parçasıdır.

Şekil 9.48 Doğu cephesindeki devşirme iyon başlık parçası

Narteksin dış cephesi, kare kesitli taş payelerin taşıdığı, yarım yuvarlak kemerli arkadlardan oluşmaktadır. Bu arkadların kemerleri ve yerden kemer hizalarına kadar olan cephesi sıvalıdır. Kemer açıklıklarının altında, yapının özgün kullanımında oturma birimleri olduğu düşünülen taştan yapılmış, üzeri mermer kaplı, setler bulunmaktadır.

Kapı ve Pencereler: Kuzey cephesinde bulunan kapı ve tüm cephelerdeki pencere açıklıklarında, duvarlar ile aynı malzeme olan taş ve tuğladan, hafifletme kemerleri mevcuttur. Bu pencerelerin ve kapının mermer söveleri ve düz atkılı mermer lentoları vardır. Kuzey cephesinde bir pencere hariç tüm pencere ve kapılarda, ayrıca birinci kat hizasındaki tüm pencerelerde, kemerler ile lentolar arasında kalan bölüm taş ve/veya tuğla ile örülmüştür. Kilisenin pencere doğramaları günümüze ulaşamamıştır. Ancak yapının özgün halinde doğrama olduğuna dair sıva izleri mevcuttur. Yapının, 19. yy.ın ortalarına tarihlendiği göz

önüne alınınca, pencere doğramalarının ahşap olduğu düşünülmektedir. Günümüzde pencerelerin hiç birinde denizlik taşı mevcut değildir. Ancak, yapının özgün halinde, denizlik taşının söveler gibi mermerden olabileceği düşünülmektedir. Pencerelerin bir kısmında metal parmaklık bulunmaktadır. Bu parmaklıkların yapının özgün halinde tüm yapıda mevcut olduğu düşünülmektedir.

Şekil 9.49 Yan nefte apsidirole açılan kapı ve ana nefte bulunan pencere

Paye ve Sütunlar: Nefleri ayıran örme sütunlar mermerden, kare kesitli paye ise taş ve ahşap hatıllardan oluşmaktadır. Bu sütunlar ve payenin üzeri sıvalı ve boyalıdır. Alçı ile yapılmış olan sütun başlıkları da boyalıdır.

Şekil 9.50 Sütun, sütun birleşimleri

Kare kesitli duvardan çıkıntı yapan payeler duvarlar gibi taş tuğla almaşık örgü ile örülmüştür. Yine duvarlar gibi sıvalı ve boyalıdır.

Kemerler: Kilise içinde, sütunları ve payeleri, duvarlara ve birbirlerine bağlayan tüm kemerler sıvalı ve boyalıdır.

Tonoz ve Kubbeler: Naos ve narteksin üst örtüsünü oluşturan tonozlar ve kubbeler tuğla ve ahşaptan oluşmaktadır. Ahşap elemanlar üst örtülerin ve onları taşıyan kemerlerin kasnaklarında kullanılmaktadır.

Çatı: Naos ve narteksin beşik çatılarının üst örtü kaplaması alaturka kiremittir. Bu çatıyı saran iki sıralı saçak silmesinin taşlarının üzeri sıvasız ve boyasızdır. Apsis ve apsidolün yarım konik formundaki çatısının üst örtüsü de alaturka kiremittir. Bu çatıları saran saçak silmelerinin de üzerleri sıvasız ve boyasızdır. Batı cephesindeki üçgen alınlıklar taş tuğla almaşık örgü ile yapılmıştır. Üçgen alınlıkların tepe noktası mahya kiremidi ile kapatılmıştır.

Şekil 9.51 Meydandan kilisenin çatısına bakış

9.2.3 Çan kulesi

Kilisenin batısında, ona bitişik olarak bulunan çan kulesi kare planlıdır. Çan kulesinin taşıyıcıları iki adet tam iki adet nartekse bitişik yarım taş payeden oluşmaktadır. Bu taş payeler sıvasız, moloz taş tuğla almaşık duvar örgüsü tekniğinde inşa edilmiştir. Payelerin köşelerinde düzgün kesme taş veya mermer kullanılmıştır. Tam taş payelerin boyutu 79 x 79cm'dir. Payeler birbirlerine yarım yuvarlak kemerlerle bağlanmaktadır. Kemerlerin arasında metal gergi elemanları vardır. Taş payelerin, kemerlerin başlangıç noktalarında mermer silmeleri vardır. Yapıdan ayrı duran tam taş payelerin silmelerinin üzerinde kılıçlamalar (metal gergi uçları) vardır.

Şekil 9.52 Çan kulesini taşıyan taş payeler

Bu kemerlerin arasındaki, kare planlı açıklığın üst örtüsü, dikine tuğla örgü ile örülmüş, çapraz tonozdur. Tonozun basınç çemberinin merkezinde metal bir eleman bulunmaktadır.

Şekil 9.53 Çan kulesinin çapraz tonoz olan tavanı

Bu tonozun üzerinde iki kademeli düz bir kaide ve onun üzerinde yine kare planlı çan kulesi yer almaktadır. Mermer çan kulesini taşıyan kaidenin silmesi, kilisenin saçak silmesinin üstüne bindirilmiştir. Bu birleşim detayından çan kulesinin kiliseye sonradan eklendiği anlaşılmaktadır. Çan kulesi mermerden yapılmıştır. Çan kulesinin kare kesitli dört ayağı ve bu ayakları bağlayan kemerleri vardır. Bu kemerler birbirlerine metal gergi elemanlar ile bağlanmaktadır. Bu ayaklar çan kulesinin en üst noktasına kadar iki kademedeki kemerlerle bağlanmaktadır. Üstteki kemerin üstünde ise yapının özgün halinde çanın asılı olduğu düşünülen kare planlı mermer kafes örgüsü vardır. Kafes örgünün yanında ise mermerden yapılmış baba ve korkuluk modeli olduğu düşünülen mermer objeler vardır.

Şekil 9.54 Mermer an kulesinin kuzey cephesi

9.2.4 Kemiklik

Kemiklik (osteofilak), 5m. x 4.41 m. boyutlarında, kareye yakın plan şemasına sahiptir. Yapı, kilise bahçesinin güney duvarının ortasında, duvarı dik kesen bir pozisyonda konumlanmaktadır. Kemikliğın girişı, bahçe duvarıyla hem yüz olan kuzey cephesinde bulunmaktadır.

Şekil 9.55 Kemikliğın kuzey cephesi

Yapı özgün kullanımında bodrum ve zemin kattan oluşmaktadır. Ancak günümüzde ahşap döşemesi mevcut değildir. Yalnızca döşeme kirişlerinin duvardaki izleri vardır. Günümüzde azizlerin kemikleri hala yapının bodrumunda bulunmaktadır.

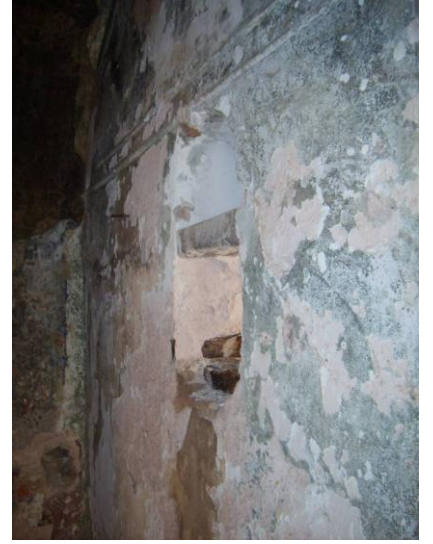
Şekil 9.56 Kemikliğın zeminindeki kemikler ve duvarlarındaki ahşap hatıl boşlukları

Yapının zemin kat duvarlarında dört adet niş bulunmaktadır. Bu nişlerden ikisi doğu duvarında, biri doğu ve güney duvarının kesişim noktasında ve biri de batı duvarının üzerinde bulunmaktadır.

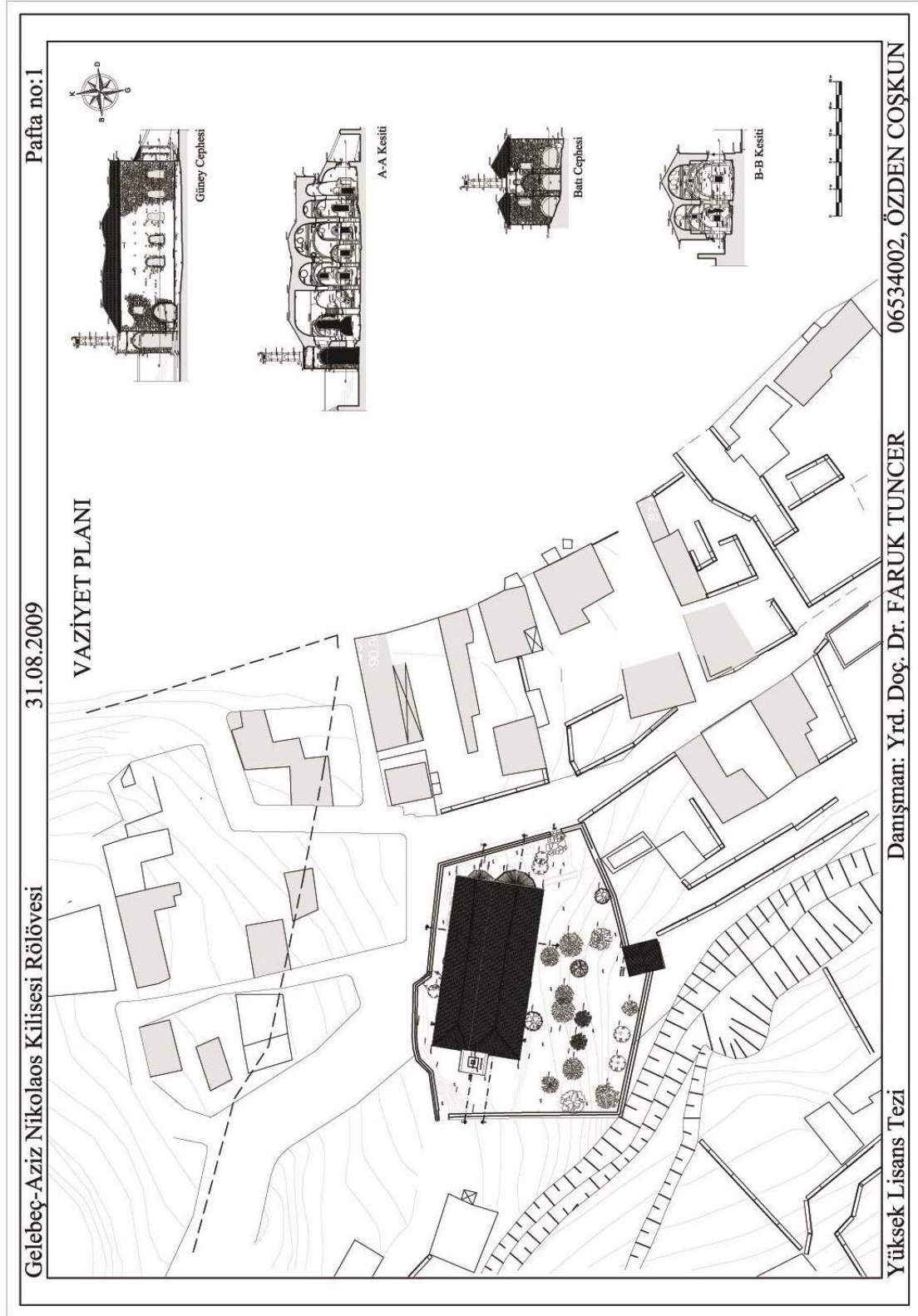

Şekil 9.57 Kemiklik duvarlarında bulunan nişler

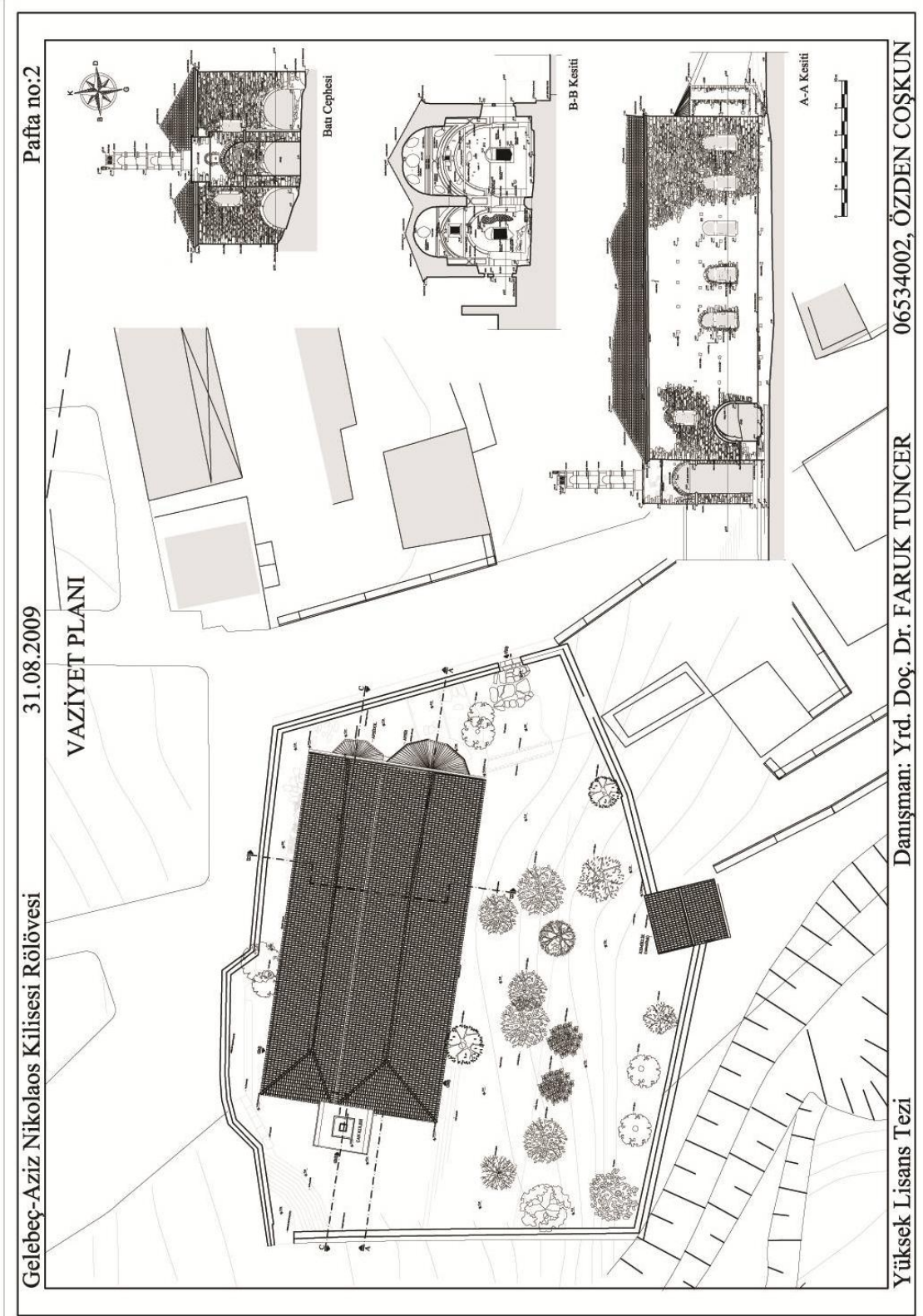
Güney duvarında, bir adet kareye yakın formda bir pencere vardır. Batı duvarında ise, kare formunda, ışıklığa benzer, tavana yakın bir açıklık vardır. Kemikliğin tavanı basık tonozdur. Yapının çatısı kırma çatıdır. Kemikliğin çatı üst örtüsü alaturka kiremittir.

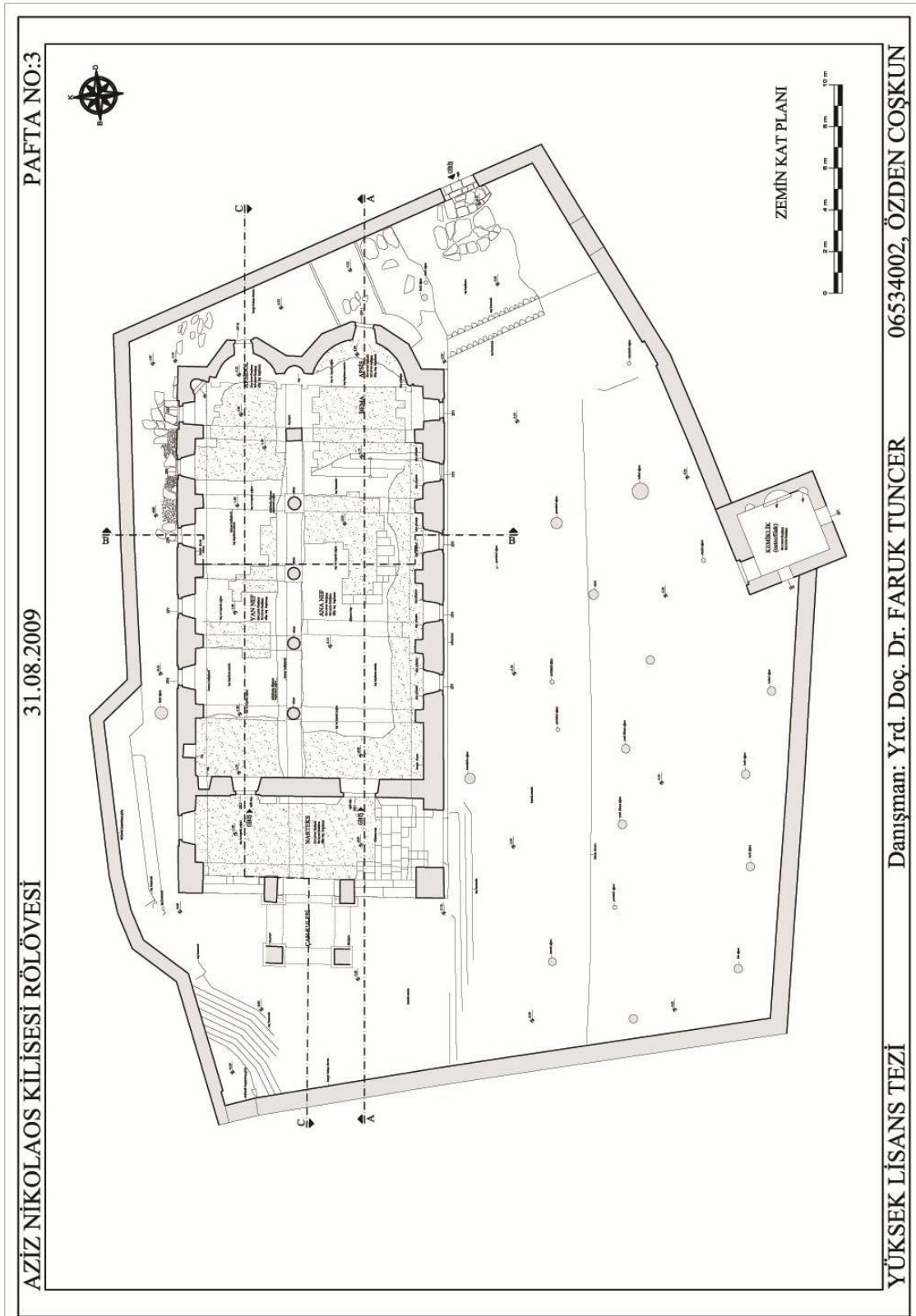
Şekil 9.58 Kemikliğin güney ve batı duvarlarında bulunan pencereler

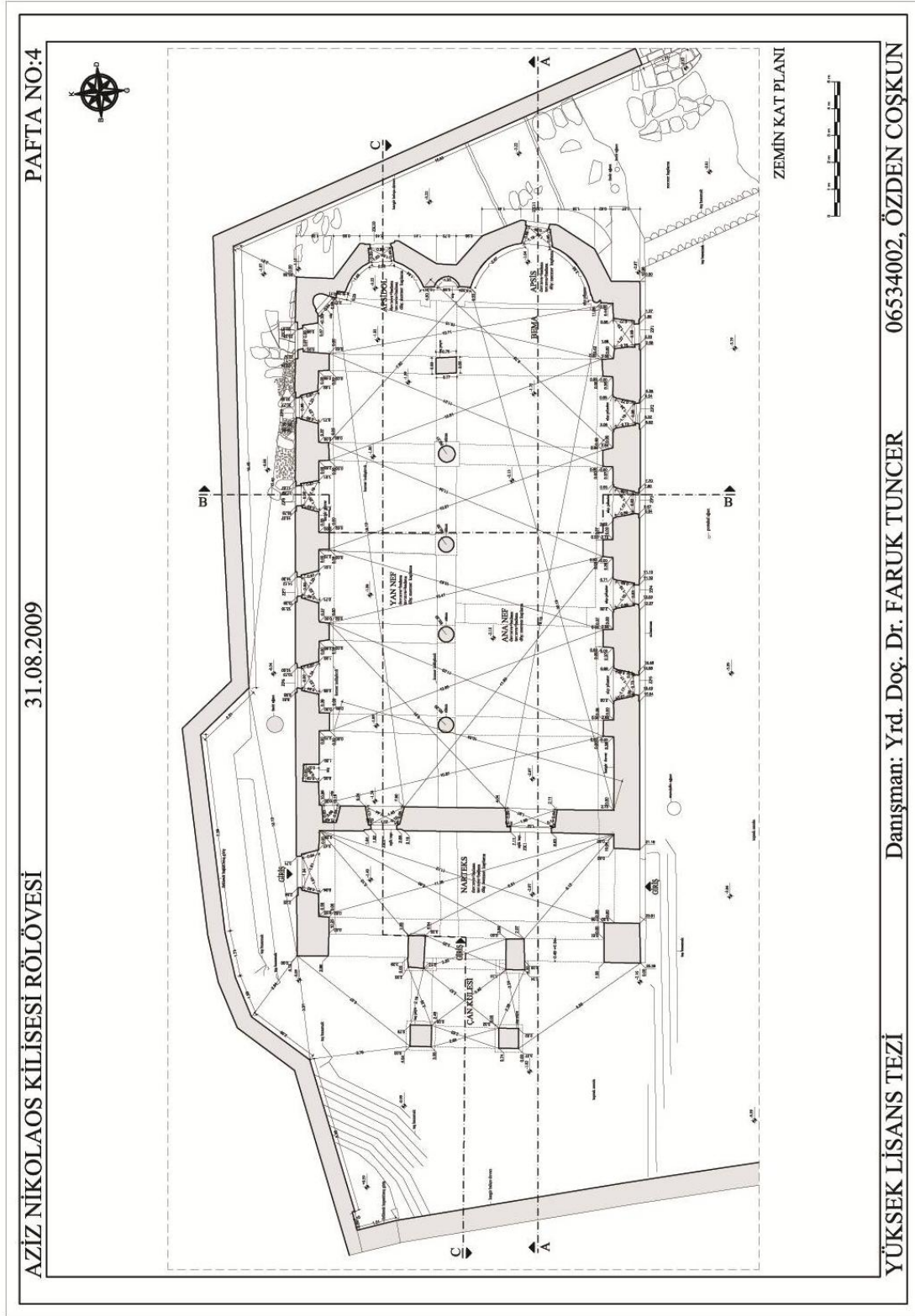
Şekil 9.59 Vaziyet planı pafta no:1

Şekil 9.60 Vaziyet planı pafta no:2

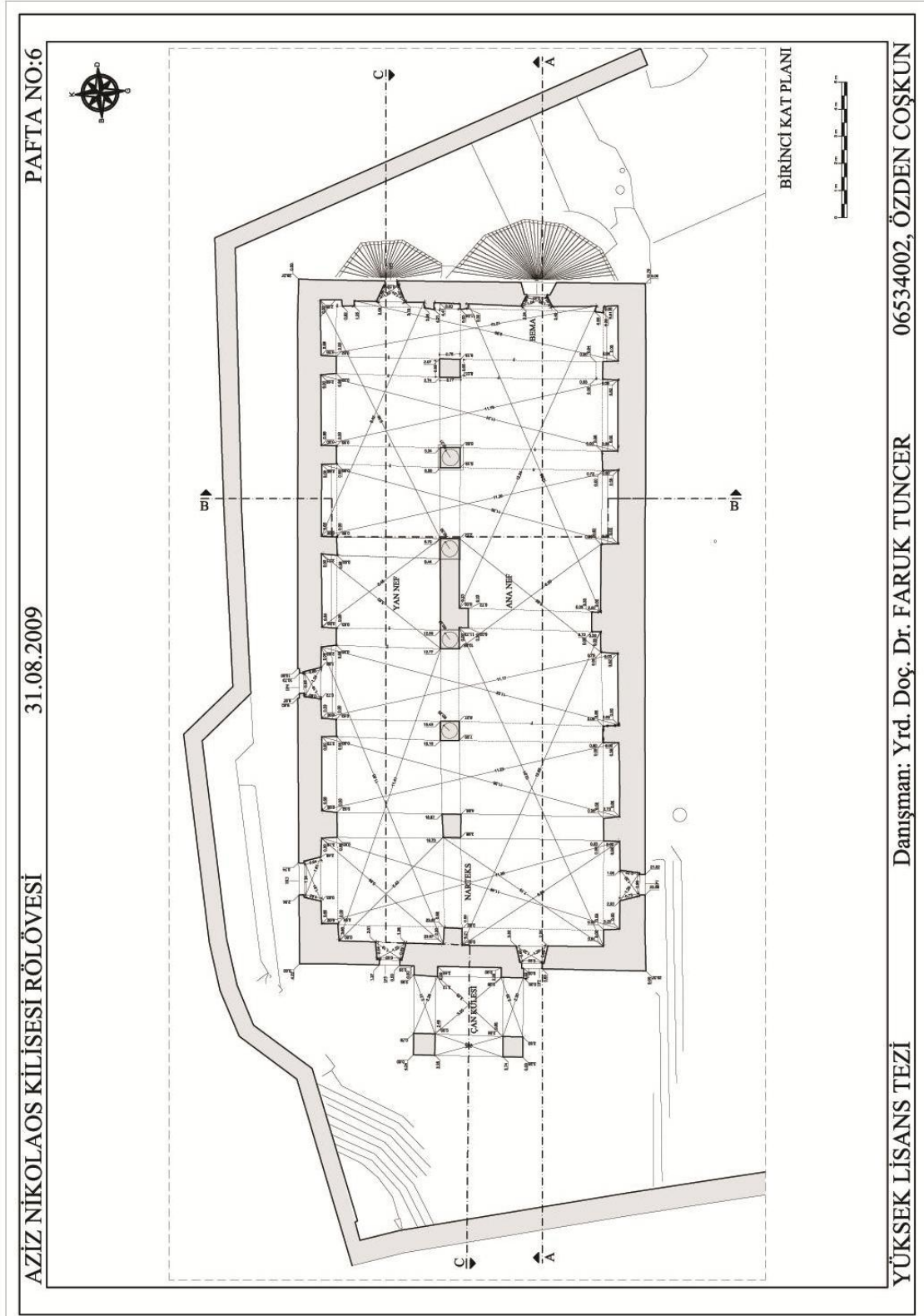
Şekil 9.61 Zemin kat planı (ölçüsüz)pafta no:3

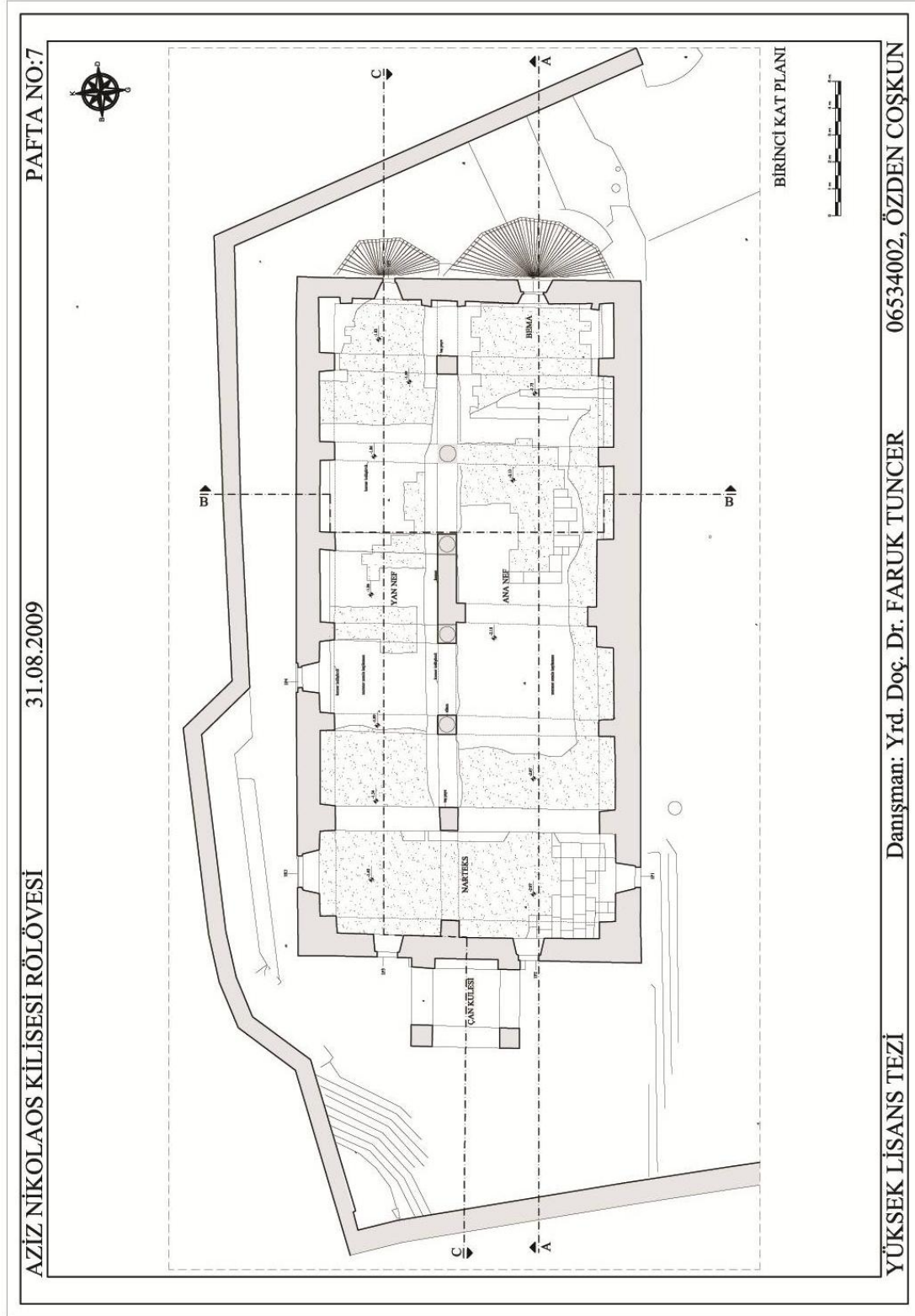
Şekil 9.62 Zemin kat planı (ölçülü) pafta no:4

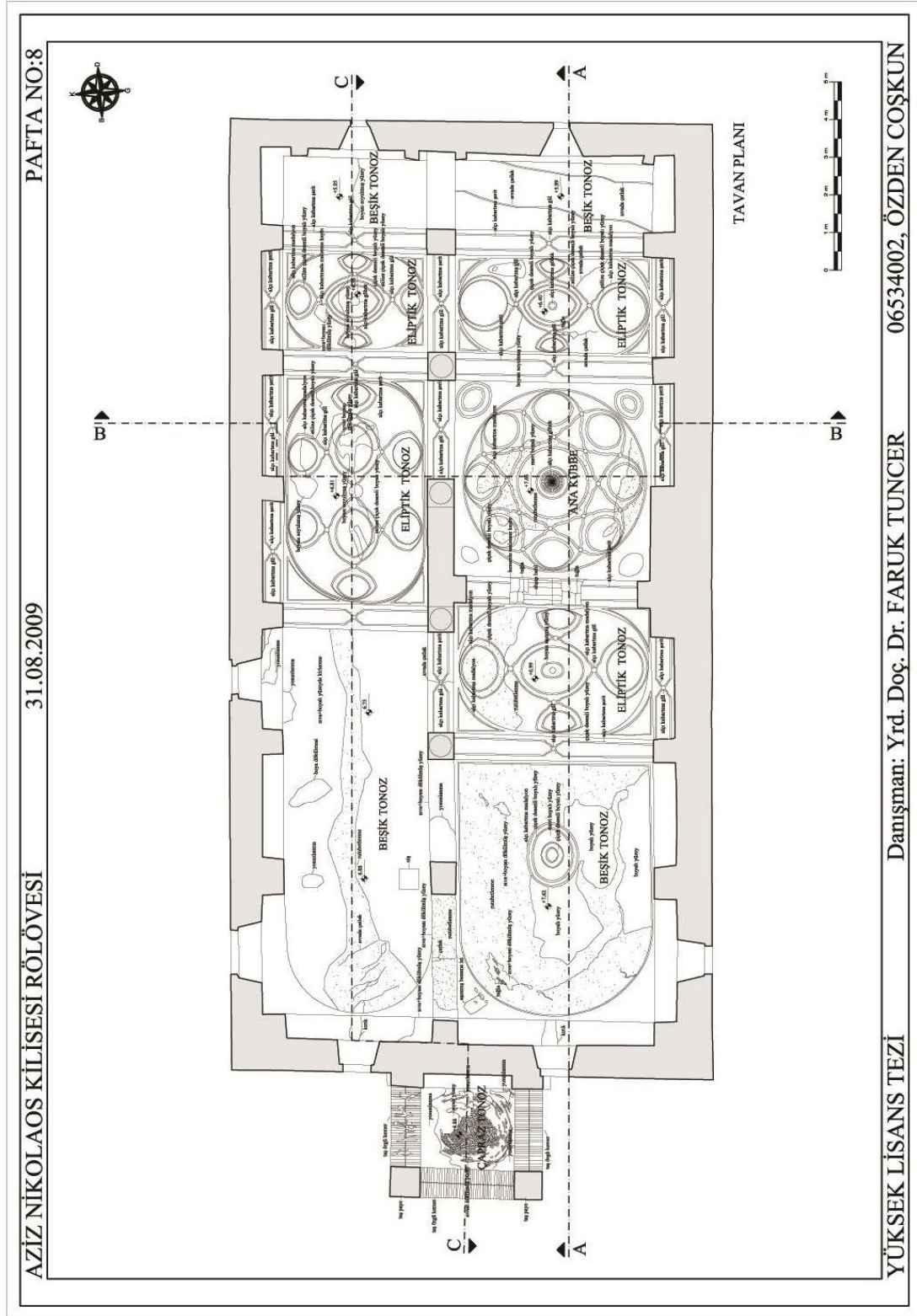
Şekil 9.63 Zemin kat planı (ölçüsüz) pafta no:5

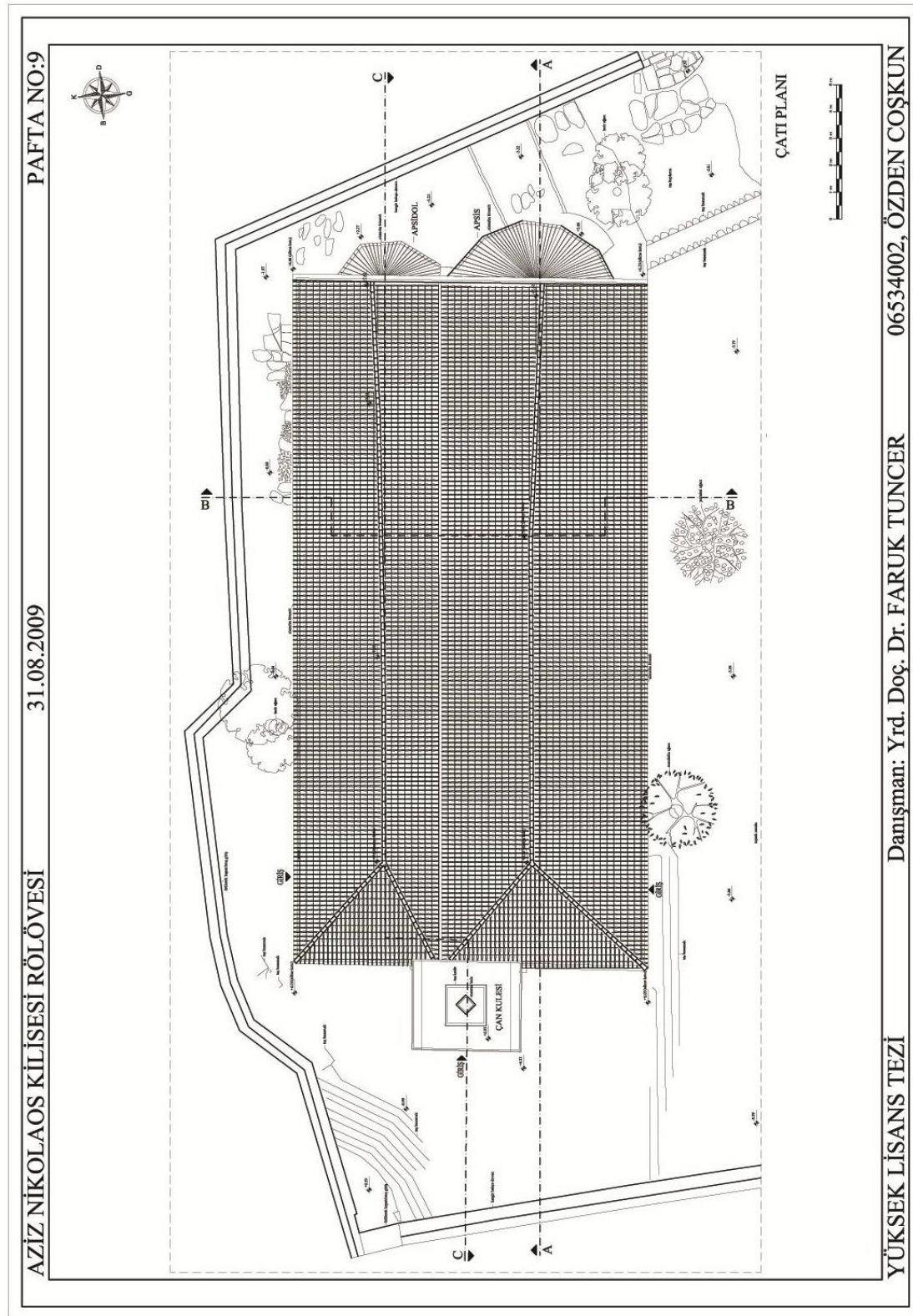

Şekil 9.64 Birinci kat planı (ölçülü) pafta no:6

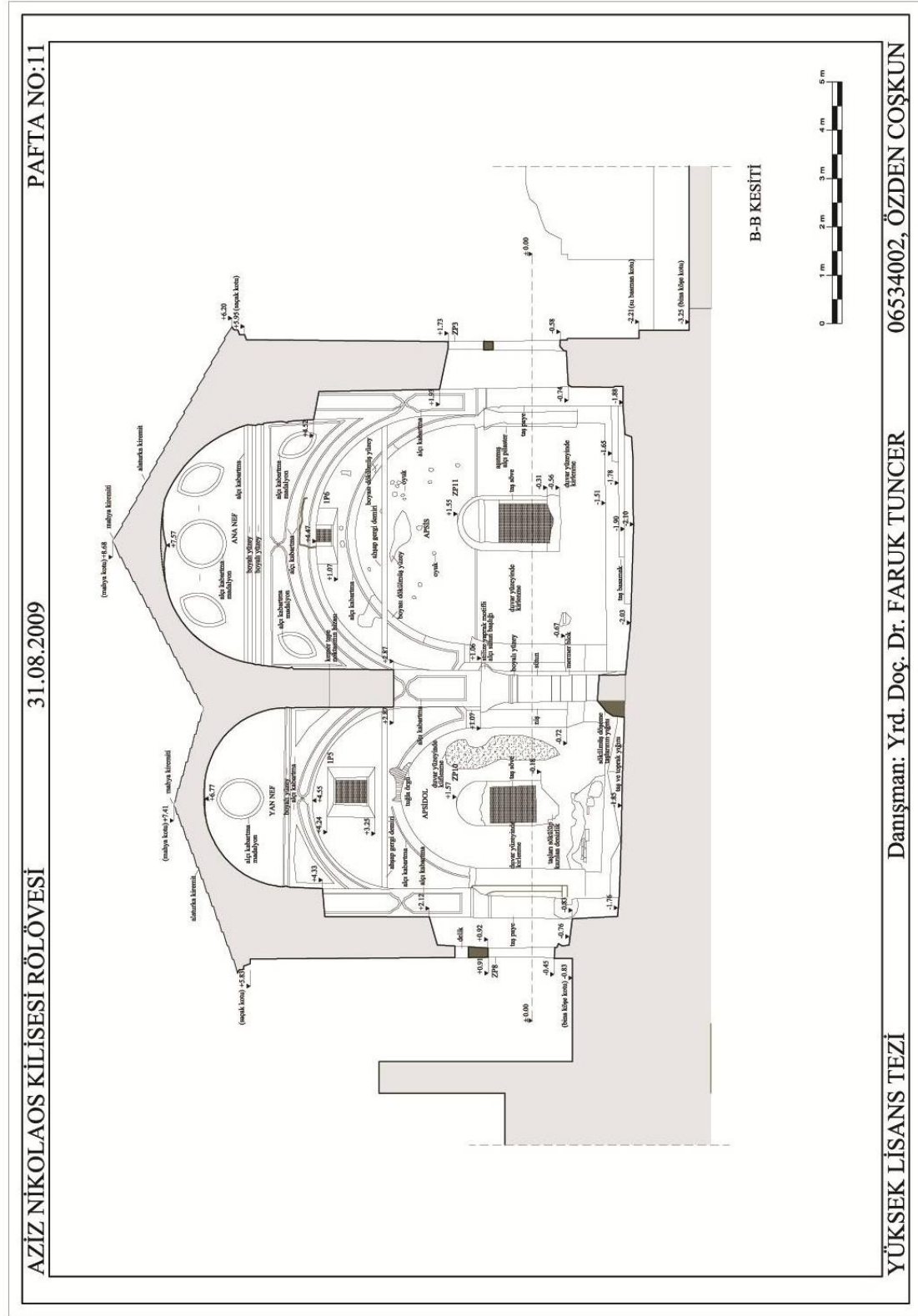
Şekil 9.65 Birinci kat planı ölçüsüz: pafta no:7

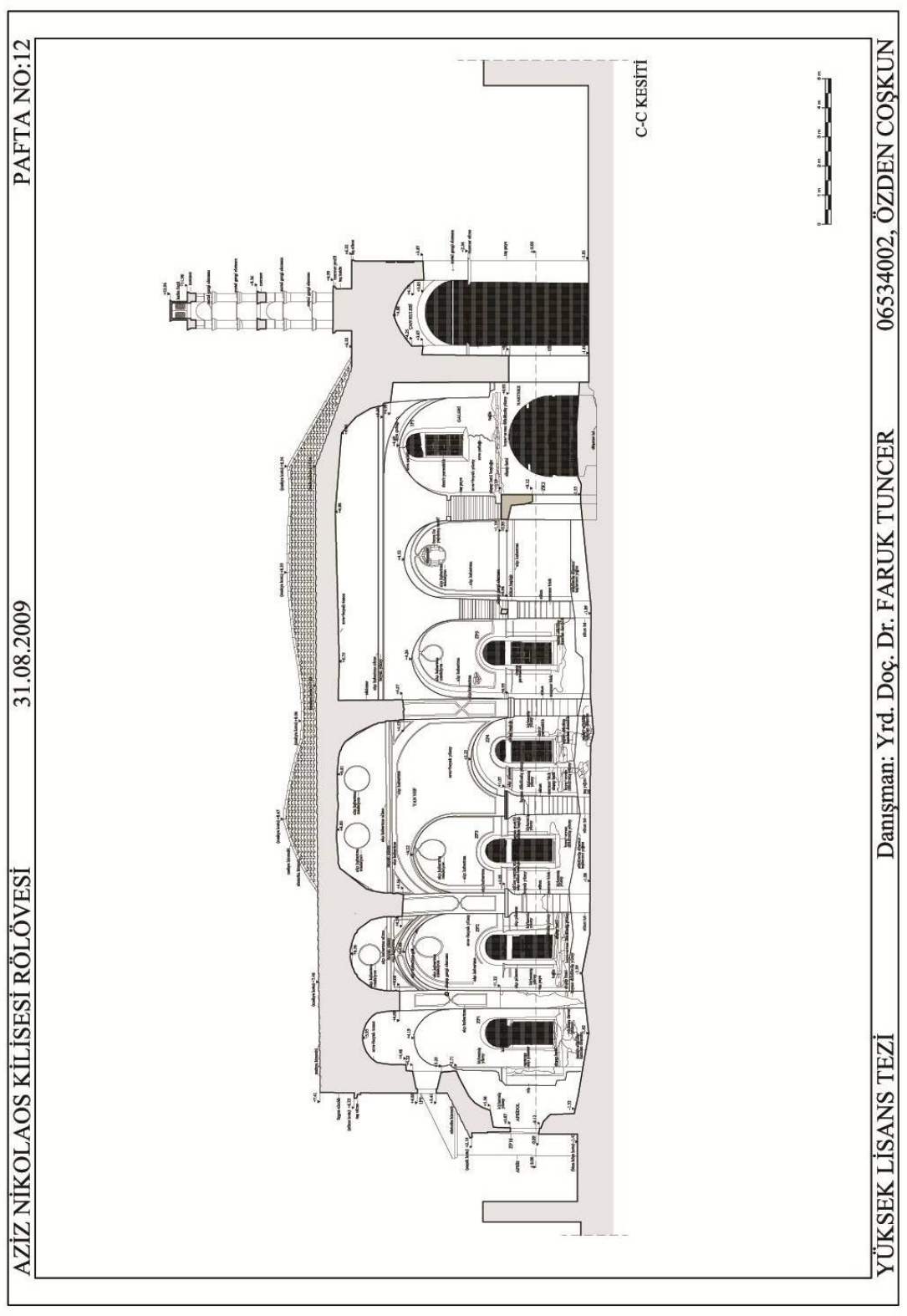

Şekil 9.67 Çatı planı pafta no:9

Şekil 9.68 A-A kesiti pafta no: 10

Şekil 9.69 B-B kesiti pafta no:11

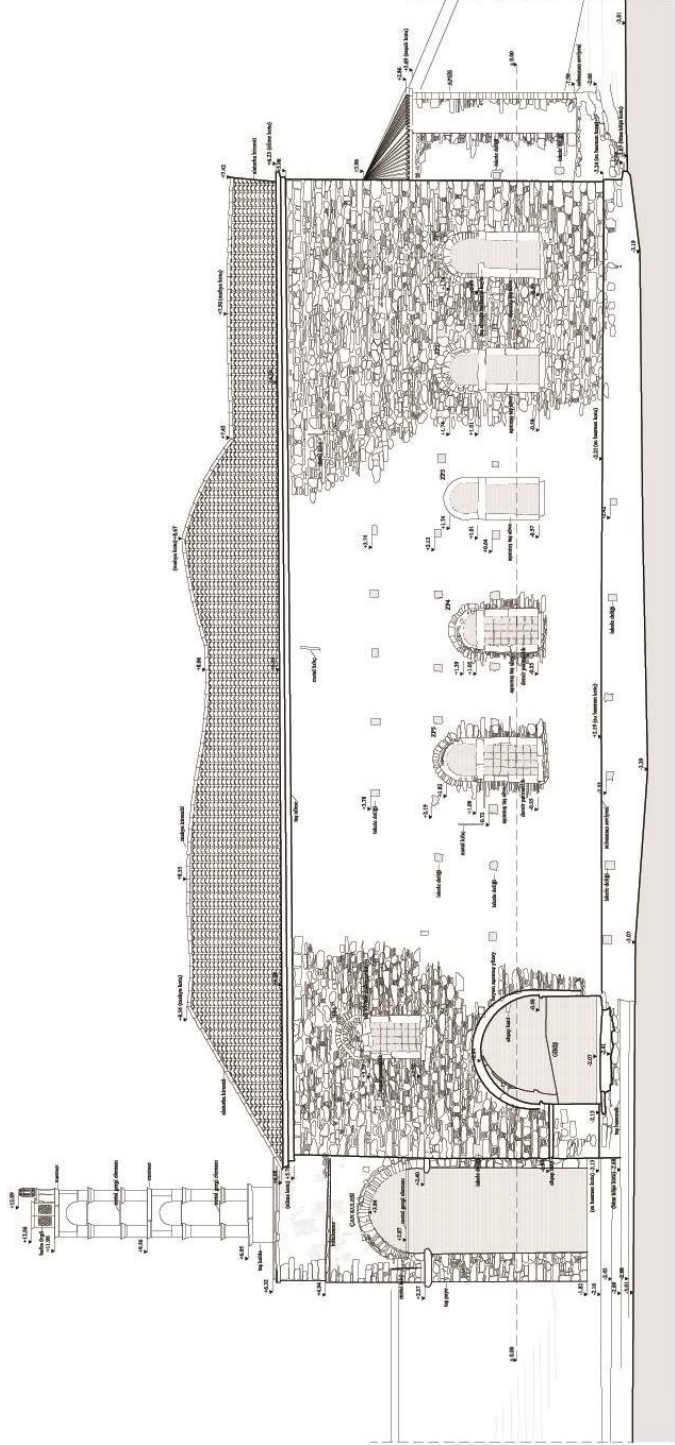

Şekil 9.70 C-C kesiti pafta no:12

PAFTA NO:13

31.08.2009

AZİZ NİKOLAOS KİLİSESİ RÖLÖVESİ

GÜNEY CEPHESİ

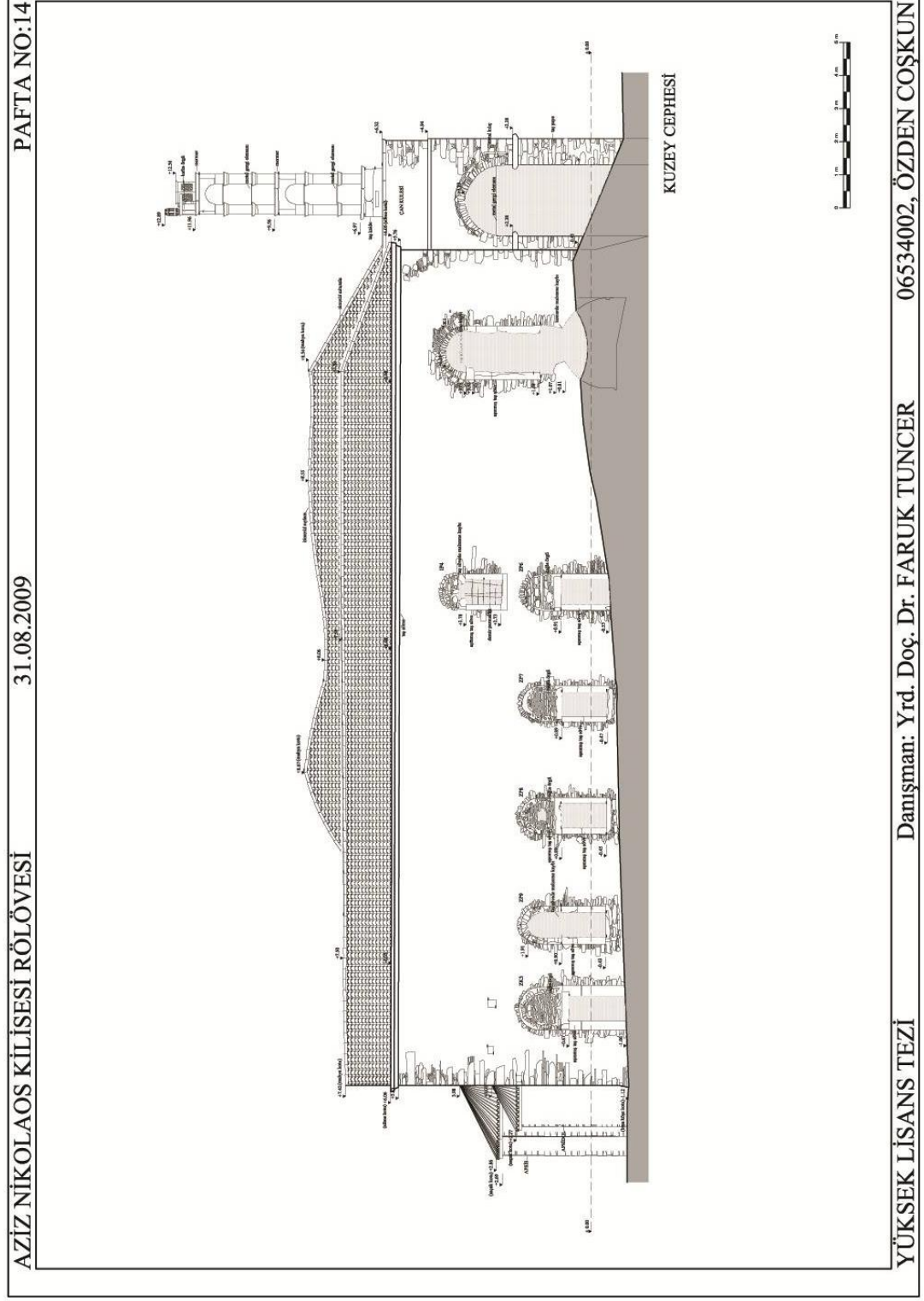

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Yrd. Doç. Dr. FARUK TUNCER

06534002, ÖZDEN COŞKUN

Şekil 9.71 Güney cephesi pafta no: 13

Şekil 9.72 Kuzey cephesi pafta no:14

9.2.5 Hasarlar

9.2.5.1 Kilise

Tüm kilisenin mermer zemin kaplaması yer yer sökülüş ve altı kazılmıştır. Narteks ve apsidiolün zeminlerinin üstü taş ve toprak yığınları ile kaplanmıştır.

Şekil 9.74 Narteksi ve ana nefin mermer zemin kaplamaları

Narteksin kuzey duvarında bulunan kemer açıklığının, tepe noktalarında malzeme kayıpları vardır. Bu kemer açıklığının üstündeki galeri giriş açıklığının lentosunda aşınma ve malzeme kaybı oluşmuştur. Narteksin birinci kat hizasında bulunan, galeri pencerelerinin kemer, söve ve lentolarında kırıklar aşınmalar ve malzeme kayıpları oluşmuştur. Batı cephesindeki taş setlerin duvarlarındaki sıvalar yer yer dökülmüş ve taş tuğla duvar örgüsü açığa çıkmıştır. Narteksin duvarlarındaki sıva ve boyaların çoğu dökülmüş, grafiti ve boyamalar ile kirletilmiştir. Narteksin kuzey duvarında boya dökülmesi haricinde yosunlanma görülmektedir.

Şekil 9.75 Narteksin kuzey duvarındaki pencereleri

Narteks ile ana nef arasında bulunan yarım tonozun tuğla örgüsü sıva+boyalı yüzeyin, rutubet nedeniyle, döküldüğü noktalarda açığa çıkmıştır. Bu tonozun doğusunda bulunan duvarda da rutubetlenme ve sıvada çatlaklar mevcuttur. Bu rutubetlenme nedeniyle duvar üzerindeki motiflerin boyaları kısmen dökülmüştür.

Şekil 9.76 Narteks ile ana nef arasında bulunan yarım tonoz

Narteks kısmı ile yan nef arasında bulunan tonozda rutubet dolayısı ile sıva+boyalı yüzeyde renk değişimi oluşmuştur. Ayrıca boyuna sıva çatlakları görülmektedir. Bu tonozda tuğla örgü sıvalı ve boyalı yüzeylerin döküldüğü noktalarda açığa çıkmıştır. Bu tonozun kuzey yönünde, ana nefe uzanan tonozdan farklı olarak, yosunlanma görülür. Bu tonozun doğusunda bulunan taşıyıcı kemerin üstündeki motifin boyaları rutubetlenme dolayısı ile kısmen dökülmüştür. Motifin bulunduğu yüzeyde bazı bölgelerde yosunlanma görülür.

Şekil 9.77 Narteks kısmı ile yan nef arasında bulunan tonozu bakış

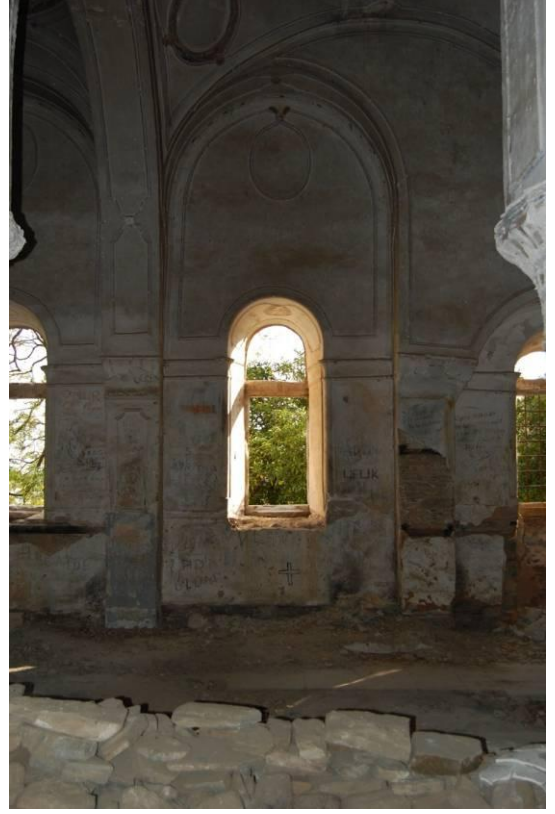
Nefleri ayıran sütunların ve payenin sıva ve boyaları kısmen dökülmüştür. Sütunları birleştiren kemerler üzerinde yosunlanma oluşmuştur.

Şekil 9.78 Sütun, sütun birleşimleri

Ana kubbenin taşıyıcılarından batı yönünde olan kemerin tepe bölgesinde malzeme kayıpları vardır. Bu nedenle kemerde ahşap yapısal elemanlar açığa çıkmıştır.

Güney cephesine bakan duvardaki bütün pencerelerin denizlik taşları sökülüş ve altları kazılmıştır. Köylüler ve Güllübahçe belediyesinden edinilen sözlü bilgiye göre, bu eylem define aramak için yapılmaktadır. Yalnızca pencere denizlikleri değil naosta zemini oluşturan mermer kaplamanın büyük çoğunluğu sökülüş altları kazılmıştır. Güllübahçe belediyesi, bu sökülüş taşları sütunların arasına yığmak suretiyle, gelen ziyaretçilere dolaşım kolaylığı sağlamıştır. Ana nefin güney duvarındaki sıva ve boyaları nartekse nazaran daha çok korunmuştur. Ancak grafiti ve boyamalar bu duvarda da mevcuttur. Güney cephesindeki pencerelerin söveleri ve denizlik taşlarında kırıklar ve aşınma vardır. Bunlara ek olarak Bemaya açılan pencerenin lentosunda malzeme kaybı görülmektedir.

Şekil 9.79 Ana nefte bulunan pencereler

Narteksten ana nefe uzanan yarım tonozdan sonraki eliptik kubbenin kuzey bölümünde, rutubet nedeniyle, sıvalı ve boyalı yüzeyde kararma oluşmuştur.

Ana kubbenin merkezinde ve doğusunda, rutubet nedeniyle, sıva+boyalı yüzeyde kararma oluşmuştur.

Ana kubbeden sonraki eliptik kubbenin kuzey yönünde, sıva+boyalı yüzeyinin boyası soyulmuş ve sıvalı yüzeyi açığa çıkmıştır.

Bemanın üst örtüsü olan beşik tonozun üzerinde, kuzey güney doğrultusunda uzanan, sıva çatlakları mevcuttur.

Kilisenin doğu cephesine bakan duvarın üzerindeki tüm pencerelerin lento ve söveleri, aşınmış ve denizlik taşları sökülmüştür. Apsisin yarım kubbesinin sıvalarında insan eliyle yapılan oyuklar görülmüştür.

Yapının güney duvarındaki pencerelerde olduğu gibi kuzey duvarındaki pencerelerin de

denizlik taşları sökülüp, altları kazılmıştır. Kuzey duvarında bulunan sıva ve boyaları güney duvarına kıyasla daha çok dökülmüştür. Dökülen sıvalar neticesinde pencerenin denizlik hizalarında ahşap hatıl boşlukları açığa çıkmıştır. Ayrıca kuzey duvarında güney duvarından farklı olarak yosunlanma görülür. Kuzey cephesinde bulunan söve ve lento taşlarının hepsi aşınmış bazılarında kırıklar meydana gelmiştir. Yalnızca en doğudaki pencerenin lento taşında malzeme kaybı görülmektedir.

Şekil 9.80 Yan nefte bulunan pencereler ve niş

Yan nefte nartesten uzanan yarım tonozdan sonra gelen, eliptik kubbenin merkezinde sıvalı ve boyalı yüzeylerin boyası kısmen soyulmuş sıvalı yüzeyi açığa çıkmıştır.

Yan nefte, doğu batı yönünde uzanan eliptik kubbeden sonra gelen, eliptik kubbenin kuzey bölümünde sıvalı ve boyalı yüzeyin boyası kısmen soyulmuş sıvalı yüzeyi açığa çıkmıştır.

Eliptik kubbeden sonra gelen beşik tonozun kuzey bölümünde yosunlanma vardır. Ayrıca bu tonozun boyalı yüzeylerinin soyulduğu ve sıvanın açığa çıktığı görülür.

Çatıda deformasyonlar mevcuttur. Batı cephesinin zemin kotu kuzeye doğru gidildikçe yükselir. Zaman içerisinde burası toprak ve taş yığınları ile dolmuştur.

9.2.5.2 Bahçe ve bahçe duvarları

Bahçe yabani otlar ve taş toprak yığınları ile kaplanmıştır. Özellikle narteksin kuzeyi ve batısındaki bahçe toprak ve taş yığınları ile dolmuştur. Bu yüzden bahçenin kuzey ve kuzeybatısındaki merdivenler taş ve toprak yığınları altına gömülmüştür.

Günümüzde meydana bakan bahçe giriş açıklığı taş duvar örülerek kapatılmış durumdadır.

Bahçenin kuzeybatısındaki giriş taşlarla örülerek katılmıştır.

Güneydoğudaki giriş duvarının bir kısmı yıkılmıştır.

9.2.5.3 Çan kulesi

Taş payelerin kemerleri arasındaki metal gergi elemanlar paslanmıştır.

Tonozun basınç çemberinin merkezinde paslanmış metal bir eleman bulunmaktadır. Bu tonozun sıvaları dökülmüş ve yosunlanma oluşmuştur.

Mermer çan kulesinin oturduğu kaidede bitkilenme görülür.

9.2.5.4 Kemiklik

Yapının özgün kullanımında bodrum ve zemin kattan oluşan kemikliğin ara kat döşemesi günümüzde mevcut değildir.

Kemikliğin duvarlarındaki sıva ve boyalar dökülmüştür.

Giriş kapısı ve pencere doğramaları günümüzde mevcut değildir. Kapının lento ve söveleri aşınmıştır.

Kemikliğin çatısının üzerinde bitkilenme oluşmuştur.

Şekil 9.81 Vaziyet planı pafta no:16

Şekil 9.82 Zemin kat planı pafta no:17

Şekil 9.83 Zemin kat planı pafta no:18

Şekil 9.84 Birinci kat planı pafta no:19

Şekil 9.85 Tavan planı pafta no:20

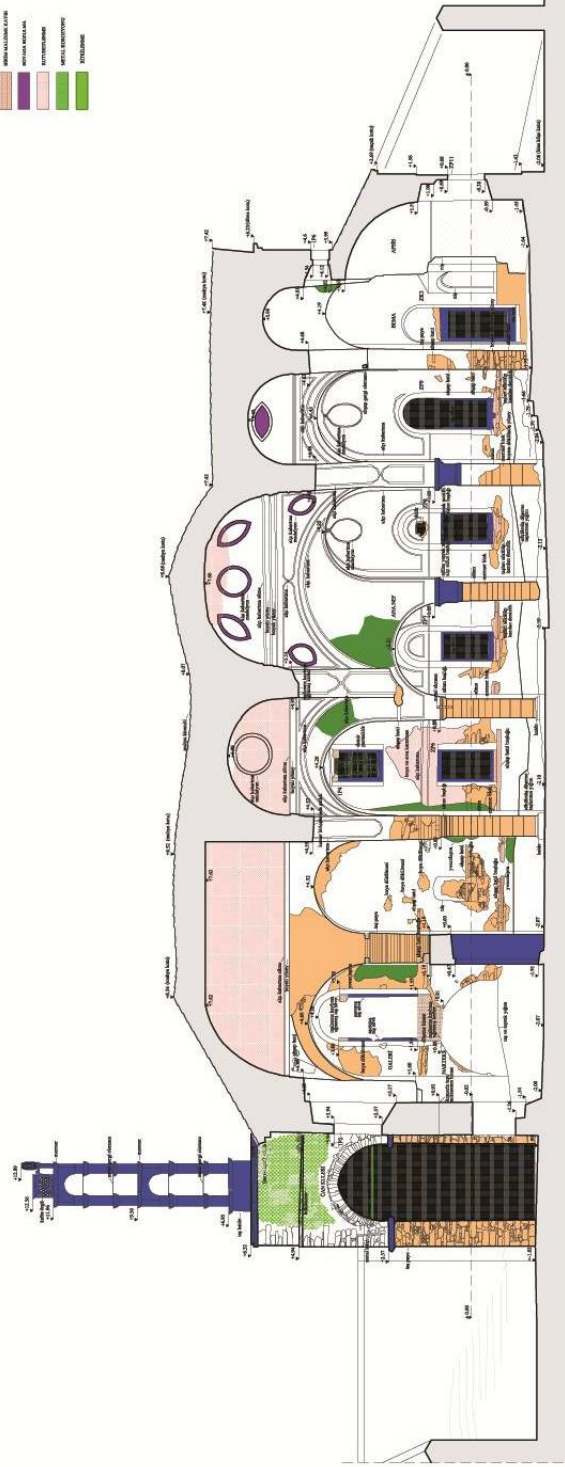
Şekil 9.86 Çatı planı pafta no:21

PAFTA NO:22

31.08.2009

AZİZ NİKOLAOS KİLİSESİ HASAR ANALİZİ

BOZULMALAR	
	YER YERİNE KALDIRILAN
	ÇUKUR
	YERİNE KALAN
	HAZIRLANAN BOZULMALAR
	ASLINA
	HAZIRLANAN KESİTİ
	HAZIRLANAN KESİTİ
	HAZIRLANAN KESİTİ
	HAZIRLANAN KESİTİ
	HAZIRLANAN KESİTİ
	HAZIRLANAN KESİTİ
	HAZIRLANAN KESİTİ

A-A KESİTİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Yrd. Doç. Dr. FARUK TUNCER

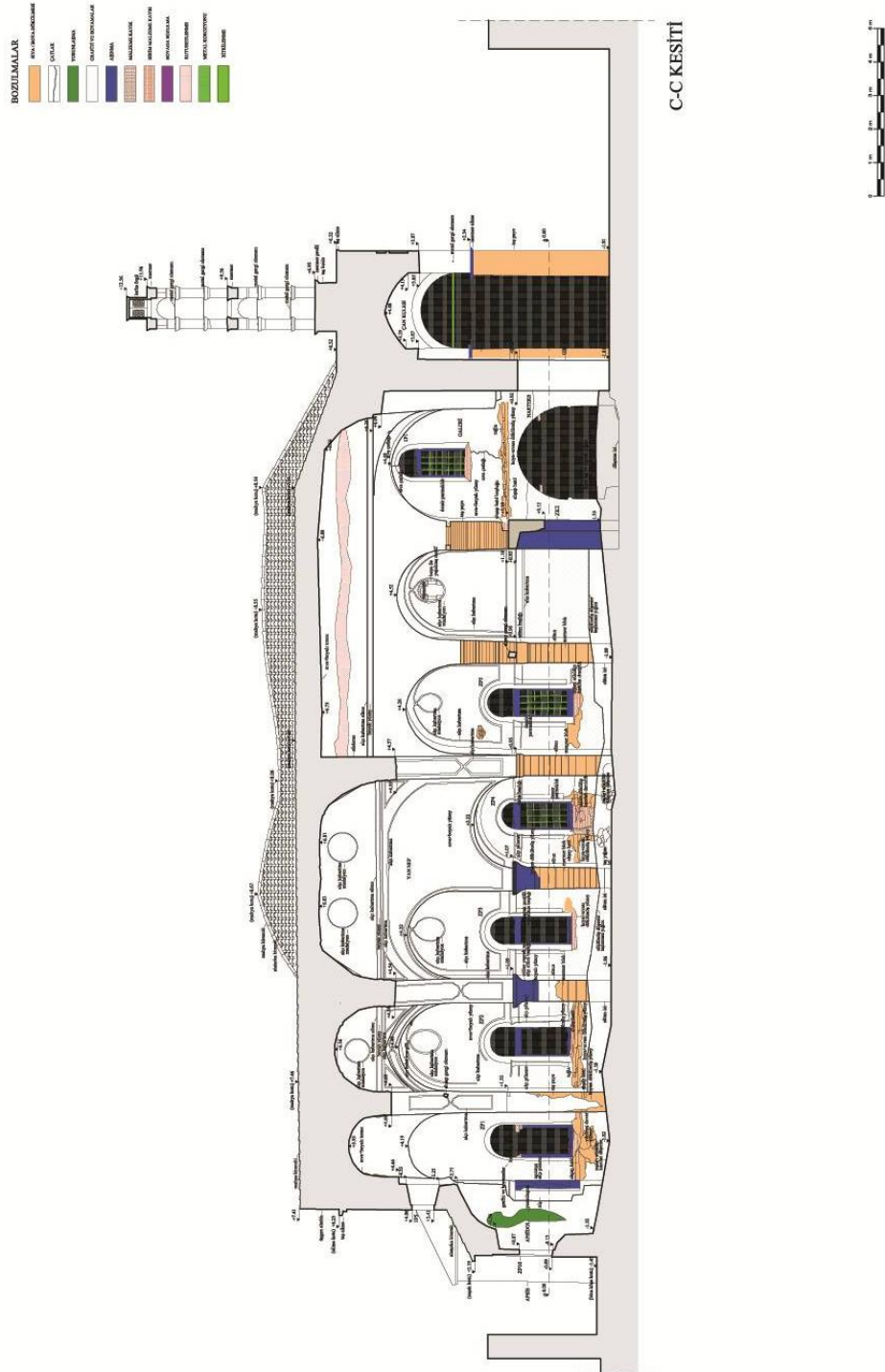
06534002, ÖZDEN COŞKUN

Şekil 9.87 A-A kesiti pafta no:22

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şekil 9.88 B-B kesiti pafta no:23

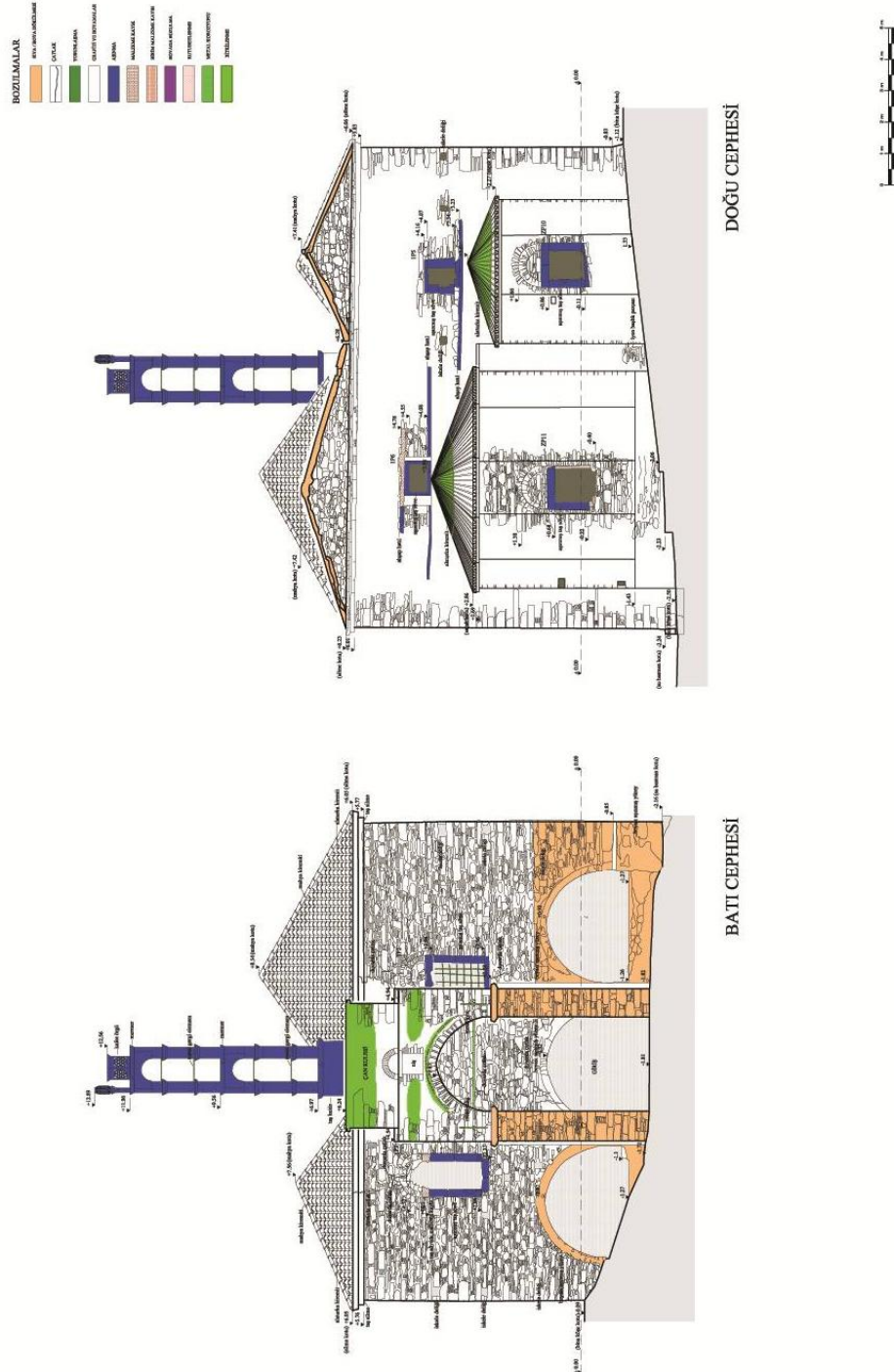
Şekil 9.89 C-C kesiti pafta no:24

Şekil 9.90 Güney cephesi pafta no:25

Şekil 9.91 Kuzey cephesi pafta no:26

Şekil 9.92 Doğu ve batı cepheleri pafta no:27

9.3 Restitüsyon

Aziz Nikolaos Kilisesi ile ilgili hiçbir belgeye ulaşamadığı için yapının restitüsyon projesi yapısal izler takip edilerek ve Gelebeçli köylülerden sözlü bilgi edinilerek hazırlanmıştır.

Narteksin duvarlarında üst kotta bulunan hatıl boşluklarından, kilisenin özgün halinde, narteksin üzerinde galeri katı olduğu anlaşılmaktadır. Restitüsyon projesinde bu izler takip edilip galeri katı çizilmiştir. Galeri katına ulaşım ahşap bir köprü ile sağlanmaktadır. Restitüsyon projesinde, galeri katının köprüsü, galeri girişinin karşısındaki duvarın hatıl boşlukları ve kapı genişliği referans alınarak, basit bir ahşap yapı elemanı olarak ifade edilmiştir. Köprünün korkulukları da yine basit ahşap küpeşteli ahşap korkuluklar şeklinde ifade edilmiştir. Galeri katının kapısı ise gösterimsel çift kanatlı aynalı tablalı çizilmiştir.

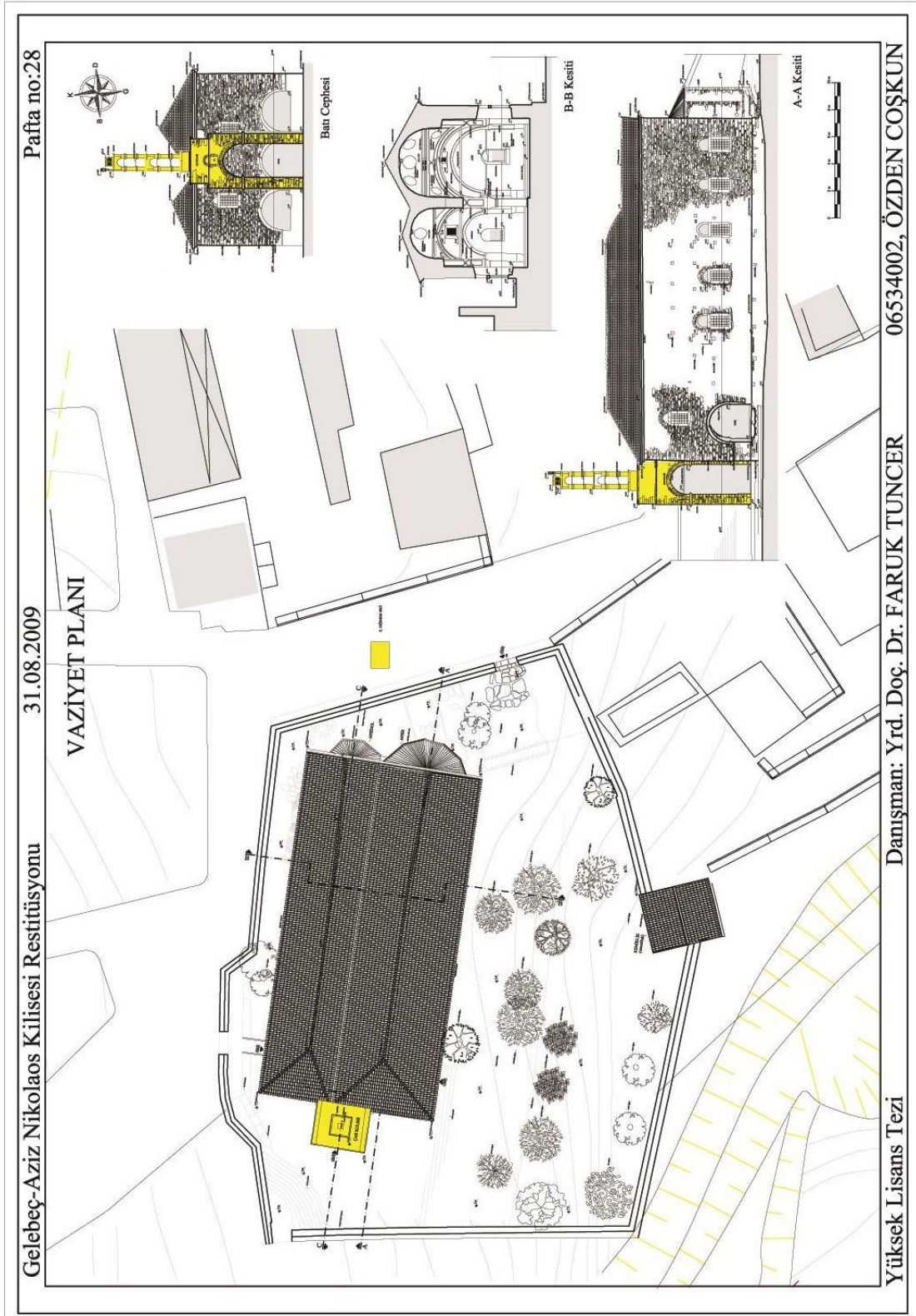
Günümüzde kilisenin naosunun giriş kapıları mevcut değildir. Ancak kapı nişlerindeki sıva izlerinden yapının özgün halinde giriş kapıları olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca yine günümüzde mevcut olmayan, naosa açılan pencere doğramalarının yapının özgün halinde varlığı, pencere nişlerindeki sıva izlerinden anlaşılmaktadır. Pencerelerin birim malzeme kaybına uğramış denizlikleri, pencere sövelerinin malzemesi olan mermerden özgün kotunda yeniden çizilmiştir. Metal parmaklıkları yok olan pencerelerin parmaklıkları özgün örnekleri esas alınarak çizilmiştir. Naosun zemin kaplaması özgün örnekleri esas alınarak tamamlanıp kısmi gösterilmiştir.

Kilisenin çatısı çökmüş kısımları düzeltilip çizilmiştir.

Çan kulesi, kilisenin batı cephesinde asimetrik bir düzende konumlanmıştır. Böylece, çan kulesinin yapıya bitişik taş payelerinden biri, narteksin güneyindeki pencerenin önünü kapatmıştır. Bu nedenlerden dolayı, restitüsyon projesinde, çan kulesi ikinci dönem eki olarak gösterilmiştir.

Kilisenin ana girişi olduğu düşünülen batı yönündeki örülerek kapatılmış bahçe girişi açılmıştır.

Kuzeyde kilise meydanını sınırlayan bahçe duvarlarının, galeri katının karşısına gelen kısmının, duvar örgüsü özgün bahçe duvar örgülerinden farklıdır. Bu yüzden bu duvarın muhdes olduğu düşünülmektedir.

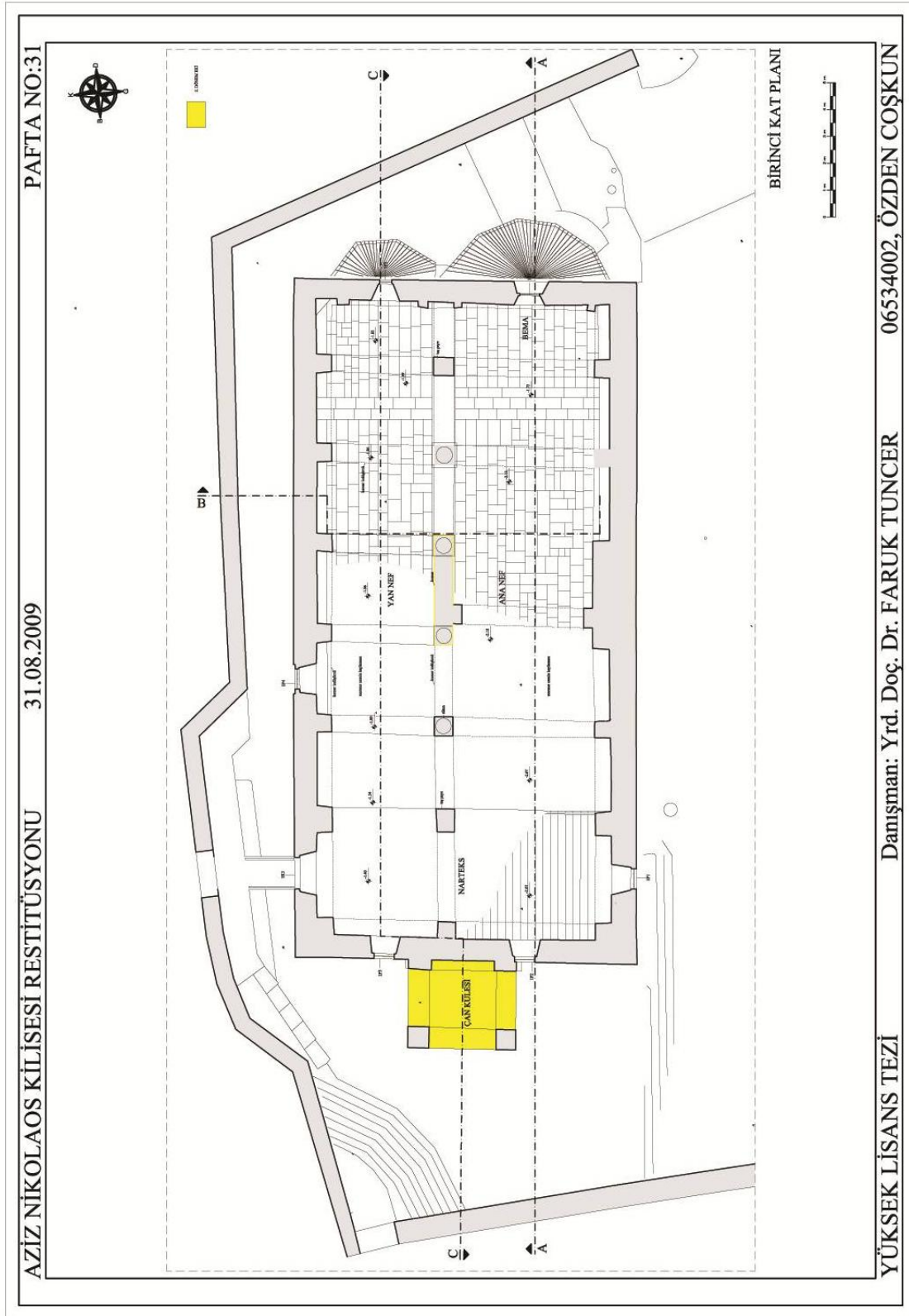

Şekil 9.93 Vaziyet planı pafta no: 28

Şekil 9.94 Zemin kat planı pafta no:29

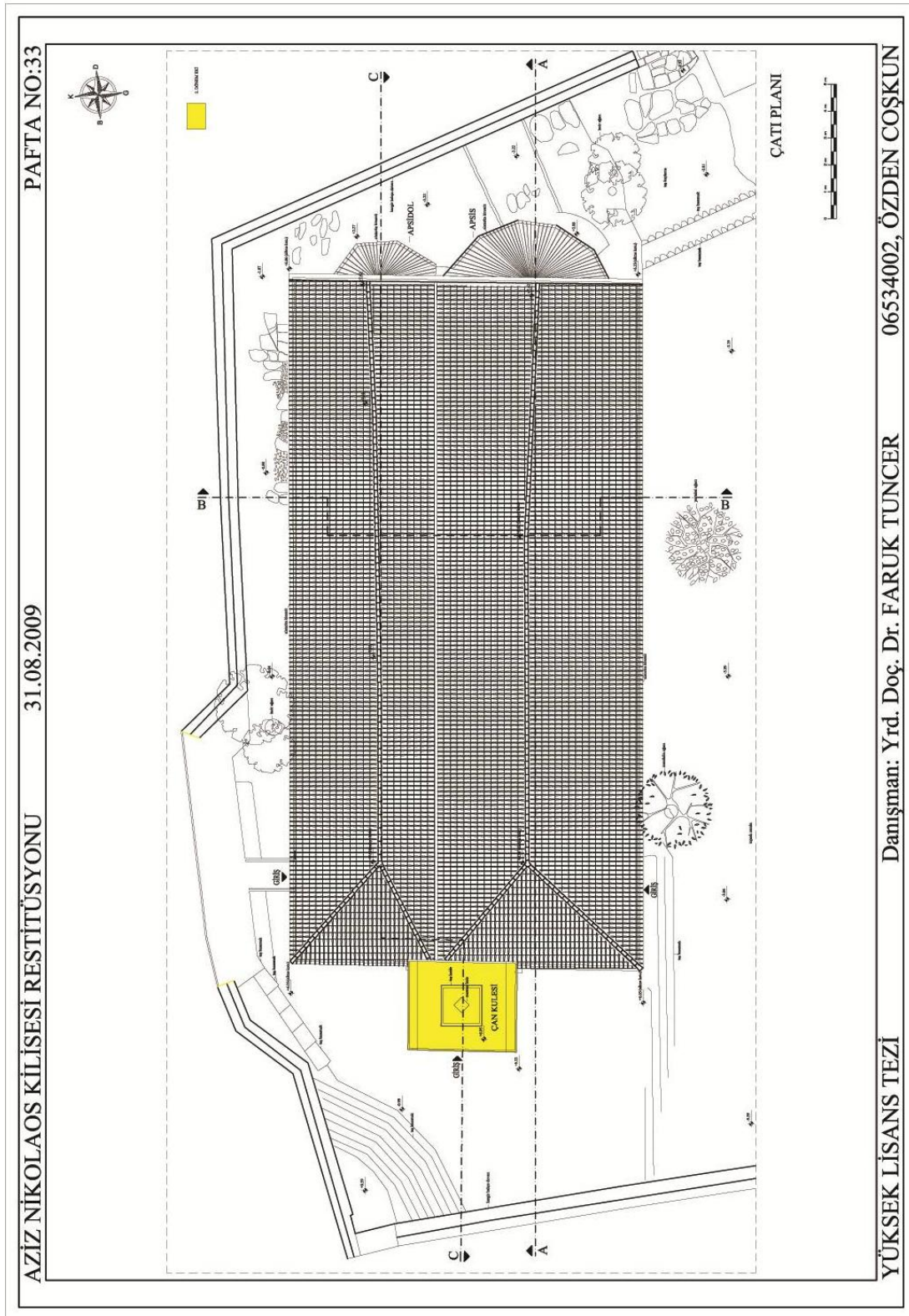
Şekil 9.95 Zemin kat planı pafta no:30

Şekil 9.96 Birinci kat plan pafta no:31

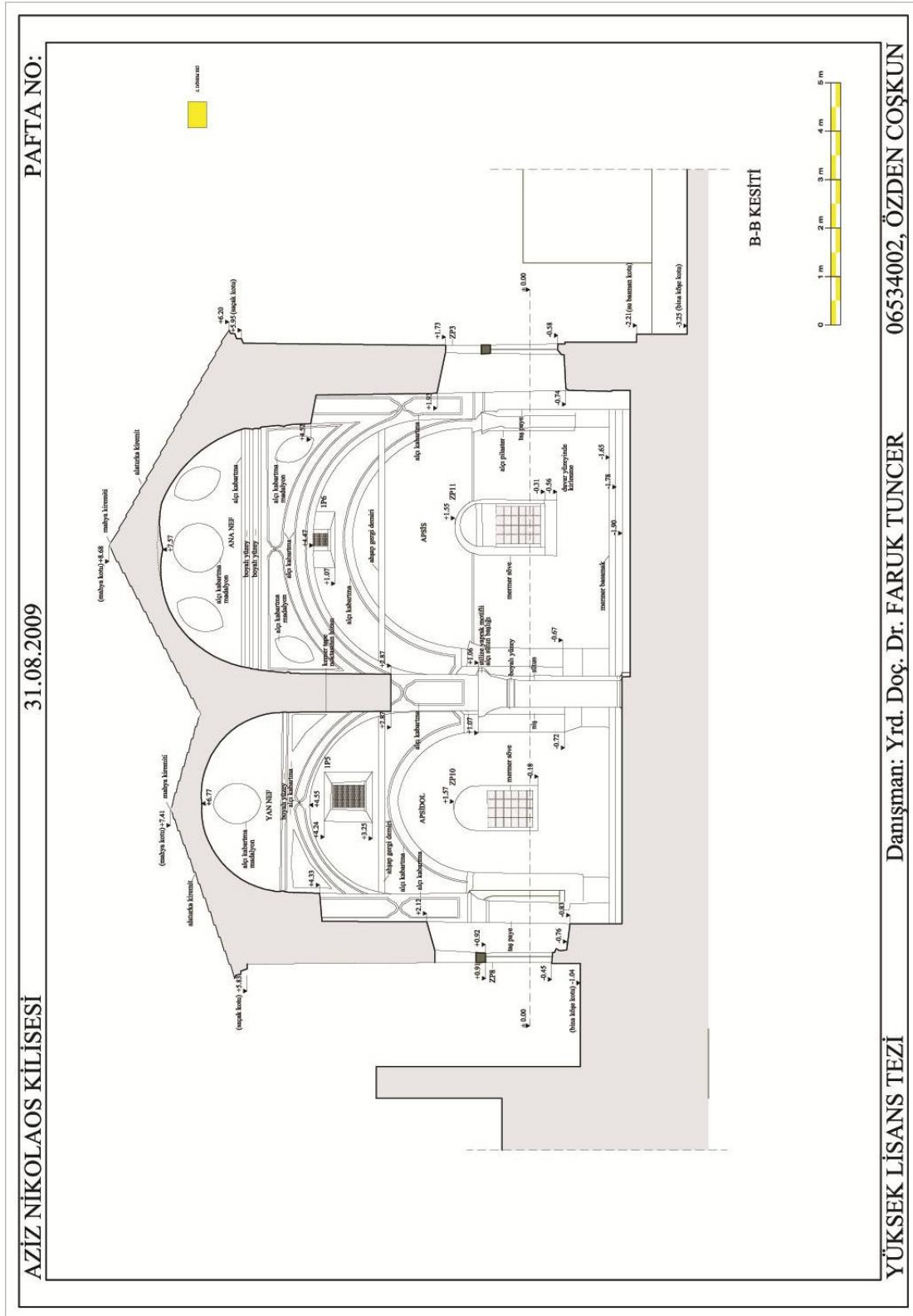
YÜKSEK LİSANS TEZİ	Danışman: Yrd. Doç. Dr. FARUK TUNCER	06534002, ÖZDEN COŞKUN
--------------------	--------------------------------------	------------------------

Şekil 9.98 Çatı planı pafta no:33

Şekil 9.99 A-A kesiti pafta no:34

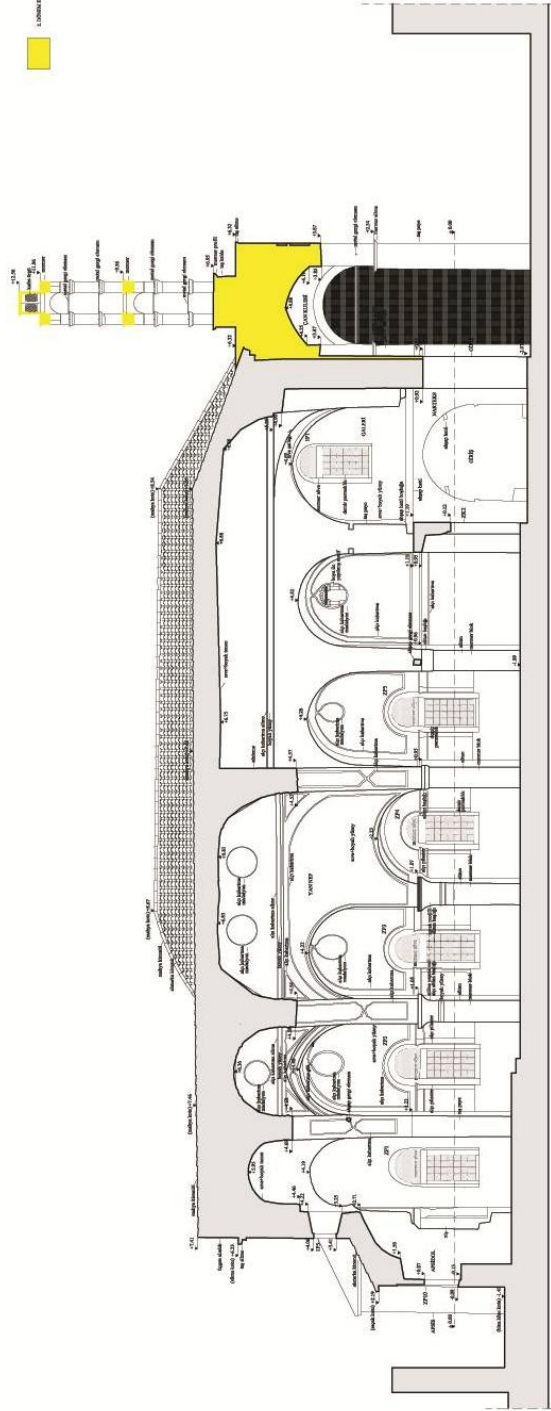

Şekil 9.100 B-B kesiti pafta no:35

PAFTA NO:36

31.08.2009

AZİZ NİKOLAOS KİLİSESİ RESTİTÜSYONU

C-C KESİTİ

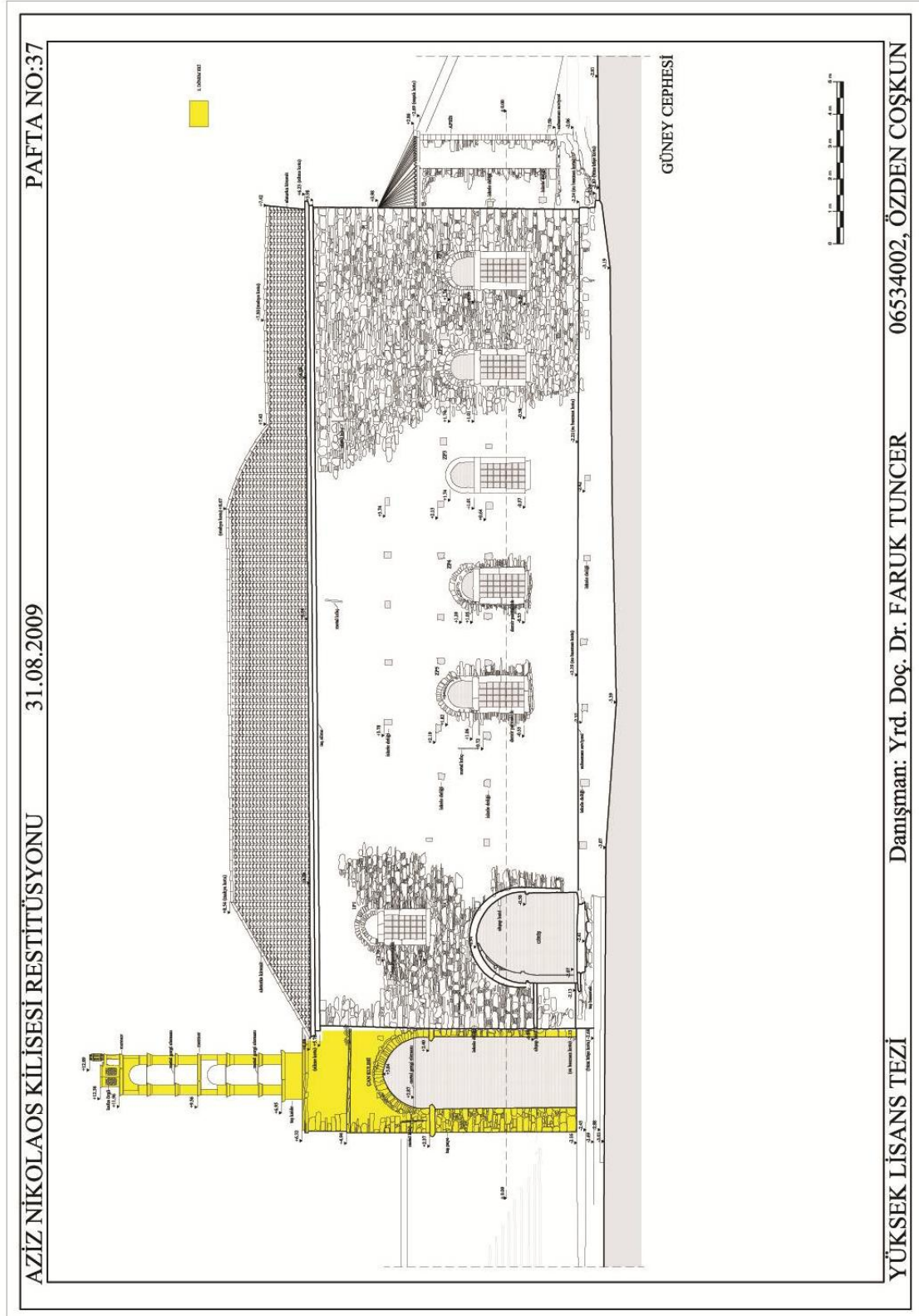

YÜKSEK LİSANS TEZİ

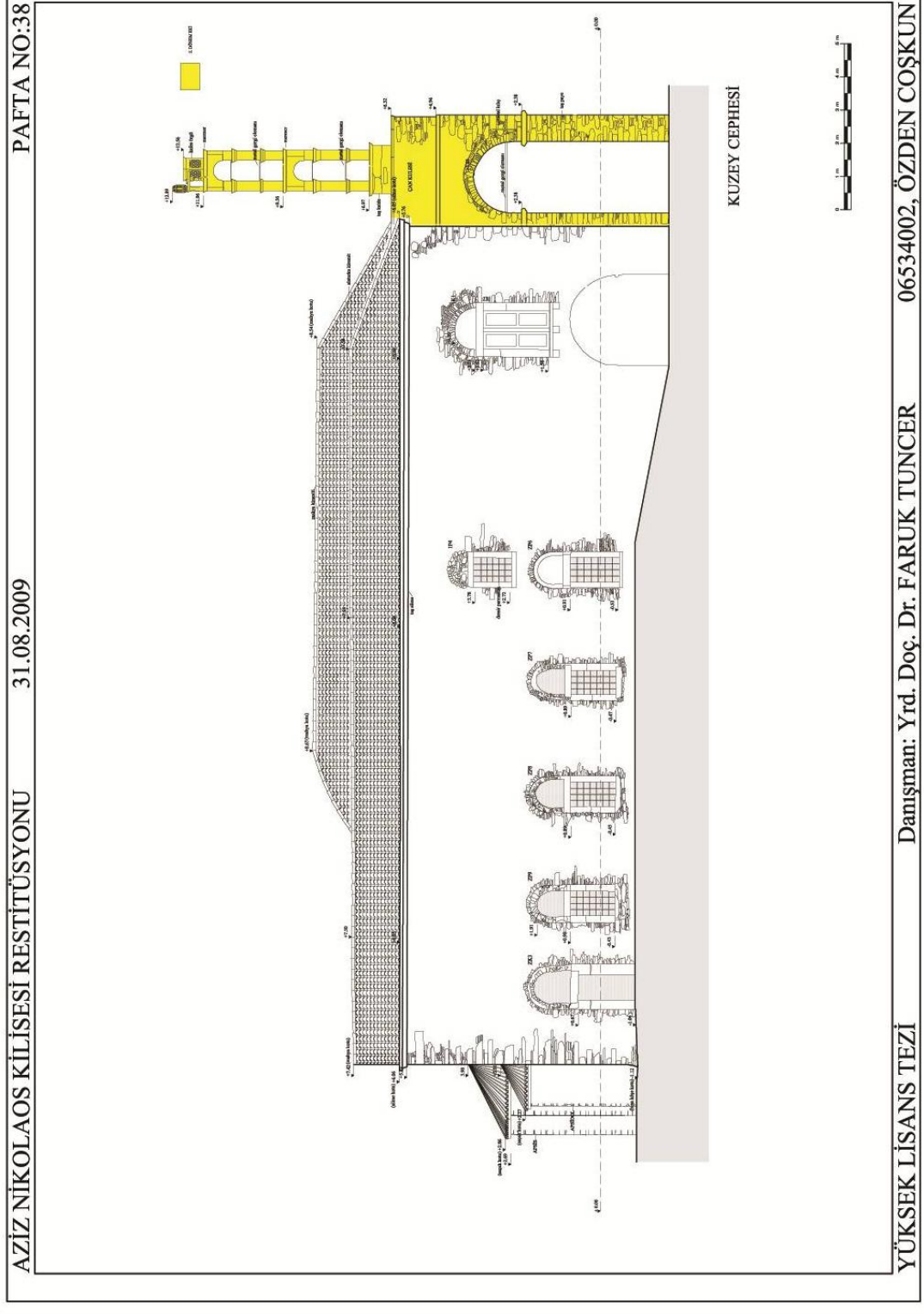
Danışman: Yrd. Doç. Dr. FARUK TUNCER

06534002, ÖZDEN COŞKUN

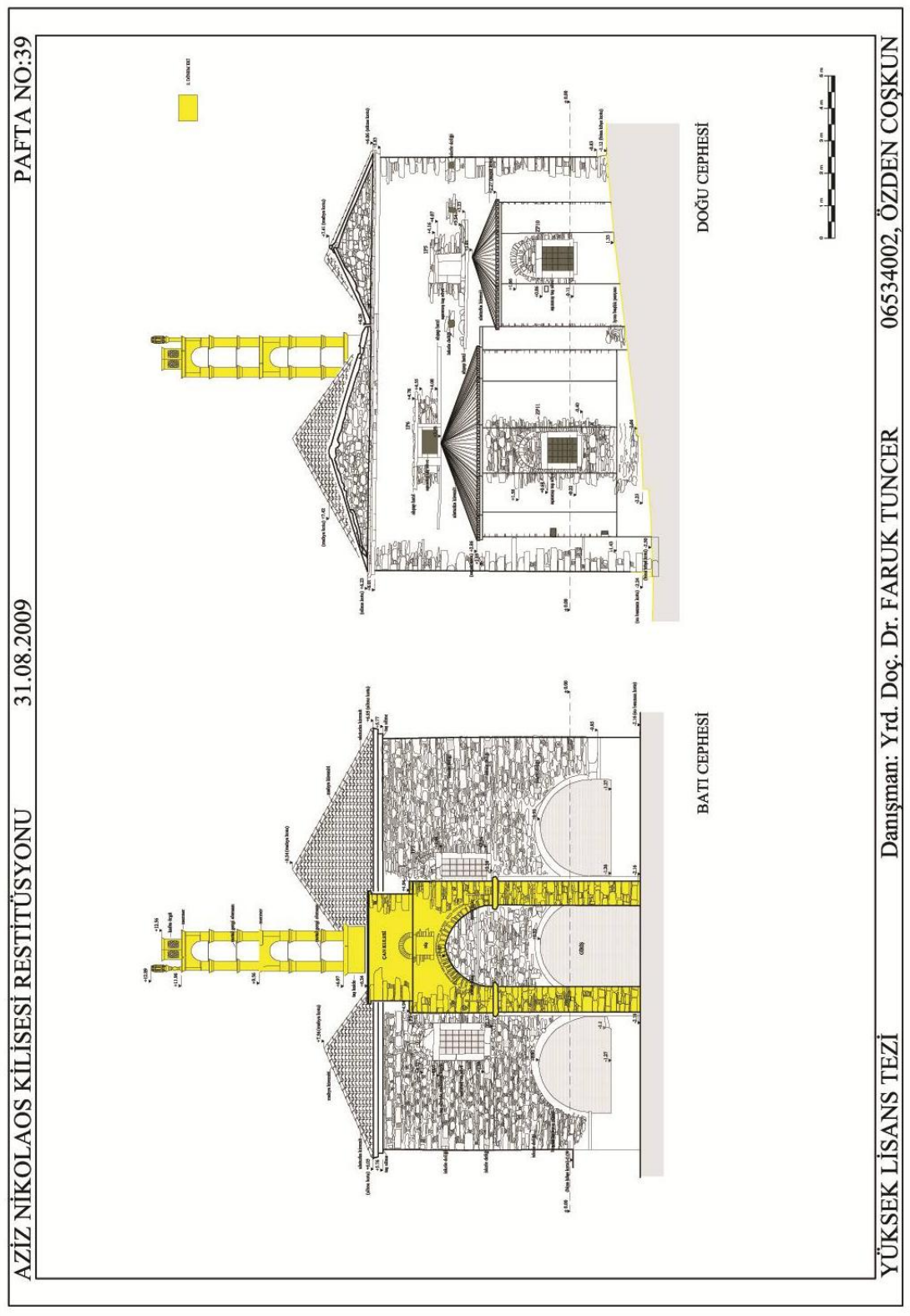
Şekil 9.101 C-C kesiti pafta no:36

Şekil 9.102 Güney cephesi pafta no:37

Şekil 9.103 Kuzey cephesi pafta no:38

Şekil 9.104 Doğu ve batı cepheleri pafta no:39

9.4 Restorasyon

Gelebeç yerleşiminin tanıtımı ve kalkındırılması için en önemli araç kültür ve doğa turizmidir. Köyün çekim merkezi Kilise ve yakın çevresidir. Çünkü Aziz Nikolaos Kilisesi Gelebeç yerleşiminin korunması gerekli kültür varlığı olarak tescillenmiş tek anıt yapısıdır. Ayrıca Kilise yerleşimin girişi niteliğinde olan Samsun caddesinin sonundaki köşe parselde konumlanır ve manzaraya hâkimdir. Böylelikle Kilise Gelebeç'e gelen ziyaretçileri karşılamaktadır. Aynı zamanda Kilise yanındaki meydanı ile birlikte buluşma noktası niteliğindedir. Bu meydandan köyün içlerine bağlanan yollara dağılım yapılmaktadır.

Restorasyon çalışması kapsamında Aziz Nikolaos Kilisesi'nin yapısal hasarları giderildikten (sağlamlaştırıldıktan) sonra müze yapı ya da küçük çaplı oturumların yapılacağı bir salon olarak yeniden işlevlendirileceği şekilde en az müdahale ile korunmasına (dondurulmasına) karar verilmiştir.

9.4.1 Müdahale kararları

Kilise'nin plan şemasında hiçbir değişiklik yapılmamıştır.

Yapının zeminindeki taş ve toprak yığını kaldırılacak. Altında mermer döşeme kaplaması mevcut değil ise mermer zemin kaplaması ile aynı seviyede sıkıştırılmış çakıl taşı döşenecektir. Taş ve toprak yığının altında mermer döşeme mevcut ise:

Özgün mermer döşeme kaplamalarında yerinden oynayan parçalar kaldırılarak altı tesviye edilecek ve yeniden özgün yerine sabitlenecektir.

Özgün mermer döşeme kaplamalarında kırılan parçalar mermer yapıştırıcısı ile sağlamlaştırılarak korunacaktır. Mermer yüzeyler temizlenecektir.

Narteksin kuzeyindeki kırılmış kemer aslına uygun biçimde onarılacaktır.

Günümüzde yok olan Naosa açılan giriş kapıları ahşap doğrama kullanılarak yeniden yapılacaktır.

Sökülmüş ve altı kazılmış tüm pencere denizlikleri, pencere söveleri ile aynı malzemeden, yapısal izler takip edilerek, özgün kotunda yeniden yapılacaktır.

Günümüzde yok olmuş metal korkuluklar kilisede mevcut olan özgün metal korkuluk örneklerinden üretilip monte edilecektir.

Günümüzde mevcut olmayan restitüsyon projesinde yapısal izler takip edilerek çizilen ahşap galeri katının döşemesi projedeki gibi yeniden yapılacaktır. Kilisenin kuzeyindeki galeri katına ulaşımı sağlayan ahşap köprü yapısal izler takip edilerek yeniden yapılacaktır. Bu galeriye açılan kapı da ahşap doğrama kullanılarak yeninde yapılacaktır.

Muhdes grafiti ve boyamalar mekanik yöntemlerle temizlendikten sonra ortaya çıkan boyanın durumuna göre özgün renginde yeniden boyanacaktır

Nemden kaynaklı niteliğini yitirmiş, çatlamış veya dökülmüş mevcut sıvalar mekanik yöntemlerle raspa edilecek, ortaya çıkan yüzeyin durumuna göre müdahale yöntemlerine karar verilecektir.

Boya ve sıvaları dökülmüş yapısal malzemeleri ortaya çıkmış yüzeyler temizlenecek varsa hasarları onarılacak ve özgün sıva yöntemiyle sıvanıp boyanacaktır.

Bitkilenmenin olduğu yüzeyler mekanik yöntemlerle temizlenecektir.

Paslanmış metal korkuluklar temizlendikten sonra kullanılabilir durumda ise korunacaktır.

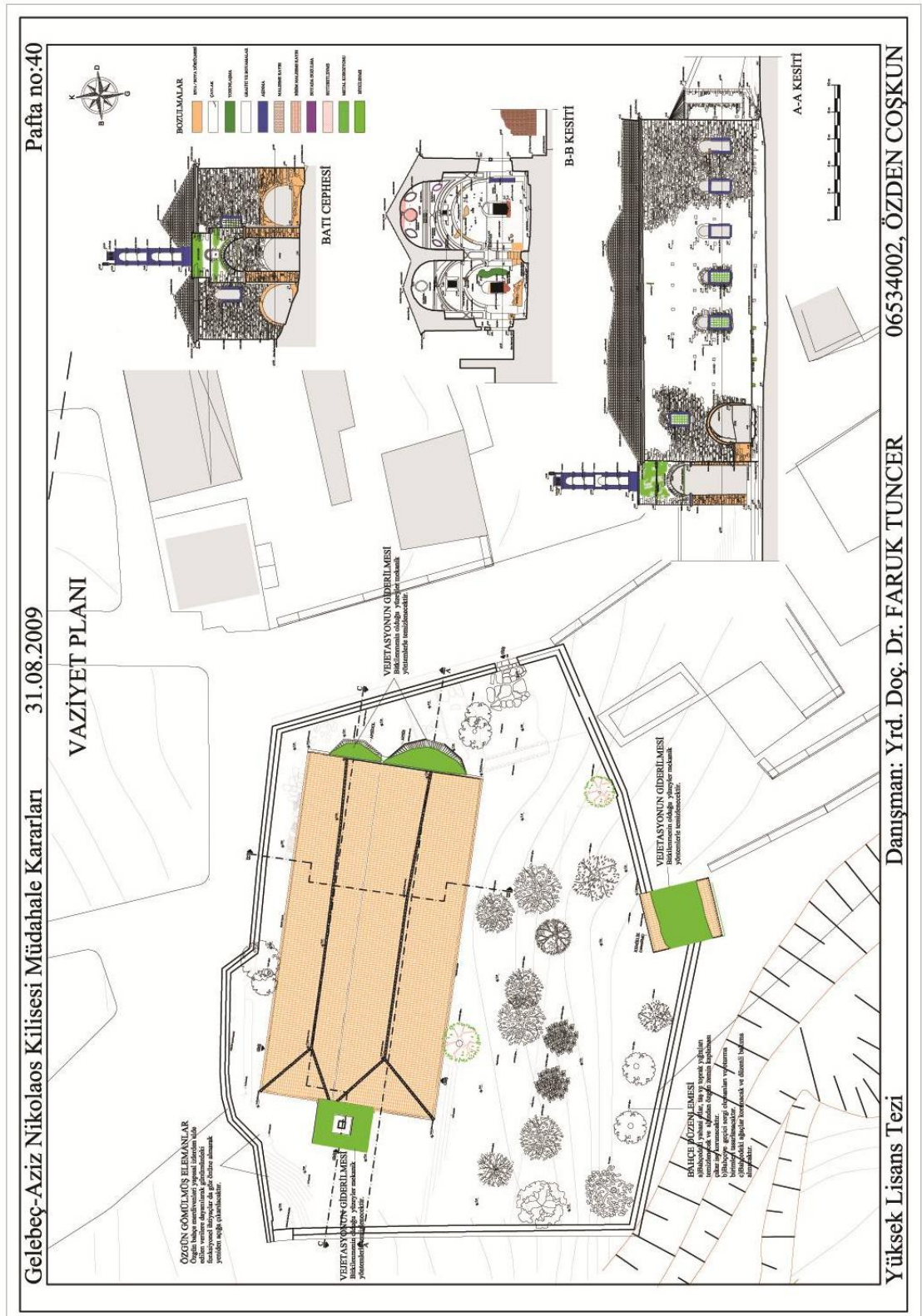
Çatı örtüsü kaldırılacak, hasarlı, çürümüş, mantarlaşmış ve/veya taşıyıcılığını kaybetmiş elemanlar sahadan uzaklaştırılacak ve çatı konstrüksiyonu aslına uygun biçimde yeniden yapılacaktır.

Restitüsyonda belirtilen muhdes bahçe duvar yıkılacak kilise meydanı ile görsel bağlantıyı kurmak için yerine metal bahçe korkulukları yapılacaktır.

Özgün bahçe merdivenleri yapısal izlerden elde edilen verilere dayanılarak günümüzdeki fonksiyonel ihtiyaçlar da göz önüne alınarak yeniden açığa çıkarılacaktır.

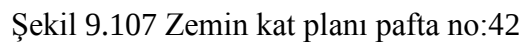
Bahçedeki yabani otlar, taş ve toprak yığınları temizlenecek ve altından özgün zemin kaplaması çıkar ise korunacaktır.

Bahçedeki ağaçlar korunacak ve düzenli bakıma alınacaktır.

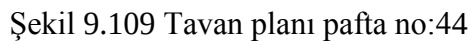

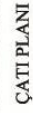
Şekil 9.105 Vaziyet planı pafta no:40

Şekil 9.106 Zemin kat planı pafta no:41

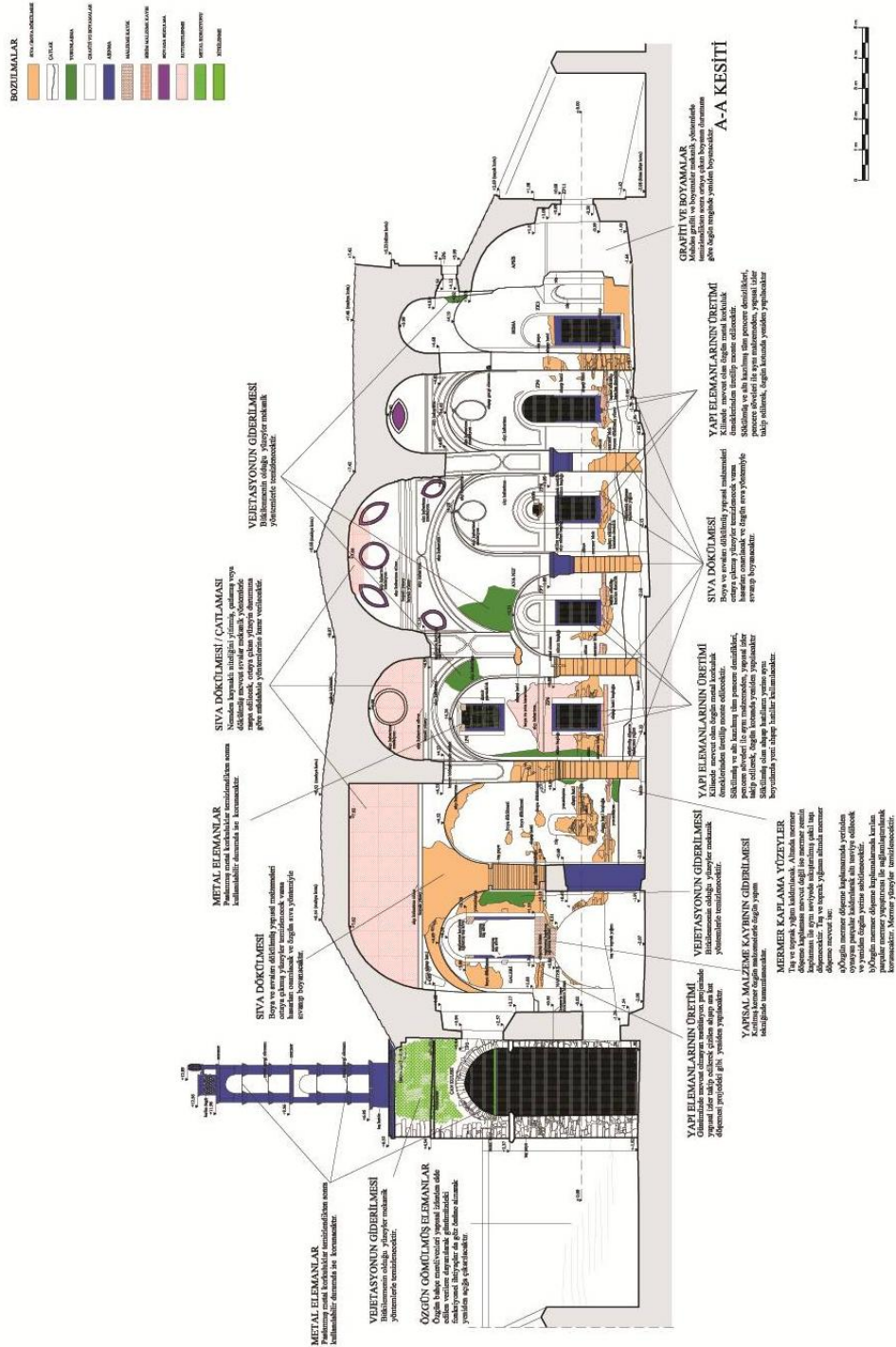

Şekil 9.108 Birinci kat planı pafta no:43

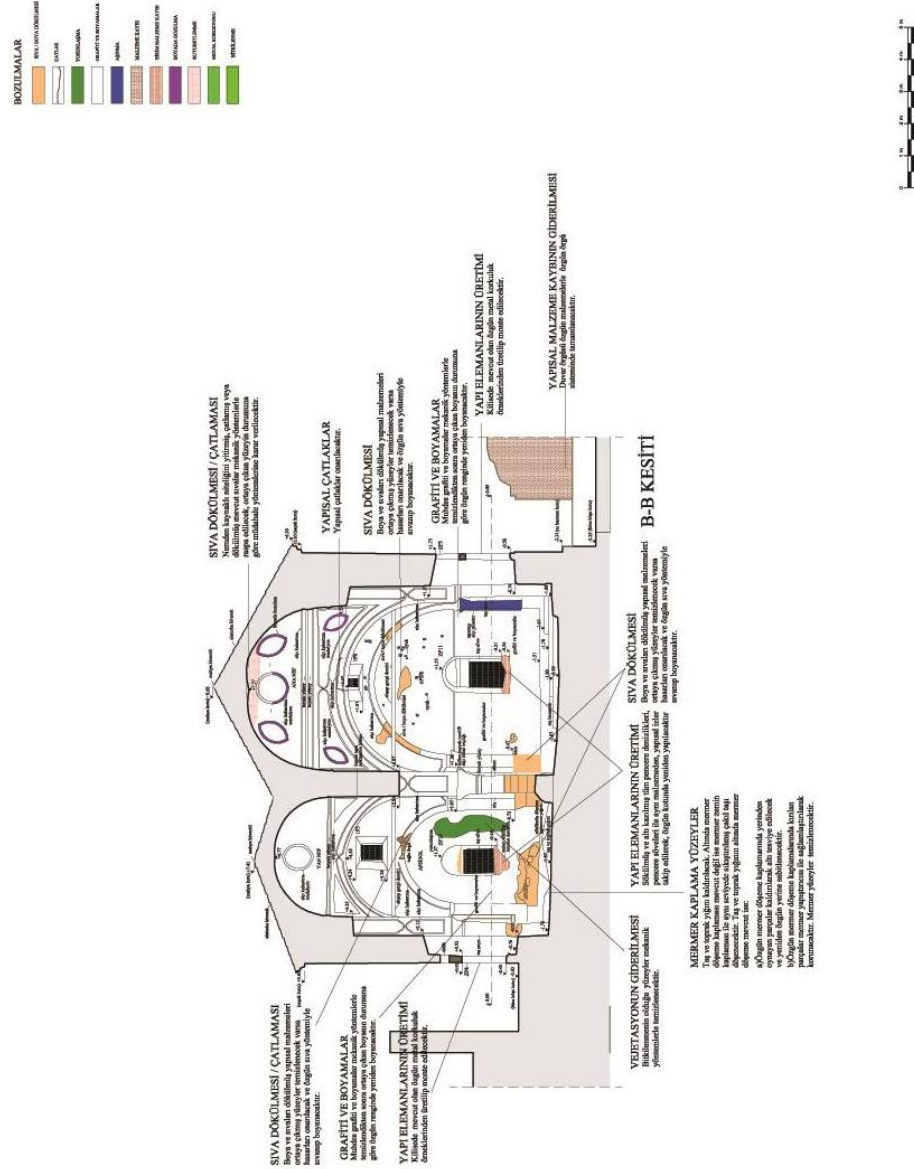

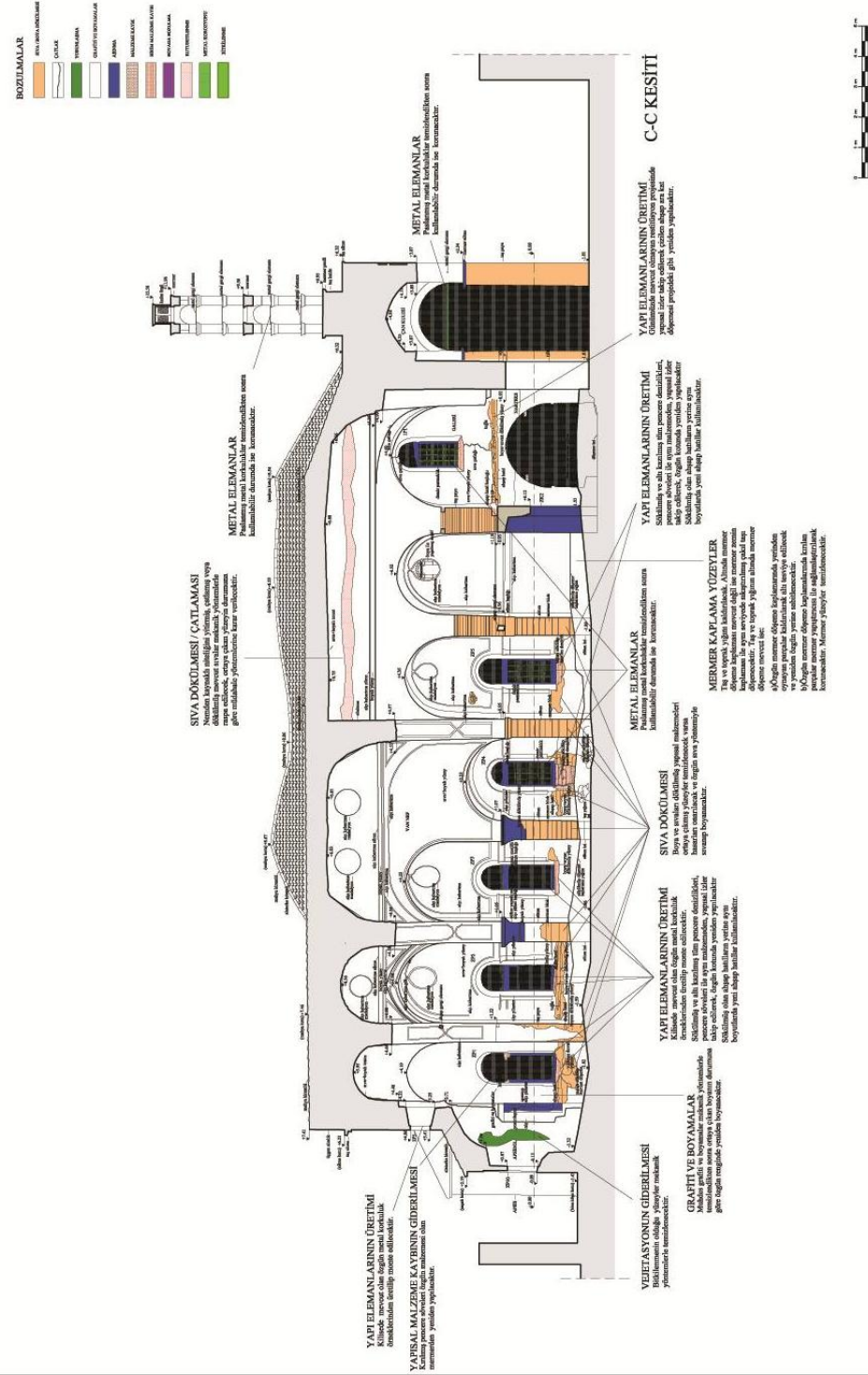
Şekil 9.110 Çatı planı pafta no:45

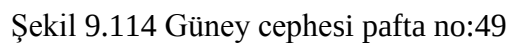
Şekil 9.111 A-A kesiti pafta no:46

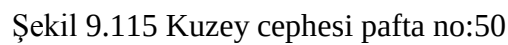

Şekil 9.112 B-B kesiti pafta no:47

Şekil 9.113 C-C kesiti pafta no:48

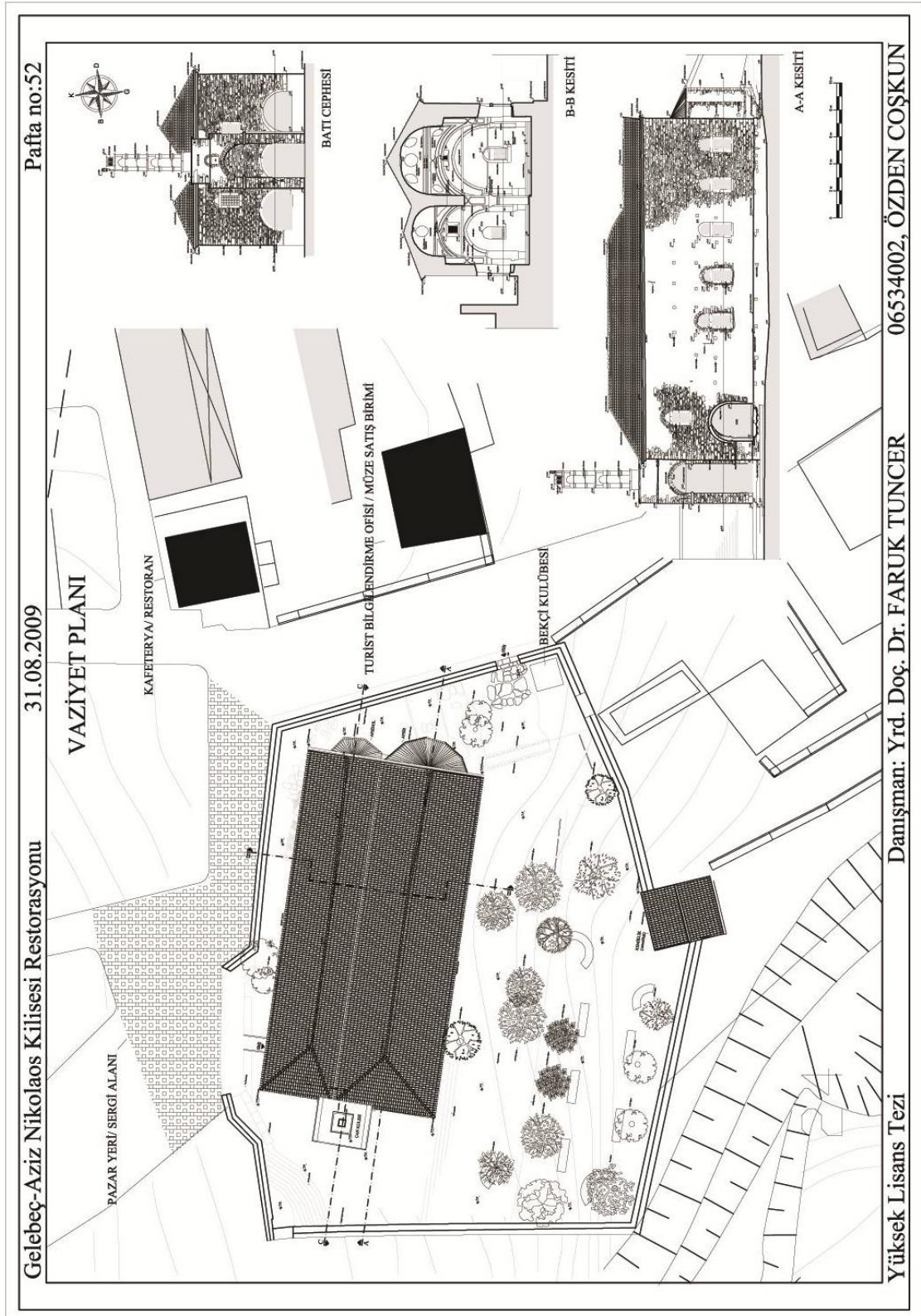

9.4.2 Yeniden işlevlendirme

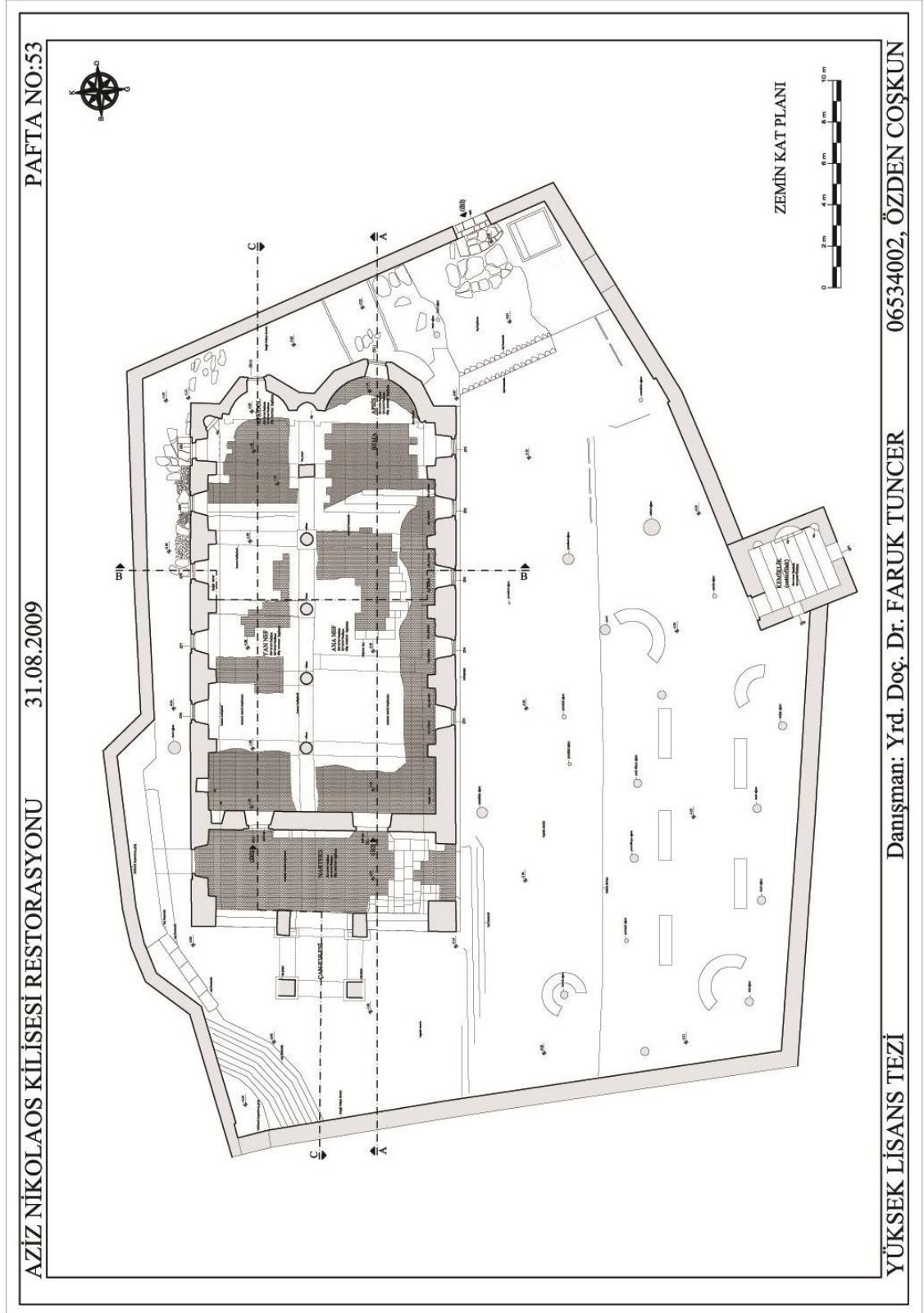
Kilise'nin bahçe girişine bir bekçi kulübesi yapılmıştır. Bahçede girişe yakın yerlerde yapının restorasyonu ile ilgili bilgilendirme panoları yerleştirilmiştir. Yapının bahçesinde ağaçların altına oturma birimleri tasarlanmıştır.

Yapının karşısındaki parsellerde günümüzde kısmen mevcut iki adet yapıya yeniden işlevlendirme önerisinde bulunulmuştur. Bu yapılardan Kilise'nin bahçe girişinin tam karşısındaki yapı turizm danışma ofisi ve satış birimi olarak önerilmiştir. Kilise meydanına bakan zemin +1 kattan oluşan yapı ise kafeterya ve restoran olarak önerilmiştir.

Kilise meydanı Gelebeçli köylüleri ekonomik açıdan desteklemek için pazar yeri ve Güllübahçe Belediyesi tarafından düzenlenen geleneksel Güllübahçe festivali zamanında sergi ve açık atölye alanı olarak önerilmiştir.

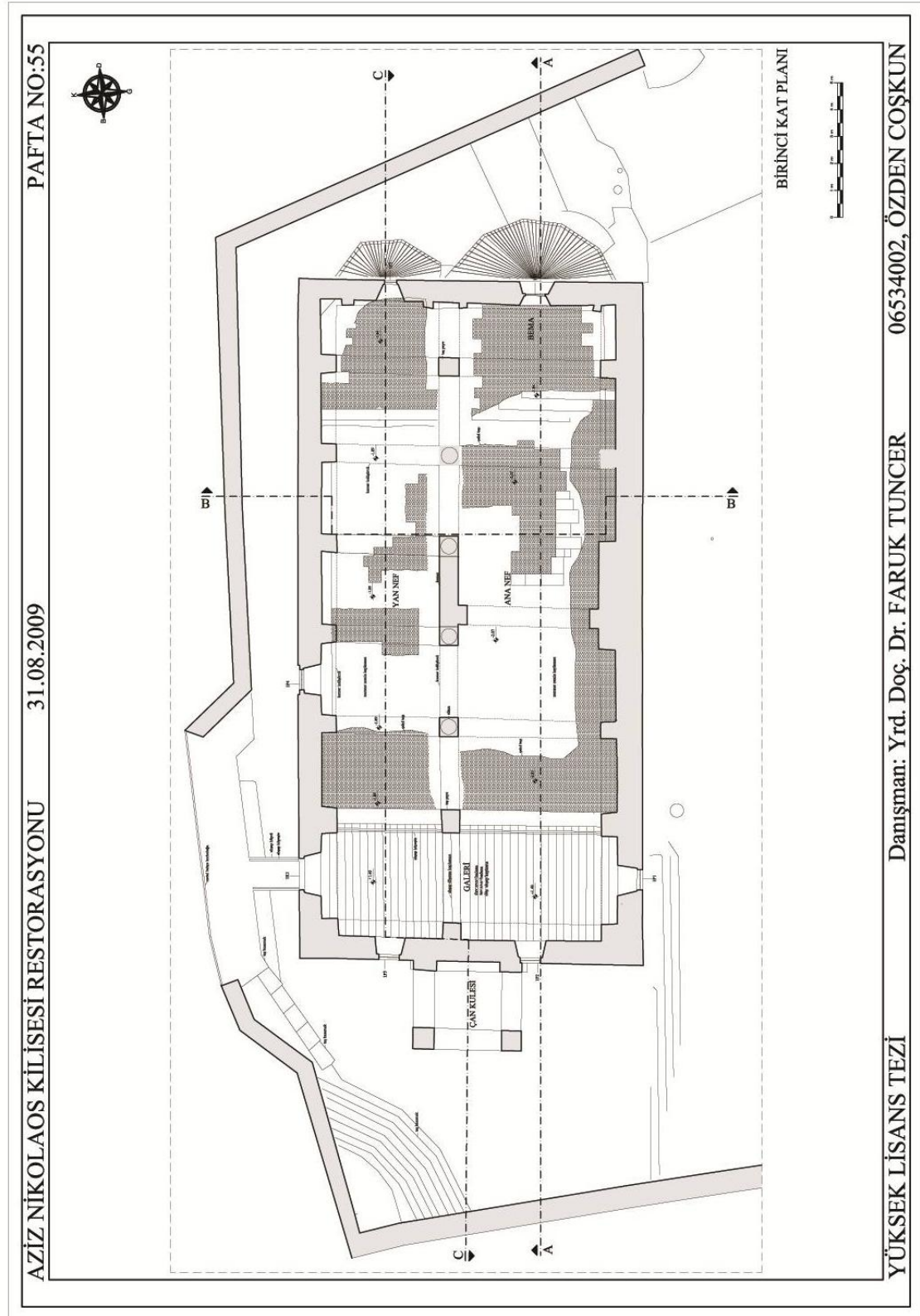

Şekil 9.117 Vaziyet planı pafta no:52

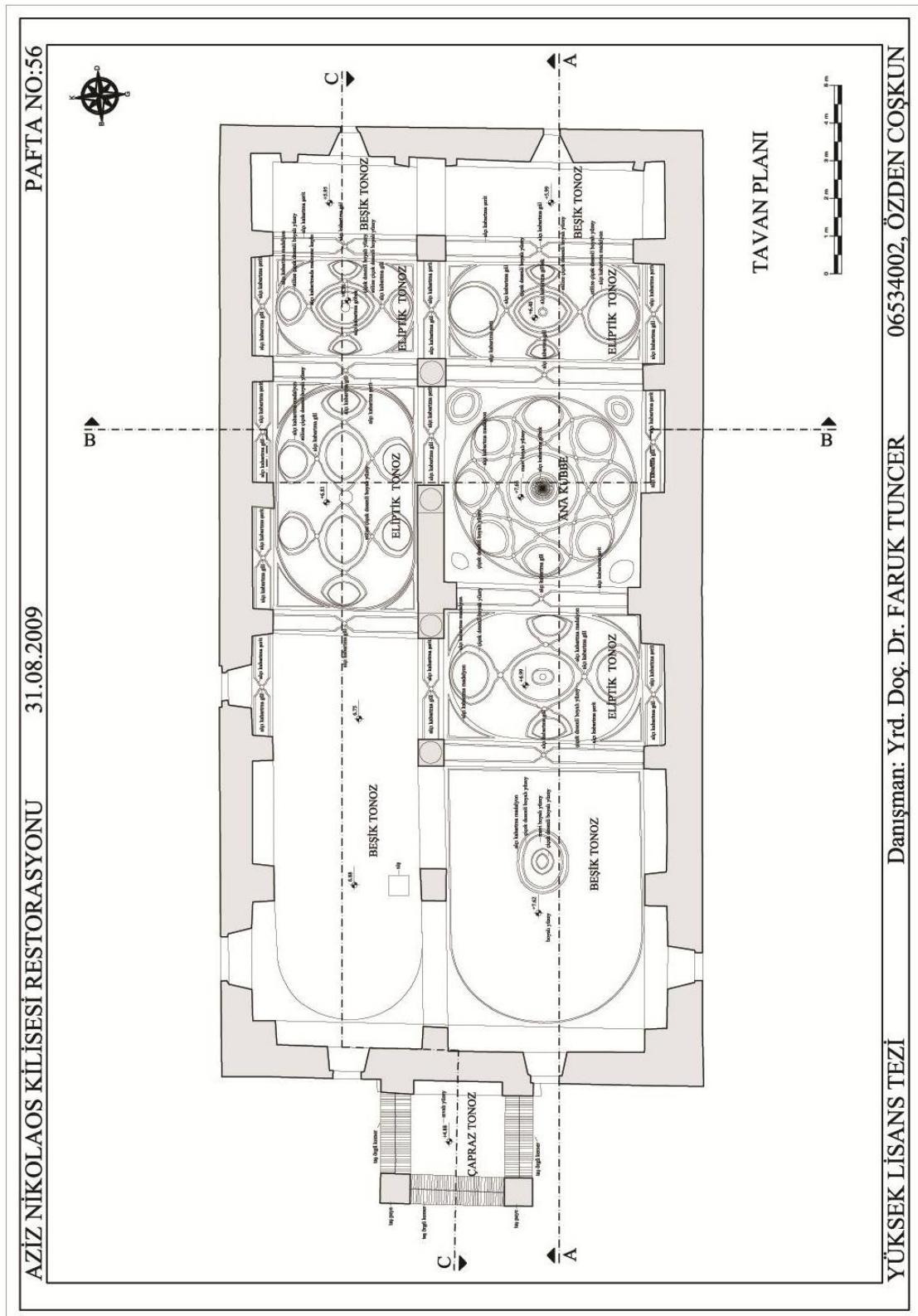

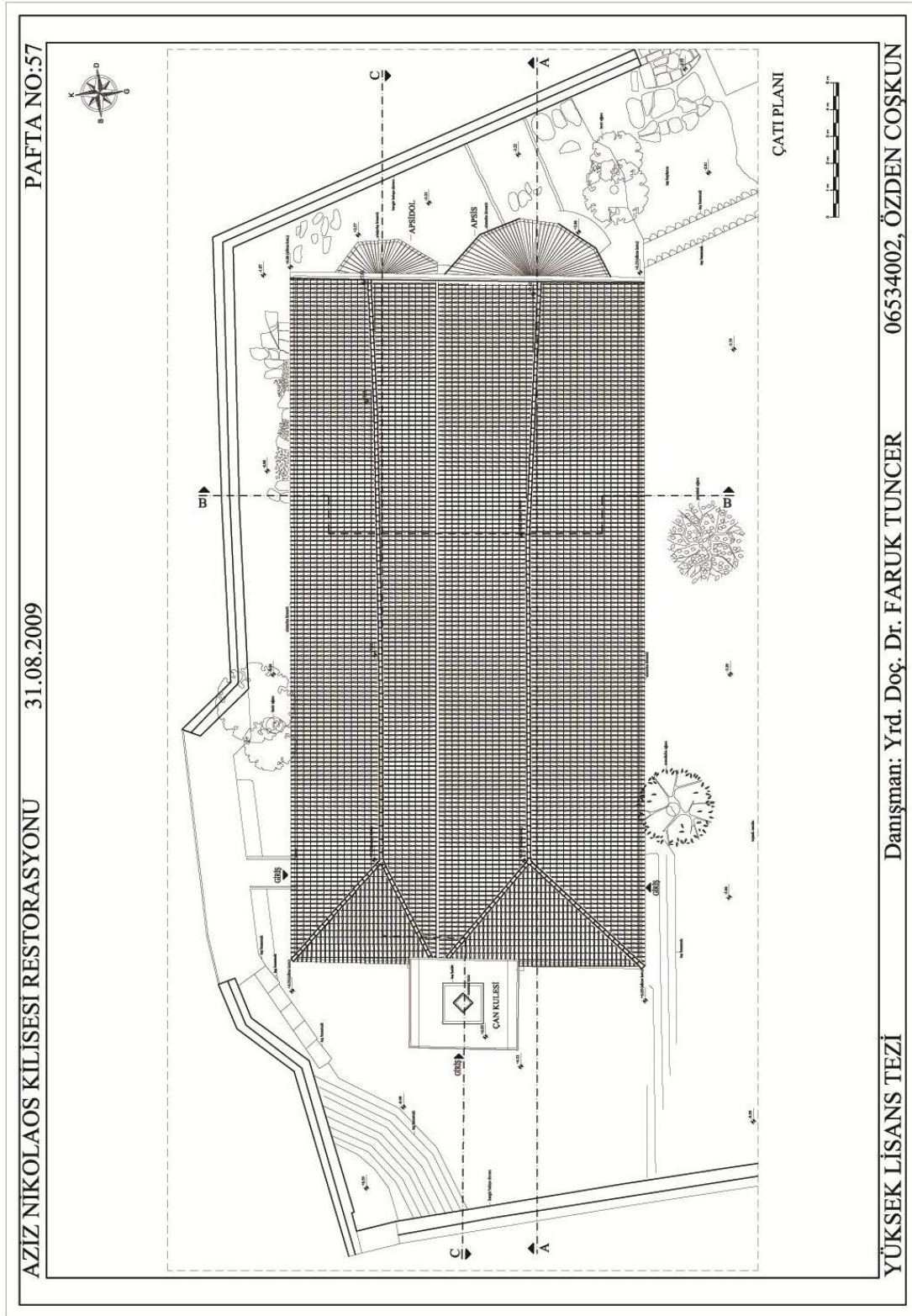

Şekil 9.119 Zemin kat panı pafta no:54

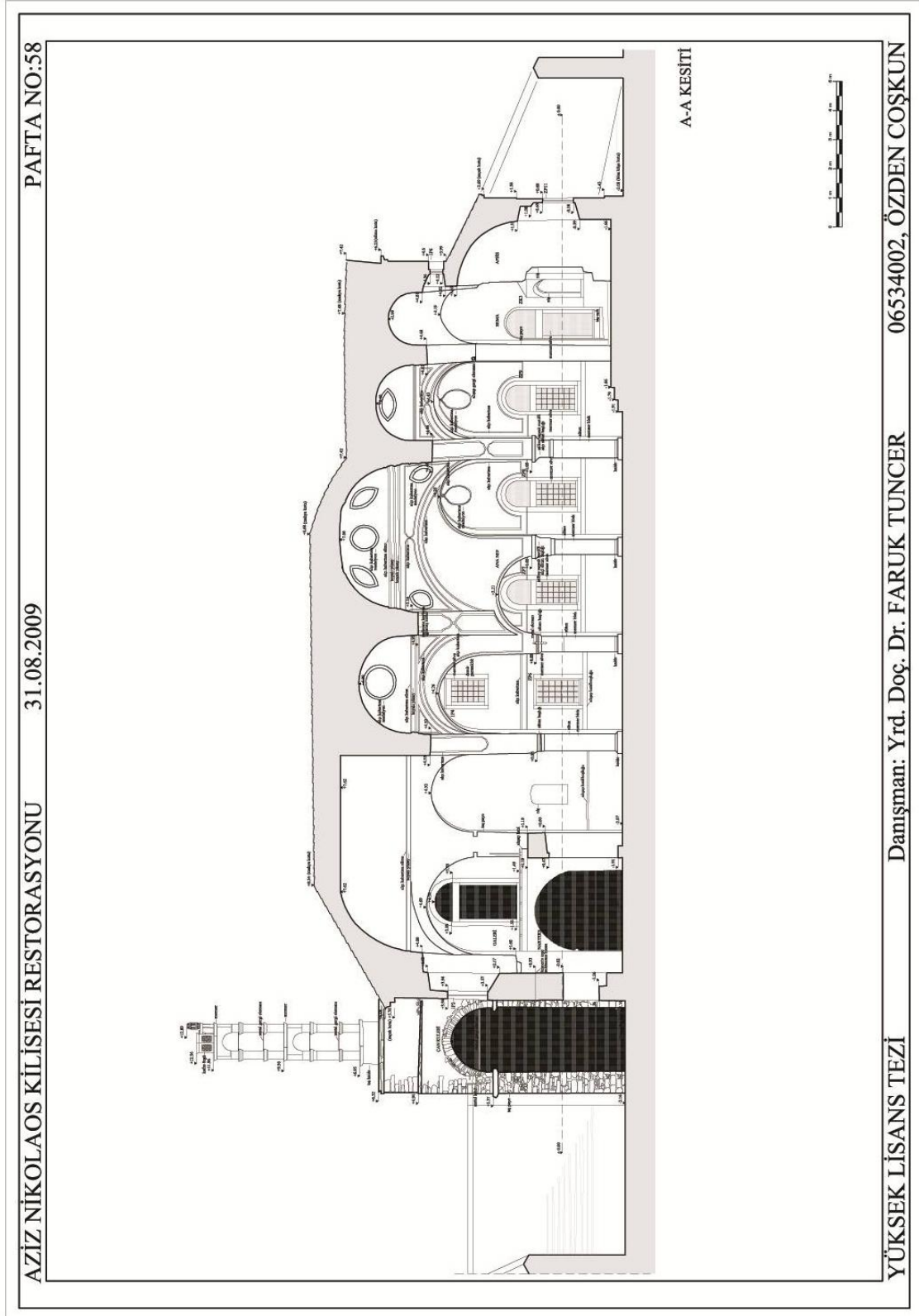

Şekil 9.120 Birinci kat planı pafta no:55

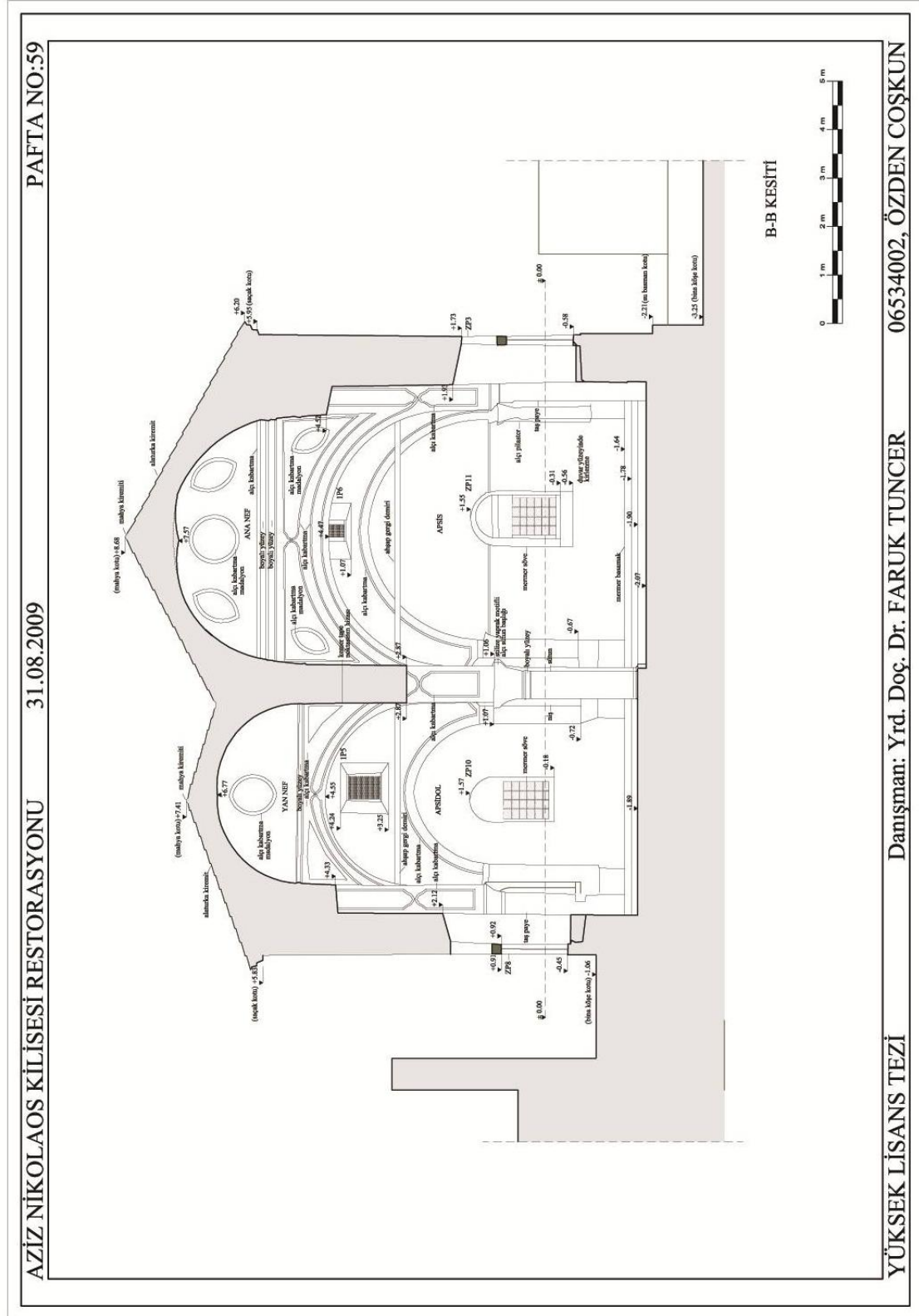

Şekil 9.122 Çatı planı pafta no:57

Şekil 9.123 A-A kesiti pafta no:58

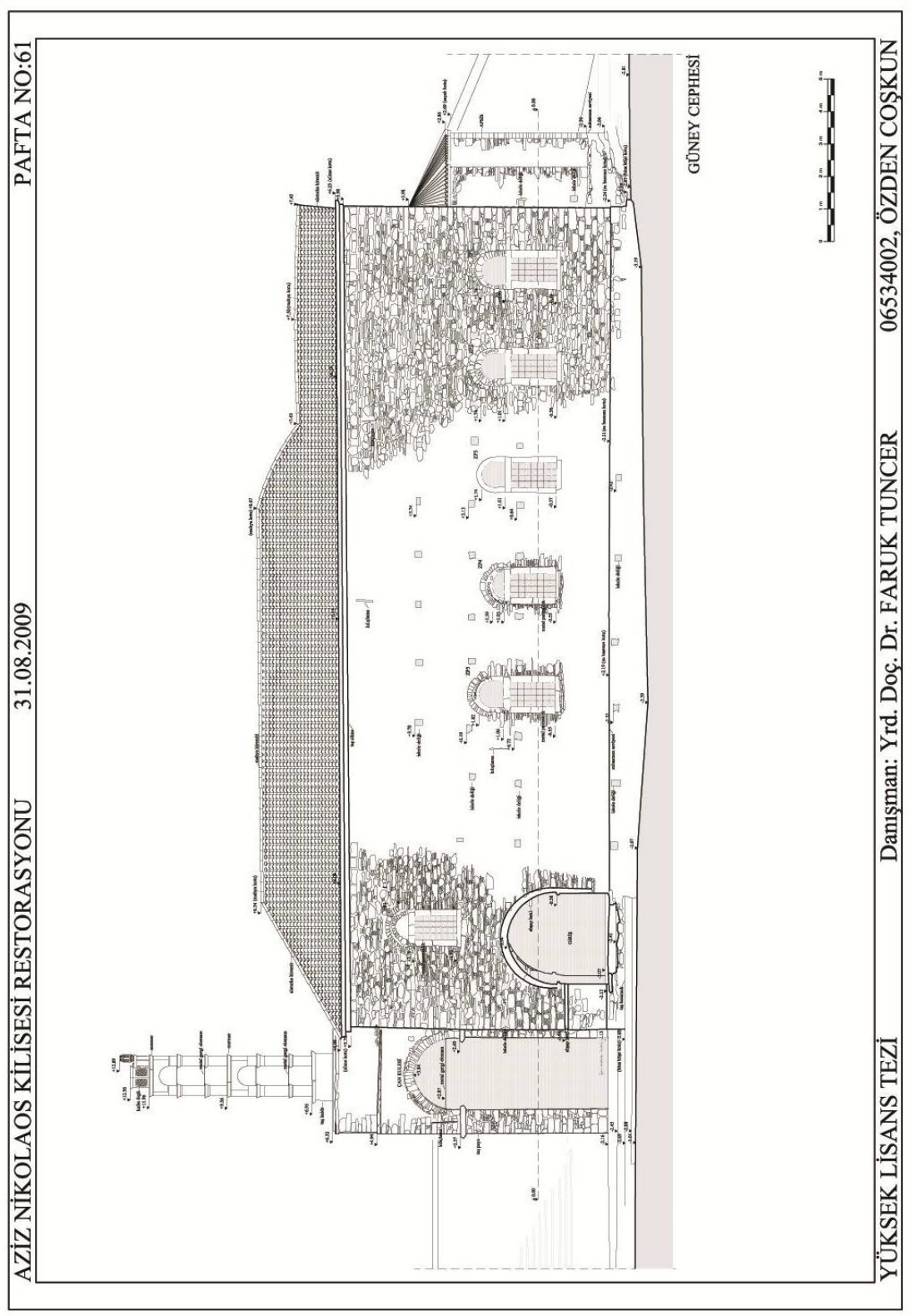

Şekil 9.124 B-B kesiti pafta no:59

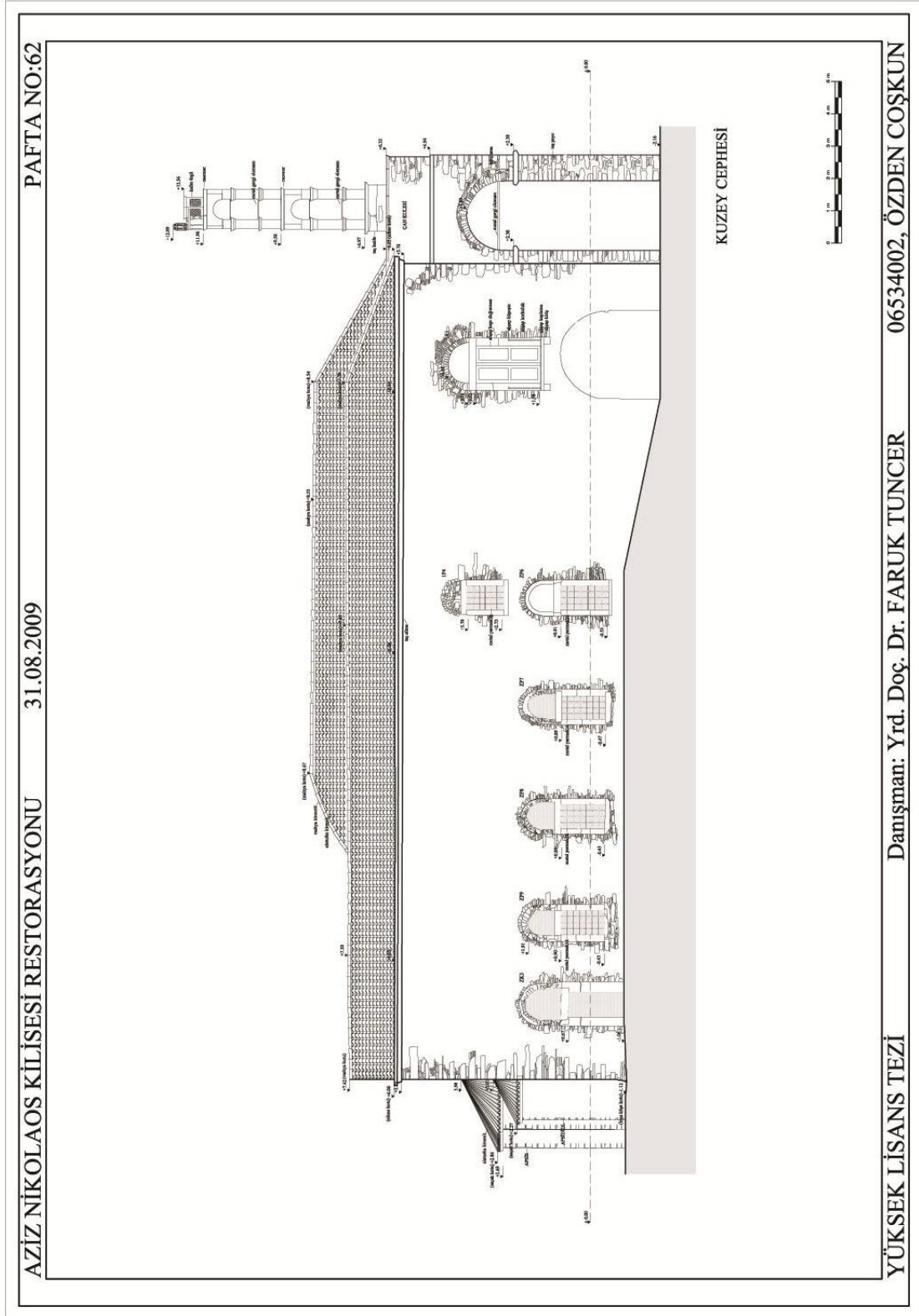

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Danışman: Yrd. Doç. Dr. FARUK TUNCER 06534002, ÖZDEN COŞKUN

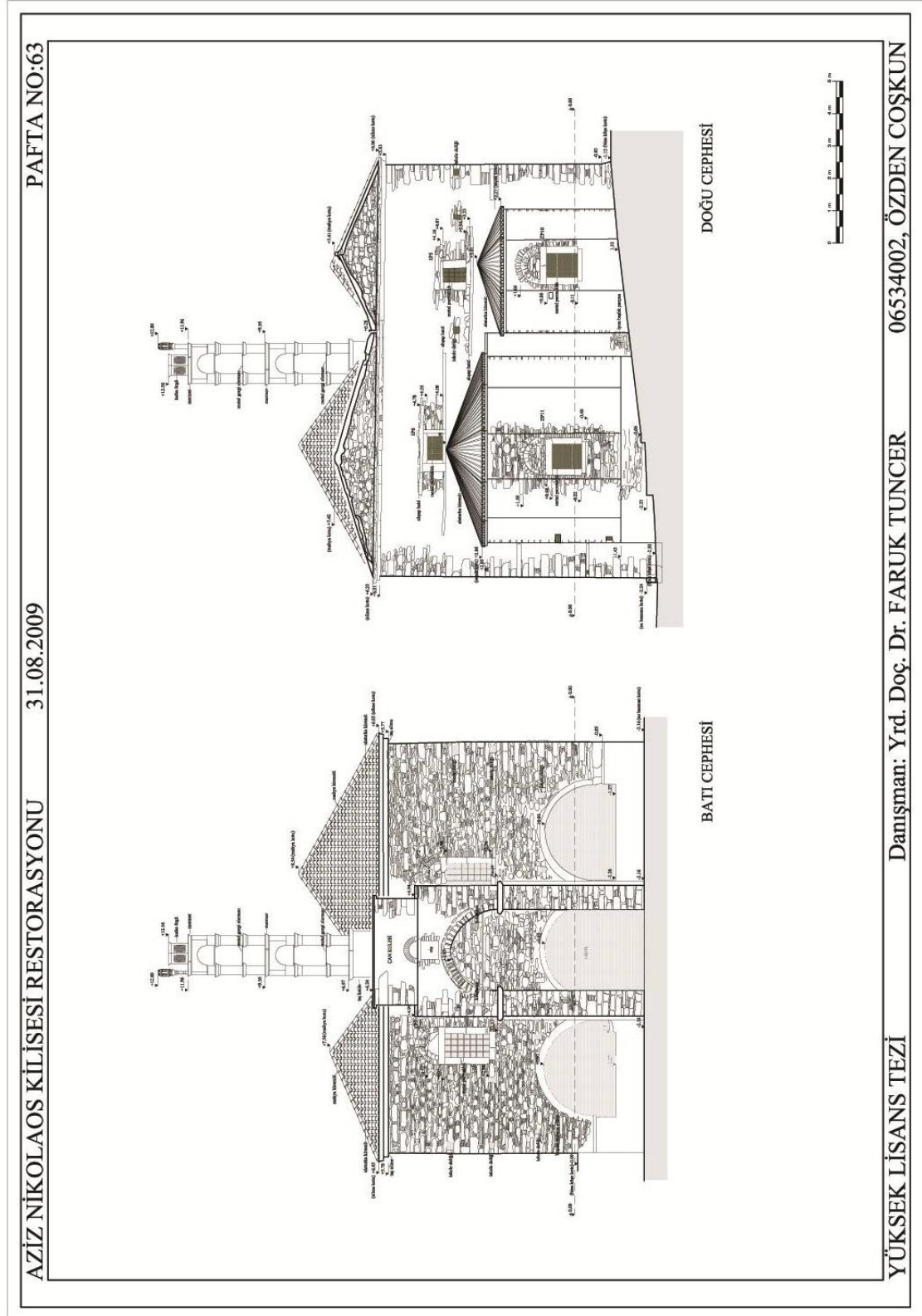
Şekil 9.125 C-C kesiti pafta no:60

Şekil 9.126 Güney cephesi pafta no:61

Şekil 9.127 Kuzey cephesi pafta no:62

Şekil 9.128 Doğu batı cepheleri pafta no:63

10. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Gelebeç, Güllübahçe beldesinde Priene antik kentine giden güzergâh üzerinde eski bir Rum köyüdür. Samsun dağı eteklerine yaslanmış, Söke ovası manzarasına hâkim, bir yerleşimdir. Bulunduğu güzergâh, doğal güzellikleri, tarihi önemi ve mimari karakteri nedeni ile turizme elverişlidir. Özellikle içinde yer alan Aziz Nikolaos Kilisesi ile dikkat çeken bir yerleşimdir.

Yerleşim tarihi 18. yy.ın ortalarına dayanan Gelebeç'in aşağı ve yukarı olmak üzere ikiye ayrıldığı düşünülmektedir. Aşağı Gelebeç'te Türkler Gelebeç'te Rumlar yaşamışlardır. 1923 yılında imzalanan "Nüfus Mübadelesi Sözleşmesi" sonrasında zorunlu göç eden Rumların yerine Türkler yerleştirilmiştir. 1974 yılında bir grup Gelebeçlinin toplu halde Güllübahçe'ye yapılan afet evlerine taşınması sonucu Gelebeç terk edilmeye başlanmıştır. Afet evlerinin dışında ulaşım sıkıntısı ve ekonomik sıkıntılar yaşayan Gelebeçliler de evlerini terk etmişlerdir. Böylelikle Gelebeç, günümüze büyük çoğunluğu metruk bir yerleşim yeri olarak ulaşmıştır. Terk etmek dışında, Gelebeçliler, son zamanlarda evlerini ve arsalarını dışarıdan gelen, bu köyün gelişme potansiyelini gören, insanlara ve yatırımcı gruplara satmaktadırlar.

Gelebeç yerleşiminde yapılan arazi analiz çalışmalarında ayakta kalan ve yıkık yapılardan yalnızca 64 adet tespit edilebilmiştir.

Konutların hepsi ayrıık nizam ve bahçeli düzendedir. Bu bahçelerin içinde konutların haricinde, müştemilat yapıları ve tuvalet birimleri mevcuttur. Konutların parsellere oturumu ile ilgili sağlıklı bir bilgiye ulaşılammıştır. Güllübahçe belediyesinden edinilen Aydın-Söke, Güllübahçe İlave İmar Planında çok çeşitli oturumlar gözükmemektedir. Ancak bu haritanın plan notlarında TAKS ve KAKS ın 2/3 oranında olması gerektiğinden söz edilmektedir.

Günümüzde Gelebeç yerleşiminde 4 çeşit yapı grubu mevcuttur. Bunlar, su yapıları, dini yapılar, konutlar ve müştemilat yapılarıdır.

Konutların %63'ü zemin kattan, %34'ü zemin +1 ve %3 'ü zemin +2 kattan oluşmaktadır.

Yerleşimin özgün yapım sistemi kargir, yığma moloz taş örgüdür. Ancak günümüzde betonarme örneklere de rastlanılmaktadır. Konutların %91'i kargir ve % 9 u betonarmedir.

Konutların %24'ü özgün haliyle ayakta kalabilmiştir. Geri kalan % 9 'u onarım görmüş, %16'sı yapısal hasara uğramış, %34'ü yapı kalıntısı durumundadır. Bunların haricinde

konutların %13'ünde yeni yapılmıştır.

Ayakta kalmış ve yıkılmış yapıların özgünlük durumları iyi, orta, kötü diye nitelendirilecek olursa ise %46'sı iyi, %28'i orta, %12'si kötü durumdadır. Ancak bunların dışında %14'lük bir dilim de mimari dokuya aykırı yapılmış yapılarıdır.

Çalışma kapsamında özgün haliyle ayakta kalmış dört adet konutun krokisi çizilmiş ve bu krokilerden bir tipoloji çalışması yapılmıştır. Sonuç olarak mevcut olan ayakta ve yıkık yapılarda 3 tip yapıya rastlanılmıştır. Bunlar zemin ve zemin+1 kattan oluşan verandalı konutlar, zemin +1 kattan oluşan kapalı sofalı konutlar ve zemin+1 kattan oluşan dış sofalı konutlardır. Bunların haricinde 1990 yılında mevcut olan bir yapı da incelenmiştir. Bu yapıların hepsi dikdörtgen plan şemalı ve yalın bir mimari dile sahiptir. Cephelerindeki düzende, iç mekânlardaki gibi estetikten ziyade fonksiyonellik ön planda tutulduğu için, genelde simetri yoktur. Ahşap olan yapısal elemanlarda bezeme yoktur. Taş olan yapısal elemanlarda da herhangi bir el işçiliği yoktur.

Günümüzde özellikle Gelebeç'in terk edilmiş üst kesimlerinde yapı kalıntıları çoğunluktadır. Yapıların başta çatıları olmak üzere ahşap yapısal elemanları sökülüp götürülmüştür. Dolayısıyla konutlar yağmur gibi doğa olaylarına dayanamamış, hızla yıkılmıştır. Bu yıkımın dışında ev sahiplerinin evlerinin mimarisine uygun olmayan malzeme ve tekniklerle yaptırdıkları onarımlar da mimari dokuda bozulmaya neden olmuştur. Ayrıca taş yolların yerini betonun alması da mimari dokuya aykırı bir durumdur.

Gelebeç'in sivil mimari karakteri ve sosyal donatıları komşu köy olan Doğanbey köyü ve Samos adası ile benzerlikler göstermektedir. İbrahim Ünlü'nün yapmış olduğu tarih araştırmalarına göre Doğanbey köyü ve Gelebeç Samos'lu Rumlar tarafından inşa edilmiştir. Mimar Konstantinos Papaioannou ise, bu yerleşim birimindeki insanların tarih boyunca hem ticari hem idari açıdan etkileşim halinde olmaları yüzünden, yerleşimlerin mimarilerinde de ortak bir dilin olduğundan söz edilmektedir. Özellikle Rumların yalın ve fonksiyona dayalı geleneksel mimarisinin 19. yy.ın ortalarında Osmanlı'nın büyük kentleri olan İstanbul ve İzmir'den etkilenecek daha karmaşık ve nitelikli bir hal aldığı vurgulanmıştır. Tek odalı verandalı konut mimarisinden, çok odalı, sofalı, kapalı çıkmalı konut mimarisine geçiş yapılmıştır. Sonuç olarak Samos Adası, Doğanbey Köyü ve Gelebeç yerleşimlerinin mimari dokuları birbirlerine benzemektedir. Doğanbey Köyü ve Samos Adası, Gelebeç'ten daha fazla

korunmuş olmaları nedeni ile Gelebeç'in korunması aşamasında örnek alınabilirler. Özellikle Gelebeç'te sınırlı sayıda kalmış yapı elemanı nedeniyle yapılacak restorasyonlarda örnek teşkil etmeleri Gelebeç'in mimarisine zenginlik katacaktır. Ayrıca kamusal alan düzenlemeleri açısından da Gelebeç'e örnek oluşturabilecek nitelikli yerleşimlerdir.

Gelebeç'in öneri koruma notları 3 başlık altında incelenmiştir. Bunlar: korunmuş yapıların korunması, kısmen korunmuş yapıların korunması ve yeni yapılaşmadır.

Korunmuş yapıların korunmasındaki ana ilke, yapıya olabildiğince az müdahale yaparak muhdeslerden arındırıp, sağlamlaştırma yapmaktır. Özgün yapısal elemanlarında kayıplar varsa özgün örnekleri esas alınarak tamamlanmalı; yoksa yalnızca Gelebeç'teki örnekler değil Samos Adası ve Doğanbey Köyündeki örnekler de esas alınabilir.

Kısmen korunmuş yapıların korunmasındaki ana ilke, plan şemasının anlaşılması halinde, özgün plan şemasını koruyarak yapısal elemanların kullanımında Samos Adası ve Doğanbey Köyü'nü örnek almak; anlaşılmaması halinde yapının dış kütlesini korumak ve iç mekân düzenlemesini serbest bırakmaktır.

Yeni yapılaşmada ana ilke, yeni yapılacak kütle ile mimari dokunun yalın ve kütleli etkisini bozmamak, çevreyle uyumlu yapılar yapmaktır. Ayrıca yeni yapı yapmak için kısmen mevcut yapıları yıkıp onların yapı malzemelerini yapılacak yeni yapıda kullanmayı yasaklamak da Gelebeç'in mimari dokusunun korunması adına önemlidir.

Çalışma kapsamında mimari dokunun korunması için alınan öneri koruma notları dışında Gelebeç'in korunması için plot proje alanı olarak Aziz Nikolaos Kilisesi ve yakın çevresi seçilmiştir. Bunun nedeni ise Aziz Nikolaos Kilisesi'nin Gelebeç'in tescilli tek anıt yapısı olması ve Gelebeç için bir çekim merkezi oluşturmasıdır.

Rölöve çalışması sonucunda yapının çok ciddi bir yapısal sorunu olmadığı anlaşılmıştır. Galeri katının döşemesinin yok olması dışında mekânsal anlamda bir değişiklik mevcut değildir. Yapısal anlamda bazı kemerlerde onarılması gereken hasarlar tespit edilmiştir. Ayrıca çökmüş ve tavanda rutubetlenmeye neden olan çatının da yenilenmesi gerekmektedir. Yapıda özellikle insan eliyle bırakılmış hasarlar dikkat çekmektedir. Bunlar, grafiti ve boyamalar ve duvarlarda ve zeminde yapılmış kazı çalışmalarıdır.

Restitüsyon projesi hazırlanırken, yapı ile ilgili hiçbir belge bulunamaması nedeniyle, yapısal izler takip edilmiş ve köylülerden edinilen sözlü bilgiye başvurulmuştur.

Yapıya restorasyon önerisinde bulunulurken yapının Gelebeç yerleşiminin korunması ve gelişimi açısından önemi göz önüne alınmıştır. Yapının, Gelebeç'in kültür ve din turizmine açılabilmesi için araç olması hedeflenmiştir. Yapının, bu bağlamda, bir müze yapı ve küçük çaplı oturumların yapılacağı bir salon olarak yeniden işlevlendirileceği şekilde, en az müdahale ile korunmasına (dondurulmasına) karar verilmiştir. Yapının karşısındaki parsellerde günümüzde kısmen mevcut yapılardan birinin turizm danışma ofisi ve satış birimi, diğerinin ise kafeterya ve restoran olarak yeniden işlevlendirilmesi önerilmiştir.

Kilise meydanı, pazar yeri ve Güllübahçe Belediyesi tarafından düzenlenen geleneksel Güllübahçe festivali zamanında sergi ve açık atölye alanı olarak kullanılması önerilmiştir. Kamusal alanların geliştirilmesi ve sosyal hayatın bir parçası haline dönüştürülmesi, hem ekonomik hem de turistik potansiyelleri sayesinde, Gelebeç yerleşiminin kalkınmasını sağlayacaktır. Ayrıca restoran, kafeterya gibi özel girişimler günlük turist çekmek için bir araç olarak düşünülmüştür.

Tüm bunların dışında Gelebeç'te mimari dokunun olduğu kadar içinde bulunduğu doğal güzelliklerin de korunması sağlanmalıdır. Gelebeç, yerleşim özellikleri ve doğal güzellikleri nedeni ile doğa sporu sevenlerin de odak noktasındadır. Her yıl Güllübahçe Belediyesi tarafından Gelebeç'ten başlayan Samsun kalesinde sonlanan doğa yürüyüşleri düzenlenmektedir. Bu yürüyüşlerin sıklaştırılması ve daha geniş bir çevreye tanıtılması da Gelebeç'in korunması ve kalkınması için önemlidir.

Korunmaya değer bu yerleşim yeri ve içinde yer alan Aziz Nikolaos Kilisesi günümüzde metruk kalmıştır. Yerleşimde kötü yapılaşma ve koruma sorunları hızla artmaktadır. Özellikle bu hızlı yapılaşma tarihi dokuya zarar verebileceği hatta bazı yapılmış kötü uygulamalarla vermeye başladığı için çok dikkatli ve özenli yapılmalıdır. Her geçen zamanda basın kuruluşları ve turistler tarafından kilisenin ve çevresinin bakımsızlığı yadırganmaktadır. Ayrıca Gelebeç'in doğal güzellikleri ve mimari dokusu hakkındaki haberler de gazete ve dergilerde yerini almaktadır. Bunların dışında Güllübahçe ve çevresinin kalkınmasında da yararlı olan Büyük Meandros projesi gibi sosyal sorumluluk projeleri üretilmekte ve hayata geçirilmektedir. Ancak köyün kalkınmasında direkt etkisi olabilecek bir çalışma henüz

yapılmamıştır.

Bu çalışmada korunması gerekli kültür varlıklarının nasıl korunacağına dair önerilerde bulunmak ve bu konuda gerekli mercilerin dikkatini çekmek hedeflenmiştir. Yukarıda verilen önerilerin bu bağlamda yarar sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Başgelen, N., (2005), Eski Haritalarda Batı Anadolu, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Çağbayır, Y., (1989), Söke, İzmir.
- Duyuran, R., (1948), Priene Kılavuzu=Guide to Priene, Milli Eğitim Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü Anıtları Koruma Kurulu, Ankara.
- Gülen, Ö., (2006), Şehir Coğrafyası Açısından Söke Şehri, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi (yayımlanmamış), İstanbul.
- Gümüş, N. ve Ağıröl, Y., (2002), “Söke’de Nüfus, Nüfus Yapısı ve Göç”, Birinci Uluslararası Aşağı Menderes Havzası Tarih, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Sempozyumu, 15-16 Kasım 2001, Söke.
- Gün, İ. ve Özdemir, A., (1943), Söke Tarihi ve Coğrafyası, Aydın.
- Güneş, G. ve Özkeş, S., (2002), “1899 Aydın Depremi”, Birinci Uluslararası Aşağı Menderes Havzası Tarih, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Sempozyumu, 15-16 Kasım 2001, Söke.
- Güneş, M., (2002), “1955 Söke- Balat Depremi”, Birinci Uluslararası Aşağı Menderes Havzası Tarih, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Sempozyumu, 15-16 Kasım 2001, Söke.
- İ.K.T.V.K.K., Aziz Nikolaos Kilisesi Envanter Fişi, tescil tarihi ve no: 20.5.1992-2690.
- İbişoğlu, M., (1969), “Sökenin Beşeri ve İktisadi Etüdü”, İstanbul.
- Karaca Z., (2008), İstanbul’da Osmanlı Dönemi Rum Kiliseleri, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Öztürk, A. A., (2002), “Cumhuriyet Döneminde Söke’ye Yapılan Göçler (1923-1989)”, Birinci Uluslararası Aşağı Menderes Havzası Tarih, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Sempozyumu, 15-16 Kasım 2001, Söke.
- Papaıoannou, K. S., (1983), “Samos” (Çev: P. Ramp), Architecture Volume One Eastern Aegean, Sporades Ionian Islands, Melissa Publishing House, Athens.
- Rayet, O., (1880), Milet et Le Golfe Latmique, Du Ministere De L’instruction et des Beaux Arts, Paris.
- Rumscheid, F., (2000), Priene: Küçük Asyanın Pompeisi Rehberi, (Çev: S. Bulgurlu), Ege Yayınları, İstanbul.
- Sepetcioğlu, T. E., (2007), “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Girit’ten Söke’ye Mübadele Öyküleri”, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Sözen, G., Sözen, Z. ve Ekonomi, M., (2002), Büyük Menderes’in Sularında Priene Milet Didim, Yaşar Eğitim ve Kültür Vakfı, İstanbul.
- Tabak, S., (2002), “Söke Kazasının Mülki Taksimatının Gelişimi (1850-1950)”, Birinci Uluslararası Aşağı Menderes Havzası Tarih, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Sempozyumu, 15-16 Kasım 2001, Söke.

Texier, C., (2002), Küçük Asya. Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı, (Çev: A. Suat), Ankara.

Toksöz C., (1986), Antike Stadte in Westanatolien, Hankur Matbaacılık Ltd. Şti., İstanbul.

Tulay, A. S., (2000), “Gelebeç ve Aziz Nikolaos Kilisesi”, Milet Müzesi Yıllığı, Söke.

Uyanık, L., (2004) Aydın İli- Söke İlçesi-Güllübahçe Beldesi 20 L II-19 L III Paftaların İmara Esas Jeolojik-Jeoteknik Etüt Raporu, Aydın.

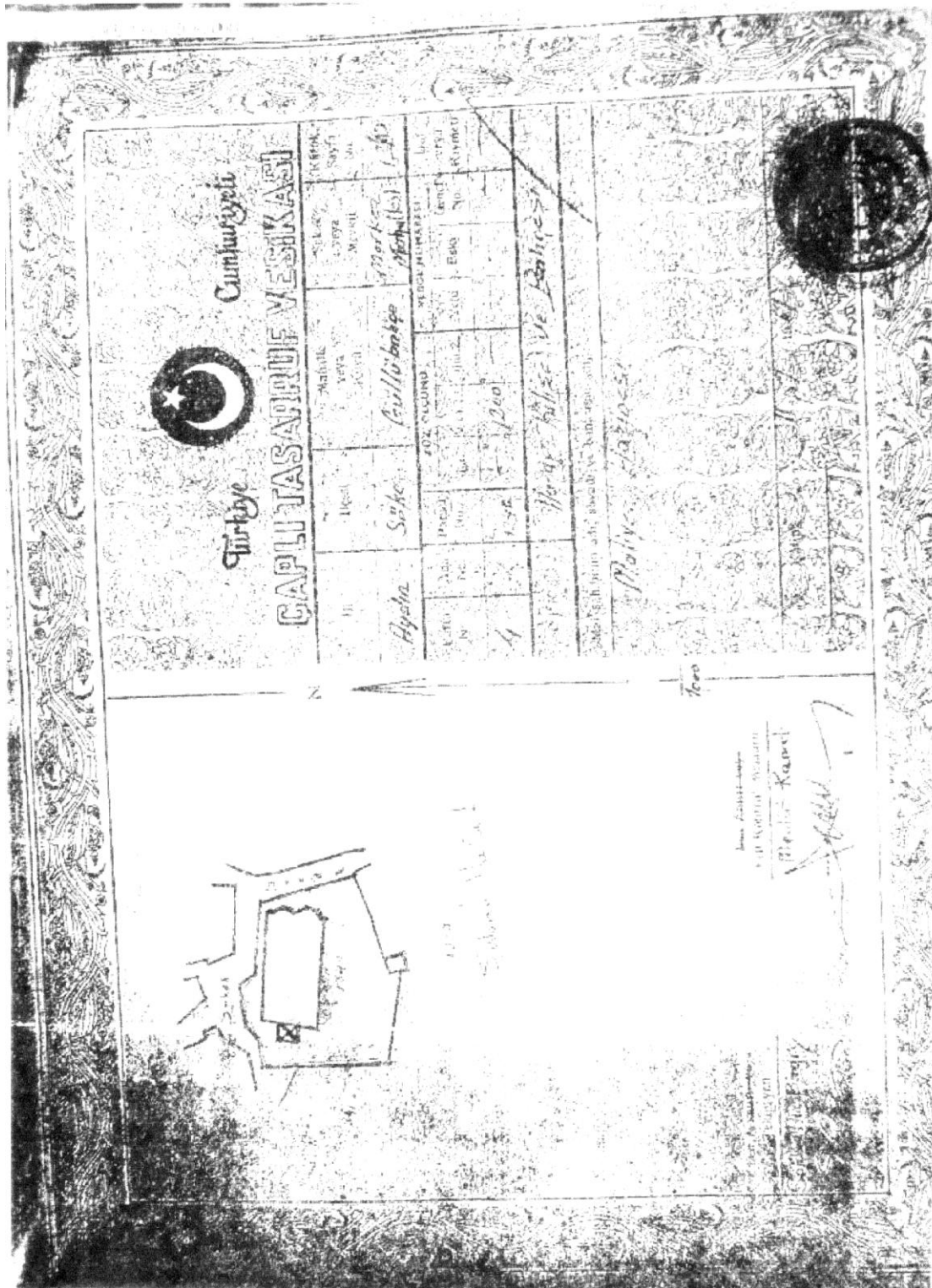
Wiegand, T. ve Schrader, H., (1904), Priene, Georg Reimer, Berlin.

Yapucu, O. P., (2002), “XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Söke”, Birinci Uluslararası Aşağı Menderes Havzası Tarih, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Sempozyumu, 15-16 Kasım 2001, Söke.

EKLER

Ek 1 “Aziz Nikolaos Kilisesi” ile ilgili belgeler

Ek 1 **“Aziz Nikolaos Kilisesi” ile ilgili belgeler**

Şekil Ek 10.1 “Aziz Nikolaos Kilisesi” çaplı tasarruf vesikası

Tad= 5471021

İL / İLÇE DOSYA NO: 41-997
BAKANLIK DOSYA NO: 11/3202-2737

I - TAPU BİLGİLERİ	
İlçesi	Söke
Mahallesi / Köyü	Güllübahçe Kasabası
Pafta No	4
Ada No	...
Parsel No	1340
Ölçümü (m2)	1200
Hisse Oranı	Tam
Tapu Kaydındaki Takyidatı	
II - TAHSİS BİLGİLERİ	
Tahsis Yapan Makam	Bakanlık (Milli Emlak Genel Müdürlüğü)
Tahsis Emrinin Tarih ve Sayısı	05.05.1988 tarih ve 11/3202-2737/13651 sayı
Tahsisli Olduğu İdare	Kültür Bakanlığı (Anıtlar ve Müzeler Genel Mud.)
Tahsis Amacı	Kültürel amaçlarda kullanılmak üzere
III - FİİLİ DURUMU	
Tahsis amacı doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığı	Tahsis amacıyla kullanılmaktadır
Kısmen tahsis amacıyla kullanılıyorsa kalan kısmın miktarı ve fiili durumu	
Varsa üzerindeki muhdesatın cinsi ve niteliği	Harap Kilise
IV - AÇIKLAMALAR	

Mustafa KOLÇAK
Milli Emlak Şefi

Adem ERELI
Milli Emlak Md. Yrd.

Yusuf ÇILDIR
Malmüdüğü

Şekil Ek 10.2 "Aziz Nikolaos Kilisesi" tapu bilgileri

ÖZGEÇMİŞ

Doğum tarihi	24.05.1982	
Doğum yeri	Aydın	
Lise	1993-2000	Adnan Menderes Anadolu Lisesi, Aydın
Lisans	2000-2006	İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü Mimarlık Fak. Mimarlık Bölümü
Yüksek Lisans	2006-2009	Yıldız Teknik Üniversitesi Rölöve - Restorasyon Yüksek Lisans Programı

Çalıştığı kurum(lar)

2006-2007	IRCICA, Mimarlık Departmanı, Kudüs 2050 ve Dünya Kültür Mirası Veritabanı Projeleri
2007	Metot Mimarlık İnşaat İthalat İhracat San. ve Tic. Ltd Şti.
2007-2008	Seçkin Mimarlık
2008-Devam ediyor	Tasarımevi Mimarlık Ltd. Şti.